Pino Arlacchi

MAFIJA IR VERSLAS

Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia

ALK

TYTO ALBA

MAFIJA IR VERSLAS
Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia

TYTO ALBA

Pino Arlacchi

MAFIJA IR VERSLAS
Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia

Iš italų kalbos vertė
INGA TULIŠEVSKAITĖ

Vilnius

UDK 343.34(450)
Ar-129

Versta iš:
Pino ARLACCHI
LA MAFIA IMPRENDITRICE
L'etica mafiosa e lo spirito del capitalismo
Società Editrice Il Mulino, Bologna, 1983

Knygos leidimą finansavo Atviros Lietuvos fondas ir
Atviros visuomenės institutas Budapešte
(Vidurio Europos universiteto Vertimų projektas)

This edition published with support from the Open Society
Fund-Lithuania and from the CEU Translation Project of the
Open Society Institute-Budapest

© 1983 Società Editrice Il Mulino, Bologna
Edizione in lingua lituana effettuata con l'intermediazione dell'Agenzia Letteraria Eulama
© Inga Tuliševskaitė, vertimas į lietuvių kalbą, 1998
© Daumantas Každailis, viršelio dizainas, 1998
© „Tyto alba", 1998

ISSN 1392-1673
ISBN 9986-16-115-0

Turinys

Įvadas 7

PIRMA DALIS. TRADICINĖS BENDRUOMENĖS MAFIJA IR MAFIJOZAI 17

I Mafijoziškas elgesys 19
Mafija, *'ndrangeta* ir *omertà* 19
Garbė 21
Iššūkis, kova, varžybos 24
Garbė ir teisingumas 27
Garbė ir žmogžudystė 31
Pirmo skyriaus pastabos 34

II Mafijos valdžia 37
Mafijos valdžia ir jos funkcijos 37
Apsauga 41
Baudimas 42
Tarpininkavimas 45
Valstybės suteikti įgaliojimai 51
Cosca 58
Tradicinio mafijozo tipas 62
Antro skyriaus pastabos 64

ANTRA DALIS. MAFIJOS KRIZĖ DIDŽIOSIOS PERTVARKOS LAIKOTARPIU POKARIO METAIS 67

III Garbė, turtas ir politinė valdžia šeštąjį ir septintąjį dešimtmetį 69
Garbės ir turto sutapatinimas 69
Mafijos valdžios įteisinimo krizė 72
Septintojo dešimtmečio mafijozai – gangsteriai 77
Politinė valdžia ir mafijos valdžia Vakarų Sicilijoje 79
Verslo mafijos link 87
Trečio skyriaus pastabos 88

TREČIA DALIS. MAFIJA IR VERSLAS ... 91

IV Aštuntasis dešimtmetis ir mafijos įmonė ... 93
Aštuntasis dešimtmetis ir valstybinio prievartos monopolio žlugimas ... 93
Mafijos įmonė ... 97
Konkurentų spaudimas ... 98
Atlyginimo ribojimas ... 103
Disponavimas finansiniais ištekliais ... 108
Didžiosios mafijos įmonės ir mafinis kapitalizmas ... 112
Elito turtas, investicijos, apyvarta ... 115
Ketvirto skyriaus pastabos ... 121

V Mafijozas verslininkas, mafijos šeima ir koska ... 127
Mafijozo verslininko kultūra ir gyvenimo būdas ... 127
Mafijozo verslininko tipas ... 129
Šiandieninio mafijozo *Weltanschauung* ... 136
Mafijos šeima ir koska ... 139
Penkto skyriaus pastabos ... 147

VI Mafinio kapitalizmo ribos ... 151
Teismų procesai, advokatai, ekspertai ... 151
Tradiciškumas ir teritoriškumas ... 156
Išvada: visų karas prieš visus ... 162
Šešto skyriaus pastabos ... 167

VII Mafijos valdžios politinė autonomija ... 169
Politinės konkurencijos stiprėjimas ... 169
Mafijos valdžios politinė autonomija ... 172
Verslo mafijos ideologija ir politinė kultūra ... 185
Septinto skyriaus pastabos ... 189

VIII Heroino verslas ir mafijos įmonė ... 191
Heroino kelias ... 191
Ciklas ... 193
Rinka ... 196
Pasitikėjimo problema ... 198
Mafijos įmonė ... 204
Išvados ... 211
Aštunto skyriaus pastabos ... 211

Įvadas

Ši knyga parengta remiantis 1977–1978 metais atliktu tiriamuoju darbu apie pietų Italijos mafiją. Jos tikslas – teoriškai apibendrinti jėgų, sumodeliavusių šiuolaikinę mafiją, analizę bei pakomentuoti kai kurias iš jų, svarbiausias.

Kadangi nė viena problema mokslininkui nenukrenta iš dangaus, norėčiau paaiškinti, kodėl sumaniau imtis tokio darbo. Susidomėjimą šia tema paskatino dvi sąlygos. Pirmoji – aštuntojo dešimtmečio Italijos vidurio regiono viešosios nuomonės reakcija į įvykius, susijusius su stiprėjančia mafijos veikla. Gyvendamas Kalabrijoje dirbau Sociologijos departamente, tad jau vien dėl to negalėjau nesidomėti viena iš opiausių visuomenės problemų. Antroji sąlyga mokslinio pobūdžio: manęs visiškai netenkino tuo metu įprasta mafijos interpretacija.

Toks nepasitenkinimas brendo jau anksčiau, kai tyrinėjau tradicines socialines ir ekonomines Italijos pietų regionų sistemas. Darbo rezultatus išdėsčiau knygoje „Mafija, valstiečiai ir latifundijos tradicinėje Kalabrijoje“ (1). Viename iš jos skyrių pabandžiau apibūdinti kai kurias ekonomines, socialines bei kultūrines mafijos prielaidas nuo 1860 metų iki mūsų amžiaus penktojo dešimtmečio pabaigos. Tyrimų metu gautus duomenis apie tradicinės mafijos pobūdį lyginau su pranešimais iš tų metų kasdienybės ir kuo toliau, tuo labiau įsitikinau, kad senosios reiškinio paradigmos neatitinka naujausių jo bruožų.

Todėl mano naujo tiriamojo darbo tikslas buvo pateikti šiuolaikinės mafijos interpretaciją, kaip priešpriešą tradicinės mafijos interpretacijai, kurią savo knygoje išdėstė H. Hessas (2). Jo knyga galėtų būti laikoma klasikiniu veikalu, kuriame apibendrinta daugelis ankstesnių studijų, atliktų nuo devynioliktojo amžiaus pabaigos iki šio amžiaus septintojo dešimtmečio. Studija suskirstyta į tris dalis: tradicinė mafija, pokario pokyčiai ir dabartinė padėtis, o jos metodologija atitinka tiriamojo darbo pradžioje numatytą schemą.

Nuo 1977 metų rudens iki 1978 metų pradžios įvairiose Kalabrijos vietose atlikau nemažai lyginamųjų tyrimų, kurių rezultatai padėjo suformuluoti pagrindinę vėlesnių darbo metų hipotezę – verslo mafijos hipotezę. 1978 metų vasarą parašiau studiją „Mafija ir visuomenės tipai". Po metų viena jos dalis buvo išspausdinta *New Left Review* žurnale, o visa pasirodė 1980 metais leidinyje *La Rassegna Italiana di Sociologia* („Italijos sociologijos apžvalga"). Joje pirmą kartą pabandžiau kompleksiškai interpretuoti mafijos kaitą per pastaruosius trisdešimt metų.

Skirta Fordo fondo stipendija leido man beveik visus 1979 metus dirbti JAV, Niujorke, kur galėjau tiesiogiai susipažinti su mafijos veikla anapus vandenyno. Vėliau tęsiau tyrimus iš pat pradžių pasirinktomis kryptimis, tačiau problemų sparčiai daugėjo. 1981 metais pradėjau sistemiškai tirti problemas, susijusias su Sicilijos mafijos skverbimusi į pasaulinę heroino rinką, o tų pačių metų gruodžio mėnesį grįžau į JAV norėdamas gauti nepaprastai naudingos Brukline vykusio teismo proceso medžiagos bei susitikti su policijos pareigūnais ir ekspertais, tiriančiais narkotikų prekybą.

Tuo tarpu mafija tapo opiausia visuomenės problema ne tik regiono, bet ir visos šalies mastu. Mažiau nei per dvejus metus mafija nužudė keletą aukščiausių Sicilijos politinės ir teismų valdžios atstovų, tarp jų – tuometinį regiono tarybos pirmininką. Visi šie asmenys buvo nužudyti Palerme, miesto centre, vidury baltos dienos, daugybės liudininkų akyse. Kiekviena iš tų žmogžudysčių sulaukė skambių atgarsių didžiausiuose laikraščiuose ir iškilmingų vyriausybės atstovų pasižadėjimų nubausti kaltuosius ir pradėti kovą su mafija. Tačiau nė viena iš tų žmogžudysčių nepaskatino aukščiausios valdžios atstovų nors minimaliai taikyti įstatymus ar iškelti mafijai bent menkiausią bylą.

Tarp kovos su mafija įstatymų projektų, gulėjusių Parlamente 1982 metų pradžioje, buvo vienas, prieš dvejus metus pateiktas Deputatų rūmų komunistų grupės. Jį pirmasis pasirašė deputatas Pio La Torre. Jis buvo vienas pagrindinių kovos su mafija, – ją iškart po karo pradėjo kairiosios Sicilijos jėgos, – veikėjų ir vienas aktyviausių Parlamentinės komisijos mafijai tirti narių.

La Torre įstatymo projektas analizavo šiuolaikinę mafiją, pa-

našiai kaip aš 1978 metų studijoje, – kai kurios mano mintys virto įstatymo straipsniais. Įstatymo projekto pamatas buvo mafijos įmonė ir jos didžiuliai privalumai konkuruojant su „normalia" įmone; projekto normų visuma turėjo padėti sugriauti kapitalo mafinio kaupimo mechanizmus.

1982 metų balandžio 30 dienos rytą Pio La Torre kartu su savo vairuotoju buvo nužudytas vienoje iš Palermo gatvių. Vėl skambūs atgarsiai didžiausiuose laikraščiuose ir iškilmingi vyriausybės atstovų pasižadėjimai nubausti kaltuosius ir stoti į kovą su mafija, tačiau šį kartą į Siciliją nusiunčiamas generolas Carlo Alberto Dalla Chiesa, valdžios laikomas „stipriausiuoju kovojant su terorizmu Italijoje". Dalla Chiesa paskiriamas prefektu, iškilmingai pažadėjus nedelsiant suteikti jam nepaprastus įgaliojimus kovai su mafija.

Po keturių mėnesių, 1982 metų rugsėjo 3 dieną, generolas Dalla Chiesa – dar be nepaprastų įgaliojimų ir be apsaugos – kartu su žmona nužudomas vienoje iš Palermo gatvių. Po savaitės Italijos Parlamentas patvirtina kovos su mafija įstatymą, labai panašų į tą, kurį siūlė Pio La Torre.

Pirmoje šios knygos dalyje aptariami reikšmingiausi mafijos bruožai Italijos pietų regionų tradicinėje visuomenėje. Tiriamas laikotarpis nuo šalies suvienijimo iki pirmųjų metų po Antrojo pasaulinio karo. Kadangi mano tikslas buvo nubrėžti kai kurias esmines analitines atramos koordinates, pirmuosiuose skyriuose nerasite įprastų mafijos istorinės kilmės nuorodų. Juose pateikta tradicinė situacija, remiantis tipiška metodologija, nuosekliai laikantis klasikinių Weberio taisyklių (3). Todėl darbas nėra istorinė mafijos rekonstrukcija ar visų jos ryškiausių empirinių bruožų tam tikruose Italijos pietų regionuose tam tikru tarpsniu aprašymas.

Pirmuosiuose dviejuose skyriuose apibūdinta tradicinė mafija ir mafijozas, subjektyviai akcentuojant vieną ar daugiau požiūrių, susiejant daugelį įvairiais laikotarpiais vykusių reiškinių iš įvairių visuomeninių ir geografinių kontekstų. Faktai parinkti pagal tai, ar jie atitinka tuos subjektyviai iškeltus požiūrius, todėl rezultatas – konceptualus, logiškas, bet laikinas vaizdas, kurį galima naudoti kaip priemonę orientuotis kitose analizės stadijose.

Tradicinės mafijos tipiškos idealios sandaros dėstymas pirmoje knygos dalyje padalytas į dvi skirtingas dalis, atitinkančias du skirtingus mafijos aspektus. Pirmoje dalyje aprašoma strateginė visuomenės veiksmų dinamika, padedanti suprasti mafijos ir ją sukūrusios visuomenės ir ekonominės aplinkos ryšius, *mafijozišką elgesį* ir jo glaudų ryšį su *varžymusi dėl garbės*, kuris tebėra būdingas kai kurioms pietų Kalabrijos ir Vakarų Sicilijos sritims.

Mafijos varžybos dėl garbės beveik visiškai neaptariamos tradicinės mafijos studijose, kurios pagrįstos Sicilijos visuomenės analize, akcentuojant jos sandaros nekintamumą ir išsisluoksniavimą. Tradicinių Sicilijos mafijos rajonų nuosavybės ir gamybos santykių tyrimai pagrįsti tokiomis sąvokomis kaip „feodalizmas", „feodalas", „feodalinė liekana", o ypač „latifundija". Tokios sąvokos atspindi vertikalia kryptimi mažai judrų pasaulį, kai garbės ir valdžios pasiskirstymas tarp bendruomenės narių iš anksto nuspręstas.

Šitoje studijoje būdingais mafijos rajonų bruožais laikomas horizontalus konfliktas tarp asmenų ir grupių, intensyvus vertikalus nestabilumas ir judėjimas, moderni ekonominė struktūra. Išskirti šiuos elementus man padėjo ankstesni tyrimai. Jie padėjo apibrėžti specifinę visuomenės, „nuolatinio pereinamojo būvio visuomenės", ekonomikos sistemą – kaip klasikinės mafijos fenomenologijos matricą, – kuri koncentruota forma telkiasi Vakarų Sicilijoje ir Kalabrijos pietuose. Jai būdinga kapitalistinės prekybos ir tradicinės kultūros asimetrija.

Kitoje dalyje aptariamas antrasis mafijos komponentas: *mafijos valdžia* ir jos funkcijos vieta visos šalies visuomenės ekonominėje ir politinėje sistemoje. Tai, kad knygos antros dalies sandara ir argumentų iliustravimas paremti H. Hesso, A. Bloko ir Schneiderių darbais, taip akivaizdu, jog to nė nereikia specialiai pabrėžti. Pakanka tik priminti Hesso pateiktą kategoriją *tarpininkavimas*, apibūdinančią pagrindinę gerbiamo žmogaus veiklą; Schneiderio mafijos grupių visuomeninio ir šeimos aspekto analizę, Bloko tirtus teritorinio jėgos monopolio ir mafijos valdžios ryšius, kurie yra pagrindas moksliškai analizuojant mafiją.

Antroje knygos dalyje aprašoma pokario „didžiųjų pokyčių" Ita-

lijos visuomenėje ir Italijos pietų regionuose įtaka tradicinei mafijos valdžiai ir mafijoziškam elgesiui. Priešingai, nei teigiama daugelyje literatūrinės ir mokslinės publicistikos leidinių, šeštojo ir aštuntojo dešimtmečio mafijos istorijos negalima interpretuoti kaip laipsniškos plėtros kartu su visuomeniniais ir ekonominiais bei instituciniais pokyčiais. Perskaitęs gausius Kovos su mafija komisijos dokumentus (tik maža jų dalis iki šiol panaudota mokslininkų), įvertinęs kitus kokybinius šaltinius (interviu, biografijos, liudijimai, straipsniai ir t.t.), taip pat ir kiekybinius (teismo ir kitokia statistika), padariau priešingą išvadą: per šiuos du pokario dešimtmečius mafija ne plėtojosi, o išgyveno didelę krizę. Sociologai, antropologai ir istorikai, tyrinėję šią temą nuo šeštojo dešimtmečio antrosios pusės ir septintojo dešimtmečio antrosios pusės, sutartinai nurodo mafijoziško elgesio ir mafijos valdžios menkėjimą ir Sicilijoje, ir Kalabrijoje (4).

Pokario metais centrinei valdžiai perėmus anksčiau mafijozams duotas viešosios tvarkos palaikymo funkcijas, padidėjus migracijai į Šiaurės Italiją ir į Europą, įtraukus mafijos rajonus į „kultūrinę revoliuciją", mafijos valdžia buvo išstumta už įstatymo ribų. Šeštajame ir septintajame dešimtmetyje mafijozai, buvę visuomenės centre, atsidūrė jos pakraštyje. Garbingas žmogus pavojingai susilygino su paprastu nusikaltėliu. Tačiau aštuntajame dešimtmetyje prasidėjęs ir iki šiol tebesitęsiantis įspūdingas mafijos verslo plėtojimasis yra pakitusios mafijozų padėties ekonominėje ir politinėje visuomenės sistemoje bei aštuntajame dešimtmetyje įvykusios *institucinės dezintegracijos* sąveikos rezultatas.

Trečioje knygos dalyje pateikiamas išsamus dabartinės mafijos ir mafijozo tipo apibūdinimas. Kadangi anksčiau tokių studijų nėra buvę, man teko imtis daugelio reikšmingiausių šio reiškinio aspektų tyrimų *ad hoc*. Tokie tyrimai parodė, kad dabartinė mafija yra trijų procesų, įvykusių per pastaruosius 10–15 metų, vaisius: a) verslo mafijos atsiradimo; b) Sicilijos šeimų – mafijos įmonių iškilimo į pirmaujančias pasaulio narkotikų versle ir nelegalioje tarptautinėje ekonomikoje; c) mafijos valdžios plačios *politinės autonomijos* atsiradimo. Trys minėti procesai kartais vykdavo kartu, šalia vienas kito, o kartais susijungdavo lyg

cheminėje reakcijoje, sukurdami kai kuriuos skaudžius naujausios šalies istorijos epizodus.

Mafijos ir mafijozų vaidmens pasikeitimas iš *tarpininko* į *kapitalo kaupėjo* yra pagrindinis išeities taškas siekiant suprasti kiekybinius tradicinės mafijos ir šiandieninės mafijos skirtumus. Šioje studijoje tiesiog buvo būtina vietoje sociologinių ar kriminologinių kategorijų pasitelkti tokias kategorijas kaip *įmonė* ir *verslas* ta prasme, kuria jas pateikia Schumpeteris. Didelis minėtų kategorijų privalumas – tai jų geba aprėpti tris labai prieštaringus tiriamojo objekto bruožus: a) novatoriškumą, mafijozų įsitraukimą į ekonominę konkurenciją, nutraukiant ryšius su praeitimi; b) racionalumą ir kapitalistinį išskaičiavimą, matomą verslininko mafijozo ekonominėje elgsenoje, selektyviai perimant tradicinės kultūros elementus ir tradicines vertybes; c) neracionalumą, mafijos veiklos agresyvumą, pasireiškiantį turto kaupimo „laukine dvasia".

Kalbėdamas apie pirmąjį mafijos verslo bruožą – jos novatorišką elgseną, palyginti su įprastine ekonomine veikla, norėčiau pabrėžti, kad šiuo atveju neprivalu taikyti Schumpeterio schemos: verslininkas mafijozas novatoriškas tiek, kiek taiko „naujus gamybos derinius", leidžiančius jam džiaugtis konkurentiškumu, palyginti su kitais verslininkais. Skirtumas tarp Schumpeterio verslininko novatoriaus ir verslininko mafijozo yra ne vidinis jų veiklos pobūdis, o skirtinga jų įtaka ekonomikos plėtrai. Gamybos sistemą, kurioje veikia mafijozas, sparčiai „varo pirmyn" ne į ekonomiką diegiami mafijos metodai. Schumpeteris ekonomikos plėtojimą laiko novatoriškos verslininko veiklos išdava, nes šis, siekdamas asmeninių tikslų, padeda siekti ir visuomenės raidos tikslų. Ši teorija nepaiso priešpriešos, kuri gali rastis ir dažnai randasi tarp, viena vertus, verslininko tikslų ir elgsenos ir, kita vertus, kompleksinės ekonomikos sistemos raidos, todėl ji yra tokia pat ribota, kaip ir Smitho „nematomos rankos", paverčiančios asmenines ydas visuomeninėmis dorybėmis, koncepcija.

Verslininko mafijozo pavyzdys aiškiai rodo, kad ryšys tarp verslininko veiklos ir visuomenės gerovės nėra savaiminis, kad šios

veiklos ir jos padarinių *valstybinio reguliavimo* klausimas yra viena iš esminių kiekvienos verslo teorijos problemų.

Verslininko mafijozo veiklos šiuolaikinis ekonominis racionalusis matas ir neekonominė bei iracionali matrica nėra vien jo prerogatyva. Kai kurios garsiausios kaupimo ir kapitalizmo teorijos apie vadinamąsias kaupimo „paskatas" aptaria neekonominius ir nesociologinius faktorius. Keynesas ilgalaikį augimą laiko neapibrėžtos verslininkų „laukinės dvasios" funkcija, kuri Kaldoro modelyje suprantama būtent kaip neekonominis faktorius, darantis įtaką ekonominei veiklai (5). Maxas Weberis kalbėjo apie „protestantišką etiką" ir jos panašumą su „kapitalizmo dvasia". Tačiau dar prieš jį Marxas ėmėsi kultinio aiškinimo, išreikšto sąvokomis „fetišizmas", „antžmogiška galia", valdančiomis verslininko kapitalisto elgesį, verčiančiomis jį kaupti dėl kaupimo: „Kaupkite, kaupkite! Toks yra įstatymas ir taip liepia Pranašai!" (6)

Skirtumas tarp verslininko kapitalisto ir verslininko mafijozo kyla iš priešingų jų veiklos sričių santykių. Kapitalisto mafijozo racionalių veiksmų įtaka neekonominei ir iracionaliai verslo sričiai visai kitokia. Mafijozų verslo praktika sustiprina tiems asmenims būdingus archajiškus ir plėšikiškus polinkius ir toli gražu neskatina progresyvių racionalių kapitalistinio pobūdžio vertybių ir poelgių.

Mafinis kapitalo kaupimas skatina primityvų tokių kaupėjų elgesį, pasireiškiantį vis didesniu polinkiu ekonominius konfliktus paversti karu tarp šeimų, o konkurenciją rinkoje – kraujo kerštu ir žiauria asmenine kova. Vis labiau į ekonominį, politinį ir visuomenės gyvenimą didelėse teritorijose ir ištisuose gamybos sektoriuose įvesdama destruktyvią anarchiją ir laukinį žiaurumą, mafijozų verslininkystė atsiskleidė kaip viena iš pavojingiausių grėsmių demokratijos ir visuomenės raidai.

Tokio objekto kaip mafija tyrimas turi tam tikrų ypatybių, dėl kurių jis skiriasi nuo įprastinių visuomenės studijų, kai pasirenkamos „taikesnės" ir ne tokios pastebimos problemos. Mafijos grupių nariai nenoriai kalba apie savo veiklą, o jei prabyla, daro tai siekdami pasiteisinti ir apsiginti. Tai turi didelės įtakos jų teikia-

mos informacijos kiekiui, o ypač kokybei. Trys italų policijos padaliniai sistemingai renka informaciją apie organizuotą nusikalstamumą, jie kaupia gautus duomenis, kad galėtų nustatyti profesionalių nusikaltėlių tapatybes ir kelti jiems baudžiamąsias bylas, o ne siekia teikti informaciją visuomenės mokslų darbuotojams.

Net ir susidarius tokiai padėčiai, kokia pastaraisiais metais yra Italijoje, kai mafijos pasaulio ryšiai, viena vertus, su organizuotu nusikalstamumu, o kita vertus, su politiniu ir legaliu ekonominiu pasauliu atsidūrė viešosios nuomonės dėmesio centre, sunkumai gauti informaciją ir patikimus duomenis apie mafijos įmonių pobūdį yra viena didžiausių kiekvieno tiriamojo darbo kliūčių. Jei prie to, kas jau pasakyta, pridursime: a) mafijos ir nusikalstamumo pokyčius, sutampančius su opiausių visuomenės gyvenimo sričių ir reiškinių pokyčiais, valstybės institucijų ir akademinės bendruomenės reakciją, keletu metų atsiliekančią nuo realių visuomenės objektų pasikeitimų; b) dėl to atsirandančią turimų tyrimų ir duomenų stoką; c) katastrofišką oficialios teismo ir nusikaltimų statistikos Italijoje būklę, – galima įsivaizduoti, su kokiais sunkumais man teko susidurti pradedant darbą.

Tačiau moksliniai tyrimai šiek tiek primena praėjusių šimtmečių tyrinėtojų keliones: toks pat eksperimentinio racionalaus metodo ir sėkmės bei atsitiktinumų mišinys. Mano tyrimų *sėkmę* nulėmė Sicilijoje ir Kalabrijoje prasidėję mafijos teismai, kai bylos tapo viešos ir prieinamos – jos patvirtino mano viena po kitos formuluojamas hipotezes. Minėti teismai – tarp jų ir teisėjo Cordovos atlikta šešiasdešimties Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės rajonų mafijos vadų apklausa, ir teisėjo Falcone's atliktas Sicilijos mafijos grupių sukurto didžiausio prekybos heroinu kelio iš Europos į JAV tyrimas – vyko labai profesionaliai ir meistriškai. Jų aktai, sudėti į šimtus tomų, sutaupė man daug metų nesaugaus (pavojingo) darbo ir padėjo sėkmingai baigti pažintinę ekspediciją, kurioje būta ir labai sunkių akimirkų.

Parašyti šią studiją man padėjo nepaprastai daug žmonių, kuriems norėčiau padėkoti. Ypatingą padėką noriu pareikšti drąsiesiems Kalabrijos ir Sicilijos teisėjams, kurių nuolatinę ir ne-

įkainojamą pagalbą jaučiau visuose savo darbo etapuose. Enzo ir Carlo Macri, Augusto di Marco, Saverio Mannino iš Kalabrijos; Rocco Chinnici, Peppino Di Lello ir Gionanni Falcone iš Sicilijos, neperžengdami savo tarnybinei padėčiai deramo slaptumo ir konfidencialumo, padėjo man suprasti šį neeilinį tyrimų objektą ir eiti tuo jurisdikcijos labirintu, kokia yra Italijos baudžiamosios teisės sistema.

Redžio Kalabrijos teismo pirmininkas Giuseppe Viola ir to paties teismo prevencinių priemonių skyriaus viršininkas Givanni Montera leido man dirbti šio teismo archyvuose, o Palmio prokuroras Giuseppe Tuccio padėjo tirti mafijos šeimų sudėtį.

Kai kurie regioninės ir centrinės spaudos žurnalistai atidžiai sekė mano darbą ir prisidėjo prie jo daugeliu patarimų, siūlymų, pranešimų. Čia norėčiau paminėti Daniele Billitteri, Alfonso Madeo, Luigi'į Malafariną, Gianfranco Manfedi'į, Franco Martelli'į, Antonio Padalino, Pantaleone Sergi'į ir Marcello Sorgi'į.

Iš kairiųjų jėgų politikų, parėmusių ir skatinusių mano tyrimus, padėjusių jiems tapti kovos su mafija įrankiu, privalau padėkoti Pio La Torre'i, Ugo Pecchioli'ui, Francesco Martorelli'ui, Nadiai Alecci – Italijos komunistų partijos nariams, taip pat nepriklausomų kairiųjų jėgų deputatui Aldo Rizzo.

Dirbti tiriamąjį darbą vietoje, apklausti privilegijuotus liudytojus ir rinkti statistinius duomenis man padėjo Vito Baresi, Rino Bernasconi, Pino Canale, Rita Neve, Anna Reda ir James Walston. Statistinius duomenis apdorojau padedamas Antonio Tucci'o, kuriam norėčiau atskirai padėkoti.

Giovanni Bechelloni, Arnaldo Bagnasco, Alessandro Cavalli, Giuseppe Colasanti ir Jonathan Steinberg perskaitė šios knygos rankraštį ir pateikė savo komentarus. Jų kritinės pastabos ir siūlymai buvo man labai naudingi.

Ir pagaliau apgailestauju, kad negaliu padėkoti kiekvienam iš tų Italijos ir JAV kriminalinės policijos pareigūnų, kurie man suteikė svarbios informacijos, padėjo suprasti slapčiausius mafijos valdžios mechanizmus.

Arkavakata, 1983 m. vasaris

ĮVADO PASTABOS

1. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale. Le strutture elementari del sottosviluppo*, Bologna, Il Mulino, 1980.
2. H. Hess, *Mafia*, Bari, Laterza, 1973.
3. M. Weber, *Il metodo delle scienze storico-sociali*, Torino, Einaudi, 1974, p. 107.
4. E. Hobsbawm, *I ribelli, Forme primitive di rivolta sociale*, Torino, Einaudi, 1966; A. Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1860–1960*, Harper and Row, New York, 1974; D. De Masi, *Sopraluogo nella Sicilia della mafia*, iš *Nord e Sud*, 1963, Nr.46.
5. N. Kaldor, *Essays on Economic Stability and growth*, London, 1960, p. 263–268. Cituojama G. Arrighi *Sviluppo economico e sovrastrutturale in Africa*, Torino, Einaudi, 1969, p. 23.
6. K. Marx, *Il Capitale*, t. I. Roma, Editori Riuniti, 1967, p. 651.

PIRMA DALIS

Tradicinės bendruomenės mafija ir mafijozai

Tie, kurie sukūrė šią išoriškai nematomą, tačiau lemiamą pertvarką įtvirtinant ekonominiame gyvenime naują dvasią, paprastai nebuvo spekuliantai be baimės ir be skrupulų, verslo nuotykių ieškotojai, kokių apstu visose ekonomikos istorijos epochose, ar tiesiog dideli turtuoliai; jie buvo sunkios gyvenimo mokyklos užgrūdinti žmonės, mokantys skaičiuoti ir drąsūs, bet visų pirma santūrūs ir pastovūs, visiškai atsidėję savo veiklai, griežtai besilaikantys buržuazinių nuomonių ir principų.

Max Weber, „Protestantiška etika ir kapitalizmo dvasia“ (1922)

I

Mafijoziškas elgesys

MAFIJA, *'NDRANGETA* IR *OMERTÀ*

Su mafija susijusių klausimų socialinių tyrimų išvada, matyt, turėtų būti teiginys, kad mafija tokia prasme, kokia įprastai priskiriama šiam žodžiui, neegzistuoja.

<...> didžioji dalis žmonių, ypač už Italijos ribų, turi gana tikslų mafijos įvaizdį: nusikalstama draugija, centralizuota, griežtai valdoma, su įšventinimo apeigomis ir įstatais. Specialioji literatūra ir kasdienė spauda, detektyviniai ir siaubo romanai, televizijos detektyviniai filmai suformavo tokią visuomenės nuomonę. Tačiau tas, kuris norėtų įsigilinti į faktus ir peržvelgti šaltinius, susidarytų visiškai kitokį vaizdą ir <...> įsitikintų, kad kaltinamasis Mini (kaltinamasis vienoje iš mafijos bylų) nemeluoja, kai į klausimą, ar priklauso mafijai, atsako: „Nežinau, ką tai reiškia". Iš tiesų jis pažįsta asmenis, vadinamus mafijozais, ne todėl, kad šie priklauso kokiai nors slaptai sektai, o todėl, kad jie elgiasi savaip, kitaip tariant, mafijoziškai (1).

Ką reiškia *elgtis mafijoziškai*?

Tai reiškia *priversti save gerbti*, būti *garbingu žmogumi*, gebančiu savo jėgomis atkeršyti už bet kokį išpuolį prieš save ar savo artimuosius, taip pat galinčiu bet kada užpulti savo priešą. Toks elgesys ir ginantis, ir puolant ne tik pateisinamas, bet ir skatinamas bei idealizuojamas tos ypatingos kultūrinės aplinkos, kurioje gyvena mafijozas, net jei smurto panaudojimas prieštarauja valstybės įstatymams. Dar daugiau, mafijozišku elgesiu iškovotas autoritetas, valdžia reikšminga būtent todėl, kad atvirai nepaisoma oficialių normų ir įstatymų.

Mafija – tai elgesys ir valdžia, o ne formali organizacija. Elgtis mafijoziškai reiškia elgtis *garbingai*, kitaip tariant, pagal tas drą-

sos, klastos, žiaurumo ir plėšimo bei apgaulės normas, kurios net ir šio amžiaus penktajame dešimtmetyje daugelio Vakarų Sicilijos ir Kalabrijos pietų rajonų kultūroje vaidino lemiamą vaidmenį. „Jis buvo labai drąsus ir niekas jam negalėjo prilygti"; „paprastai jis nebūdavo žiaurus, tačiau kai jam tekdavę tokiam būti, jis išblaškydavęs žmones ir ištaškydavęs savo priešininkus. Taip atsitikę šešis ar septynis kartus, ir vis dar pasakojama kaip legendiniai žygiai", – taip aprašomas vienas kaimo mafijozas knygoje, kurią galėtume laikyti tam tikru populiariu traktatu apie tradicinę mafiją. „Tikroje plėšiko Marlino Zapos istorijoje" (2) aprašytos bendruomenės nariams žodis *garbingas* nereiškia nieko kita, tik jėgos persvarą. Garbingas reiškia „išskirtinis", „vertas", „galingas". Todėl įsigilinus matyti, kad garbingu poelgiu laikomas pavykęs puolimas (nesvarbu, ar atsakant į ankstesnį išpuolį, ar pačiam inicijuojant puolimą).

Dar prieš kelis dešimtmečius didžioji dalis Redžio Kalabrijos gyventojų aukščiausio laipsnio didvyriškumą ir dorybę apibūdindavo graikišku žodžiu *'ndrangeta.* Šias savybes įkūnijo viršesni žmonės, *'ndrangetistai*. 'Ndrangetistas reiškia „garbingos draugijos narys", bet platesne prasme – kaip ir klasikinėje Graikijoje – toks yra kiekvienas drąsus ir išdidus žmogus, nepaisantis pavojų, pasiryžęs viskam ir be skrupulų (3). 'Ndrangetisto ideologija paremta *omertà* – solidarumu, kitaip tariant, *sugebėjimu būti vyru.* Laikytis *omertà* įstatymų reiškia taikyti *dvigubos moralės* principą: tą, kuri galioja tarp vienos grupės narių, ir kitą, būdingą santykiams su tai grupei nepriklausančiais asmenimis (4). Tai reiškia puoselėti „taktą, geras manieras, išsiauklėjimą, taurumą, gerumą, įtikinėjimą geruoju ir argumentuojant" bendraujant su *'ndrangetistais* ir taikyti priešingą principą, kitaip tariant, *netikrą omertà*, arba „apsimestinį gerumą, pritarimą, taurumą, spęsti nematomus mirtinus spąstus maištaujantiems... nedorėliams ir niekingiesiems" susidūrus su eiliniais žmonėmis ir su priešais (5).

Formaliai puolami oficialiosios valdžios, *'ndrangetistai* pelno žmonių susižavėjimą ir pagalbą. Tokio požiūrio pėdsakų galima aptikti net svarbiuose teismo dokumentuose. 1939 metais Kalabrijoje, prie Ardorės komunoje esančios šventyklos rastas nužudy-

tas vietos mafijos vadas Paolo D'Agostino. Lokrio teismo nuosprendyje, kuriuo iki gyvos galvos nuteisti kalėti 12 iš 142 kaltinamųjų žmogžudyste, likusiuosius išteisinant, nužudytasis apibūdinamas kaip žmogus „...labai pavojingas, tvirto stoto ir drąsios sielos, galingos dvasios, linkęs į smurtą ir turintis gana drąsos, reikalingos pasinaudoti tokiomis savo savybėmis. Jis ne tik galėjo gintis nuo dviejų ar trijų priešų, bet ir pats pulti ir iššudyti visus savo priešininkus" (6).

Mafija ir *'ndrangeta*, *mafijozas* ir *'ndrangetistas* – sinonimai. Vietos gyventojams šie žodžiai reiškia garbingus žmones ir jiems priklausančius asmenis. Tradiciniuose Sicilijos ir Kalabrijos mafijos rajonuose garbė yra asmens, šeimos ar ko nors kita vertės matas. Jos esmė – pagarba tam tikriems asmenims, ji yra glaudžiai siejama su turimomis ypatingomis savybėmis bei atliktais ypatingais *žygiais* (7). Mafijoziškas elgesys yra dalis kultūros sistemos, sutelktos apie asmenine jėga įgytos garbės branduolį. Toks vertinimas iš dalies atsispindi garsiajame mafijos ir mafijoziškos elgsenos apibrėžime, kurį devynioliktojo amžiaus pabaigoje pateikė Pitré:

> Mafija nėra sekta ar draugija, neturi taisyklių nei statutų. Mafijozas – ne vagis ar plėšikas <...> mafijozas yra tik drąsus žmogus, neleidžiantis minti sau ant kojos; šia prasme būti mafijozu yra būtina, netgi neišvengiama. Mafija yra savo vertės, perdėtas asmeninės jėgos ir savęs suvokimas kaip „vienos ir vienintelės kiekvienos priešpriešos, kiekvieno interesų ar idėjų susikirtimo sprendėjos"; iš čia randasi nepakantumas kitų pranašumui ar, dar blogiau, jų savivalei (8).

GARBĖ

Vidujis garbės turinys remiasi dviem idealiomis pagrindinėmis vyro ir moters savybėmis: vyriškumu ir nekaltybe, lytine dora. Išskyrus pačios žemiausios visuomenės pakopos atstovus, visi kiti bendruomenės nariai laikomi garbingais iš prigimties. Tačiau mafijos bendruomenei būdingomis netikrumo ir kovos sąlygomis galima lengvai prarasti ir vyriškumą (arba tiesumą, gebėjimą „būti teisiam",

niekam nepavaldžiam), ir nekaltybę. „Būti vyru – sunkiausias dalykas visame mūsų – žemės kirminų – gyvenime", – sušunka vienas iš romano „Santa Venerės laukinis" (9) veikėjų.

Mafijos rajonuose *būti vyru* reiškia parodyti, kad esi išdidus ir pasitikintis savim, pasirengęs greitai ir veiksmingai atsakyti į toje bendruomenėje nuolat tvyrančią grėsmę asmeninei ir šeimos garbei. „Kad išgyventum tose vietose, – rašo Asprea savo autobiografijoje, – pirmiausia turi būti ne valstiečiu ir darbininku, o žvėrimi. Apdairiu ir pagarbiu, tačiau pasirengusiu pulti kiekvieną, duodantį dingstį kovai" (10).

Vyriškumas ir nekaltybė, dora susiję su antagonistiniu lyčių atribojimu, labiausiai valdančiu mafijos pasaulio kultūrą. Kai šios savybės priklauso giminystės ryšiais nesusietiems asmenims, jos yra visą laiką priešpriešinamos. Garbingo vyro užduotis – kiekvienu atveju įrodyti savo vyriškumą, net panaudojant moterų atžvilgiu smurtą ir prievartą.

Tačiau toje pačioje šeimoje vyriškumas ir nekaltybė, dora yra du vienas kitą papildantys garbės elementai. Kiekvienos šeimos vyrų vyriškumas saugo jos moteris nuo išorinės grėsmės ir išniekinimo. Kita vertus, moterys privalo likti *nepaliestos* ir doros, jei nenori nuplėšti savo šeimos vyrų garbės.

Griežtoje asmens ir šeimos garbę apibrėžiančių esminių vertybių sistemoje moterys yra nepaprastai svarbios. Dar daugiau, jos yra didžiausia vertybė, kurią reikia nuolatos budriai saugoti (11). Moterys, kurios nepalankių aplinkybių valia lieka be galinčių jas apginti vyrų, sunkiai išlaiko garbingų ir svarių visuomenės narių padėtį. Daugeliu atvejų jos nusmunka į žemiausią visuomenės lygį ir perduoda savo negarbę palikuonims.

Moterų garbė mafijos kultūroje yra tipiškiausias šeimos garbės visumos simbolis. Priešas, kuriam pavyksta ją nuplėšti, įgyja pranašumą tos šeimos atžvilgiu. Jis parodo savo galią smogdamas į silpniausią priešo vietą. Jis parodo galintis priversti sau priešiškos šeimos atstovą sulaužyti ištikimybę ir patenkinti jo įgeidį. Tokiomis aplinkybėmis kraujo kerštas neišvengiamas. Tėvas arba brolis privalo pirma nužudyti dukterį arba seserį, o paskui – išniekintoją arba meilužį. Taip pat vyras privalo pirma nužudyti neištikimą žmo-

ną, o paskui jos meilužį. Keršto nebuvimas reiškia negrįžtamą garbingos padėties visuomenėje praradimą, o dažnai tokie garbę praradę asmenys ar šeimos išmetami iš vietos bendruomenės. Asprea savo knygoje aprašo ketvirtojo dešimtmečio Kalabrijos kaimą, kur netekę garbės asmenys turėjo gyventi atskirai nuo likusios kaimo bendruomenės.

Į pietus nuo Kalvarijos buvo Piljerė. Einant į ją, didžiojo nutekamojo griovio pakraštyje iš rytų pusės matėsi eilė susispaudusių lūšnelių <...> Jos buvo nepaprastai aprūkusios. Jose glaudėsi menki ir bailūs vyrai; jų moterys, žmonos ir dukterys buvo kiekvieno galingo vyro aukos (12).

Visuomenės gyvenime nėra vietos garbę praradusiam asmeniui ar šeimai. Tokiais atvejais emigracija dažnai būdavo vienintelė išeitis, norint atgauti pilietinį orumą.

Karo metu vienoje Taurianovos frakcijoje valstietė, kurios vyras kariavo, tapo 'ndrangetisto – šiam dėl savo *tiesumo* pavyko išvengti kariuomenės – meiluže. Sugrįžęs į kaimą vyras iš atšiauraus pasisveikinimo iškart suprato, kad jo ir jo šeimos garbei bus iškilusi didelė grėsmė. Iš savo seno tėvo sužinojęs, kas nutiko, neturėjo drąsos nužudyti nei savo žmoną, nei tą 'ndrangetistą. Po keleto mėnesių jam teko išvykti į Ameriką. Niekas su juo nesiskaitė. Net vaikai gatvėje iš jo šaipėsi (13).

Perdėtas jautrumas dėl moters garbės Kalabrijoje yra viena iš dažniausių vyrų tarpusavio nesantaikos priežasčių. Per 60% mafijos žmogžudysčių, 1940–1950 metais įvykusių Džoja Tauro slėnio apylinkėse, priežastis – nesantaika, sukelta lytinio smurto, moterų grobimo, nutrauktų sužadėtuvių. Pastaroji nesantaika kyla ne dėl tiesioginio fizinio smurto prieš moters garbę, o netiesiogiai parodant, kad dėl vienos ar kitos priežasties ta moteris neverta vesti. Tų rajonų bendruomenėse ne vien mafijozų, bet ir paprastose šeimose vedybos sutariamos po ilgo aptarimo ir kruopščios apklausos. Todėl klaidų čia negali būti, o bandymas užginčyti jau priimtą sprendimą laikomas iššūkiu šeimos garbei.

IŠŠŪKIS, KOVA, VARŽYBOS

Mafijos kultūroje, palyginti su kitomis kultūromis, asmens jėgos reikšmė visuomenės nariams ir besivaržančioms šeimoms dalijantis garbę yra tiesioginė ir akivaizdi. Toms dalyboms neturi įtakos nei gimimo aplinkybės, nei institucijos. Garbingu vyru tampama, o ne gimstama. Kovoti dėl garbės gali kiekvienas. Kiekvienas gali varžytis. Garbingų vyrų *elitas* susiformuoja per sunkų atrankos procesą, pagrįstą asmenų varžybomis. Mafijos kultūroje, kitaip nei kitose, tokia antagonistinė konfrontacija yra įprastas dalykas, galima bet kokiomis aplinkybėmis. Šokiai, kaimo šventės ir maldininkų kelionės – klasikinės progos varžytis dėl savo autoriteto. Jų metu iš visur suvažiuojantys šimtai, o net ir tūkstančiai žmonių yra puikus fonas kovoti už garbę ir propaguoti mafiją.

Maldininkų kelionė į Polsio Madonos šventyklą pačioje Aspromontės gilumoje – viena svarbiausių metinių švenčių, per kurią „jaunuoliai visos šeimos akivaizdoje privalo pasirodyti esą drąsūs vyrai" (14). Panašios šventės metu dviejų tūkstančių žmonių akyse don Nino, Strati'o aprašytas mafijos vadas, pasirodo esąs subrendęs būti garbingu vyru.

> <...> per vieną vasaros šventę, vykusią prie bažnyčios atvirame lauke, jai vadovavo Nino, vienas išpuikęs kvailys panoro atimti iš jo tą vietą. Vienu kirčiu atgalia ranka Nino partrenkė jį. Išsigandusios moterys suklykė; visi susirinkusieji subruzdo. Atbėgo du karabinieriai daryti tvarkos; bet Nino buvo toks įtūžęs, kad čiupo vieną iš jų, pakėlė ir šveitė į gyvatvorę. Visi susispietė aplinkui pažiūrėti, pasiklausyti, aptarti (15).

Varžybos, iššūkiai ir susirėmimai yra pagrindiniai santykių šeimoje nustatymo būdai, būdingi mafijos rajonams. Autoriteto ir valdžios pasidalijimas šeimoje nėra iš anksto apibrėžtas kaip patriarchalinėje šeimoje, o nusistovi konfliktų būdu. Namų pasaulyje dominuoja *vertikalūs* santykiai (tėvai–vaikai, vyras–žmona, vyresnysis brolis–jaunesnysis brolis ir t.t.). Šeimos solidarumo taisyklė galioja tik konflikto su kita šeima atveju. Santykiai šeimos viduje grindžiami ne *artumu* ir *solidarumu*, bet *subordinacija*, ki-

taip tariant, ta pareigų ir teisių visuma, kuri priklauso kiekvienai tuo metu namų hierarchijos viršūnėje esančiai valdžios pozicijai.

Tarkime, tėvo ir sūnaus santykiai grindžiami ne pastovia hierarchija, kylančia iš didesnės tėvo patirties ir jo amžiaus, o iš jo gebėjimo panaudojant fizinę jėgą ir gudrumą nugalėti pirmavimo varžybose. Taigi hierarchija grindžiama stipresniojo valdžia. Juo gali būti vyriausias šeimos narys, bet taip pat ir pats agresyviausias ar gudriausias. Todėl vaidmenų pasidalijimas šeimoje yra laikinas ir nuolat kintantis, santykiai įtempti ir nepatvarūs. Po kurio laiko tėvo pirmavimui gali būti mestas iššūkis, jis gali būti nugalėtas ir nuvainikuotas kurio nors iš paaugusių sūnų (16).

Laimėti varžybas jau savaime yra tikslas, net nesvarbūs su tuo susiję materialūs privalumai.

Mafijos kultūroje esti daug simbolinių varžybų dėl garbės formų, tų varžybų imitacijų. Viena iš labiausiai paplitusių – žaidimas *passatella*. Tam tikras žaidėjų skaičius burtų ar tam tikrų rungčių būdu paskirstęs vaidmenis varžosi dėl to, kuris dalys kartu pirktą vyną, alų, vaisius, net vandenį. Tokios dalybos – tai ilgas valandas galinčių trukti derybų objektas ir vyksta kintant žaidėjų santykiams: nuo sąjungos iki konflikto. Žaidimas toks žiaurus ir dramatiškas, kad neretai virsta *tikra* kova dėl pranašumo, t. y. muštynėmis, kurios gali baigtis ir žudynėmis. Garsiausio pokario Kalabrijos mafijozo Gerolamo Piromalli'o biografija šiuo atžvilgiu yra pavyzdys.

1950 metų rugpjūčio 27 dienos vidurnaktį į Redžio Kalabrijos ligoninę paguldytas sunkiai sužeistas Ippolito Francesco, Francesco sūnus, iš Pelegrinos di Banjaros. Jis buvo skubiai operuotas, bet mirė taip ir nepasakęs užpuoliko vardo. Vietos karabinieriai atliko tyrimą <...> Įvykiai, pasibaigę Ippolito Francesco mirtimi, klostėsi taip: rugpjūčio 27 popietę Pelegrinos geležinkelininkų klube susitiko Ippolito Francesco, jo brolis Carmelo, Piromalli Girolamo, Marafioti Carmelo <...> Jie leido laiką žaisdami *šeimininką ir tarną* (*passatella*) ir dalijo alų.

Taip atsitiko, kad burtai keletą kartų lėmė Ippolito Francesco būti dalijamo alaus „šeimininku", o jis, vaišindamas kitus draugus, kaskart palikdavo „sausą" (be alaus) Piromalli'į. Pastarasis neliko tam abejingas ir pasakė, kad Ippo-

lito elgiasi vaikiškai, gal kliaudamasis burtų sėkme, pradėjo puikuotis ir kad jis, Piromalli, atėjęs čia smagiai praleisti laiką, o ne kautis.

Į šiuos Piromalli'o žodžius Ippolito atsakė nebijantis nieko ir jei tas kitas „yra Mommo Piromalli, tai jis esąs *Cicciu u dragghiu* (galingasis Čičio)". Taip pasikalbėjus, tarp dviejų jaunuolių neišvengiamai kilo įtampa. Tačiau žaidimas tęsėsi, ir kai burtų keliu Piromalli tapo alaus „šeimininku", jis atsilygino Ippolito – paliko jį „sausą".

Taip toliau žaidžiant įtampa ne slūgo, o tik dar labiau stiprėjo. Atėjęs į klubą Oliverio Vincenzo iškart suprato, jog „tarp Piromalli'o ir Ippolito kažkas turėję atsitikti". Nujausdamas padėtį ir galimas pasekmes jis <...> paprašė susirinkusiųjų liautis žaidus.

<...> Žaidimas baigėsi, ir sumokėję už išgertą alų visi išėjo, trumpam stabtelėjo lauke. Čia <...> Ippolito priėjo prie Piromalli'o ir su juo per kelis žingsnius pasitraukė nuo likusio būrelio, persimetė keletu žodžių <...> Visi suprato, kad jie iškvietė vienas kitą į kovą ir sutarė susitikti <...> (17).

Polinkis į pačių kraštutiniausių formų kovas nesilaikant jokių taisyklių mafijos bendruomenėje reiškiasi net per pačias paprasčiausias varžybas, tarkim, per futbolo rungtynes ar vaikų žaidimus (18). Varžybos dėl garbės neturi jokių taisyklių ar apribojimų, kokie numatyti sporto rungtynėse ar varžantis mokykloms, klasėms ar būriams. Čia kaip kare – reglamentas minimalus, o visos priemonės tinkamos. Todėl vyrai kovodami tarpusavyje taiko pačias archajiškiausias socialinio konflikto formas: plėšimą, niokojimą, grobimą, žudymą. Agresija tampa leistina.

Tarpiniai instituciniai konflikto sureguliavimo modeliai, pavyzdžiui, dvikova, niekada neturėjo stabilios, apibrėžtos formos. Nežabota apgaulė, pasala lemia pergalę net ir tuose mafijozų konfliktuose, kurie prasidėjo laikantis riteriškumo taisyklių.

Familiari'o knygoje aprašytas mafijos vado Criazzo ir metusio iššūkį jaunuolio Geminos susidūrimas puikiai iliustruoja šį teiginį. Ožkų piemuo Gemina apkaltina Criazzo susitarus su policija ir kaimo turčiais siekiant „gauti sau asmeninės naudos". Jų dvikova baigiasi jaunesniojo mafijozo pergale, o sunkiai sužeistas mafijos vadas paguldomas į ligoninę. „Praleidęs ligoninėje du mėnesius ir penkias dienas, Criazzo grįžo namo. Kitą naktį jis nuėjo

pas Vincenzo Geminą, miegojusį savo trobelėje. Pasišaukė jį lauk ir dviem šautuvo šūviais patiesė negyvą prie durų <...> Laidotuvės buvo įspūdingos. Visas kaimas lydėjo narsiojo ožkų piemens karstą, o pirmoje eilėje ėjo žudikas" (19).

Dėl mafijos srityse vyraujančio papročio darbus, įvykius ir asmenis vertinti žiūrint pergalingomis kovomis ir varžybomis pasiektos garbės agresija ir smurtas tampa leistini ir priimtini. Tų bendruomenės sluoksnių, kurie dėl biologinių ar kultūrinių priežasčių mažiau tinkami kovai – moterų, senių ir vaikų – dalyvavimas bendruomenės gyvenime griežtai apribotas, nebent jų nariai tampa tokie pat vyriški ir kovingi, kaip pranašesnių sluoksnių atstovai. Jėga, drąsa ir šiek tiek žiaurumo yra tie bruožai, kuriuos Asprea pabrėžia kalbėdamas apie savo motiną (20). Banjaros moterys žavios (bent taip manė Redžio Kalabrijos gyventojai ir romano „Emigrantai" autorius), nes „kalbėta, jog plaukuose jos turėdavo paslėpusios skustuvą, o peiliu darbuodavosi narsiau už vyrus" (21).

Rūsti ir žiauri mafijozus gimdanti visuomenė nesigaili silpnųjų ir neapgintųjų. Nors moterys ir vaikai nedalyvauja varžybose dėl garbės, jie neretai sužeidžiami ar nužudomi, o sadistiškiausių nusikaltimų aukomis dažnai pasirenkami vietos bendruomenės žemiausių sluoksnių atstovai. Mafijos vadas Michele Navarra, daktaras iš Korleonės, nedvejodamas suleidžia ciano vaikui, vargingų piemenų sūnui, kuris *galbūt* matė, kaip buvo įvykdyta jo užsakyta žmogžudystė (22). Opido Mamertinos kaime Kalabrijoje prostitutės sūnus Peppinello nužudomas Velykų pirmadienio popietę, nes būrelis jaunuolių pasirinko jį taikiniu šaudymo varžyboms (23).

GARBĖ IR TEISINGUMAS

Svarbi kovos visų prieš visus, dominuojančios rajonuose, kur yra mafija, padarinys – niekas nėra iš tikro teisinga. Garbė labiau siejama su savivale ir fizine jėga nei su teisingumu. Vietos bendruomenė, kilus konfliktui tarp dviejų šeimų, giminių ar asmenų, lieka visiškai abejinga tokiems klausimams kaip „tiesa" ir „klaida", „tei-

singumas“ ir „neteisingumas“. Jos palankumas atitenka nugalėtojui, neatsižvelgiant į konfliktą sukėlusias priežastis.

Alessandro Cassini 1919 metais Dženuardo kaime nužudė Andreą, o po metų – Cesare, siekdamas, kad jį pripažintų šios teritorijos vadu. Dženuardo kaime tokie siekiai būdavo neginčijami; Andrea tėvas susitaikė su pralaimėjimu ir net pritarė Cassini'ui apkaltindamas nekaltus asmenis (24).

Vykdydamas savo kasdienes „pareigas“ mafijozas nesiremia jokiu abstrakčiu moralės ir teisingumo idealu. Jis trokšta garbės ir valdžios ir siekdamas savo tikslo nedvejodamas sulaužo *kiekvieną* priimtą elgesio normą. Nėra ir niekada nebuvo nuoseklios „teisingų nerašytų normų“ sistemos, kurios laikytųsi tarpusavyje konfliktuojantys mafijozai, nei „neteisingų rašytų normų“ sistemos, primetamos valstybės.

Kaip įsitikinsime toliau, tradiciniams mafijozams suteikiama vieša funkcija: saugoti esamą visuomeninę ekonominę tvarką, kurią ketinama griauti. Tačiau tokia funkcija – pripažinta ir vietos bendruomenės, ir valstybės – yra fizine jėga iškovoto pranašumo toje teritorijoje, o ne miglotos „ištikimybės“ tradicinei tvarkai padarinys. Pastaroji galėtų būti nebent laiko ir logikos požiūriu vėlesnis bandymas pateisinti jėga pasiektą monopolį.

Mafijos kultūroje giliai įsišaknijęs įsitikinimas, kad teisė – fizinės jėgos įrankis. „Jėga yra įstatymas ir privalo būti jėgos pusėje“, – atšauna mafijozas iš „Montalbano šeimos“ savo priešininkui, grasinusiam pasinaudoti valstybės įstatymais (25). Jėga ir pranašumas čia kuria savus, o ne vykdo jau galiojančius įstatymus. Jokiame kitame istoriniame ir visuomeniniame kontekste fizinė jėga nėra tokia nepriklausoma nuo visų nusistovėjusių teisingumo normų kaip mafijos pasaulyje. Mafijozai aiškiai suvokia savo valdžios pamatus ir kiekviena proga pabrėžia konkretaus „jėgos teisingumo“ pranašumą prieš idealų teisingumą (26).

Kovodami dėl valdžios mafijozai nedvejodami pamina giliai įsišaknijusias etikos ir moralės normas ir vertybes: „Mafijozai mielai pabrėždavo savo draugystę, kad galėtų žudyti, nesukeldami aukos, viešosios nuomonės ir teisingumo įtarimo. Cesare, Bernardo

ir Alessandro buvo nužudyti pasinaudojus kaip tik tokiomis gudrybėmis“, – taip aprašo Blokas 1922 metais Vakarų Sicilijoje tarp dviejų mafijos grupių įvykusį konfliktą. Bernardo Cassini, didžiausios Dženuardo mafijos grupės narys, stipriai susikerta su Aderno, Korleonės ir Bisakvino grupėmis. Kai nužudomas jo brolis ir pavagiami gyvuliai, supranta, kad jo gyvybei gresia pavojus ir turįs nusileisti priešininkų grupei, kuriai vadovauja garsusis Vito Cascio Ferro. Bernardo kviečia visus susitikti ir aptarti tą klausimą. Susitikimas baigiasi tuo, kad Bernardo priverstas pinigais atlyginti visiems priešininkams. Jis nuvyksta į Korleonę ir sumoka. Paskui nuvyksta į Bisakviną, į Cascio Ferro namus, ir sumoka.

Pats Cascio Ferro ir kiti su juo susiję mafijozai drąsino Bernardo, sakydami, kad jis nieko nesibaimindamas gali išeiti iš namų. Taip nuramintas, Bernardo nė neįtarė, kad „draugai“ ketina juo atsikratyti. Bernardo dviem smūgiais užmušė don Pippineddu, vienas iš Cascio Ferro padėjėjų (27).

Mafijai valdžią lemia pergalė kovojant dėl pranašumo ir pasiekta bet kokiomis priemonėmis. Teisės ir kultūros tradicijų paisymas atsiranda jau vėliau ir kyla iš mafijos valdžios dinamikos, kurią aptarsime kituose knygos skyriuose. Dėl esamo glaudaus ryšio tarp teisės ir fizinės jėgos visi mafijos rajonuose esantys hierarchijos santykiai tampa grynai formalūs, kiekvieną akimirką ta jėga gali atsisukti prieš tuos, kurių rankose tuo metu yra valdžia. Grupės vado fizinį sunaikinimą ar pralaimėjimą kovoje jo šalininkai sutinka ramiai, o jo vietą užima nugalėtojas: „Giuseppe Damati buvo tik dvidešimt šešerių, kai 1922 metų lapkritį užėmė nužudytojo Bernardo Cassini'o vietą“ (28).

Būtent šiuo formaliu mafijos valdžios ypatumu, susijusiu su kovos dėl garbės ištakomis, galėtume paaiškinti iš pažiūros keistą reiškinį – valdžios „perėjimą“ priešininkui.

Prefekto Mori 1924 metais pradėtos kovos su mafija Sicilijoje pradžia didžiąja dalimi buvo sėkminga būtent dėl to, kad jis apčiuopė „hobesiškas“ mafijos valdžios šaknis: „Jei siciliečiai bijo mafijozų, įtikinsiu juos, kad aš esu visų galingiausias mafijozas“, – pareiškė jis savo bendradarbiams (29). Jo strategija buvo

pagrįsta varžybomis dėl garbės su Sicilijos mafijozais ir vyko iš dalies jų priemonėmis, iš dalies pasikliaujant karine ir organizacine valstybės persvara.

Todėl jo elgesys ir metodai buvo visiškai mafijoziški. Palermo mafijos elitui, susirinkusiam Didžiajame teatre atšvęsti pergalės prieš Madonijos kalnų mafijozus plėšikus, jis taria, kad „neverta dėti vilčių į įstatymų nebuvimą ar netobulumą. Įstatymai bus sukurti, papildyti ar pataisyti. Šiaip ar taip, ten, kur jų trūks, būsime mes su svariais argumentais“ (30). Kova su Madonijos kalnų mafijozais aiškiai rodo jo siekį perkelti kolektyvinės valdžios naštą nuo plėšikų ant valstybės pareigūnų pečių, parodant jų politinę, karinę ir, svarbiausia, garbės persvarą.

Daugiau nei dešimt dienų laikęs apsuptyje ir su kariuomene užėmęs Gandžio kaimą, kuriame buvo pasislėpę mafijozai banditai, Mori davė jiems 12 valandų išeiti iš savo slėptuvių ir pasiduoti.

> Tvirtai pasiryžau nesuteikti banditams garbės kautis. Nenorėjau, kad nusikaltėliai dar sykį įrodytų savo autoritetą <...> kovodami su policija. Norėjau ne tik nugalėti, kitaip tariant, atiduoti banditus į teisingumo rankas, bet kartu troškau, kad gyventojai akivaizdžiai įsitikintų nusikaltėlių bailumu (31).

Tačiau policijos persvara nebuvo pakankamai svari, kol Mori nepradėjo įgyvendinti savo ketinimo pasirodyti „visų didžiausiu mafijozu“.

> Pirmiausia jis paskelbia, kad įkaitams iš Gandžio kalėjime visai riesta, o „policininkai dulkina banditų moteris“. Triukas pavyksta tik iš dalies. Daug banditų išeina iš slėptuvių ir pasiduoda policijai, bet vadai nepasirodo.
>
> <...> „Jei jiems nusispjaut ant savo moterų, – pašiepia Mori, – pažiūrėsime, ką jie darys, palietus jų naudą“.
>
> Jis išleidžia dekretą iš banditų atimti visą turtą. Turtas nusavinamas vidury baltos dienos, su dideliu triukšmu, kad neliktų nė vieno, kuris apie tai nežinotų. Paskui <...> Mori įsako paskersti kaimo aikštėje didžiausius veršius iš nusavintųjų bandų, o mėsą padalyti susirinkusiems. Ilgos apsiausties išsekinti žmonės miniomis plaukė pasiimti nelauktos dovanos. Mėsos dalijimas virto kaimo švente. Policininkai-mėsininkai pasinaudojo žmonių nuotaikomis, kad kaip galėdami labiau pajuoktų besislapstančius banditus.

<...> Cesare Mori tęsė psichologinį karą leisdamas savo tiesioginiams pavaldiniams kautis vienas prieš vieną su garsiausiais plėšikais. Sau pasiliko Gaetano Ferrarello: „Tegul vadinamajam Madonijos kalnų karaliui bus pranešta, – paskelbia viešai, – kad esu pasiruošęs susikauti su juo akis į akį ir su šautuvu rankoje. Šį vakarą šeštą lauksiu jo Sant Andrėjos dvare. Jei jis vyras – ateis".

Jo pavyzdžiu paseka Francesco Spanó, iškviesdamas Carmelo Andaloro, ir policijos komisaras Crimi, iškviesdamas Salvatore Ferrarello. Toks puikavimasis – akivaizdu, kad banditai nė neketina atsakyti į iššūkį – vyksta viešai: Mori taip sumanė norėdamas paveikti vaizduotę žmonių, pratusių gerbti tik tuos, kurie elgiasi mafijoziškai.

Tuomet Mori ir nusprendžia pateikti savo ultimatumą pasislėpusiems plėšikams <...> Tačiau netenka laukti, kol baigsis duotas laikas <...> Gaetano Ferrarello išeina iš savo slėptuvės – namo, kur įsikūręs karabinierių postas, palėpės.

<...> „Man dreba širdis, – taria jis susijaudinęs. – Pirmą kartą susiduriu su teisingumu" (32).

GARBĖ IR ŽMOGŽUDYSTĖ

Kova dėl viešpatavimo pagrįstoje sistemoje kito žmogaus nužudymas yra pats tikriausias būdas įtvirtinti savo persvarą. Antono Bloko aprašytas Bernardo Cassini'o nužudymas vykdytojui duoda ne tik nužudytojo žemę ir valdžią, bet ir garbingą titulą *don*. Žinoma konflikto dėl garbės svarba mafijos vertybių skalėje, todėl nužudyti pavojingą priešininką yra pats garbingiausias dalykas. „Tas vyras yra išskirtinis, jis „turi" penkias žmogžudystes"; „Anas yra gerbiamas vyras, sako, kad jis nugnybęs keturis žmones", – dažni mafijozų kalbos sakiniai. Kuo pavojingesnis ir galingesnis nužudytasis – tuo „garbingesnis ir labiau nusipelnęs" žudikas. Vito Cascio Ferro puikavosi pats nužudęs savo galingą priešininką Joe Petrosino, Niujorko policijos leitenantą, Amerikos mafijos Priešą Numeris Vienas, 1909 metais slapta atvykusį į Palermą. „Per visą savo gyvenimą esu nužudęs tik vieną žmogų, ir padariau tai nesiekdamas sau jokios naudos <...> Petrosino buvo drąsus priešininkas, jis nenusipelnė gėdingai mirti nuo eilinio samdyto žudiko rankos" (33).

Garbingas vyras nors vieną kartą privalo susitepti rankas krauju. Nieko nenužudęs, jis negali tikėtis, kad jo bijos, nė kad bus pripažintas ir gerbiamas kaip mafijozas.

Dažnai laukų prižiūrėtojas garsėja padžiovęs vieną ar dvi odas, o tai reiškia, kad jis jau yra nužudęs vieną ar du žmones. Su tokia šlove jo karjera jau nubrėžta: jis tampa keliančiu baimę vyru, kitaip tariant, valdingu ir be skrupulų, reikalingu ir todėl geriau atlyginamu (34).

Žmogžudystė didina mafijozo autoritetą. Paprastas piemuo ar samdomas kaimo darbininkas tampa vyru, su kuriuo reikia skaitytis. Sicilijos ir Kalabrijos mafijozams žmogžudystė – ypač įvykdyta kovojant dėl viešpatavimo, nesvarbu, koks jis būtų, – reiškia drąsą, mokėjimą pasirodyti vyru ir automatiškai atveria žudikui kelius. Tai – svarbi tarp neteisėto veiksmo ir mafinio veiksmo konversijos forma. Laužyti valstybės įstatymus yra garbinga, nes tai reiškia panieką ir iššūkį galingoms institucijoms. Daugelis mafijozų savo karjeros pradžioje buvo (ir tebėra) paprasčiausi nusikaltėliai.

Mafijozas kyla nusikalstamo pasaulio laiptais, kopdamas tiksliai apibrėžtais žingsneliais, kurie visada vienodi. Teismų biografijos monotoniškai kartojasi. Pradedama paauglystėje, penkiolikos šešiolikos metų, nuobauda už neteisėtai laikomą ginklą. Vėliau – nuobauda ar nuosprendis už tyčinį kūno sužalojimą. Nuobauda už tyčinį kūno sužalojimą reiškia, kad garbingas jaunuolis parodė išskirtinį įžūlumą ir akiplėšiškumą kokiose nors peštynėse ar kokio nors kerštо metu, bet tai dar nieko rimta. Šiame etape ryšys su mafija dar galutinai nesutvirtėjęs <...> Paskui – troškimas vyrauti, būti pranašesniam už kitus ir draugystė su pavojingais tipais stumia jaunuolį žengti dar vieną žingsnį. Ir štai – jis nuteisiamas už plėšimą ar turto prievartavimą. Kuo sunkesnis nusikaltimas – tuo didesnis svoris nusikaltėlių gaujoje. Taip prieinama prie pasikėsinimo nužudyti, o vėliau prie žmogžudystės ir žudynių, tai prilygsta karo ordinams ir medaliams, su kuriais jau galima stoti šalia kitų garbingų vyrų <...> (35).

Pažvelgus į garsiausių mafijozų kelią, stebina ne tik konfliktų skaičius ir pavojai, kuriuos jiems pavyko nugalėti, ypač pirmai-

siais metais, bet ir tam tikra neteisėtų veiksmų progresija, visada turinti tuos pačius etapus. Todėl Gerolamo Piromalli'o, Redžio Kalabrijos provincijos Tirėnų jūros pakrantės zonos mafijos galvos, teisminė biografija beveik tapati Antonio Macrí, Redžio Kalabrijos provincijos Jonijos jūros pakrantės zonos mafijos lyderio, teisminei biografijai.

1 LENTELĖ. *Antonio Macrí ir Gerolamo Piromalli'o teisminės biografijos*

	ANTONIO MACRÍ	GEROLAMO PIROMALLI	
Metai	*Nuobaudos ir nuosprendžiai*	*Nuobaudos ir nuosprendžiai*	*Metai*
1929	neteisėtas ginklo laikymas	neteisėtas ginklo laikymas	1939
1932	sunkus tyčinis kūno sužalojimas	sunkus tyčinis kūno sužalojimas	1940
1945	apiplėšimas sunkinančiomis aplinkybėmis	apiplėšimas sunkinančiomis aplinkybėmis	1944
1947	pasikėsinimas nužudyti		
1958	žmogžudystė sunkinančiomis aplinkybėmis	žmogžudystė	1950

Kiekviena žmogžudystė, visi jos įrankiai bei detalės, kaip žudiko savivalės ir sugebėjimo atkeršyti išraiška, jo garbės ženklas, apgaubiami šlovės aureole. Norint suprasti, kokį atgarsį žmogžudystė sukelia tarp mafijos rajonų gyventojų, tereikia kitą dieną pavartyti didžiausią tiražą turinčio Redžio Kalabrijos provincijos laikraščio puslapius: nuotraukos per visą puslapį, stambūs planai ir net smulkiausios detalės suteikia įvykiui simbolinės didybės. Reportaže paprastai pabrėžiami žiauriausi ir smurtiškiausi nusikaltimo momentai: pralietas kraujas, smurtiniai veiksmai prieš auką, paskutiniai aukos kasdienio gyvenimo veiksmai, giminių neviltis ir raudos.

Ginklo laikymas ir panaudojimas mafijos rajonuose yra garbės reikalas. Redžio Kalabrijos provincijoje 1950 metais buvo išduoti keli tūkstančiai leidimų turėti ginklą, bet dar didesnis skaičius paskirta nuobaudų už neteisėtą šautuvų, pistoletų, peilių, šaudmenų laikymą namuose bei neteisėtą ginklo nešiojimą.

PIRMO SKYRIAUS PASTABOS

1. H. Hess, *Mafia*, Bari, Laterza, 1973, p. XI.
2. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*, Vibo Valentia, Quelecultura, 1971.
3. P. Martino, *Storia della parola 'ndrangheta*, iš *Quaderni calabresi*, Nr. 44, 1978.
4. M. Sahlins, *La sociologia dello scambio primitivo*, iš *L'antropologia economica*, Torino, Einaudi, 1972, p. 113–116.
5. L. Asprea, *Il previtocciolo*, Milano, Feltrinelli, 1971, p. 174.
6. S. Gambino, *Mafia. La lunga notte della Calabria*, Reggio Calabria, Edizione Calabria Oggi, 1976, p. 74.
7. J. K. Campbell, *Honour, Family and Patronage*, Oxford, Oxford University Press, 1964, p. 268–297.
8. G. Pitrè, *Usi, costumi e pregiudizi del popolo siciliano*, II t., Bologna, Forni, 1969, p. 292.
9. S. Strati, *Il selvaggio di Santa Venere*, Milano, Mondadori, 1977, p. 127.
10. L. Asprea, *Il previtocciolo*, p. 23.
11. S. Gambino, *Mafia. La lunga notte della Calabria*, p. 57–58.
12. L. Asprea, *Il previtocciolo*, p. 14–15.
13. Interviu Nr. 6.
14. S. Strati, *Il selvaggio di Santa Venere*, p. 97.
15. S. Strati, *Il selvaggio di Santa Venere*, p. 56–57.
16. S. Strati, *Il selvaggio di Santa Venere*, p. 8–10.
17. Redžio Kalabrijos teismas, „Procedimento contro Piromalli Gerolamo", protokolas Nr. 298/50, 1950.
18. L. Asprea, *Il previtocciolo*, p. 13.
19. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*.
20. L. Asprea, *Il previtocciolo*, p. 18.
21. F. Ferri, *Emigranti*, Roma, Lerici, 1976, p. 198.
22. D. De Masi, *Sopraluogo nella Sicilia della mafia*, iš *Nord e Sud*, 1963, Nr. 46, p. 23.
23. L. Asprea, *Il previtocciolo*, p. 58–59.
24. A. Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1860–1960: A Study of Violent Peasant Enterpreneurs*, New York, Harper and Row, 1974, p. 174.
25. S. Montalto, *La famiglia di Montalbano*, Chiaravalle Centrale, Frama's, 1973, p. 84.

26. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*, p. 20–21; S.Strati, *Il selvaggio di Santa Venere*, p. 17–18.
27. A. Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1860–1960: A study of Violent Peasant Enterpreneurs*, p. 173.
28. A. Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1860–1960: A study of Violent Peasant Enterpreneurs,* p. 173.
29. A. Petacco, *Il prefetto di ferro*, Milano, Feltrinelli, 1975, p. 105.
30. A. Petacco, *Il prefetto di ferro*, p. 105.
31. C. Mori, *Con la mafia ai ferri corti*, Verona, Mondadori, 1932, p. 296.
32. A. Petacco, *Il prefetto di ferro*, p. 91–93.
33. A. Petacco, *Joe Petrosino*, Milano, Mondadori, 1978, p. 182.
34. A. Cutrera, *La mafia e i mafiosi*, Palermo, Reber, 1960, p. 95.
35. Interviu Nr. 4.

II
Mafijos valdžia

MAFIJOS VALDŽIA IR JOS FUNKCIJOS

Iki šiol tyrinėjome mafijos jėgos ir individualius bruožus, jokiems įstatymams nepavaldžią varžovų kovą dėl pirmavimo, kaip pagarbos ir svarbos visuomenėje šaltinį. Bet mafija reiškiasi ir kitu būdu, tokiu pat svariu kaip ir pirmasis, tik radikaliai priešingu. Tai – garbės *institucionalizavimas* ir transformavimasis į *valdžią*, kuri pripažįstama kaip teisėta.

Iš tiesų, kas atsitinka, kai varžybas dėl pirmavimo laimi labai stiprus varžovas, gebantis pasiekti aukščiausias garbės pakopas? Jis siekia įtvirtinti savo globą teritorijai ir gyventojams, įvesdamas fizinės jėgos monopolį, kuris leistų jam kuo ilgiau išlaikyti savo padėtį. Jis siekia „įšaldyti" esamą garbės pasiskirstymą ir reglamentavimu bei kontrole sušvelninti visų kovą prieš visus, kuri yra sistemos pagrindas.

Šiems tikslams įgyvendinti jau nepakanka ankstesnės drąsos, akiplėšiškumo ir jėgos, kurių dėka jis užkopė į viršūnę. Norėdamas mirti savo lovoje, visų gerbiamas ir garbinamas kaip taurus žmogus, mafijozas privalo mokėti valdyti. Liūtas turi užsitraukti lapės kailį. Dabar jam reikia būti apdairiam, santūriam ir gudriam, kad gyventojai pripažintų jo valdžią. Jie privalo matyti ne vien tik laimintį ir galingą vyrą, galintį sutriuškinti kiekvieną priešą, bet ir aukštesnės valdžios atstovą, visų tėvą, draugą, globėją, tarpininką, patarėją ir teisėją. Kita vertus, mafijos rajonuose nuolat ieškoma socialinio konfliktų reguliavimo būdo. Virš jų socialinės ekonominės sistemos visą laiką pakibusi reali susiskaldymo grėsmė, todėl labai reikalinga objektyvi vieša jėga, galinti sukurti kolektyvinės tvarkos regimybę (1).

Vietos bendruomenių istorinėje atmintyje glūdi ir kasdienia-

me gyvenime pirmiausia iškyla per ilgas kerštо ir garbės kovas nužudyti žmonės ir sunaikinti turtai. Mafijos rajonams būdinga kruvina vendeta ir plėšimai dažnai visiškai išsekindavo giminių ir šeimų ekonominę galią. Šios pasekmės dar akivaizdžiau parodė ne fizine jėga pagrįsto santykių reguliavimo principo poreikį.

Susidūrus tokiam sistemos savireguliavimo poreikiui ir būtinybei išlaikyti garbingų vyrų garbę pastariesiems suteikiama daugelis svarbių tradicinių įstatymų ir nusistovėjusios tvarkos saugojimo ir palaikymo funkcijų. Taip mafijozai tampa teisėjais civiliniuose ir kriminaliniuose konfliktuose, tvarkdariais ir budeliais, perima daugelį pareigų, kurios paprastai priklauso valstybei.

Taip garbė transformuojasi į teisėtą galią, į valdžią. Vėliau ši savo ruožtu tampa pačios garbės pratęsimo ir išplėtimo pamatu. Visuotinis mafijos valdžios pripažinimas randasi ne iš pagarbos ir spontaniško minios susižavėjimo „žygiais", kuriuos garbingas vyras atliko savo įsitvirtinimo laikotarpiu. Tokiomis ypatingomis priemonėmis įgyta garbė per daug atitolina jos turėtoją nuo eilinių žmonių, kad taptų tvirtu asmenybės pagrindu. Mafijozo „pristatymo" mechanizmas, nors ir atsižvelgiant į jo išskirtinę padėtį, grindžiamas antiherojine ir anticharizmatine propaganda. „Tikras mafijozas beveik visada elgiasi nuolankiai, kalba ir klausosi nusižeminęs<...>"(2). Kitaip nei *gangsteris* ir banditas, mafijozas nemėgsta puikuotis turima valdžia. Jis mėgsta slėpti savo galią. Calogero Vizzini taip atsako žurnalistui Montanelli'ui, paklaususiam, ar gali jį nufotografuoti:

> Mane nufotografuoti? Kodėl? Juk aš esu niekas. Esu eilinis pilietis <...> Įdomu! <...> Žmonės mano, kad iš santūrumo mažai kalbu. Ne. Kalbu mažai, nes mažai žinau. Gyvenu kaime, tik kartais atvažiuoju į Palermą, mažai ką pažįstu <...> be to, esu jau gerokai senas, man per septyniasdešimt <...> (3)

Pasiekęs tam tikrą padėtį, garbingas vyras siekia įsiteisinti ne kaip asmuo, turintis išskirtinių savybių, kurių neturi dauguma; priešingai, jis prisistato kaip eilinis žmogus, apdovanotas ryškiais pagrindiniais asmenybės bruožais, tarsi modelis, į kurį visi turėtų lygiuotis. „Asmeninės jėgos, kaip vienintelio kiekvieno konflikto

arbitro, principas“ dabar suprantamas kaip mafijozo veiklos galimybes apibrėžiantis institucionalumas ir savęs ribojimas.

Šiame antrajame etape mafijozo veikloje matomas pabrėžtinas galiojančių kultūros normų *laikymasis*, o ne siekimas jas laužyti. Paprastas žmogus, tačiau kalbantis visų vardu – štai koks yra tipiškas mafijozas. Žmogus, ištikimas draugams, mokantis atlyginti už paslaugą, šlovinantis garbę ir dėkingumą, tačiau *pasiruošęs jėga priversti gerbti* šias vertybes – štai koks yra gerbiamas miestelio žmogus. Jo negali pavadinti nusikaltėliu, visuomenės padugne, *revolté*.

Momo Grasso iš Mizilmerio kiekvienais metais Kristaus Kančios scenelėse vaidindavo Jėzų <...> (4).

Apstulbęs, nustebintas mafijozas atmeta kaltinimą, kad yra nusikaltėlis. Tokiais kaltinimais žurnalistai ir karabinieriai siekia sužlugdyti garbingas šeimos galvas. Įvykdyti veiksmai, pasak jo, yra ne nusikaltimas, o tik natūralus „socialinis elgesys“, būtinas Sicilijos visuomenėje. Aukodamasis ir vargdamas, paprastai nesavanaudiškai, jis tampa tvarkdariu ir globėju <...> nes juk kažkas turi juo būti, kad gyvenimas tekėtų teisinga vaga (5).

Mafijos valdžios turėtojai savo valdžią aiškina nesavanaudišku tarnavimu bendruomenės gerovei ir tvarkai. Štai kaip Giuseppe Genco Russo suvokia savo funkcijas ir patį save:

Aš toks gimiau. Veikiu nesavanaudiškai. Jei tik kas manęs paprašo paslaugos, tam ją ir padarau, nes tokia yra mano prigimtis <...>

Ateina kas nors ir sako: „Turiu reikalą su tuo ir tuo, pažiūrėk, ar nepavyktų jo sutvarkyti“. Pasišaukiu reikiamą asmenį arba pats pas jį nuvykstu, priklauso nuo santykių, ir sutvarkau reikalą. Bet nenorėčiau, kad manytumėt, jog pasakoju apie tai tik norėdamas pasipuikuoti. Nenoriu, kad atrodytų, jog kalbu apie tai norėdamas pasipuikuoti: sakau jums tai iš mandagumo, kad jūs čia atėjote. Nesu nei tuščiagarbis, nei ambicingas. Žmonės klausia, kaip jiems balsuoti, nes jaučia pareigą pasitarti, nori parodyti savo dėkingumą, jie jaučiasi klaidžiojantys tamsoje ir nori taikytis prie tų, kurie jiems daro gera.

Tarkim, rytoj turėsiu palikti savo darbus, gyvulius, reikalus, kad važiuočiau į Agridžentą prašyti leisti tokiam vienam išlaikyti egzaminus (6).

Be abejo, Genco Russo interpretuoja savo vaidmenį palankiai sau pakreipdamas tikrovę. Tačiau negalima neatsižvelgti į tai, kad už šių pasvarstymų slypi svarbi visuomenės sutelktumo ir stabilumo problema. Mafijozų veiksmuose dažnai susipina afišuojama ištikimybė tradicinei tvarkai ir asmeninės naudos bei valdžios siekimas. Kartais mafijozas tikrai elgiasi kaip „velniui tarnaujantis riteris". Kaip privalu kiekvienam tikram vyrui, jis nesavanaudiškai gina atsidūrusius bėdoje.

Bet kuris pilietis, net ir atvykėlis, kuriam reikėtų paslaugos, nedvejodamas gali kreiptis į vieną iš vadinamųjų mafijos galvų. Jis tikras, kad jo prašymas bus palankiai priimtas. Mafijozas visokeriopai stengiasi patarnauti naujajam draugui, nesitikėdamas jokio atlyginimo, nesavanaudiškai (7).

Tačiau pradinis mafijozo nesavanaudiškumas tėra mažas, bet ilgalaikis indėlis, nes „jis žino, kad jo darbas niekada nėra nevaisingas, nes ne tik kyla reputacija, bet ir daugėja ištikimų žmonių" (8). Kuo daugiau žmonių tiki jį galint išspręsti problemas ir veikti jų labui – tuo didesnis mafijozo autoritetas. Šį procesą aiškiai nusakė Genco Russo:

Gyvenime vienas dalykas prišaukia kitą. Atėjo vienas, ir padariau jam paslaugą, atėjo kitas, ir padariau jam paslaugą, o paskui tai tapo tarsi įpročiu. Taip ir pasklido garsas apie mane (9).

Mafijozo ir mafijoziško elgesio dominuojanti padėtis tradicinėje visuomenėje sietina su jų daugiafunkcionalumu, gebėjimu veikti įvairiais lygiais derinant prieštaringas jėgas. Mafijos valdžios ir mafijoziškos elgsenos „funkcionali būtinybė" kyla iš jų gebos vienu metu patenkinti tvarkos ir kaitos poreikius, santarvės troškimą ir varžybų postūmį. Knygoje „Maištininkai" mafijai skirtame skyriuje Hobsbawmas pabrėžia iš vidaus kylantį tarpklasinį mafijos komponentą, kitaip tariant, pačios mafijos nebuvimą, jos niekas neprimetė ir neįkūrė, ir kartu jos buvimą, kaip įvairių kaimo sluoksnių poreikių išraišką, nors ji ir skirtingai jiems tarnauja:

Silpniesiems <...> teikė šiokias tokias garantijas, kad bus laikomasi įsipareigojimų ir tradicinės priespaudos našta nebus nuolatos sunkinama; baimė švelnino tradicinį žiaurų elgesį. O gal net padėdavo įgyvendinti troškimą atkeršyti, kartais įstumdama turtinguosius į sunkesnę padėtį ir leisdama vargšams, nors ir atstumtiems, juos nugalėti <...> Žemvaldžiams tokia sistema padėdavo išsaugoti turtus ir valdžią; viduriniajam kaimo sluoksniui buvo priemonė juos pasiekti (10).

Sunku suprasti tradicinę mafiją, neatsižvelgiant į visuomeninį aspektą, į atstovavimą nuolat patiriantiems grėsmę kolektyviniams interesams. Šito imasi mafijozas tą pačią akimirką, kai ima siekti išlaikyti ir išplėsti savo asmeninę valdžią. Garbingi vyrai atlieka kai kurias svarbias socialinės, ekonominės ir politinės integracijos funkcijas, o tai lemia mafijos ilgaamžiškumą. Kai kurios iš tų funkcijų glūdi pačioje tradicinės vietinės visuomenės kultūroje, kitos susijusios su santykiais tarp vietinės aplinkos ir išorinės ekonominės bei politinės sistemos.

APSAUGA

Apsaugos kategorija susijusi su nusistovėjusių interesų apsaugos funkcijomis, kurias mafijozas vykdo vietos visuomenėje. Vietos bendruomenei būdingomis nuolatinės grėsmės nuosavybei, turtui ir asmenims sąlygomis kiekvienas, turintis nuosavybę, patiki jos apsaugą mafijozui, kurio žinioje yra tas rajonas. Tas, kuris atsisako mokėti už apsaugą nuo vagystės arba atsisako tartis su mafijos vadu, apvagiamas, jį ištinka gaisrai ir kitokie nuostoliai. Jei nuskriaustasis ir toliau nepasiduoda reketui, pradedama grasinti jam asmeniškai, pasikėsinimai kaskart tampa vis rimtesni, kol galiausiai kyla grėsmė gyvybei.

Ši specifinė mafijos pajamų forma, kai reikalaujama mokėti už tariamą apsaugą, yra Weberio apibūdinta kaip „stabilios įplaukos iš prievartinių duoklių“ (11). Deklaruojama mafijos apsauga nuo vagių ir banditų realiai yra vieša mokesčių sistema, veikianti kartu su valstybine, tik daug už šią veiksmingiau. Pirmaisiais šio am-

žiaus dešimtmečiais Bloko tyrinėtame Vakarų Sicilijos rajone mafijozams atiduodama duoklė vadinta *pizzu*, o ją sudarė du saikai (*tumoli*) grūdų už kiekvieną dirbamos žemės plotą (*salma*, apie 1–4 hektarus).

Įvairių komunų teritorijos buvo padalytos į apygardas, sudarytas iš daugelio vienos gaujos kontroliuojamų ūkių. Ūkio sargas vadinosi *campiere* ir tuo prisidengęs rinkdavo duoklę, pusę jos pasilikdavo sau, o pusę atiduodavo apygardos mafijos galvai <...> Jie rinkdavo mokesčius ne tik iš mažažemių valstiečių, bet <...> prieidavo ir iki ūkių valdytojų <...> Tie sargai daugiau ar mažiau atvirais grasinimais stengdavosi, kad nuomininkas ar savininkas pasamdytų ką nors iš jų aplinkos. Nors tokie „patikimi žmonės", kaip būdavo vadinami ūkio sargai, sulaukdavo „pagarbos", saugodami ūkį nuo gyvulių vagių ir piktadarių, nuomininkui ar savininkui jie būdavo našta (12).

Į tam tikrą jurisdikciją patekusių asmenų ir turto mafinė apsauga reiškia, kad įsigaliojo vyraujančių pozicijų ir interesų nulemtas gynybos režimas. Mafijozas gina nusistovėjusias pozicijas ir priklauso vietos valdžios *elitui*. Tačiau būdai, kuriais jo dėka palaikoma galiojanti ekonominė tvarka, beveik niekada iki galo nesutampa su oficialios valdžios ir turtų turėtojų argumentais. Išlieka tam tikras susitarimas, labiau sąjunga nei susiliejimas. Kiekvienoje apsaugos operacijoje mafijozo vaidmuo visada atskiriamas nuo užsakovo ar kliento vaidmens. Mafijos valdžia yra nepriklausoma, su savo autonominiais teisėtumo pagrindais, nepripažįsta pernelyg siaurų įgaliojimų. Net ir pačiais akivaizdžiausiais asmeninės naudos siekimo atvejais skelbiama, kad mafija veikia visuotinės tvarkos ir stabilumo labui.

BAUDIMAS

Tvarkos palaikymas – misija-profesija, kurios mielai imasi kiekvienas garbingas vyras. Baudimas už netinkamą elgesį yra antroji plati mafijos valdžios veiklos sritis vietos bendruomenėje. Ši funkcija leidžia mafijozui vietos visuomenės ir valstybinių organizaci-

jų akyse užimti viešosios tvarkos saugotojo poziciją. Vagys, valkatos, plėšikai, homoseksualistai, banditai ir prostitutės tampa mafijozų priešais. Mafijos galva pakenčia labai ribotą menko masto nusikalstamumą, tokį, kokio pakanka pateisinti savo padėtį. Kiekvienas kokio nors valdžios trokštančio nusikaltėlio bandymas jėga užkopti į garbingos padėties viršūnę sulaukia žiauraus mafijos atsako. Mafijos, kuri nuolat rūpinasi išlaikyti nelegalios veiklos savo teritorijoje kontrolę.

Kaip ir visa kita pagrindinė mafijozo veikla, kova su vietiniu nusikalstamumu, išskyrus ypatingas oficialių institucijų veiklos sugriežtėjimo akimirkas, vyksta ne frontaliai oponuojant valstybinių organų užduotims ir funkcijoms. Weberio apibrėžimas, kad valstybė yra „jėgos tam tikroje teritorijoje monopolistas" labai abstraktus, interpretuotinas atsižvelgiant į konkrečius tarpininkus, per kuriuos išreiškiami visuomenės tvarkos palaikymo poreikiai, kylantys iš specifinės situacijos.

Mafijos valdomų rajonų gyvenime nuolat matyti, kaip mafijozai ir valstybės organai, teoriškai antagonistiniai, nes kovoja dėl jėgos monopolio, bendradarbiauja dažnai imdamiesi panašių represijų prieš nusistovėjusiai tvarkai iškilusias rimčiausias grėsmes ir tos tvarkos sutrikimus. Nors mafijozų ideologija skelbiasi esanti opozicinė oficialiajai teisės sistemai ir nekolaboruojanti su valstybės valdžios organais, esama daug pavyzdžių iš paprasčiausio banditizmo ir nusikalstamos veiklos, kai dėl ginkluotų mafijos būrių ir oficialiųjų tvarkos palaikymo jėgų bendro įsikišimo nusikaltėliai buvo sulaikyti, nužudyti ar neutralizuoti.

Vienas iš svarbesnių glaudaus mafijos ir oficialiosios valdžios bendradarbiavimo pavyzdžių kovojant su banditizmu ir nusikaltimais – Sicilija iškart po Antrojo pasaulinio karo. 1947 metais centrinė valdžia nutarė stoti į lemiamą kovą su Sicilijos banditais.

Rezultatai buvo slogūs: vien tik 1947 metais susirėmimuose ar pasalose žuvo 46 karabinieriai, o sužeista 734. Buvo įteikti karo apdovanojimai: 2 aukso medaliai, 39 sidabro medaliai, 58 kovos kryžiai ir daug padėkos raštų. Tačiau banditai žudė karabinierius, o karabinieriai nepajėgė žudyti banditų <...>

Sicilijos kriminalinės policijos generolas inspektorius Ettore Messana atsidūrė sunkioje padėtyje; mafija atėjo jam į pagalbą. Jos pajėgos pašalino (iššudė) tuos banditus, kurių kompromituojančių prisipažinimų bijojo, o policijai perdavė gyvus mažesnės svarbos banditus <...> (13).

Pantaleonės minėti „kompromituojantys prisipažinimai" susiję su laikinais susitarimais tarp mafijos grupuočių ir banditų bei nusikaltėlių grupuočių, veikusių 1943–1946 metais. Tokie trumpalaikiai susitarimai tam tikrais momentais būdavo gana dažni. Tačiau jie nepašalino fundamentalaus prieštaravimo tarp represyvaus ir konservatoriško mafijos valdžios pobūdžio ir maištingos, neįstatymiškos, utopinės (įvairios primityvios visuomeninio maišto formos) nusikaltėlių elgsenos. Salvatore's Giuliano kelias galėtų būti to pavyzdys: jis pradėjo karjerą kaip liaudies banditas, mafijos priešas; vėliau tapo šeimininkui pavaldžiu banditu, mafijos sąjungininku, pagaliau – klasikiniu Sicilijos banditu. Salvatore Giuliano nužudė jungtinės mafijos ir valstybės tvarkos palaikymo pajėgos (14).

Po karo vien tik Kaltanisetos provincijoje, buvusioje Calogero Vizzini'o žinioje, mafijozai tyliai nužudė mažiausiai 63 banditus (15).

Mafijozų reakcija į nepolitinius nusikaltimus kupina laikinų kompromisų ir mėginimų jais pasinaudoti, jų priešinimasis politikos ir profesinių sąjungų „nusikaltimams" daug nuoseklesnis ir be svyravimų. Nuo šalies suvienijimo iki Antrojo pasaulinio karo pokario Sicilijos valstiečių judėjimai beveik visada susidurdavo su jungtine mafijos, valstybės ir savininkų valdžia. Oficialioji valdžia anuomet ne kartą pripažindavo ir pabrėždavo „garbingų asmenų", padėjusių slopinti politinius ir visuomeninius judėjimus, nuopelnus.

Kaltanisetos kvestorius 1949 metų birželį priėmė keletą valstiečių ir deputatus La Marcą bei Colajanni'į ir, nustebintas jų pasipiktinimo dėl mafijozų vykdomo smurto buvusiame Peskaco ūkyje, ėmė ginti mafiją (pasak jo, viešosios tvarkos ir visuomenės rimties saugotoją) sušukdamas: „Mafijozai – labai protingi valstybės vyrai" (16).

Net ir 1953 metais vieno iš svarbiausių Kalabrijos miestų meras raštu paliudijo mafijos galvos Pagliaros nuopelnus, nes šis prefekto, kvestoriaus ir paties mero „prašymu" nuslopinęs miesto kepėjų streiką (1 pav.).

Reikšmingas ir tas faktas, kad tradiciškai mafijos valdomuose Italijos pietų rajonuose neįsitvirtino šiuolaikinės masinės partijos kartu su klasinėmis organizacijomis ir judėjimais.

Per visą šalies istorijos laikotarpį nuo suvienijimo iki 1950 metų šie rajonai tik retkarčiais įsitraukdavo į Italijos klasių kovą, kaip, tarkim, Kalabrijoje 1943–1950 metais vykstant kovai dėl žemės, o jei tokia kova ten ir vyko, paprastai liaudies judėjimai pralaimėdavo mafijos sąjungai su valdančiomis klasėmis. Taip atsitiko devynioliktojo amžiaus pabaigoje Sicilijos fascijoms (būriams) ir dar platesniu mastu po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Sicilijoje, kai siekiant nuslopinti maištą kaimuose didžiausi ūkiai buvo išnuomoti svarbiausiems to meto mafijozams.

Calogero Vizzini išsinuomojo kunigaikštienės di Trabia dvarą Mičike, o jį norėjo nusavinti valstiečių kooperatyvas. Mafijozas nedelsdamas įkūrė kitą kooperatyvą, jo vadovu paskyrė savo sūnėną ir tokiu būdu privertė nutraukti veiklą tą pirmąjį. Giuseppe Genco Russo gavo Polizzello dvarą Musomelio teritorijoje, ir valstiečių neramumai tame rajone tuoj liovėsi. „Ir kitur veikimo būdai ir rezultatai buvo panašūs: Fikucos žemėse, Godrano teritorijoje, Parrino dvare, kuris atiduotas Vanni'ui Sacco, Korleonės teritorijoje, Strasotto dvare, kuris atiduotas jaunam veikliam mafijozui Lucianui Liggio..." (17).

TARPININKAVIMAS

Trečioji mafijos valdžios funkcija yra pati svarbiausia. *Tarpininkavimas* sprendžiant vietos bendruomenės konfliktus ir tarpininkavimas tarp vietos bendruomenės ir aplinkinio pasaulio – veikla, kuriai tradicinis mafijozas skiria didžiausią savo kasdienio gyvenimo dalį.

Mafijos tarpininkavimas horizontalių konfliktų tarp individų ir grupių atveju, kaip jau sakyta, neišvengiamas ir yra viena opiau-

DICHIARAZIONE

Dichiaro che PAGLIARI Donato è gestore di due importanti forni a vapore in Reggio città, con una rilevante produzione giornaliera.

Dalla sua attività ne ritraggono contentamento la madre vecchia ed ammalata, la di lui moglie con figlio, la nipote, orfana di entrambi i genitori, la sorella Maria, vedova con tre figli, nonchè il fratello Luciano con moglie e cinque bambini.

Per le prove date di capacità e di onesto lavoro, merita ogni benevolenza e considerazione.

Va segnalato, per debito di lealtà e di coscienza, che il Donato PAGLIARI si è reso utile alle Autorità e alla cittadinanza evitando per due volte le manifestazioni di sciopero, promosse dai panificatori con l'appoggio della locale Camera del Lavoro.

Tanto è avvenuto a esaudire desiderio espressomi dal Prefetto Dott. Rotigliano, tramite il Questore Polimeni, e dal sottoscritto, Sindaco di Reggio Calabria, e ciò al fine, oltre che di garantire alla cittadinanza il pane, anche per evitare speculazioni di carattere politico.

La presente dichiarazione si rilascia in omaggio alla verità ed a richiesta dell'Avv. Angelo ZAPPIA.

Reggio Calabria, li 3 marzo 1953

IL SINDACO

(Giuseppe R

1 PAV.

PAREIŠKIMAS

Pareiškiu, kad PAGLIARA Donato yra dviejų didelių Redžio miesto kepyklų valdytojas. Iš savo darbo jis išlaiko seną ligotą motiną, žmoną ir vaiką, abiejų tėvų netekusią našlaitę dukterėčią, savo seserį Mariją, našlę su trim vaikais, taip pat brolį Luciano su žmona ir penkiais vaikais.

Dėl savo darbštumo ir sąžiningumo jis nusipelno visokeriopos pagarbos ir palankumo. Dera pabrėžti, kad Donato PAGLIARA padėjo valdžios ir miesto atstovams du kartus nuslopinti kilusius streikus, kuriuos rėmė vietos Darbo rūmai.

Jis darė tai prefektui dr. Rotigliano per policijos komisarą Polimeni ir čia pasirašiusiam Redžio Kalabrijos merui pareiškus tokį norą – taigi miestas buvo ne tik aprūpintas duona, bet ir išvengta politinio pobūdžio spekuliacijų.

Šis pareiškimas išduodamas teisybės vardan ir adv. Angelo ZAPPIA prašymu.

Redžio Kalabrija, 1953 m. kovo 3 d.

Meras

(Giuseppe Romeo)

sių vietos gyventojų problemų. Tradicinės mafijos galvos puikiai suvokia savo vaidmens svarbą. Calogero Vizzini taip apibūdino šią problemą savo garsiajame interviu: „Kiekvienoje visuomenėje turi būti žmonių, kurie sutvarko susikomplikavusius reikalus“ (18).

Kokie tie „susikomplikavę reikalai“, reikalaujantys mafijozo įsikišimo?

Iš esmės tai – visi tradicinių elgesio normų nepaisymo atvejai, ir tarp individų ir grupių esami ar galimi konfliktai, kylantys ekonominių visuomeninių santykių srityje arba varžantis dėl garbės. Šiais atvejais mafijozas veikia kaip tikras taikos teisėjas, savo įsikišimu garantuodamas sugriautos tvarkos atkūrimą, kitaip tariant, vyraujančios visuomeninės ekonominės sistemos išlaikymą. Kadangi mafijozus gimdančioje visuomenėje nėra tikro „tradicinio“ valdžios elito, o tik nuolat kintanti grupių, šeimų ir globojamųjų maišatis, esamos vertybės nėra tuo metu valdančio elito privilegija, o tai labai sustiprina mafijos valdžios „objektyvumą“ (19).

Kreditorius gali pasinaudoti mafijos valdžia, kad priverstų skolininką grąžinti skolą. Skolininkas gali kreiptis į mafijozą prašydamas jį užstoti. Taip suinteresuotos pusės išvengia konflikto peraugimo į teisminį ginčą ar į susirėmimą dėl garbės, sutaupo laiko, pinigų, nežūsta žmonės.

> Susidėjęs su teismais, žinai, kiek prarasi? Neturėdamas pinigų, negalėsi parašyti pareiškimo, pateikti ieškinio, pasamdyti advokato. O susitarti per tarpininką visiems mažiau kainuoja. Jie juo visiškai pasitiki, nes tas žmogus moka tvarkyti reikalus <...> (20).

Apvogtas savininkas verčiau kreipiasi į mafijozą nei į policiją: sumokėjęs tam tikrą sumą – paprastai lygią trečdaliui pavogtų daiktų vertės – per trumpą laiką jis atgauna tai, kas pavogta. Valstybiniai organai tokiomis aplinkybėmis beveik visiškai nesugeba atlikti savo pareigų: prefektas Mori rašė, kad valstybinės valdžios institucijos 75% atvejų nieko nesuranda, 15% atvejų suranda kaltus ir tik 10% atvejų randa ir pavogtus turtus (21). Tarpininkaujant mafijozui sėkmingai išaiškinami 95% atvejų (Mori'o duomenimis).

Mafijos tarpininkavimas dėl greitumo ir veiksmingumo tampa oficialiojo teisingumo pakaitalu: „Jis buvo miestelio teisėjas, o jo nuosprendžiai būdavo neapskundžiami <...> Forijuje buvo teismas ir teisėjas, tačiau į jį retai kas kreipdavosi", – rašo Familiari apie Don Ferdinando Ambesos valdžią (22).

Kartu esama prieštaravimų, dėl kurių būtų techniškai neįmanoma kreiptis į valstybės valdžios institucijas, nes jie neaptarti jokiais oficialiais įstatymais. Tai tokie atvejai, kai viena pusė reikalauja, kad kita pusė elgtųsi pagal tradicines normas, kurių valstybinė teisės sistema nenumato ir nesankcionuoja: klasikinis pavyzdys – prievolė vesti suviliotą merginą. Hessas taip reziumuoja romane „Nepalenkiamieji" Lo Schiavo papasakotą istoriją:

Peppino Bellia suviliojo Rosiną dell'Airą ir atsisakė vesti ją. Rosina – našlaitė, todėl kreipėsi pagalbos į giminaitį, kurį globojo Don Salvatore Sparaino, senasis Gandžio mafijos galva. Šis pasišaukė Peppino ir jo tėvą, Dismą Bellią. Į klausimą, ką turėtų daryti tėvas, kurio dukterį suviliojo vyras žadėdamas vesti, Disma Bellia, jei manytų esant suvedžiotą vieną iš savo dukterų, tarė: „O, vardan visų šventųjų! Šaučiau jam į kaktą, jei per dvi paras jos nevestų!" Tuomet Sparaino pasakė jam, kas nutikę, ir subtiliai pagrasino <...>: „Rosina yra našlaitė, o aš esu visų tėvas" (23).

Mafijozo turima tarpininkavimo galia, kartu ir jo privalomi vykdyti sprendimai trukdo nekontroliuojamai plisti opiausiems bendruomenės irimo reiškiniams, kuriuos sukelia šeimų kova dėl garbės. Iš tiesų vietos gyventojai ypač bijo faidos, kerštо teisės, alinančios visuomenę ilgomis kovomis, į kurias įtraukiama vis daugiau šeimos ir giminės narių. Familiari'o aprašytu atveju vietos policija kreipiasi į mafijozą prašydama įsikišti ir tarti lemiamą žodį.

Dešimt metų dvi šeimos žudė viena kitos narius, o vienas kerštas šaukėsi kito. Jau buvo nužudyti keturi žmonės vienoje pusėje ir keturi kitoje, o viršila kiekvieną kartą nesitverdavo pykčiu, nes ieškodamas kalto rasdavo jų dvidešimt, kuriuos teisėjai vėliau išteisindavę, nes dvidešimt žmonių vienu ir tuo pat metu negalėję laikyti vieno peilio.

Vieną dieną jis Don Ferdi'ui tarė: „Jūs juos sutaikykite". Kitą sekmadienį

abi šeimos, iš viso 80 žmonių, susirinko aikštėje <...> Atsinešė keptų ėriukų, džiovintų figų, vaisių, vyno <...> Kalbėjosi labai nuoširdžiai. Paskui susitaikydami visi pasibučiavo: vyrai su vyrais, o moterys su moterimis. Po keleto mėnesių jaunuoliai iš abiejų šeimų ėmė tarp savęs tuoktis (24).

Mafijozo tarpininkavimas susijęs ne tik su vietos bendruomenės socialiniais ekonominiais santykiais, jį domina ir vietos pasaulio ryšiai su didžiosiomis išorinėmis ekonominio ir politinio pasaulio institucijomis. Mafijos valdžia kontroliuoja kontaktus su miestu, valstybe ir šalies rinka. Oficiali daugelio garbingų vyrų profesija palengvina jų ryšius su išoriniu pasauliu. Jie dažniausiai yra grūdų, aliejaus, vyno, citrusinių vaisių pirkliai; mėsininkai; vežėjų agentūrų savininkai; advokatai; medikai; smulkūs ir vidutiniai žemdirbiai; nedidelių bankų ir kaimo kooperatyvų savininkai ir pirmininkai.

Kasdieniame gyvenime jie susitinka su dešimtimis žmonių iš įvairiausių visuomenės sluoksnių. Jų gaunama informacija yra nepalyginti gausesnė už tą, kuria gali disponuoti kas nors kitas. Jų ryšiai su centrinės valdžios atstovais taip pat yra daug glaudesni nei kitų vietos gyventojų, nes kartais jie turi ir tam tikras pareigas savivaldybėse.

Tradicinis mafijozo „turtas" tarpininkavimo veiklos požiūriu yra jo „draugystės" ryšiai su įtakingais asmenimis iš kitų miestelių ir miesto: „Greco Giuseppe iš Džardinio miestelio turėjo išskirtinę įtaką tiek dėl ryškių asmens savybių, tiek dėl draugystės su artimo Vilabatės miestelio ir paties Palermo įtakingais asmenimis", – rašo Kovos su mafija komisijos komisarai apie svarbų ketvirtojo dešimtmečio garbingą vyrą (25). „Kas turi pinigų ir draugų – tas laiko teisingumą už ragų", – tokia tipiška Alongi'o cituojama mafijozų patarlė (26).

Tarp įvairių tradicinių mafijozų profesijų ypatingą vietą užima galvijų augintojas-pirklys ir žemės nuomininkas (Sicilijos *gabellotto*). Nuolat keliaujantys tarp kaimo ir miesto, užsiimantys įvairiausia spekuliacija: šiandien – galvijų vagystė, rytoj – piršlybos, poryt – politinė propaganda už tą ar kitą frakcijos vadovą, žinantys visus faktus, vietoves ir asmenis, šie žmonės buvo tarpinė ga-

rantijų ir įstatymų stokojančio visuomenės ekonominio pasaulio grandis. Jane ir Peteris Schneideriai studijoje apie Vakarų Siciliją gyvai aprašo tų žmonių gyvenimą, darbą ir vadina juos „kaimo verslininkais“:

Galvijų vogimas <...> buvo viena svarbiausių vietos prekybos šakų, o jį finansuodavo ir organizuodavo kaimo verslininkai <...> Jie būdavo ir pagrindiniai galvijų mugių, vykdavusių vasaros pabaigoje ir rudens pradžioje įvairiuose aplinkiniuose miestuose, dalyviai <...> Prieš paplintant sunkvežimiams, gyvulių augintojai ir prekiautojai lankydavosi mugėse devyniasdešimties kilometrų spinduliu nuo savo namų. Į šitas muges vykdavo ir tarpininkai, agentai, mėsininkai, didmenininkai. Jie keliaudavo gyvulių takais, nežinomais daugumai gyventojų, ganydami savo bandas ir nakvodami pakelės ūkiuose. Glaudūs ryšiai su šiais ūkiais saugojo juos nuo vagių ir banditų, kurie paprastiems žmonėms kėlė siaubą. Žemdirbiai, turėję reikalų kurioje nors tolimesnėje nuo namų mugėje, paprastai keliaudavo kartu su šiais kaimo verslininkais, galėdavusiais suteikti jiems apsaugą ir reikalingą išlaikymą <...>

Gyvulių takų, šalies gilumos vietovių žinojimas ir pažintis su ten gyvenusiais žmonėmis kaimo verslininkams ir jų padėjėjams teikė didžiulį privalumą prieš likusias gyventojų grupes. Tam tikro miestelio žmonės, kad susisiektų už tos apylinkės ribų, turėdavę kreiptis į juos pagalbos. Vilamauros amatininkai mums sakė, kad jų protėviai žaliavomis apsirūpindavę per vežėjus, reguliariai važiuodavusius į Palermą. Jie patys retai keliaudavę į miestą. Vienas iš mūsų draugų, siuvėjas, vykdavo į miestą pirkti audinių ir kitų prekių, kaip tai anksčiau darydavęs jo tėvas ir senelis. Tačiau mus stebino šio žmogaus menki ryšiai, palyginti su tais, kuriuos turėjo kaimo verslininkai. Jis vykdavęs tik į Palermą. Pakeliui pažinojo tik vieną žmogų: smuklės, kurioje apsistodavo pailsėti, šeimininką. Pirkdavo visada iš to paties tiekėjo, iš kurio pirko jo tėvas bei senelis, o apsistodavo visada tame pačiame Palermo pensione, kurį tvarkė buvęs vilamaurietis. Kaimo verslininkai Palerme turėjo daugybę draugų ir pažinčių, o antra tiek pakeliui į miestą. Palyginti su kaimo verslininkais, žemės savininkai taip pat mažiau keliaudavę po Siciliją. Pagal klasinę padėtį jų ryšių tinklas buvo platus, tačiau daugelis jų visiškai nepažinojo kaimo (27).

Tradicinis mafijozas pripažįsta tas institucijas, kurios leidžia jam kontroliuoti plačias bendruomenės kolektyvinio gyvenimo sferas.

Taip gali būti išsaugotas ir išaukštintas jo vaidmens svarbumas. Nuo praėjusio šimtmečio pabaigos Vakarų Sicilijoje daugėja mafijos galvų kontroliuojamų mažų kaimo taupomųjų kasų ir kooperatyvų. Pamažu susidarė tikras tinklas susijusių institucijų, kurios beveik visose Vakarų Sicilijos komunose veikė pagal mafijos valdžios vidaus ir išorės finansinio tarpininkavimo veiklos modelį. Pavyzdžiui, S. Džuzepės di Musomelio kaimo taupomąją kasą penktajame dešimtmetyje kontroliavo Genco Russo ir jo šalininkai. 1940 metais kasa turėjo 1500 dalininkų ir dar daugiau klientų. Todėl dalis Musomelio gyventojų ryšių su pinigų rinka buvo mafijos rankose (28).

Mafijos tarpininkavimas bendraujant su išoriniu pasauliu tėra viena iš vietos gyvenimo ir šalies politinio bei ekonominio pasaulio santykių formų. Specifinis mafijos tarpininkavimo bruožas – polinkis monopolizuoti veiklą. Mafijozas nepakenčia konkurentų savo įtakos zonoje, nes jo legalios veiklos antpelnis priklauso nuo žaliavų ar profesinės šakos monopolizavimo (29).

VALSTYBĖS SUTEIKTI ĮGALIOJIMAI

Mafijozo agresyvumas atžvilgiu tų, kurie kėsinasi į jo visuomeninio ekonominio tarpininkavimo monopolį, kyla taip pat ir iš įsitikinimo, kad jis veikia teisėtai. Toks tikrumas patvirtintas faktais. Nuo 1860 metų, išskyrus fašizmo laikotarpį, valstybės valdžia iš esmės pripažino mafijos valdžią. Čia susidūrė du skirtingi poreikiai. Viena vertus, valstybės valdžiai reikėjo mafijos valdžios paramos palaikant viešąją tvarką Sicilijoje ir Kalabrijoje su mažiausiomis žmonių ir pinigų sąnaudomis. Pagrindinis viešosios tvarkos valdymo kriterijus po šalies suvienijimo buvo vietos elito veikimo laisvė, išskyrus ypatingus krizės momentus, kai valstybė imdavosi karinių priemonių. Tuose rajonuose, kur valdžios elitą sudarė mafijozai, jais remtasi renkant kadrus vietos policijai.

Dviejuose Deputatų rūmų posėdžiuose, įvykusiuose 1875 metų birželį, aukštas pareigūnas, sugrįžęs iš viešnagės Sicilijoje, pranešė apie matytus Palermo kvestūros bei prefektūros ir aplinki-

nių mafijos vadų sugyvenimo faktus. Pareiškęs, kad „Palermo apylinkėse gausu miestelių, knibždančių mafijozų, kurie juosia miestą nelyginant erškėčių vainikas“, generalinis prokuroras Tajani apie valdžią, priverstą „ko nors imtis“ dėl kylančių viešosios tvarkos tuose miesteliuose, o ypač Monrealėje, problemų, kalba tokiais žodžiais: „Buvo sušaukti svarbiausi Monrealės vadai. Jų buvo šeši, kiekvienas įvykdęs daug nusikaltimų. Tačiau vienas iš jų paskirtas žandarų vadu, kitas paskirtas priemiesčio nacionalinės gvardijos vadu, o kitiems keturiems mafijozams suteikti nacionalinės gvardijos kapitonų laipsniai“ (30). Labiausiai užkietėjusių recidyvistų verbavimo į vietos policiją praktiką taikė dar Borboni, tačiau suvienytos šalies vyriausybė ją susistemino ir išplėtė, ypač per keturis pirmuosius šalies gyvavimo dešimtmečius.

Kita vertus, garbingas vyras, išsikovojęs padėtį sunkios atrankos būdu, akivaizdžiai yra suinteresuotas visais būdais ją įtvirtinti maksimaliai legalizuodamas valdžią. Net jei ši daugeliu atžvilgių priklauso nuo jo gebėjimo panaudoti fizinę jėgą, – norint išsilaikyti ilgesnį laiką būtina dalyvauti kasdieniuose politiniuose žaidimuose.

Svarią padėtį visuomenėje pasiekęs mafijozas privalo būti autoritetingos valdžios elito narys. Jis privalo nutraukti ryšius su žinomais įstatymų pažeidėjais, o kartu užmegzti naujus. Privalu „turėti gerus santykius su policininkais, merais, teisėjais, daktarais, tarnautojais ir deputatais. Naudingos yra ir paprastos pažintys, kurios galėtų ateityje praversti“ (31).

Jis nuolatos susijęs su kunigais, kunigai lankosi pas jį, jis eina į banką, kurį visada valdė kunigai ir kurio direktorius yra kunigas, bankas visada priklausė kunigams. Bendraudamas su tais žmonėmis, jis išpruso, jį gerbia policija, sveikinasi su juo, rodo jam visokeriopą pagarbą. Šiandien jis jau daug geriau apsirengęs, viršila su juo sveikinasi, spaudžia ranką: „Pone...“ Gegužės gale rinkimų kampanijos proga jis, ministras Zaccagnini ir deputatas Lanza kartu vakarieniavo, o paskui išėjo susikabinę už parankių (32).

Taip kaimietis iš Musomelio pasakoja apie Genco Russo santykius su oficialiąja valdžia. Tradiciniai mafijozai neketina užimti vals-

tybės vietos ar sukurti valstybę valstybėje, kaip dažnai rašyta ir kartota, bet yra priklausomi nuo valstybės, nes jų valdžia taip pat kyla iš privilegijuotos galimybės prieiti prie valstybės valdžios vairo.

Mafijos valdžios legalizavimas matyti iš daugelio oficialių aktų ir gali pasiekti net mafijos ir teismų funkcijų susitapatinimo, kaip tai atsitiko mafijozo Di Carlo atveju, paskirto Rafadalio miestelio taikos teisėju ir gavusio specialų leidimą, suteikusį jam įgaliojimus lankytis visuose Agridžento provincijos policijos skyriuose (33).

Mafijos ir valstybės valdžios viena kitos rėmimas akivaizdžiai atsiskleidė pastarosios krizės metu. 1943–1945 metais karinė sąjunginių vadovybė paskyrė mafijozus didžiosios dalies Vakarų Sicilijos ir Redžio Kalabrijos provincijos savivaldybių merais (34).

Mirus Calogero Vizzini'ui, vienas garsiausių Italijos teisėjų Giuseppe Guido Lo Schiavo teoriškai išdėstė mafijos ir valstybės valdžios tarpusavio rėmimo praktiką, viename teisės žurnale parašęs: „Kalbama, kad mafija niekina policiją ir teismus. Tai neteisinga. Mafija visada gerbė teismus, Teisingumą, vykdė jų nuosprendžius ir netrukdė teisėjų darbui. Persekiojant banditus ir plėšikus <...> ji visada paremdavo tvarkos palaikymo pajėgas <...>

Šiandien bus išrinktas ir įvardytas Don Calogero Vizzini'o pareigų perėmėjas. Tedirba jis gerbdamas valstybės įstatymus, geresnio bendruomenės gyvenimo labui" (35).

Centrinės valdžios vykdytas civilio ir teisminio administravimo funkcijų perdavimas mafijozams kartu padarė įtaką politinei integracijai. Vietinės politinės grupuotės mafijozų dėka įsiliejo į bendrą šalies politinę sistemą. Tuose rajonuose, kur būdavo sunku gauti rinkėjų pritarimą įprastais rinkimų kampanijų būdais, kandidatai kreipdavosi pagalbos į mafijozus. Mafijos galva beveik visada būdavo tas pagrindinis vietos rinkėjas, kurio parama kandidatui rinkimuose į politines ar administracines institucijas būdavo būtina. Daugelis vyriausybės narių siciliečių už savo sėkmę rinkimuose – nuo šalies suvienijimo laikų iki šio amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigos – daugiausia turi būti dėkingi savo ryšiams su mafijos grupuotėmis.

Mainais už paramą rinkimuose, vykdomą „legaliais" politinės

paramos būdais, taip pat grasinimais, korupcija, o kartais net rinkėjų grobimu (36), mafijozai gauna iš vyriausybės politikų lengvatų sau ir savo šalininkams: leidimą nešioti ginklą, policijos raporto pakeitimą, per daug uolaus pareigūno iškėlimą į kitą vietą, teisminės reabilitacijos procedūros palengvinimą ir t. t. Anot Romano, mafijos dėka vietinių politinių subkultūrų integracija į šalies politinę sistemą nuolatos stiprėjo nuo praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio, kai į valdžią atėjo istorinės kairiosios jėgos ir pirmą kartą buvo išplėsta rinkimų teisė (1882). Šioje fazėje „<...> realioji mafijos grupuočių valdžia siekia vis labiau susitapatinti su legalia vietos valdžia ir jos atstovais ir per hierarchinę legalios valdžios ir šalies valdžios sistemą tapti vienu iš šalies valdžios paramos elementų“ (37).

Po 1912 metų, kai buvo įvesta visuotinė balsavimo teisė vyrams, mafijos grupuočių parama rinkimų kampanijose tapo viena svarbiausių sąlygų vyriausybės partijų kandidatams laimėti vietas parlamente.

Tradicinio mafijozo karjera susideda iš dviejų griežtai atskirtų etapų: kova *be įstatymų* dėl įsitvirtinimo garbingų vyrų pasaulyje, kai laužomos visos valstybės teisės normos; ir *legalus* etapas, pasižymintis laipsnišku artėjimu prie valstybės veikėjų ir institucijų, kol pasiekiama padėtis valdžios viršūnėse. Tam tikrame gyvenimo etape – paprastai apie 45–50 metus – klasikinis mafijozas liaujasi priešinęsis galiojančiai teisės sistemai ir prasideda atvirkštinis procesas. Tipiškas Genco Russo atvejis: 1920–1942 metais jis kaltintas užsakęs arba įvykdęs 11 žmogžudysčių, daugeliu pasikėsinimų nužudyti, plėšimais, vagystėmis ir turto prievartavimu. 1944 metais Russo gauna Kaltanisetos Apeliacinio teismo reabilitacijos nutartį dėl vienintelio jam pateikto galutinio nuosprendžio:

> Reabilitacija žymi lemiamą posūkį Genco Russo gyvenime <...> jis netikėtai atgauna moralinį ir visuomeninį tyrumą, įgyja pagarbą, kuri jam leis imtis ir politinės veiklos (38).

Nuo tos akimirkos Genco Russo nebus iškelta nė viena baudžiamoji byla. Policijos duomenimis, jis yra „įstatymų paisantis

žmogus", sparčiai besiveržiantis į oficialųjį valdžios elitą. 1946 metais deputatas Pasquale Vassalo suteikia jam Italijos karūnos kavalieriaus garbės vardą, – taip pat pagerbti ir Michele Navarra, Calogero Vizzini, Santo Flores bei kitos mafijos galvos. 1950 metais jo pirmagimio sūnaus vestuvėse kaip liudininkai dalyvauja du svariausi Sicilijos asmenys: don Calogero Vizzini iš Vilalbos ir Rosario Lanza iš Barafrankos, Sicilijos rajono asamblėjos (pagrindinio rajono įstatymų leidybos organo) pirmininkas (39).

Tradiciškai ryšys tarp mafijos galvos ir politinio veikėjo yra klasikinio paramos tipo – t. y. abipusių paslaugų teikimas grindžiamas draugystės ir riteriškumo kodeksu. Sutartinis ryšio pobūdis „apgaubiamas demonstratyviai nesavanaudiškų gestų ir elgsenos tinklu". Kai Vittorio Emanuele Orlando, Steigiamojo susirinkimo deputatas, patyręs Sicilijos politikos veikėjas, susijęs su mafija ir mafijozais per visą savo parlamentinės karjeros laikotarpį, dėl šių ryšių Pirmojo pasaulinio karo metu tapęs ministru pirmininku, rašo mafijozui Francesco Coppolai, Partiniko rinkėjų vadui, dėkodamas už atsiųstą vyną, ši draugystės ideologija akivaizdi (2 pav.). Tas pats teisėjas, kuris teoriškai išdėstė mafijos ir valstybės valdžios tarpusavio papildymą, taip aprašo Calogero Vizzini'o apsilankymą jo namuose Romoje 1953 metais: „Štai ir aš, komandore Vizzini. Aš ..." – „Jums aš joks komandoras. Esu *u zu' Calo,* dėdė Calogero". – „Sveikas atvykęs į mano namus, zu' Calo" (40).

Svarbus visuotinių klientinių santykių požymis yra teikiamų paslaugų neribojimas apibrėžta globojamojo interesų ir poreikių sritimi. Prašoma paslaugų gali būti ir dėl sunkiausių nusižengimų, kuriuos numato Baudžiamasis kodeksas, ir dėl nereikšmingų kasdienių gyvenimo problemų. Pastaruoju atveju šeimininko ir kliento mafinį ryšį gali atskleisti neatitikimas tarp prašymo turinio ir jį teikiančio valdžios lygio. Nedažnai pasitaiko, kad Transporto ministerijos generalinis direktorius susirūpintų penkiais lagaminais su asmeniniais Sicilijos kareivio daiktais, pradingusiais jam keliantis iš vienos vietos į kitą Antrojo pasaulinio karo metu. Tačiau jei toks prašymas pasirašytas deputato Palazzolo, į kurį savo ruožtu kreipėsi mafijozas Coppola, tai tas privalo ne tik imtis priemonių, bet ir atsakyti raštu, kaip matyti iš dokumento Kovos su mafija komisijos byloje (3 pav.).

ASSEMBLEA COSTITUENTE

Roma, lì II Luglio 1948

Caro Coppola,

mi è pervenuto il fusto del Suo vino eccellente. Al ringraziamento orale aggiungo quello scritto e conto di portare meco lo squisito liquore nella mia villa di Campiglioni per bere alla Sua salute.

Mi creda cordialmente

Sig. FRANCESCO COPPOLA
PARTINICO (Palermo)

2 PAV.

Steigiamasis susirinkimas

Roma, 1948 m. liepos 11 d.

Brangus Coppola,
gavau Jūsų siųstąjį puikų vyną. Prie žodinės padėkos pridedu raštišką ir tikiuosi pasiimti šį nuostabų gėrimą į Kampiljonio vilą, kur išgersiu į Jūsų sveikatą.
Nuoširdžiai jūsų
Ponui Francesco Coppolai
Partinikas (Palermas)

Ministero Trasporti
Ferrovie dello Stato
Il Direttore Generale

Roma, lì 13 luglio
1948

Caro Onorevole-

in relazione alle premure rivolte con la sua lettera del 28 giugno u.s. Le significo che, pur trattandosi di un trasporto che risale all'anno 1943, sono stati di posti accertamenti per stabilire la sorte dei cinque bauli masserizie appartenenti al militare Patti Antonino.

In merito non si mancherà di riferire appena in grado.

Cordiali saluti

Di Raimondo

Onorevole Avv. G. Palazzolo
Camera dei Deputati
Roma

A Don Ciccio,
Con cordialissimi e affettuosi
saluti G. Palazzolo

Domani S.E. verrà a Palermo ma
non si dica che fielo scritto
io —

3 PAV.

Transporto ministerija
Generalinė valstybinio
geležinkelio direkcija

Roma, 1948 m. liepos 13 d.

Brangus deputate,
Ryšium su Jūsų š.m. birželio 28 dienos laiške išsakytu rūpesčiu, noriu pranešti, kad nors daiktai buvo gabenami 1943 metais, imtasi visų reikalingų priemonių siekiant nustatyti penkių lagaminų su asmeniniais daiktais, priklausančių kareiviui Patti Antonino, likimą. Apie paieškos rezultatus bus pranešta nedelsiant.
Nuoširdūs linkėjimai
Di Raimondo
Deputatui adv. G. Palazzolo
Deputatų rūmai
Roma

Don Ciccio,
Su pačiais nuoširdžiausiais linkėjimais
G. Palazzolo

Rytoj J. E. atvyksta į Palermą, bet nesakysiu jam, kad jums rašiau.

COSCA

Priešingai nei skelbiama didžiojoje dalyje literatūros ir publicistikos darbų šia tema, nėra ir niekada nebuvo slaptos, hierarchinės ir centralizuotos nusikalstamos organizacijos, vadinamos *mafija, 'ndrangeta ar garbingoji draugija*, kurios nariai slaptųjų apeigų metu būtų prisiekę vienas kitam ištikimybę ir paramą.

Šioje knygoje siekiau parodyti, kad sąvoka *mafija* yra tam tikra elgesio ir valdžios forma, išryškėjanti iš tam tikros kategorijos asmenų, vadinamų mafijozais, 'ndrangetistais ar garbingais vyrais, veiksmų. Dabar norėčiau pabrėžti, kad šie žmonės veikia ne paskirai, jų veikla yra didesnės ar mažesnės giminių, draugų ar šeimos grupės, vadinamos *cosca* (koska, mafijos grupė, gauja), narių bendradarbiavimo rezultatas. Todėl antroji esminė sąvokos *mafija* reikšmė galėtų būti visuma įvairių nepriklausomų šeimų ar giminių grupių, susijusių bendradarbiavimo ar kovos ryšiais siekiant kontroliuoti tam tikrą teritoriją ir jos resursus. Kiekviena iš šių gaujų stengiasi išsikovoti kuo platesnius politinius, ekonominius ir garbės ryšius, kad sutvirtintų ir išplėstų savo valdžią.

Mafijos cosca yra paprastas, bet tvirtas organizmas, be jokių formalumų ir biurokratijos. Joje nėra statutų, įšventinimo apeigų nei teismų: „nėra jokių išrinktų pirmininkų ar sekretorių, nėra pareigų tarp narių pasiskirstymo. Bendriją valdo ir išnaudoja trys, keturi ar penki žmonės, turintys didžiausią autoritetą dėl savo amžiaus, proto, padėties visuomenėje, įvykdytų nusikaltimų, turėtų nuosprendžių, o svarbiausia, geriausiai išmanantys sunkų meną nusikalsti be bausmės. Jei kuris nors iš tų narių pranoksta kitus visų šių savybių visuma, jis ir tampa grupės vadu“ (41).

Kiekvienos grupės valdoma erdvė tiesiog proporcinga jos turimai valdžiai ir jos vado ar vadų autoritetui. Savo ruožtu kiekvienos grupės galia priklauso nuo jos narių skaičiaus. Tuo tradicinės mafijos, kurios idealųjį tipą dabar kuriame, gyvavimo laikotarpiu, kitaip tariant, 1860–1950 metais, kiekvienoje gaujoje veikiančių narių skaičius buvo ribotas, beveik niekada neviršijantis 15–20 žmonių. Bloko tirtą vieną reikšmingiausių Sicilijos gilumos gaujų sudarė apie dvylika asmenų, dalis jų priklausė Cassini šeimai, o

CAMERA DEI DEPUTATI

Roma, 11 13/4/1951

Carissimo Don Ciccio-

L'ultima volta che ci vedemmo all'Hotel de Palme Lei mi diceva giustamente che a Partinico occorreva un Deputato Regionale giovane svelto ed amico ed a portata di mano degli amici. L'amico Totò Motisi risponde a tutti questi requisiti ed io ho deciso di aiutarlo con tutte le mie forze. Se a Partinico mi aiutate lo faremo diventare Deputato.

Con affettuosi saluti

mi creda

(Giovanni Palazzolo)

Sig. Francesco Coppola
Partinico

4 PAV.

Deputatų rūmai

Roma, 1951 04 13

Brangus Don Ciccio,
Kai paskutinį kartą buvome susitikę „Hotel de Palme", Jūs teisingai užsiminėte, jog Partinike reikėtų rajono deputato, kuris būtų jaunas, guvus, draugiškai nusiteikęs ir pasiruošęs padėti draugams. Toto Motisi turi visas šias savybes, todėl nutariau visomis išgalėmis jam padėti. Jei Partinike man padėsite, padarysime jį deputatu.
Su širdingais linkėjimais
Jūsų
(Giovanni Palazzolo)

Ponui Francesco Coppolai
Partinikas

dalis buvo su ja susijusi draugystės ar santuokinės giminystės ryšiais. Pasak G. Moscos, vidutinė gauja susidėdavo iš 12–15 asmenų (42).

Mafijos grupei sunku plėstis dėl jos narius siejančių ryšių pobūdžio. Didesnės grupės valdymas tampa neįmanomas dėl kylančių vidinių konfliktų ir skilimų, senosios gaujos viduje susidarius naujiems nepriklausomiems šeimų ar giminių branduoliams. Todėl dideles teritorijas ar ekonomines erdves, miestą ar rajoną, visada kontroliuoja ne viena, o daug grupių, laikinai susijungusių ar atvirai tarpusavyje konfliktuojančių.

Mafijozų grupuotės taip pat paklūsta nuolatinei visuomenės sluoksniavimosi kaitai, būdingai mafijozus gimdančiai visuomenei. Laikui bėgant nekinta tik gaujos branduolys, kitaip tariant, šeima, kurios vardu ir vadinasi pati gauja. Visi kiti draugai, giminės, globojamieji metams einant patiria tam tikrą asmenų *turnover*. Toks judėjimas didžiąja dalimi priklauso nuo visuomenės kaitos ciklų, tačiau kartu jį lemia ir tam tikra mafijozų pasauliui būdinga junginių formavimosi ir skilimo logika.

Cosca – tai ne klanas ir ne „genties išlikimo" sąlyga. Jos viduje egzistuoja interesų ir padėčių skirtumai, užtikrinantys savo nariams tam tikrą veiksmų lankstumą ir laisvę. Tai ne statiška konspiratorių draugija, o draugų ir giminių grupė, kuri, kaip ir kitos panašios grupės, dažnai susirenka pažaisti kortomis, pamedžioti, atšvęsti vaiko gimimą ar vestuves, surengti „skiticchio" (vyrų pobūvį). „Kaip ir kiekvienas kitas dažnai susitinkantis draugų būrys <...> *cosca* paprastai sukurdavo veikiančias grupes, tačiau pati tokia nebuvo" (43).

Taip pat ir Franchetti savo darbe „Sicilijos studija" pabrėžė, kad mafija yra „bet kurios padėties, bet kurios profesijos, bet kurios rūšies asmenų sąjunga, *nesusijusių jokiais regimais, tęstiniais ir reguliariais ryšiais*, bet susivienijusių veikti savo bendram labui" (44).

Ir Hessas, ir Schneideris sutaria dėl tarp gaujos vadovybės ir jos narių galiojančių santykių atsiradimo įvairovės: kraujo giminystė, santuokinė giminystė, draugystė ir globa yra nevienoda – priklauso nuo padėties ir į ją įtrauktų asmenų. Ypatingas vaid-

muo išlaikant grupės vienybę ir plečiant jos įtakos sferas (taip pat kiekvieno jos nario įtakos sferas) tenka, pasak Schneiderio, draugiškiems ryšiams ir tokių ryšių išraiškos formoms.

Kaip žinoma, *cosca* nešaukdavo formalių susirinkimų. Tačiau ji buvo ta aplinka, kurioje būdavo sudaromos sutartys ar renkamasi pažymėti abipusį pasitikėjimą. Su vadu ar vadais kiti galėdavo susitikti tam tikrose vietose ir tam tikrais laiko tarpais. Vado namai, kokia nors miestelio smuklė ar kokios nors parduotuvės pagalbinės patalpos būdavo tos vietos, kur draugai rinkdavosi vakarais ar sekmadienio popiete.

Šie susitikimai panėšėjo į puotas <...> kur būdavo geriama už draugystę, kur namų šeimininko draugai linksmindavo lankytojus smagiais pokštais. Tokių švenčių ir susitikimų metu būdavo priimami sprendimai, tačiau juos priimdavo ne kartu visi dalyvaujantys, o atskiri iš jų susidarę junginiai.

Kita vertus, draugija nebuvo nekintama ir aiškios struktūros. Nuolatiniai nariai atsivesdavo su savimi laikinus narius ir svečius. Svetimieji, atvykę prašyti kurio nors grupės nario užtarimo <...> ateidavo ir išeidavo. Kartais vietinės gaujos atsitiktiniais nariais būdavo draugų būrys iš gretimo miestelio <...> ir šie susitikimai tapdavo progomis sudaryti su jais kokias nors sąjungas. Tam tikra prasme *cosca* pažymėdavo susirinkusius ir jų klientus savo pritarimo ženklu, ir tada šie tapdavo žinomi iš kitur atvykusiems mafijozams kaip potencialūs verslo partneriai ir verti pasitikėjimo (45).

Tačiau mafijos *cosca* – ne vien tik fonas ir proga susidaryti sąjungoms bei užsimegzti draugiškiems klientų ryšiams tarp eilinių žmonių ar įvairios kilmės ir padėties garbingų vyrų. *Cosca* saugo savo narius, turinčius problemų su teisingumu, kartu pasiruošusi suteikti tokias paslaugas visiems, kam jų reikia. Grupės vadas per savo ryšius su oficialiąja valdžia ar su jį globojančiu deputatu bando pasukti teismo procedūrą suimtojo *picciotto* (gaujos nario) naudai, kartu garantuodamas jo šeimai finansinę ir teisinę paramą. Taip galutinai sutvirtinami mafijos grupuotėje galiojantys vertikalūs įsipareigojimai ir užsitikrinamas suimtojo tylėjimas policijoje bei teisme apie nusikaltimus (vagystes, užsakomąsias žmogžudystes, pasikėsinimus ir t.t.), padarytus jo, gaujos vado, įsakymu.

Vėliau, bendradarbiaujant gaujos nariams, teismui bus pateikti netikri alibi ir atvesti netikri liudininkai, nuolat veikiant visuomenės nuomonę kaltinamojo naudai, jis pristatomas kaip nekalta šališko šmeižto auka (46).

TRADICINIO MAFIJOZO TIPAS

Mafijoziškas elgesys ir mafijos valdžios panaudojimas, – tai bandėme čia išanalizuoti, – sukūrė gana tikslų mafijozo sociologinį tipą. Esama idealaus tradicinio mafijozo, kurį galima apibūdinti remiantis tam tikrais kriterijais: a) kilmė iš liaudies; b) priklausymas viduriniajam sluoksniui; c) tiksliai apibrėžtos teritorinės valdžios turėjimas.

Žymiausieji šio amžiaus Sicilijos ir Kalabrijos mafijozai kilę iš žemiausių visuomenės sluoksnių. Vito Cascio Ferro ir Calogero Vizzini buvo vargšų valstiečių vaikai ir savo karjeros pradžioje patys buvo valstiečiai. Don Mommo Piromalli, prieš tapdamas vienu grėsmingiausių Džoja Tauro slėnio pirklių, buvo samdomas galvijų sargas. Dauguma romanuose, apsakymuose ir autobiografijose aprašytų mafijozų buvo beraščiai padieniai darbininkai, vargšai valstiečiai, piemenys ir vežikai. Žemesnieji visuomenės sluoksniai mafijos valdomuose rajonuose nesukūrė nei ideologijos, nei nepriklausomų institucijų, skirtų apibrėžti ir pateisinti savo vietą. Tuose pat rajonuose beveik nėra „vargo kultūros“ (47) pėdsakų nei kokio nors stabilaus kultūros susisluoksniavimo pagal visuomenės sandarą. Todėl nepatenkinti individai, iš skurdo siekiantys išsivaduoti vietos nusikaltėliai vadovaujasi pasiturintiems sluoksniams būdingomis vertybėmis, pagrįstomis garbės supratimu. Varžytis dėl garbės labiau linkę mažiau *gerbiamų* sluoksnių atstovai. Juo labiau kad garbingo vyro padėtis dažnai reiškia ir būsimus turtus. Garbingas vyras paprastai praturtėja ėmęs mafijoziškai elgtis. Kilimas garbės laiptais susijęs su mafijozo ir jo šeimos kilimu visuomeninės padėties pakopomis. „Mafijos vadai visada yra tarp žemės nuomininkų ir jos savininkų, taigi tų asmenų, kurių socialinė ir ekonominė padėtis, palyginti su kitų, visada yra geresnė“, –

rašo Cutrera, o Hobsbawmas pabrėžia, kad pats svarbiausias tradicinės mafijos bruožas yra „<...> tas, kad *visos* vietinės mafijos galvos buvo <...> pasiturintys asmenys, daugiausia priklausantys viduriniajai klasei, žemdirbiai kapitalistai ir žemės nuomininkai" (48).

Bet ir visuotiniu, ir mafijozo požiūriu garbė ir turtas *eina greta*, *nesutampa.*

Net jei garbingo vyro ir pasiturinčios klasės atstovo savybės būdingos tam pačiam asmeniui, gali pasitaikyti atvejų, kai tarp šių dviejų visuomenės sluoksnių išryškėja didžiulis hierarchinis skirtumas. Gali atsitikti, kad tas, kuris disponuoja didžiausiais turtais, neturi deramos garbės. Pavyzdžiui, Džoja Tauro slėnio pirkliai iš Amalfio, Apulijos ir Genujos, iki penktojo dešimtmečio turėję eksporto monopolį ir kartu su žemės savininkais sudarę vietos ekonominį elitą, neužėmė visuomenėje *garbingos* padėties (49).

Mafinės veiklos grindimas garbe lemia, kad grynai ekonominis veiksnys suprantamas kaip paprastas pelno troškimas ir kaip *kaupimo kultas,* jis nėra pagrindinis visuomeninių santykių ir padėties reguliatorius. Turto kaupimas, o dar labiau jo *koncentravimas*, pasiekę tam tikrą sutartinį lygį, sulėtėja ir sustoja. Peržengus tam tikrą ribą, turtas (bei su juo susijusi valdžia) mafijozui tampa *našta*, kurią sunku apginti ir pateisinti.

Žemės nuosavybė gali būti geros padėties garantas garbės hierarchijoje ir garbės šaltinis. Tačiau šios nuosavybės dydis negali peržengti tam tikros ribos, už kurios mafijozui savininkui sunku išlaikyti savo garbingą padėtį. Kad atlaikytų gausių priešininkų puolimą, jis privalo pasirūpinti mokama ginkluota apsauga, glaudžiai susisieti su rajono ir šalies valdžios elitu ir atsisakyti daugelio tarpininkavimo savo kultūrinio pasaulio viduje funkcijų. Šie trys žemės nuosavybės kaupimo būdai mafijos valdomose srityse yra visiškai negarbingi, verčiantys atsisakyti malonaus gyvenimo bei pakeisti įprastas vertybes, o šito tradicinis mafijozas visiškai nelinkęs daryti.

Tokia netobula garbės ir turto konversija smarkiai nulėmė mafijozo valdžios pobūdį ir proporcijas. Iš tiesų beveik visada jis

prisistato kaip konkreti tam tikro miestelio, kvartalo, rajono vietos valdžia ir niekada nepasireiškia kaip beasmenė abstrakti regiono ar šalies valdžia. Vito Cascio Ferro, Calogero Vizzini ir Giuseppe Genco Russo didžiąją savo gyvenimo dalį praleido mažuose Bisakvino, Vilalbos ir Musomelio miesteliuose. Michele Navarra gimė, gyveno ir buvo nužudytas Korleonėje. Jų palikimas buvo nedidelis, o jų siekiai atitiko ekonominę padėtį: Calogero Vizzini po Pirmojo pasaulinio karo Vilalbos apylinkėse nupirko tris ūkius, suskirstė juos sklypais ir išnuomojo vietos valstiečiams už nedidelį mokestį: „Don Calo savo žemės nepadovanojo, bet jis teisingai apskaičiavo <...> kad toks žingsnis labai pakels jo populiarumą. Jei tik būtų panorėjęs, jis būtų galėjęs kelti savo kandidatūrą į Deputatų rūmus ir neabejotinai būtų buvęs išrinktas. Tačiau Don Calo padėkojo už pasiūlymą, atmetė jį ir ėmė „patarinėti" rinkėjams" (50).

Michele Navarra laimėjo konkursą į Palermo komunos daktaro vietą, tačiau paskutinę akimirką jos atsisakė. Mirdamas Navarra paliko žmonai keletą žemės sklypų ir dalį gyvenamojo namo. Kovos su mafija komisija šiuo klausimu rašė:

> Nedidelis palikimas rodo, kad Navarra labiau nei pinigų visada siekė valdžios <...> Dažnai jis išleisdavo daugiau, nei uždirbdavo kaip daktaras ir kaip mafijozas (51).

Todėl mafijozai visuomenėje užima vidutinę padėtį: jie nėra nei visuomenės piramidės apačioje, nei jos viršūnėje. Tikrasis tradicinio mafijozo pašaukimas – ne proletaras valstietis ir ne aristokratas stambus buržua. Mafijozas dažnai priešiškas abiem šiems kraštutinumams, nors, aišku, priešiškumą buržua rodo atsargiau ir rečiau.

ANTRO SKYRIAUS PASTABOS

1. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale. Le strutture elementari del sottosviluppo*, Bologna, Il Mulino, 1980, p. 127–133.

2. A. Vaccaro, *La mafia*, ir *Riviste d'Italia*, II metai, t. III, p. 688, Roma, 1899.
3. I. Montanelli, *Pantheon minore*, Milano, Longanesi, 1958, p. 280, p. 282.
4. H. Hess, *Mafia*, Bari, Laterza, 1973, p. 100.
5. H. Hess, *Mafia*, p. 100–101.
6. D. Dolci, *Spreco*, Torino, Einaudi, 1960, p. 68–69.
7. A. Cutrera, *La mafia e I mafiosi*, Palermo, Reber, 1900, p. 51.
8. A. Cutrera, *La mafia e mafiosi*.
9. D. Dolci, *Spreco*, p. 69.
10. E. J. Hobsbawm, *I ribelli. Forme primitive di rivolta sociale*, Torino, Einaudi, 1966, p. 55.
11. M. Weber, *Economia e societa*, Milano, Edizioni di Comunita, 1964, p. 147.
12. A. Blok, *The Mafia of a Sicilian Village, 1860–1960: A Study of Violent Peasent Enterpreneurs*, New York, Harper and Row, 1974, p. 152.
13. M. Pantaleone, *Mafia e politica*, Torino, Einandi, 1972, p. 127.
14. G. Maxwell, *Dagli amici mi guardi Iddio*, Milano, Feltrinelli, 1957.
15 F. Chilanti, M. Farinella, *Rapporto sulla mafia*, Palermo, Flaccovio, 1964, p. 38.
16. G. Montalbano, *La mafia ad occhio nudo*, iš *Il Mondo*, 1958 gruodžio 9, p. 73.
17. S. F. Romano, *Storia della mafia*, Milano, Mondadori, 1966, p. 318.
18. I. Montanelli, *Pantheon minore*, p. 182.
19. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale. Le strutture elementari del sottosviluppo*, p. 105–115.
20. D. Dolci, *Spreco*, p. 63–64.
21. C. Mori, *Con la mafia ai ferri corti*, Verona, Mondadori, 1932, p. 98.
22. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*, Vibo Valentia, Qualecultura, 1971, p. 25.
23. H. Hess, *Mafia*, p. 190.
24. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*, p. 23–24.
25. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, dok. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 137.
26. G. Alongi, *La mafia*, Palermo, Sellerio, 1977, p. 57.
27. P. Schneider, J. Schneider, *Culture and Political Economy in Western Sicily*, New York, Academic Press, 1976, p. 70–71.
28. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2-quater, VI legislatura, p. 604–605.

29. G. Alongi, *La mafia*, p. 106–108.
30. N. Colajanni, *Nel regno della mafia, Palermo-Milano*, Sandron, 1900, p. 68–69.
31. H. Hess, *Mafia*, p. 91.
32. D. Dolci, *Spreco*, p. 60.
33. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, dok. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 282.
34. S. F. Romano, *Storia della mafia*, p. 301–303.
35. G. G. Lo Schiavo, *Nel regno della mafia*, iš *Rivista Processi*, 1955 sausio 5 d.
36. P. Familiari, *La vera storia del brigante Marlino Zappa*, p. 30–33.
37. S. F. Romano, *Storia della mafia*, p. 190.
38. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, dok. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 45.
39. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, dok. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 45.
40. D. De Masi, *Sopraluogo nella Sicilia della mafia*, iš *Nord e Sud*, Nr. 46, 1963, p. 20.
41. G. Mosca, *Uomini e cose di Sicilia*, Palermo, Sellerio, 1980, p. II.
42. G. Mosca, *Uomini e cose di Sicilia*, p. 100.
43 P. Schneider, J. Schneider, *Culture and Political Economy in Western Sicily*, p. 187.
44. L. Franchetti, S. Sonnino, *Inchieste in Sicilia*, Firenze, Vallecchi, 1974, p. 38. Kursyvas mano.
45. P. Schneider, J. Schneider, *Culture and Political Economy in Western sicily*, p. 188–189.
46. G. Alongi, *La mafia*, p. 33, 108–110.
47. O. Lewis, *La cultura della poverta*, Bologna, Il Mulino, 1969.
48. A. Cutrera, *La mafia e i mafiosi*, p. 96; E. J. Hobsbawm, *I ribelli. Forme primitive di rivolta sociale*, p. 50.
49. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale*, *Le strutture elementari del sottosviluppo*, p. 93–99.
50. C. Guarino, *Antologia della mafia*, iš *Nord e Sud*, 1955, Nr. 11, p. 74.
51. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, dok. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 85.

ANTRA DALIS

Mafijos krizė didžiosios pertvarkos laikotarpiu pokario metais

III

Garbė, turtas ir politinė valdžia šeštąjį ir septintąjį dešimtmetį

GARBĖS IR TURTO SUTAPATINIMAS

Tradicinę ir šiandienos mafiją skiria „didžioji pertvarka", kitaip tariant, įspūdingas struktūrinis pasikeitimas, sugriovęs ir Italijos šiaurėje, ir pietuose visą ankstesnę vidinę ekonominę ir visuomeninę tvarką ir pakeitęs ją kita.

Pietuose du didžiosios pertvarkos „varikliai" buvo emigracija ir visuomenės įsikišimas. Abu jie sukėlė gilią Kalabrijos ir Sicilijos mafijos valdžios ir mafijoziškos elgsenos krizę. Penktojo ir šeštojo dešimtmečio emigracija sugriovė mafijos grupuočių struktūrą, sumenkino jos žmonių išteklius ir sutrikdė kartų kaitą. Daugelis vidutinio ir žemesnio sluoksnio žmonių taip pat emigravo į Šiaurės Italiją ir pirmą kartą mafijos istorijoje iškilo konkreti naujų kadrų verbavimo problema.

To laikotarpio Italijoje antraeilio ir trečiaeilio darbo galimybės buvo nepaprastai puikios. Darbo jėgos poreikis didelėse pramonės įmonėse šalies šiaurėje ir gausesnis valstybinių darbo vietų skaičius pietinių rajonų miestuose praretino jaunų garbingų vyrų gretas ir sumažino varžybų dėl vietos teritorijų kontrolės. Tie, kas išvyko, iš esmės jau buvo perėmę vietos, į kurią vyksta, kultūrinius modelius pagal „išankstinę socializaciją" (1), šia prasme potencialūs mafijozai nebuvo išimtis. Tie, kas pasiliko, tapo klientais, globojamųjų grupės nariais, dėl to gavo „vietą" viešojoje administracijoje ir taip iš mafijos arenos pasitraukė dalis galimų konkurentų.

Didžiosios šeštojo ir septintojo dešimtmečio pertvarkos įtaka mafijos grupuočių narių amžiui akivaizdžiai matyti garsiajame 1968

metų Katandzaro procese, kur dalyvavo visos pagrindinės septintojo dešimtmečio Sicilijos mafijos gaujos. Nepaisant kalbų apie *naująją mafiją* ir tiems laikams būdingą *miestų gangsterizmą*, vidutinis Katandzare teistų 117 mafijozų amžius buvo per penkiasdešimt metų. Tik du kaltinamieji buvo jaunesni nei trisdešimties, o net 31, arba ketvirtadalis visų teisiamųjų, senesni nei šešiasdešimties (2).

Be to, didžioji pertvarka paskatino bendrą kultūrinių pokyčių procesą, nevienodai pasireiškusį skirtingose Pietų Italijos ir kitos jos dalies aplinkoje. Sicilijos ir Kalabrijos mafijos srityse toks procesas peraugo į *garbės* ir *turto* sutapatinimą.

Šalyje vykstanti kultūros mutacija pasireiškė pagrindinių kolektyvinių vertybių, vartojimo įpročių ir visuomeninės veiklos krypčių „pakeitimu". Valdžia, turtas ir finansinė sėkmė visur tapo „grupės egzistencinių planų" tikslu (3). Šių naujų vertybių įtaka mafijos elitui ir jo padėčiai visuomenėje buvo nepaprastai stipri. Kultūrinė mafijos sričių integracija į platesnį šalies kontekstą lėmė, kad sukaupti turtai vis dažniau ėmė keisti tradicinius valdžios ir sėkmės simbolius.

Pasikeitusiomis vietos visuomenės sąlygomis klasikinis mafijoziškas elgesys tapo beprasmis. Tradiciniai turto prievartavimo ir grasinimo veiksmai, taip pat konkurentų apgaudinėjimas ir žudymas ėmė kelti abejonių ir kaip savaime vertos veiklos formos, ir kaip kopimo garbės laiptais pagrindas. Beveik visą šeštąjį dešimtmetį aukščiausios galimos garbės viršūnės galėjo būti pasiektos – tam tikrais atvejais – parodant išskirtinius gebėjimus laimėti kovas tarp šeimų ir tarp asmenų, tačiau siekiant stabilios padėties visuomenėje kovą dėl reputacijos vis dažniau pakeičia (ir jų tikslu tampa) turto kaupimas. Vėliau turtas tampa pripažintu sėkmės įrodymu, nepaisant smurtinių „žygių" ir jais iškovotos garbės. Turtas tampa reputacijos pagrindu, o jo turėjimas – privaloma kiekvienos gerbiamos padėties sąlyga.

Baigiantis karui šiame miestelyje nedaug tereikėjo, kad taptum gerbiamu vyru. Vos tik žmonės imdavo bijoti jauno mafijozo drąsos ir žiaurumo, jis suburdavo šalininkų grupę, kuri prievartaudavo iš savininkų duoklę, rinkdavo

rinkėjų balsus. <...> Jie „kišdavosi" ir į šeimų santykius. Tačiau retai mafijozas tapdavo toks turtingas, kad savo turtais pralenktų didžiausius savininkus ar baroną Trimboli (pseudonimas).

<...>(Mafijozai) prarasdavo daug laiko kovodami, kuris iš jų yra galingiausias <...> jie buvo nemokyti ir gal jiems labiau rūpėjo vardas nei pinigai.

Po karo viskas pasikeitė. Atsirado politikai ir „Cassa per il Mezzogiorno" (visuomeninė institucija, skirta skatinti šalies pietų rajonų ekonominę ir visuomeninę plėtrą), televizoriai ir automobiliai. Kad būtum gerbiamas, privalėjai turėti pinigų. Kuo daugiau pinigų, tuo didesnė pagarba. Beje, kaip ir šiandien.

Daugelis „narsuolių" nebuvo tam pasiruošę. Net B. šeima iš Pianos di Džojos septintajame dešimtmetyje susidūrė su finansiniais sunkumais. Prisimenu, tuomet sakyta, jog norėdami prasimanyti pinigų jie turėję organizuoti plėšimus (4).

Kai sukaupti turtai tapo universaliu galios ženklu, pereinama prie abstraktesnio lygio, jį mafijozai pasiekė tik dabar – įgyti turtai tampa pagarbos pagrindu. Turtas, tradicinės mafijos laikytas vienu iš įrodymų ir viena iš gebėjimo priversti save gerbti išdavų, septintąjį ir aštuntąjį dešimtmetį tampa vienu iš pagirtinų veiksmų.

Trumpai tariant, pats turtas tampa gerbtinu dalyku ir suteikia garbės jo savininkui.

Įvairios visuomenės grupės skirtingai dalyvauja šiame kolektyvinių tikslų pertvarkos procese, vykusiame visuose šalies pietų rajonuose ekonominės plėtros laikotarpiu. Spaudimas siekti naujų tikslų daug stipriau veikia išorinei įtakai atviresnes ir labiau į vyravimą visuomenėje orientuotas grupes. Pagal savo padėtį mafijozai beveik priversti keisti savo elgesį ir per trumpą laiką patys tapti kitokie.

Vyravimas dabar reikalauja vis didesnių turtų ir kylančių poreikių. Dabar varžomasi ne dėl asmeninės ir šeimos garbės, o dėl naujų vartojimo simbolių gausos. Reikšmingiausi susidūrimai, įvykę Kalabrijoje tarp šeštojo ir septintojo dešimtmečio, ypač aiškiai rodo senų susirėmimo formų, pagrįstų garbe ir šeima, nykimą. Iš žmogžudysčių tyrimų, atliktų Kalabrijos universiteto Sociologijos departamento per pastaruosius trisdešimt metų, matyti, kaip klasikinis nusikaltimas dėl garbės nuo šeštojo de-

šimtmečio pradžios iki septintojo dešimtmečio pradžios patiria tikrą žlugimą: 1950–1952 metais jų įvykdyta 36, o 1960–1962 metais – 12. Tokia pat kraujo kerštо ir vendetos tendencija: 1950–1952 metais užfiksuoti 38 nužudymo atvejai, o 1960–1962 metais – 12 (5).

Mafijozų pasaulio vidaus konfliktai nyksta kartu su tradiciniu paties mafijozo valdžios pagrindu: 1950–1959 metais mafijozų kovose žuvo 126 žmonės, o 1960–1969 metais – tik 64. Tuo pat metu perpus sumažėjo ir nužudymų skaičius dėl susidūrimų šeimose: penktojo dešimtmečio pabaigoje–šeštojo dešimtmečio pradžioje Kalabrijoje buvęs tikrai didelis mirusiųjų smurtine mirtimi 100 000 gyventojų skaičius (net 6) septintajame dešimtmetyje sumažėjo iki 3,1. Panaši tendencija ir Vakarų Sicilijoje, kur pranešimų apie nužudymus skaičius nuo 258 atvejų 1951 metais sumažėjo iki 132 atvejų 1959 metais (6).

Vykstančių kultūrinių pokyčių mastą atspindi skaičiai, rodantys susidūrimus Kalabrijos ir Sicilijos mafijos srityse. Horizontalios kovos formų, pagrįstų senosiomis vertybėmis, sumažėjimas jose dar ryškesnis nei kitur. Viename iš klasikinių mafijos valdžios židinių – pietų Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės rajone – nužudymas dėl garbės per dešimt metų beveik išnyko, nuo 18 atvejų 1950–1952 metais sumažėjo iki 2 atvejų 1960–1962 metais (7). Karabinierių generolo duomenimis, pateiktais Kovos su mafija komisijai, mafinio pobūdžio žmogžudysčių Sicilijoje sumažėjo nuo dvidešimt septynių 1963 metais iki vienos 1968 metais (8).

MAFIJOS VALDŽIOS ĮTEISINIMO KRIZĖ

Dėl bendro konfliktinių situacijų skaičiaus sumažėjimo sunyko ir viena svarbiausių tradicinės mafijos valdžios funkcijų – tarpininkavimas vietos visuomenės vidaus konfliktuose. Pamažu silpo ir kitos funkcijos. Mafijos mechanizmo integravimosi visuomenėje ir ekonomikoje sulaužymas, sukeltas pokario revoliucijos, ir garbingų vyrų naujos tapatybės siekimas nebuvo beskausmis reiškinys. Jis nutraukė visus mafijozų įsipareigojimus, kuriuos jiems primetė tarpininkų, globėjų ir teisėjų vaidmuo. Pokario mafijos trans-

formacija sutapo su beveik visišku pačios mafijos valdžios įteisinimo praradimu.

Dvi aplinkybės, vidaus ir išorės, galutinai paspartino mafijozų atsiskyrimą nuo tradicinio savęs įteisinimo pagrindo. Tuo pat metu, kai valdžia ir finansinė sėkmė įgavo vis didesnę svarbą kaip kolektyvinis tikslas, modernių partijų ir masinių judėjimų stiprėjimas šalies pietuose bei stiprus jų pasipriešinimas mafijozams silpnino pastarųjų galimybes siekti šių tikslų, nes jie prarado pritarimą, žmones, teritorijas. Kalabrijoje, o ypač Jonijos jūros pakrantės rajone, į stiprėjančios Italijos komunistų partijos gretas įstojo ir dalis buvusių garbingų vyrų, kurie greit tapo savo buvusių kolegų priešininkais. Tokio pasikeitimo simbolis yra Nicola D'Agostino, Kanolo, mažo Kalabrijos miestelio Jonijos jūros pakrantės rajone, tradicinės mafijos galva, kai tapo profesinių sąjungų organizatoriumi, o vėliau daug metų po karo buvo miestelio meras komunistas. Nauja visuomeninės integracijos ir politinio tarpininkavimo forma, kurią įkūnijo šalies darbininkų ir valstiečių judėjimo institucijos, turėjo griaunamos įtakos kaimo mafijos grupuočių valdžiai ir funkcijoms.

Įsitvirtinant šiuolaikiniams kairiųjų jėgų judėjimams, daugelyje rajonų „Garbingoji draugija" – kaip 1959 metais apie ją rašo Hobsbawmas – pamažu nyko <...> Džeračėje ji, atrodo, buvo visiškai paleista, o Kanolyje dėl D'Agostino įtakos ji tapo pajuokos objektu; tuose kairiosios pakraipos miesteliuose, kur jai pasisekė išlikti, ji tėra – ar bent taip sakoma – snūduriuojanti vietinės masonerijos forma (9).

Kairiųjų partijų daugėjimas Sicilijoje nepatyrė tokios pat buvusių mafijos galvų „konversijos" kaip Kalabrijoje, Jonijos jūros pakrantės rajonuose, tačiau jų įtaka garbės vyrų populiarumui ir valdžios žlugimui buvo gana stipri. Lygiai tokia pat stipri buvo mafijozų reakcija: 1945–1959 metais buvo nužudyta per 40 profesinių sąjungų veikėjų ir kairiųjų jėgų aktyvistų, pasipriešinusių mafijozų bandymams išlaikyti darbo rinkos ir politinės rinkos kontrolę.

Kita vertus, šeštajame ir septintajame dešimtmetyje valstybė visoje šalies teritorijoje perėmė į savo rankas fizinės jėgos monopolį, o tai reiškia, kad iš vietinio pietų rajonų elito buvo atimtas

beveik šimtmetį trukęs įgaliojimas rūpintis viešąja tvarka. Taip išskilo pavojus vienam iš mafijos valdžios ramsčių. Penktojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjusios represinės kampanijos, trukusios dvidešimt metų, ir 1956 metais priimtas laikinos tremties įstatymas (policijos priemonės, priverčiančios nuteistąjį kurį laiką gyventi teisėjo paskirtoje vietoje, toli nuo aukos gyvenamosios vietos ar tos vietos, kur įvykdytas nusikaltimas) ilgesniam laikui supurtė mafijos valdžią ir sukėlė rimtesnių padarinių, nei 1926–1936 metais tai pavyko padaryti prefektui Mori'ui.

Veiksmingo valstybinio jėgos monopolio kūrimo kulminacija – 1962 metais įsteigta Parlamentinė komisija mafijos reiškiniui Sicilijoje tirti. Kairiosios jėgos reikalavo tokios komisijos nuo pirmųjų pokario metų, o jos įtaka represinei veiklai prieš mafiją buvo akivaizdi, ypač pirmaisiais gyvavimo metais: nuo 1963 metų iki dešimtmečio pabaigos visi pagrindiniai mafijos veikėjai atsidūrė kalėjimuose, jiems buvo paskirtas namų areštas ar tapo paieškomi.

Kovos su mafija komisijos veikla akivaizdžiai lėmė politinės ir mafijos valdžios santykių pasikeitimą. Septintajame dešimtmetyje pastaroji neteko savo oficialumo ir teisėtumo – taip prarado paskutinį visuotinės paramos ir pateisinimo elementą.

Iki 1963 metų daug mafijozų puikavosi savo ryšiais su politikais bei vietos administratoriais ir atvirkščiai. Mafijozų dalyvavimas rinkimų būstinėse būdavo įžūlus ir agresyvus. Šiandien tokie ryškūs mafijozų ir politikų santykiai labai reti.

Paskutinį pagarsėjusį puikavimosi tokiais santykiais pavyzdį pateikė rajono deputatas krikščionis demokratas Dino Canzoneri, praėjus vos keletui dienų po Čiakulio skerdynių. 1963 metų rugpjūčio 23 dieną Sicilijos rajono Asamblėjos posėdyje deputatas komunistas Rossitto paskelbė apie mafijozų gaujų paramą kai kuriems krikščionių demokratų kandidatams, ypač pabrėždamas Luciano Liggi'o ir deputato Dino Canzoneri'o ryšius.

Tuomet Canzoneri'ui pakako akiplėšiškumo pristatyti Liggio kaip persekiojamą teismo dėl <...> komunistų šmeižikiškų kaltinimų. Iš tikro Liggio jau daug metų buvo paieškomas ir tik dėl bendrininkavimo su politikais galėjo nebaudžiamas keliauti ir regzti savo nusikalstamą tinklą. Po Čiakulio skerdynių, kai buvo suimtas Liggio ir kiti garsūs mafijos bosai, deputatas Canzoneri galutinai pasitraukė iš politinės rajono arenos (10).

Aptartų kultūros, politikos ir ekonomikos veiksnių visuma nustūmė mafijozus į visuomeninio gyvenimo pakraščius. Netekę oficialaus įgaliojimo tarpininkauti konfliktinėje situacijoje ir bausti už netinkamą elgesį, viešai valdžios nebeliaupsinami ir nebelepinami, susirinkimuose ir teismuose įvardijami kaip tvarkos ir pažangos priešai, garbės vyrai šeštajame, o dar labiau septintajame dešimtmetyje išgyvena gilią vietos ir asmenybės krizę. Susvyruoja jų autoritetas visuomenėje. 1963 metais De Masi rašė:

Šiandien mafijozas laikomas ne garbės vyru, o nusikaltėliu; net žemiausiuose gyventojų sluoksniuose jis nebekelia susižavėjimo <...>

Garbės sąvoka nyksta, o mafijozai vis mažiau „suprantami". Šiandien sicilietis atsisako liudyti prieš visokius bondates, grecus ir di perius ne todėl, kad nori likti ištikimas tradicinėms normoms, o tiesiog bijodamas jų represijų <...> Smuko ir mafijozų turėta valdžia, ją pakirto <...> ne vien pasikeitusios visuotinės ekonominės sąlygos, bet ir jų pačių atsilikimas bei neišmanymas <...>

Būtų galima pateikti dešimtis kone patetiškų atvejų, kai sumenko daugelio kadaise kėlusių baimę, paskui remtų, o galiausiai ignoruojamų ir pajuokiamų mafijozų veikla ir smuko jų respektabilumas (11).

Chilanti tęsia:

Miestų, miestelių jaunuoliai garsiai kalbėdavo apie mafiją; kabaretų pasirodymuose mafijozus demaskuodavo ir išjuokdavo. Žodžiu, septintajame dešimtmetyje prasidėjo didieji pokyčiai žmonių sąmonėje (12).

„Didieji pokyčiai", apie kuriuos kalba Chilanti, plačiausiai atsiskleidžia 1968 metais, kai Vakarų Sicilijoje tradiciškai mafijos valdomą sritį Valė del Beličę sukrėtė žemės drebėjimas: „Buvę visagaliai miestelių ir kvartalų mafijozai <...> prarado savo valdžią. Apsilankę palapinių miesteliuose ir barakuose matėme, kaip žemės drebėjimą išgyvenę žmonės pajuokia, įžeidinėja mafijozus, jiems grasina. Jie jau niekam nebekėlė baimės" (13).

Septintajame dešimtmetyje mafijozas vis labiau panašėja į paprastą nusikaltėlį, miesto gangsterį, be šaknų ir žmonių pritarimo, kartais oficialiosios valdžios remiamą, toleruojamą, o kartais

represuojamą. Naujų narių mafijos gretose mažėja ne tik dėl migracijos į šalies šiaurę, kaip minėjome, bet ir dėl vertikalaus mafijozo „profesijos" autoriteto kryčio. Net pačios pelningiausios nelegalios ekonomikos sritys, kaip heroino kontrabanda į Jungtines Amerikos Valstijas, tuo metu jau nepritraukia pakankamai jaunuolių, kad įvyktų kartų kaita. 1965 metais policija, karabinieriai ir finansų gvardija suėmė dešimt garsiausių Sicilijos mafijos galvų, tarp jų – Franco Coppolą, Francesco Garofalo ir Giuseppe Magaddino, ir paskelbė dar keturių mafijozų, – trys iš jų amerikiečiai, – paieška. Visi keturiolika kaltinami sukūrę tarptautinę gaują, kuri vertėsi narkotinių medžiagų kontrabanda. Penki iš tų asmenų yra per 70 metų, aštuoni – tarp 50 ir 70 metų ir tik vienas yra 34 (14).

Santykių tarp vietos bendruomenės ir valstybės iš vienos pusės bei mafijos valdžios iš kitos pusės pasikeitimas septintajame dešimtmetyje buvo toks esminis, kad susidarė nuomonė, paplitusi tarp to meto teisėjų, žurnalistų ir mokslininkų, jog mafija yra prie išnykimo ribos, o ją keičia šiuolaikiškesnė ir ne tokia bauginanti miesto nusikalstamumo forma. Baigdamas savo „Pasižvalgymą po mafijos Siciliją", sociologas De Masi padaro išvadą, kad „visose keturiose provincijose – Palermo, Kaltanisetos, Agridžento ir Trapanio – mafija įžengė į savo paskutinę stadiją" (15). Tokia mafijos pokyčių interpretacija vyravo nuo septintojo dešimtmečio vidurio iki aštuntojo dešimtmečio vidurio. Dar 1976 metais Kovos su mafija komisijos ataskaitoje skaitome:

> Komisija, lankydamasi Sicilijoje, galėjo tiesiogiai įsitikinti, kad *omertà* (nusikaltėlių solidarumo) reiškinys pamažu nyksta. Ypač miestuose vis intensyvėja ir tarp visų gyventojų sluoksnių plinta atsiribojimas nuo mafijos nusikaltimų <...> o ir pats mafijos nusikalstamumas pamažu, bet vis akivaizdžiau įgauna paprasto organizuoto nusikalstamumo formas <...> mafijos skverbimasis į miesto ir pramonės visuomenę <...> ir dėl to vykstantis lėtas mafijos transformavimasis į tikras gangsterizmo formas regimai pakeitė jos santykius su viešąja valdžia <...> todėl mafijos ilgametė įtaka formalios valdžios aparatui silpnėja (arba visiškai nyksta) (16).

SEPTINTOJO DEŠIMTMEČIO MAFIJOZAI - GANGSTERIAI

Tačiau Kovos su mafija komisijos pateikiami tyrimų duomenys rodo naujos garbės vyrų vietos laikinumą, nepatikimumą. Broliai La Barbera, Rosario Mancino, Pietro Torretta, Tommaso Buscetta – abejotini asmenys, gyvena ir veikia be tvarkos, yra tipiški kintamos kritinės situacijos žmonės. Jie kilę iš miestų ar priemiesčių, yra mažiau „populiarūs", labiau susiję su pasauliu už savo gimtųjų vietų ribų iš dalies ir dėl jų dalyvavimo narkotikų kontrabandoje.

Nė vienas iš šių vyrų niekada neturėjo jokių politinių ar administracinių pareigų ir nė vienas iš jų nesukaupė tiek valdžios ir turto, kad galėtų daryti įtaką Sicilijos ar Palermo politiniam gyvenimui. Nors Kovos su mafija komisijos ataskaitoje skaitome, kad broliai La Barbera „pažinojo buvusį merą Salvatore Limą ir palaikė su juo tokius santykius, kad galėjo prašyti jo paslaugų" ir nors jų ryšiai su politine valdžia visada buvo labai glaudūs, jie nepasiekė to autoriteto, kurį turėjo tradicinės mafijos galvos, nei tos politinės ir ekonominės autonomijos, kuria pasižymi šiandienos mafijozai.

Pagrindinis brolių La Barbera ir kitų septintojo dešimtmečio mafijozų *gangsterių* ryšio su pagrindiniais krikščionių demokratų partijos politikais bruožas buvo nekintamas pirmųjų pavaldumas antriesiems. Mafijozai priklausė klientų tinklui, apimančiam komunų ir rajonų administracijas ir deputatus, kurie vykdė ryšių su politinėmis ir kitomis sferomis bei tarpininkavimo tarp jų funkcijas. Statybos įmonės savininkas Anolaro teisėjui Terranovai pareiškė davęs Tommaso Buscettai 5 milijonus lirų, kad „gautų statybos projekto patvirtinimą, kaltinamajam Buscettai tarpininkaujant, iš tuometinio Palermo komunos mero bei kai kurių parlamentarų" (17).

Tais metais mafijozų *gangsterių* tarpininkavimu naudojasi daugelis verslininkų ir kaip tik tuo laikotarpiu atsirado mafijozų susidomėjimas statybos pramone. Karo metais sugriauto Palermo atstatymo ir jo vėlesnio plėtimosi plūstant gyventojams iš atokių salos rajonų laikas sutampa su viešųjų darbų programos Kalabrijoje įgyvendinimo pradžia (baigiama tiesti Saulės magistralė, antroji geležinkelio tarp Neapolio ir Redžio Kalabrijos linija,

tiesiami keliai ir kitos komunikacijos), o tai davė impulsą statybos rinkai.

Mafijozų dalyvavimas statybos srityje buvo ryškus visą septintąjį dešimtmetį, nors Kalabrijoje ir Sicilijoje įgavo skirtingas formas. Kalabrijoje jis tapo reketu ir turto prievartavimu iš vietinei ekonomikos sistemai nepriklausančių rangovinių įmonių, prievarta paskiriant joms prižiūrėtojus ir apsaugą. O saloje jų veikla buvo platesnė, pasireiškusi ir tiesioginiu komercinės ir pramoninės veiklos valdymu, kurio ėmėsi garsūs mafijozai.

Bet nereikėtų pervertinti tikrų tokios veiklos mastų. Dauguma atvejų ji buvo pavaldi griežtam beveik visų statybos pramonės aspektų – teisinio, finansinio ir netgi techninio – monopoliui, kurį turėjo politiniai lyderiai.

Be to, dėl mafijozų gangsterių nepastovaus gyvenimo ir turimo turto laikinumo jų veiklos interesai visada buvo labai platūs, nerodomas joks polinkis į tikrą kapitalistinį turto kaupimą. Kai Buscetta nusprendė tapti legalios statybos įmonės dalininku, ši netrukus sužlugo. Broliai La Barbera buvo vežėjų įmonės savininkai, bet ji taip ir nepradėjo veikti – žlugo mirus jos savininkams. Nelegalia veikla uždirbti pinigai nebūdavo pervedami į legalią veiklą ir paverčiami produktyviomis investicijomis, o beveik visi būdavo sunaudojami tenkinant perdėtus vartojimo poreikius (18).

Netvarkingas ir nestabilus tų asmenų gyvenimas neleido jiems sukaupti tokių turtų ir sukurti tokių mažų ir didelių šeimos imperijų, kokios būdingos – kaip pamatysime trečiojoje knygos dalyje – Sicilijos ir Kalabrijos mafijos grupuotėms aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje.

Šiaip ar taip, legalus mafijos verslas nebūtų galėjęs labai išsiplėsti, nes Vakarų Sicilijos statybos pramonę ir finansų sistemą kontroliavo tokie pat begėdiški, bet daug galingesni ir labiau nei mafijozai susitelkę gangsteriai, politikai, spekuliantai ir profesionalūs *lobby*.

POLITINĖ VALDŽIA IR MAFIJOS VALDŽIA VAKARŲ SICILIJOJE

Tikrieji ir pagrindiniai šeštojo ir septintojo dešimtmečio veikėjai Vakarų Sicilijoje buvo ne mafijozai *gangsteriai*, apie kuriuos dažnai rašydavo laikraščiai, o krikščionių demokratų partijos veikėjų elitas, kuris, remdamasis Sicilijos politinės sistemos struktūros pakeitimu, sugebėjo perimti visus pagrindinius rajono politinės ir ekonominės valdžios svertus. „Palermo fanfanininkai", kitaip tariant, profesionalių politikų grupė, vadovaujama Limos, Gioios ir Ciancimino, priklausanti modernistinei KD partijos srovei, kurios vadovas buvo Amintore Fanfani, siekė Sicilijos KD partiją kaip iškiliųjų partiją paversti kadrų partija ir taip nutraukti bei „internuoti" salos valdančioms politinėms jėgoms būdingą transformistinę tradiciją.

Nuo pokario metų iki šeštojo dešimtmečio politinė valdžia Sicilijoje buvo nuolatinis sudėtingas skirtingos politinės pakraipos grupių, turinčių skirtingą rinkėjų klientų aplinką, jungimosi ir skyrimosi procesas. Monarchistus, kvaliunkvistus (penktojo dešimtmečio srovė, apsimesdama skelbianti paprastų piliečių nuomones ir siekius, teigė, kad ideali valstybės forma privalo būti tik administracinė, veikianti pagal elementarius šalto proto kriterijus, nedalyvaujant politinėms partijoms), liberalus, fašistus, eksseparatistus ir krikščionis demokratus siejo laikinas bendradarbiavimas arba konfliktai. Rajono vyriausybės formavosi momentinio nevienalyčių politinių ir klientų grupių suartėjimo pagrindu, kai kiekviena iš jų išlaikydavo savo nepriklausomybę ir savo valdžios pamatus. Politinis teatras buvo toks susiskaldęs, kad net sudaryta septynių rajono deputatų eksfašistų ir kvaliunkvistų grupė, pavadinta CESPA, tiesiogiai pavaldi rajono pirmininkui.

Tokią tvarką suardė Giovanni Gioia su savo grupe.

Po 1954 metų suvažiavimo Neapolyje, kur laimėjo Fanfani'o linija, įsivyravo integralistinė koncepcija. Deputatas Giovanni Gioia Palermo provincijoje iškėlė idėją rinkimuose ir vyriausybėje remtis ne tik sąjunga su dešiniosiomis jėgomis (šios visada buvo organinė mafijos gaujų išraiška, bet likdavo atskirtos nuo krikščionių demokratų partijos), bet stengtis, kad visos šios

jėgos susilietų su KD partija <...> Atstovai, savivaldybių patarėjai, rajono deputatai bei parlamentarai monarchistai ir liberalai pamažu su visa savo palyda pereina į KD partiją. Nuo Ernesto Di Fresco, dabartinio Palermo provincijos pirmininko, iki Domenico Arcudi'o ir Giuseppe's Cerami'o, kurie vis dar yra Respublikos senatoriai, nuo brolių Vito ir Gasparo Giganti, (vienas miesto savivaldybės, kitas – provincijos savivaldybės narys) iki Giuseppe's Pergolizzi'o ir taip toliau <...> Tas pat įvyksta ir dešimtyse kitų provincijos miestų (19).

Šių spaudimo grupių įsiliejimas į KD partiją vyksta kartu su neprecedentiniu Sicilijos viešosios administracijos turimų ekonominių išteklių augimu. Privilegijuotas fanfanininkų lyderių priėjimas prie šių išteklių paskirstymo paspartino realią naujųjų atvykėlių integraciją, šie nedelsiant imti globoti ir tapo visaverčiais naujo valdžios administravimo dalyviais. Septintojo dešimtmečio viduryje Palermo ir pagrindinių miestų KD partija labiau primena modernų miesto politikos aparatą nei pokario metų nevienalyčių klientų grupių susivienijimą.

Įtraukdamas valdžios atstovus ir mafijos grupuotes į naująją valdžios sistemą, fanfanininkų elitas vadovavosi tais pačiais kriterijais, kuriuos naudojo centro ir dešiniųjų politinių jėgų ir klientų grupių atžvilgiu, tačiau dar būdavo grasinama jėga. Įvairaus plauko garbės vyrų įtraukimas į politikos aparatą vyko aktyviai remiant valstybės represinėms struktūroms. Prefektas Vicari, vėliau tapęs visos šalies policijos vadu, režisavo šią operaciją, vykusią slapta naudojantis 1956 metų Kovos su mafija įstatymu numatytomis priemonėmis. Daugeliui mafijozų teko rinktis: susilieti su krikščionių demokratų valdžios sistema arba „negražiai atrodyti" teisme ir policijoje, kur tuo metu buvo lengvai dalijamos iškeldinimo, įspėjimo ir suėmimo nutartys.

Susijungimo su valdžia, kuriai priklausė fanfanininkų lyderiai, privalumai buvo nemenki, nors ir susiję su tikros autonomijos bei nepriklausomos valdžios praradimu. Daugelis garbingų vyrų susitaikė su nauja padėtimi ir besikurianti rajono administracija prisipildė mafijozų, eksmafijozų ir mafijozų draugų. Neįprastai ilgas fanfanininkų elito išsilaikymas valdžioje – apie dvidešimt metų,

nuo šeštojo dešimtmečio pusės iki aštuntojo dešimtmečio pusės – paaiškinamas ne vien tik jo mažumu ir nepaprastu vidiniu sutelktumu (20), bet ir mokėjimu kontroliuoti įspūdingą viešojo administravimo ir paslaugų sektoriaus plėtimosi procesą (21). Neatsižvelgus į autonominę rajono vyriausybę su svariu biudžetu ir plačiomis dalyvavimo ekonomikoje galimybėmis, būtų sunku suprasti mafijos ir politikos santykius pokario Sicilijoje. „Iš nieko" sukūrę milžinišką administracijos aparatą, susidedantį ne iš vieno tūkstančio tarnautojų ir valdininkų, bet ir iš gausybės viešųjų ekonominių įstaigų, dalyvaujančių visose svarbiausiose Sicilijos pramoninio ir finansinio gyvenimo srityse, „tarpininkai" politikai įgijo nepakartojamą valdžios koncentraciją. Norint įsivaizduoti, kokia galinga buvo ta valdžia, tereikia prisiminti, kad rajono valdymo organų kompetencija buvo skirti dviejų pagrindinių Sicilijos bankų valdytojus, taip pat dvylikos kitų strateginių rajono ekonomikos įstaigų valdytojus.

Daugeliu atvejų regiono kompetencija buvo leidimai atidaryti naujus bankų skyrius, teikti garantijas, finansuoti savivaldybes, vardinius vertybinius popierius keisti į įsakomuosius vertybinius popierius, išduoti įgaliojimus statybų kooperatyvams, tarnautojų kasoms ir pramonės įmonėms rinkti mokesčius, kapitalo, palūkanų ir privilegijuotų paskolų įnašus, pirkti nekilnojamąjį turtą, perimti savivaldybių žinion autotransporto linijas, pirkti žemės valdas žemės ir miškų ūkio reformai vykdyti (22).

Konkrečiai ši neribota valdžia, kuri kitame kontekste gal būtų pakankama pradėti tikrą rajono ekonomikos plėtrą, patikėta valdininkų ir tarnautojų personalui, sutelktam vadovaujantis iš esmės vien priklausomybės klientams kriterijumi. Jei „tiesioginiu kvietimu", o ne pagal įprastą viešą konkursą priimtų dirbti asmenų procentą laikytume klientų santykių buvimo matu, tai galėtume kiekybiškai išreikšti savo teiginius apie Sicilijos rajoną ir su juo susijusias įstaigas. Kaip matyti iš antros lentelės, daugiau nei 90% personalo į septynias svarbias rajono ekonomikos įstaigas priimta „tiesioginiu kvietimu".

2 LENTELĖ. *Personalo priėmimas į septynias rajono ekonomikos įstaigas*

Įstaigos pavadinimas	*„Tiesioginiu kvietimu" priimtų dirbti valdininkų ir tarnautojų procentas*
Sicilijos elektros įmonė (ESE)	90
Sicilijos transporto įmonė (AST)	100
Sicilijos gyvenamųjų namų darbininkams įmonė (ESCAL)	100
Sicilijos finansų bendrovė (SOFIS)	95
Rajono valstybinių miškų įmonė	90
Beličės slėnio melioracijos konsorciumas	100
Sicilijos žemės ūkio reformos įstaiga	99

Šaltinis: *Kovos su mafija komisijos duomenys, dok. XXIII, Nr. 2, p. 205.*

Rajono formavimo pradžioje nekonkursinis priėmimas į darbą būdavo teisinamas būtinybe greitai surinkti kadrus, nes centrinė šalies administracija atsisako perduoti ar „paskolinti" naujajai institucijai savo personalą. Tačiau tikroji tokios praktikos reikšmė išryškėjo vėliau, nes ji išliko stipri dar ilgą laiką po 1946 metų. Trečioje lentelėje pateikiame bendrą šio reiškinio vaizdą per 18 metų, nuo 1946 iki 1963 visoje Sicilijos rajono centrinėje ir periferinėje administracijoje.

3 LENTELĖ. *Bendras priėmimo į darbą vaizdas (1946–1963)*

Administracijos tipas	*Valdininkų ir tarnautojų skaičius (a)*	*Priimtų „tiesioginiu kvietimu" (b)*	*b/a*
Centrinė rajono administracija	2 627	2 138	81,4%
Periferinės rajono administracijos	6 260	6 100	97,4%
Iš viso	8 887	8 238	92,7%

Šaltinis: *Kovos su mafija komisijos duomenys, dok. XXIII, Nr. 2, p. 205.*

Į rajono administraciją priimamų darbuotojų konkurencijos rinkoje dominavo asmenys, priklausę stipriausiems klientams. Todėl iš mafinės Vakarų Sicilijos provincijos ir iš mafijos draugų ar giminių grupių atstovų čia yra daugiau nei iš visos Sicilijos ir likusios Italijos teritorijos. Nors Rytų Sicilijos gyventojų skaičius panašus į Vakarų Sicilijos, net 73,2% rajono administracijos personalo kilę iš pastarosios rajono dalies, o tik 16% iš rytinės dalies ir 10% iš likusios Italijos. Klientų ir mafijozų susivienijimai sudarė Sicilijos ekonominiam ir politiniam gyvenimui strateginės svarbos turinčių įstaigų pagrindą: net 54% centrinės rajono administracijos darbuotojų kilę iš Palermo provincijos, o kai kuriuose ypač svarbiuose sektoriuose šis procentas pakyla iki 80 ar net 90.

Asmenų, „nuteistų dėl įvairių nusikaltimų, mafijozų giminių" ar pačių mafijozų, kaip, tarkime, Riezio boso Giuseppe's Di Cristinos, kuris, sugrįžęs iš priverstinio laikino iškeldinimo, tapo SOCHIMISI įmonės valdininku, priėmimas į darbą iš esmės nepakeitė mafijos grupuočių ir politinės valdžios santykių. Šeštajame ir septintajame dešimtmetyje vyko dar sutelktesnis mafijozų integravimasis į oficialias politines struktūras, pasižymintis paklusnumu patiems politiniams patronams.

Naujasis valdžios elitas, susikūręs Sicilijoje šeštojo dešimtmečio pradžioje, pavaldiems klientų struktūros komponentams suteikė tik menką nepriklausomybę. „Palermo fanfanininkai" visą laiką griežtai kontroliavo savo politinio aparato tarpinį personalą, gudria strategija užkirsdami jiems kelią bet kokiai autonomijai. Salvo Limos padarytų svarbiausios Palermo viešosios įstaigos vidaus struktūros pakeitimų aprašymas gal padės geriau suprasti mano mintis.

Kai 1956 metais Lima ėmė vadovauti savivaldybės Viešųjų darbų skyriui, jis apvertė visą ryšių sistemą, sudariusią KD valdžios pagrindą. Skyriaus durys užsidarė senųjų KD partijos vadovų privilegijuotiems klientams, o visi sprendimai privalėjo pakliūti į skyriaus vadovo arba jo asmeninio sekretoriaus rankas, pašalinant anksčiau paplitusią kitų skyriaus valdininkų savanaudišką kišimąsi. Limos pertvarkymų esmė – epizodišką buvusių partijos vadovų palan-

kumą, pasiekiamą tik ribotam visuomenės elitui, transformuoti į krikščionių demokratų valdžios, sutelktos pagrindinėse miesto administracijos vietose, ekspansiją (23).

Todėl negalima pervertinti to meto mafijozų *gangsterių* įtakos miesto valdžiai. Lima–Gioia–Ciancimino grupė, sudaryta iš panašios kilmės ir auklėjimo asmenų, tokių kaip Torreta, Mancino ir La Barbera, puikiai suprato, kad mafijozams suteikus realią nepriklausomo veikimo erdvę laikui bėgant gali rastis pavojingas valdžių pliuralizmas. Todėl, jų nuomone, vienintelis būdas išvengti visuotinio varžymosi dėl politinės ir visuomeninės valdžios – užimti pagrindines miesto ekonomines ir politines institucijas. Jie sugebėjo centralizuoti pakriką valdžių archipelagą. Tokios operacijos pagrindu tapo keturių pagrindinių rinkų kontrolė: a) statybos; b) kredito; c) priėmimo į darbą valstybinėse įstaigose; d) Palermo miesto didmeninės prekybos.

Jau aptarėme priėmimą į darbą valstybinėse įstaigose vadovaujantis klientų ryšiais. Viešai apie tai, kad statybos rinką kontroliavo maža asmenų grupė, sužinota 1964 metais, kai Kovos su mafija komisija įpareigojo Palermo prefektą pradėti tyrimą dėl savivaldybės išduodamų statybos licencijų. Bevivino ataskaita parodė, jog iš 4025 1957–1963 metais viešųjų darbų skyriaus patvirtintų statybos licencijų 80% buvo išduota penkiems asmenims, kitaip tariant, penkiems statytiniams, už kurių buvo galingiausi miesto politiniai ir pramoniniai *lobbies*.

Kovos su mafija komisijos tyrimai taip pat atskleidė, kad 42 didmeninės prekybos žemės ūkio produktais kioskai Palerme priklausė mafijozams arba su mafija susijusiems asmenims, priklausomiems nuo miesto mero ir savivaldybės administracijos (24). Beveik po dvidešimties metų buvęs miesto meras Lima interviu savaitraščiui pripažino, kad Palermo didmeninę prekybą globoja mafija, o toji globa pateisinama siekiant reguliuoti konkurenciją (25).

Politinės valdžios turima kredito rinkos kontrolė turėjo ypatingos reikšmės rastis statybos pramonės verslininkų sluoksniui, sudarytam iš mafinės kilmės asmenų, turėjusių pirmenybę gauti garantijų neturinčius kreditus, rangos, subrangos ir kitas licencijas.

Garsiausias pavyzdys – kuklus vežikas, kurio turtai prasidėjo nuo didelės paskolos. Ją suteikė vienas iš dviejų pagrindinių Sicilijos bankų – „Vittorio Emanuele" Taupomoji kasa.

Palerme Vassallo biografija gerai žinoma. Jis yra kilęs iš žemiausių sluoksnių, Tomazo Natalės priemiestyje dirbo vežiku ir prekiavo sėlenomis, vėliau įsiskverbė į užsakomųjų darbų pasaulį, kur jo valdžioje buvo kanalizacijos darbai <...>

Šis niekam negirdėtas asmuo netikėtai iš Taupomosios kasos į savo einamąją sąskaitą gavo beveik milijardo lirų kreditą. Milijardo kreditą, neduodamas jokių garantijų <...>

Taigi Taupomoji kasa finansuoja verslininką Vassallo 715 milijonų lirų <...> Kaip atsitiko, kad Taupomoji kasa suteikė tokią didelę pinigų sumą nežinomam asmeniui? Ir kas nutiko toms sritims, kur Vassallo ėmėsi statybos?

Akivaizdu, kad 715 milijonų skirti ne vieno ar dviejų namų statybai, jie skirti finansuoti visą ekonominę veiklą, finansuoti daugiau nei 100 butų statybą <...> Visa tai leidžia manyti, kad verslininkas Vassallo tėra priedanga kitų interesų, kuriuos savivaldybės statybos reikalų komisija turėtų atskleisti (26).

Tačiau Vassallo, kaip ir visi jo kolegos, pakliuvo į savo turtų žabangas. Verslo mafiją sukūrė kitas mafijos elito sluoksnis ir kitu laiku bei kitose institucijose. Palermo fanfanininkai dvidešimt metų valdė miesto politinį gyvenimą. Kontroliuodami keturias pagrindines rinkas, taip pat gaudami savo globojamų ar įkurtų statybos, prekybos ir finansų įmonių pelno dalį, jie sugebėjo sukaupti didelį pinigų kiekį ir sutelkti valdžią į savo rankas.

Kaip tokia nedidelė asmenų grupė sugebėjo realiai valdyti tokį platų interesų tinklą? Ar neprireikdavo specialaus biurokratinio aparato, galinčio greitai spręsti įvairiose fanfanininkų elito valdomose srityse iškylančias problemas? Kaip būdavo priimami svarbiausi sprendimai ir kaip būdavo sprendžiami vidaus konfliktai?

Atsakymą į šiuos klausimus rasime ne konspiracijų teorijose ar sudėtingose sociologinės inžinerijos konstrukcijose, o analizuodami antropoliginius Palermo valdžios elito bruožus. Būtina atsižvelgti į Sicilijos ir Kalabrijos mafijos sritims būdingą „manipuliavimo giminyste" reiškinį (27). Siekių vienybę ir sprendimų formavimo veiksmingumą bei greitumą užtikrino grupės na-

rius siejusi giminystė ir artima draugystė. Grupės ir kiekvieno iš jos padalinių interesai būdavo aptariami kasdien bendraujant svainiams, pusbroliams, broliams, draugams, turintiems postų oficialiojoje valdžioje.

<...> taigi Brandaleone Giuseppe yra miesto savivaldybės narys, o jo brolis Ferdinando – provincijos savivaldybės narys; Vito Ciancimino yra miesto savivaldybės narys, o Filippo Rubino, Vito Cancimino svainis – provincijos savivaldybės narys. Dar geriau įsitaisiusi Gioia šeima: du svainiai Gioa ir Sturzo yra vedę mirusio senatoriaus Cusenzos, buvusio Taupomosios kasos pirmininko, dukteris: vienas yra deputatas, antrasis – provincijos savivaldybės narys. Deputato brolis Bardaccia vadovauja savivaldybės Turizmo skyriui. „Visa įdarbinta" ir Guttadauro šeima: vienas iš brolių yra savivaldybės tarybos narys, antrasis, Egidio, yra provincijos atstovas Provincijos turizmo departamente, jis yra ir krikščionių demokratų partijos narys, „priklausantis" Reinos grupei. Dar Vito Giganti <...> ir jo brolis Gaspare, provincijos profesinio mokymo atstovas.

Jei kuris nors nėra savivaldybės narys, tai yra įgaliotinis, atstovas, komiteto narys. Taip valdomas miestas (28).

Šių sudėtingų giminių ir draugų sąjungų vidaus konfliktai būdavo sprendžiami neformalių susitikimų metu, vyraujant tradicinio lojalumo ir familiarumo nuotaikai. Visi elito nariai puikiai suvokė giminystės ryšių svarbą siekiant stiprinti savo valdžią. Iš čia tendencija plėsti ryšius, bendrus interesus ir tikslus, nuolat susitikinėti.

Todėl nuobaudos tiems, kurie sulaužydavo kurią nors iš daugelio pagrindinės grupės (ar jos sudėtinės dalies) vidaus santykius reguliuojančių taisyklių, būdavo kuo griežčiausios. Pateikiamas pavyzdys leidžia suprasti, kaip vidinio pasitikėjimo santykiai, pagrįsti kiekvieno gupės nario „įsipareigojimu" ir „duotu žodžiu", „pareiga" ir „pražanga", vaidina lemiamą vaidmenį nustatant tuose susivienijimuose galiojančius „moralės" ir „teisingos elgsenos" standartus. Štai ką pasakoja mafijos galva Nickas Gentile savo autobiografijoje, kurią išleido žurnalistas Chilanti:

<...> rinkimuose buvau įsipareigojęs paremti Pappino La Loggią. Tano Di Leo turėjo informatorių ir Romoje sužinojo, kad aš įsipareigojau rinkimuose remti La Loggią. Jis atvyko į Palermą, į mano parduotuvę <...> Buvo įtūžęs. Tarė, kad nieku gyvu negaliu remti La Loggios. Atsakiau taip įsipareigojęs todėl, kad La Loggios svainis, kai mane fašizmo metais buvo suėmę, liudijo mano naudai. Jis tuomet buvo Agridžento meras. Ir Calogero Volpe sutiko su Tano Di Leo, kad neturėčiau laikytis įsipareigojimo. Mane pasikvietė senatorius Cusenza į Taupomąją kasą <...> Apsakiau Cusenzai savo būgštavimus dėl šių nesusipratimų, o Cusenza pasiūlė visiems kartu vykti į iškylą, kur galėtume susitarti. Į iškylą turėjau vykti aš, Cusenza, Di Leo, La Loggia ir Calogero Volpe. Aš pats pasiūliau Tano Di Leo tą Cusenzos sumanytą iškylą, bet jis iškart atsisakė. Pranešiau La Loggiai apie tą atsisakymą, bet jis man tarė: „Dėde Cola, pasakykite Tano, Volpei, Cusenzai ir visiems kitiems draugams, kad aš vyksiu į iškylą norėdamas sužinoti, kuo prasikaltau, o jei iškylos metu paaiškės, kad aš prasikaltau, galite man iškasti kapą ir mane ten palaidoti" (29).

Nicko Gentile's aprašyti asmenys priklauso Sicilijos valdžios elitui. Giuseppe La Loggia daug metų buvo rajono pirmininkas, Calogero Volpe buvo deputatas ir ministro pavaduotojas, Cusenza buvo Palermo universiteto rektorius ir Taupomosios kasos pirmininkas.

VERSLO MAFIJOS LINK

Čia aptarėme pokario pertvarkos nulemtą mafijos valdžios krizę. Mafijozų integravimasis į naujų politikų sukurtą klientų grandinę irgi yra šios krizės dalis. Kaip jau buvo ne kartą pabrėžta, mafijos valdžios teisėtumo praradimą lydėjo jos autonomijos ir viešpatavimo praradimas. Valstybei atsiėmus anksčiau mafijai duotą įgaliojimą palaikyti viešąją tvarką ir po to prasidėjusios represijos atėmė iš garbės vyrų galimybę laisvai naudoti svarbiausią savo valdžios ginklą – fizinį smurtą prieš asmenis.

Šeštajame, o dar labiau septintajame dešimtmetyje kiekvieną su mafija siejamą nusikaltimą lydėjo masiniai suėmimai ir priverstiniai iškeldinimai iš gyvenamosios vietos, o tai dar labiau nei anks-

čiau pakenkė mafijos grupuotėms, nes buvo mažesnis jų narių skaičius ir sunkiau pritraukiami nauji kadrai.

Mafijozų integravimasis į naujas valstybės administracines įstaigas daugeliu atžvilgių padėjo – ypač Sicilijoje – priversti juos atsisakyti smurto, kartu tarsi ištrinant juos iš viešosios nuomonės. Tačiau mafijos valdžios krizės šeštajame ir septintajame dešimtmetyje svarba neapsiriboja vien šiuo dvejopu visuomeninio kultūrinio atribojimo ir politinės integracijos procesu. Nepaprastai svarbi ir jos ilgalaikė įtaka dalies mafijozų požiūriui ir elgsenai. Norint teisingai suprasti dabartinę padėtį, būtina išsami mafijos analizė po visuomenės gyvenimo sąlygų pakitimo aštuntajame dešimtmetyje.

TREČIO SKYRIAUS PASTABOS

1. F. Alberoni, G. Baglioni, *L'integrazione dell'immigrato nella societą industriale*, Bologna, Il Mulino, 1965.
2. Corte di Assise di Catanzaro, *Sentenza a carico di La Barbera Angelo piú 116*, Catanzaro, La Tipo-Meccanica, 1968, p. 3–6.
3. R. K. Merton, *Teoria e struttura sociale*, Bologna, Il Mulino, 1966.
4. Interviu Nr. 6.
5. *Indagine statistica sugli omicidi avvenuti in Calabria dal 1950 in poi*, a cura di P. Arlacchi e a. tucci, Dipartimento di Sociologia dell'Università della Calabria, 1978–1982.
6. ISTAT, Annuario di Statistiche Giudiziarie; Bollettino mensile di statistica; Sommario di statistica, 1951–1959.
7. *Indagine statistica sugli omicidi avvenuti in Calabria dal 1950 in poi*, a cura di P. Arlacchi e A. Tucci.
8. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2-septies, V legislatura, p. 311.
9. E. J. Hobsbawm, *I ribelli. Forme primitive di rivolta sociale*, Torino, Einaudi, 1966, p. 69.
10. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 581.

11. D. De Masi, *Sopraluogo nella Sicilia della mafia*, iš *Nord e Sud*, Nr. 46, p. 22–23, 1963.
12. F. Chilanti, *La mafia su Roma*, Milano, Palazzi, 1971, p. 47.
13. F. Chilanti, *La mafia su Roma*, Milano, Palazzi, 1971, p. 47.
14. D. De Masi, *Sopraluogo nella Sicilia della mafia*, p. 47.
15. M. Pantaleone, *Mafia e droga*, Torino, Einaudi, 1966, p. 103–105.
16. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 256.
17. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 193.
18. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc.XXIII, n. 2-quater, V legislatura, p. 131–241.
19. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, N. 2, VI legislatura, p. 578.
20. P. Schneider, J. Schneider, *La dissoluzione delle élites nella Sicilia del ventesimo secolo*, iš *Incontri Meridionali*, Nr. 3, 1981.
21. J. Chubb, *Power, Patronage and Poverty in Southern Italy: A Tale of Two Cities*, Cambridge University Press rengiamas spausdinti rankraštis, p. 197–243.
22. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 125.
23. J. Chubb, *Power, Patronage and Poverty in Southern Italy: A Tale of Two Cities*, p. 203.
24. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n.1/VI, VIII legislatura (tomo XII).
25. G. Micali, *La mafia? Non so cos'è*, interviu su Salvo Lima, iš *Oggi*, 1981 vasario 7.
26. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 844–846.
27. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale. Le strutture elementari del sottosviluppo*, Bologna, Il Mulino, 1980, p. 122–127.

28. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 842–843.
29. F. Chilanti, *La mafia su Roma*, p. 60.

TREČIA DALIS

Mafija ir verslas

IV

Aštuntasis dešimtmetis ir mafijos įmonė

AŠTUNTASIS DEŠIMTMETIS IR VALSTYBINIO PRIEVARTOS MONOPOLIO ŽLUGIMAS

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje visoje Italijoje, taip pat ir šalies pietuose, baigiasi didžioji pertvarka. Šiame dešimtmetyje sugriūva iki tol du dešimtmečius vyravusi pusiausvyra. Pradedant 1972–1973 metais, migracija iš pietų į šiaurę pamažu silpsta, kol pagaliau sumažėja iki minimalios. Per trumpą laiką migracijos saldas iš pietų į šiaurę tampa pozityvus ir toks išlieka iki šių dienų. Užsiveria Italijos pietų regionų susivienodinimo ne tik su šalies šiaure, bet ir su Europos bendrija kanalas.

Kartu keičiasi valstybės įtakos pobūdis: jos kišimasis į pietinių regionų ekonomiką ir visuomenę jau ne vienija, o skaldo. Gebėjimas stiprinti vidinę integraciją ir su kiekvienu nauju valstybinių lėšų *input* pašalinti trintį rinkose po truputį mažėja, kol pagaliau padėtis pasikeičia ir valstybės kišimasis virsta įtampos šaltiniu, visų pirma vidinės įtampos tarp tų, kurie gavo ir kurie negavo. Dėl akivaizdžiai šališkų, klientų ryšiais paremtų šeštajame ir septintajame dešimtmetyje vykusių visuomeninių išteklių dalybų, aštuntojo dešimtmečio pradžioje pradėjęs ryškėti bandymas sukoncentruoti ir „tikslingai paskirstyti“ šiuos išteklius sukelia įvairiose pietinių regionų vietose nepasitenkinimo ir pasipriešinimo bangas.

Pasikeitusios valstybės įtakos sukurta įtampa papildė dvidešimt metų brendusias problemas, kurių sukelti konfliktai 1970 metais išsiliejo maištu Redžio Kalabrijoje.

Aštuntajame dešimtmetyje išryškėjo tendencijos, priešingos toms, kurios dominavo didžiosios pokario pertvarkos metais. Atsirado stiprių postūmių suskaldyti tai, kas anksčiau sujungta ir in-

tegruota. Vėl viršų paėmė šališkumas, kuris atrodė galutinai išnykęs iš Italijos visuomenės ir ekonomikos vienijimo proceso (1).

Paaiškėjo, kad Italija neturi nei realios bendros ekonominės, nei teritorinės sistemos ir tuo skiriasi nuo daugelio kitų pramoninių Vakarų valstybių (2). Išryškėjo įmonių sistemos daugiasluoksniškumas („globojamos" įmonės, šeimyninės, „šešėlinės", „namų" įmonės, „paslėptos" įmonės ir t. t.), darbo rinkos sistemos, kuri pasirodo esanti pasidalijusi į daugiau ar mažiau nepriklausomas porinkes (3), visuomenės sandaros, kurioje dabar išsiskiria ne vienas, o daugybė *proletariatų* („jaunimo", „išorinis", „kraštinis", „centrinis" proletariatas ir t. t.).

Tokioje pakitusioje aplinkoje, su vyraujančiu ekonominiu ir visuomeniniu susiskaldymu, formuojasi verslo mafija. Matėme, kad dėl šeštajame ir septintajame dešimtmetyje prarastos teisėtos valdžios mafijozo padėtis daugeliu požiūrių priartėjo prie paprasto nusikaltėlio padėties. Remiantis tokiu mafijozo ir nusikaltėlio vaidmenų supanašėjimu, reikėtų interpretuoti mafijos pokyčius. Pirmą kartą per savo istoriją mafijozai atsiduria padėtyje, kuri verčia juos elgtis ir mąstyti ne pagal tradicinės kultūros kanonus.

Kai kurie iš jų nesilaiko pavaldumo ir nušalinimo sąlygų, kurias primetė nauja ekonomikos ir politikos eiga, ir bando atsakyti į jas naujoviškai. Dalies Sicilijos ir Kalabrijos mafijozų reakcija į prarastą savo viešpatavimą tokia: sutelkiama visa energija kapitalui kaupti. Nereikia užmiršti vėl atsiradusio glaudaus ryšio tarp neprisitaikymo, atstūmimo ir verslininkiškos pakraipos. Tai – Sombarto ir Veblenо *locus classicus* (4): kaip žydus, eretikus ir užsieniečius ankstyvojo kapitalizmo laikotarpiu, taip ir mafijozus tokia marginali padėtis verčia įžūliausiomis priemonėmis siekti didžiausio pelno. Mafijozams, kaip „atstumtiesiems", turtas įgauna svarbesnę reikšmę nei kitoms gyventojų grupėms, nes pinigai ir kaupimas jiems yra vienintelis būdas atsikovoti valdžią ir garbę.

Aštuntajame dešimtmetyje vykusi Italijos ekonomikos ir visuomenės dezintegracija tampa mafijozų atsivertimo į kaupimo religiją katalizatoriumi. Valstybinio prievartos monopolio – monopolio, kuris, kaip sakėme, susiformavo per buvusį dvidešimtmetį

ir kuris prisidėjo prie mafijozo tapimo atstumtuoju ir kartu laikė jį šioje padėtyje – krizė tampa lemiama mafijozams atsivėrusia galimybe veikti.

Jei kasmet įvykdytų žmogžudysčių skaičių tam tikroje visuomenėje laikytume bendriausiu joje galiojančio valstybinio jėgos monopolio lygio indikatoriumi, tai Italijos padėtis aštuntajame dešimtmetyje būtų išskirtinė ne tik lyginant su buvusiu dvidešimtmečiu, bet ir su visu mūsų šalies gyvenimu nuo pat jos suvienijimo. Aštuntojo dešimtmečio žmogžudysčių *bumas* nutraukia beveik šimtmetį trukusią žmogžudysčių skaičiaus *mažėjimo tendenciją.*

Pagal ISTAT išleistą „Istorinės statistikos suvestinę", nužudymų ir pasikėsinimų lygis Italijoje nuo 1881–1890 iki 1961–1970 metų sumažėjo 5 kartus, arba nuo 13,9 iki 2,6 atvejų 100 000 gyventojų (5 pav.). Įvykdytų žmogžudysčių ir pasikėsinimų skaičiaus mažėjimas buvo nutrūkęs tik du kartus, pasaulinių karų metais.

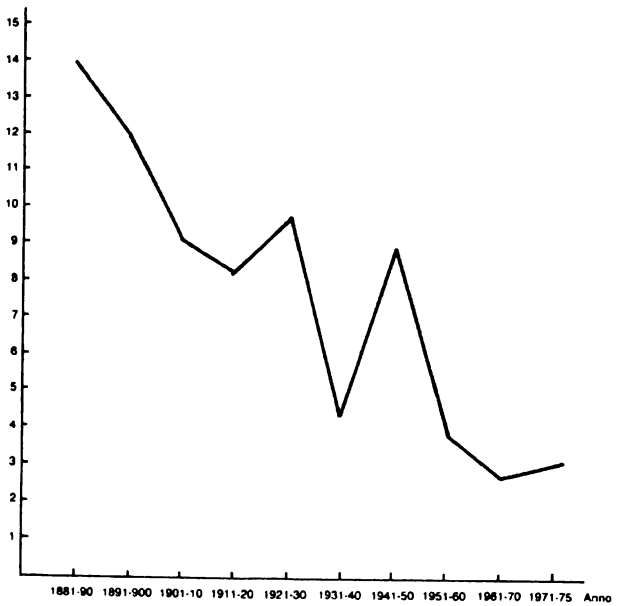

5 PAV. *Nužudymai ir pasikėsinimai 100 tūkst. gyventojų Italijoje 1881–1975 metais*
Šaltinis: ISTAT, *Sommario di statistiche storiche*

1943–1945 metais nužudymų kreivė šokteli aukštyn, nuo 3,3 iki 26,9 atvejų 100 000 gyventojų, paskui vėl palengva mažėja, kol 1969 metais pasiekia istorinį minimalų 2,2 atvejų 100 000 gyventojų lygį.

1970–1975 metais Italijoje 28% padaugėjo pranešimų apie nužudymus. 1975–1976 metais jų lygis šoktelėjo beveik 40%, viršydamas 1000 ribą ir išlikdamas tarp 1100 ir 1200 vėlesnius šešerius metus iki pat šiandien. Taigi per dešimt metų Italijoje smurtinių mirčių skaičius ir procentas padvigubėjo: nuo 600 atvejų 1970 metais iki apytiksliai 1200 atvejų 1981 metais (5).

Dalinis teritorinio valstybinio jėgos monopolio praradimas neabejotinai yra ne tik sustiprėjusios mafijos valdžios ekonomikoje ir politikoje, bet ir išaugusių kitų pavojingų tokio monopolio varžovų ir priešininkų – teroristinių grupuočių bei nacionalinio ir tarptautinio organizuoto nusikalstamumo – priežastis ir pasekmė. Čia reikėtų pabrėžti, kad vis dažniau smurtas naudojamas tose kolektyvinio gyvenimo srityse, kur jo paprastai buvo vengiama.

Žlugus valstybiniam jėgos monopoliui, Kalabrijos ir Sicilijos aštuntojo dešimtmečio mafijos jėga transformuojasi į ekonominę galią, į vyraujančių nuosavybės ir gamybos santykių keitimo įrankį. Žmogžudystė liaujasi buvusi tabu, kurį valstybė verčia gerbti, ir tampa vis mažiau rizikingu ir vis pigesniu konfliktų sprendimo būdu. Mafijos valdžia pradeda plisti, nes ekonominėje konkurencijoje ir konfliktuose tarp asmenų bei įvairiaus pobūdžio spaudimo grupių tampa populiarios anksčiau uždraustos žmogžudystės ir fizinės jėgos priemonės. Valstybinio jėgos monopolio krizė veikia kaip mafijozų valdžios multiplikatorius, nes leidžia jiems kaupiant turtą taikyti tą priespaudą ir smurtą, kuris prieš trisdešimt metų buvo būdingas kiekvieno garbingo vyro biografijai. Esminė naujovė yra masinis mafijozų įsitraukimas į pramoninę konkurenciją. Tačiau ši naujovė pažymėta daugeliu ankstesnių šiems veikėjams būdingų bruožų.

Prekėms, įrangai, pastatams ir darbo jėgai pirkti reikalingas didelis kapitalas įgyjamas naudojant senąsias konflikto formas: vėl prisimintas asmenų grobimas kartu su visomis su tuo susijusiomis apeigomis. Milijardo lirų išpirka, 1973 metais sumokėta už Paulo

Getty jaunesniojo išlaisvinimą. Šios sumos Džoja Tauro slėnio mafijozams reikėjo pirkti sunkvežimiams, kurie galėtų padėti panaikinti pramonės uosto statybose dirbusių autotransporto kompanijų monopolį. Pagrobtojo ausis, paštu atsiųsta jo šeimai, liudija naujos verslininkiškos mafijozo veiklos ir jo prigimtinės kultūros ryšį.

Mafijozas verslininkas – stulbinančios kultūrinės mutacijos produktas, nors išlieka ir daugelis senųjų asmeninių savybių. Pavojingų žygių pomėgis, skrupulų stoka, gebėjimas atsiriboti nuo tiesioginių savo veiksmų padarinių – tokius šiek tiek modifikuotus tipiškus senojo garbingo vyro bruožus turi naujasis mafijozas. Jie mafijozui nėra teisiniai ir kultūriniai stabdžiai, veikiantys kitus verslininkus. Tvarkydamas reikalus, jis dar mažiau nei pastarieji paiso pagarbos kitiems asmenims.

Mafijos valdžios naudojimas pramonėje yra ypatinga naujovė, lemianti nuolatinį tradicinei visuomenei būdingų vertybių taikymą ir atranką. Vidurio Italijoje ir Venecijos regione mažos įmonės ir namudinė veikla per pastaruosius 10–12 metų buvo plėtojama panaudojant valstiečio šeimos instituciją ir darbo socializaciją – iš kaimo visuomenės paveldėtą antropologinį bruožą (6), o Kalabrijos ir Sicilijos mafijos rajonuose kapitalas buvo kaupiamas remiantis ankstesne kultūra.

MAFIJOS ĮMONĖ

Verslininkais tapę mafijozai kelia daug daugiau problemų, nei atrodytų iš pirmo žvilgsnio. Ar ne per drąsu vadinti verslininkais tuos, kurie, tiesa, turi įmones ir disponuoja kapitalu, tačiau iki šiol nepasireiškė kaip gamybos būdų novatoriai, galintys naujais veiksmingais būdais pertvarkyti visą tos srities, kurioje veikia, ekonominę sistemą? Ar nėra tai tik tarpinė stotis pakeliui į pramonės bei prekybos įmonių nuosavybę ir administravimą, sutelktą spekuliantų ir „atsitiktinių kapitalistų“ (7), neturinčių tos specifinės kultūros, kuria išsiskiria tikrasis verslininkas kapitalistas, rankose?

Mūsų nuomone, net taikant pačią tiksliausią ir griežčiausią verslininko sąvokos versiją – Schumpeterio apibrėžimą, pagal kurį verslininkas tapatinamas su novatoriumi (8) – daugelis mafijozų puikiai atitinka šią kategoriją. Iš tiesų mafijozai verslininkai savo įmonėse pritaikė daug naujovių. Svarbiausia iš jų – mafinio metodo įdiegimas organizuojant įmonės darbą ir tvarkant jos išorinius reikalus. Gaminant prekes ir teikiant paslaugas taikomas mafinis metodas leido ir leidžia tam tikrai įmonių kategorijai – kaip ir kiekvienai naujoves taikančiai įmonei – džiaugtis monopolistiniu pelnu, nepasiekiamu kitoms įmonėms.

Todėl reikia panagrinėti įdomų objektą, atsiradusį mafijos ir verslo sankirtoje: mafijos įmonę. Kaip tokia įmonė veikia? Kokios priežastys lemia jos įtaką rinkai ir vis didesnę plėtrą? Kas tiksliai yra jos „naujumas" ir savitumas, palyginti su normalia konkurencine įmone, aprašyta ekonomikos vadovėlyje? Mūsų hipotezė, pagrįsta tyrimų rezultatais, tokia: mafijos įmonė – tai išbaigta įmonė, kurios ekonominę persvarą lyginant su kitomis garantuoja (kai kitos sąlygos vienodos) trys specifiniai skirtumai, lemiantys jos tris specifinius pranašumus konkuruojant su „normalia" įmone.

KONKURENTŲ SPAUDIMAS

Pirmasis pranašumas – spaudžiant konkurentus, virš mafijos įmonę dominančios rinkos sukuriamas apsauginis skėtis. Mafijos įmonė sugeba užsitikrinti prekes ir žaliavas palankiausiomis kainomis, taip pat gauti užsakymus, išimtines teises ir užimti pardavimo rinką, nejausdama konkurencijos, kurios turi paisyti kitos įmonės. Mafijos gebėjimas įbauginti veikia kaip tikras muitinės kontrolės postas. F. S. yra miškų įmonės Aspromontėje savininkas, monopolizavęs didžiąją žaliavų rinkos dalį. Štai ką šiuo klausimu rašo teismo proceso prieš 60 mafijos bosų iš pietų Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės zonos tardytojas:

Kiti miško įmonių savininkai dėl S. ir jo grupės savivalės liovėsi dalyvavę kertamo miško pirkimo ir medienos apdorojimo konkursuose. S. mafinį do-

minavimą patvirtina daug konkursų dėl užsakymų ir privačios varžytinės kirsti mišką <...> kur iš kelių dešimčių pakviestų dalyvauti įmonių dalyvaudavo tik vienas S. (9).

Citavovos, svarbaus Džoja Tauro slėnio centro, mafijos galva savo karjeros pradžioje vertėsi citrusinių vaisių ir statybinių medžiagų pervežimu. Pasak to paties tardytojo, „vien tik jo buvimas nubaidydavo kiekvieną konkurentą" nuo jo veiklos srities.

Aprašytais atvejais susiduriame su jau stipria ir pripažinta mafijos valdžia, kuriai nereikia smurtinių veiksmų ar atvirų grasinimų. Kitais atvejais, ypač kai konkurentai nežino ar nepripažįsta mafijos autoriteto, spaudžiama atvirai.

Polistenoje (kitas Džoja Tauro slėnio centras) yra kooperatinė įmonė, statybos kooperatyvas, į kurį susibūrę darbininkai ir mūrininkai. Praėjusį šeštadienį administracijos taryba susirinko aptarti darbų, kurie turėjo būti atlikti Varapodijuje – reikėjo pastatyti vandentiekį. Buvo tariamasi, dalyvauti ar ne konkurse, kai suskambo telefonas. „Atsiprašau, noriu kalbėti su pirmininku" – „Ko norėtumėte?" – „Noriu dėl to užsakymo Varapodijuje, to vandentiekio. Jau kalbėjome su kitomis įmonėmis, kurios nori dalyvauti, bet nė viena iš jų nedalyvaus, nes vienam draugui reikia šio užsakymo. Jus irgi prašome nedalyvauti" (10).

Siekiant apsaugoti rinką, mafijos valdžios veiksmai labai įvairūs, nuo paprastų grasinimų iki sprogdinimų ir konkurentų žudymo. Prie Džerasės upės Lokrio apylinkėse, Kalabrijos Jonijos jūros pakrantės zonoje, veikia betono gamykla. „Gamyklai vadovauja Jemma Antonio, brolių Cataldo (Lokrio mafijos vadų) svainis, vedęs jų seserį Adelę <...> Prie tos pačios upės veikiančios konkuruojančios įmonės savininkas Zucco Leonardo, kuriam įvairiais būdais grasinta, nužudytas 1974 rugpjūčio 26, žudikai nesurasti <...> Po nusikaltimo įmonės veikla ėmė silpti, o Cataldo gamykla sustiprėjo gaudama didžiausius užsakymus" (11).

Daugelis iš pažiūros nepaaiškinamų nusikaltimų aiškėja analizuojant juos mafijos įmonės dinamikos požiūriu. Dviejų vežėjų, nužudytų Džoja Tauro slėnyje 1979 metais (12), pavyzdys šia pras-

me labai pamokomas. Jų mirtį galima aiškinti kaip žiaurų konkurentų spaudimą. Du sunkvežimių vairuotojai dirbo Veronos įmonėje „Eva", sudariusioje abiem pusėms naudingas sutartis su kai kuriais Džoja Tauro slėnio citrusinių vaisių augintojais. Taip iškilo grėsmė mafijozams verslininkams ir su mafija susijusiems eksportuotojams, turėjusiems Redžio Kalabrijos citrusinių vaisių auginimo ir prekybos monopolį ir supirkdavusiems vaisius 30–40% pigiau už rinkos kainos vidurkį.

„Normaliomis" sąlygomis, kitaip tariant, tais atvejais, kai mafijos valdžia teritorijoje stabili ir įsišaknijusi, smurtinių veiksmų ne visada prireikia, nes mafijos valdžios veiksminga prievarta yra visuotinai pripažinta.

Verslo mafijos vykdomas konkurentų pašalinimas suformavo kitus ekonominių sričių ir žaliavų teritorinius monopolius, kurie pakeitė tradicinei mafijai būdingą teritorinį jėgos monopolį. Buvę garbingi vyrai ir jų šeimų nariai aštuntajame dešimtmetyje pamažu privatizuoja miškus, ganyklas, kasyklas, žemes, pastatus, žemės ūkio, prekybos, pramonės ir paslaugų įmones.

Galingiausia Kalabrijoje mafijos koska, kuriai vadovauja Piromalli iš Džoja Tauro, turi penkių svarbiausių veiklos šakų monopolį ir didžiąją dalį kitų keturių šakų rinkos (13). Pagal svarbą antrajai regiono koskai, vadovaujamai Mammoliti-Rugolo ir veikiančiai Redžio Kalabrijos provincijos gilumoje, priklauso dešimčių milijardų lirų turtas ir alyvuogių bei citrusinių vaisių auginimo ir prekybos monopolis trijose komunose: koskos nariai narkotikų ir brangenybių kontrabanda, plėšimu, turto prievartavimu ir asmenų grobimu sukauptus turtus investavo į daugelį modernių alyvuogių, – jas superka žemiausiomis kainomis, – perdirbimo įmonių (14). Vėliau jų pelnas, kai gavo papildomą Europos Ekonominės Bendrijos subsidiją alyvų aliejaus gamybai (subsidija paprastai duodama pavieniams gamintojams siekiant užtikrinti jų konkurentiškumą Europos rinkoje), dar labiau išaugo (15).

Pesce klanas kontroliavo pagrindinį Rozarno miestelio Tirėnų jūros pakrantės Kalabrijos regione turtą: „Apsukrūs ir protingi nusikaltėliai monopolizavo citrusinių vaisių prekybą, taip pat ir savo valdžią gyventojams, kartu darė įtaką ir politinei veiklai" (16). Įbau-

ginusi galimus konkurentus sprogdinimais ir kitokiais išpuoliais, „Cataldo gauja ėmėsi statybos ir pervežimų arba gavo dalį pelno iš kitų įmonių savininkų ir taip monopolizavo šias sritis“ (17).

Akivaizdžiausias mafijos įmonės įtakos rinkai pavyzdys yra garsusis Džoja Tauro uosto statybos darbų konkursas. Mafijozai verslininkai sugebėjo gauti didžiausią subrangos dalį, 70% tvarkė tiesiogiai, o likusius netiesiogiai – iš kiekvienos ne mafijos įmonės ėmė duoklę 8% gautų pajamų už subrangos darbus. Teisėjo Cordovos atkurtas visų oficialių sumų, kurias du dideli rangovų konsorciumai (COGITAU ir Timpero Spa) išmokėjo pervežėjams, vaizdas leidžia išskirti svarbų verslo mafijos bruožą: vidinė tvarka ir stabilumas pasiekiami tik mafijos ekonominės valdžios hierarchijai sutampant su galiojančia autoriteto ir jėgos hierarchija tarp jos sudėtinių dalių.

Džoja Tauro uosto statybos darbų metu galiojusią *pax mafiosa* paaiškina 4 lentelė, kurioje matyti kiekvienos subrangovų grupės kiekvienai mafijos koskai – mafijos įmonei – pervestos pinigų sumos.

4 LENTELĖ. *Kiekvienai koskai už subrangos darbus skirtų pinigų suma*

Grupuotės pavadinimas	*Pinigai už transporto subrangos darbus (milijonais 1974–1975 metų lirų)*	
Piromalli	1 384 187 765	55%
Mammoliti-Rugolo	455 697 550	18%
Crea	235 849 522	9%
Pesce	180 398 645	7%
Avignone	117 066 981	5%
Mazzaferro	77 005 400	3%
Sigilli	28 026 760	1%
Franconieri	25 000 000	0,9%
Bruzzì	23 059 000	0,9%
Iš viso	*2 526 291 632*	*99,8%*

Šaltinis: *Ord. di rinvio a giudizio del processo contro P. De Stefano piú 59,* 1978, p. 226.

Akivaizdu, kaip kiekvienos koskos veiklos apimtys atitinka jos padėtį mafijos valdžios hierarchijoje (18). Džoja Tauro mafijos viršūnei priklausančios grupės gavo didžiausius subrangos užsakymus, menkesnės – kuklesnius užsakymus. Hierarchija nustatyta be konfliktų:

> Tarp vežėjų nekilo jokių susidūrimų, jie patys pasiskirstydavo darbą, todėl kiekvienas atėjęs jo prašyti jau būdavo gavęs išankstinį grupės leidimą (19).

Mafijos valdžios ir autoriteto susisluoksniavimas iš esmės įvyko jau anksčiau, o jį įtvirtino galingiausių grupuočių susitarimas, pasiektas palyginti lengvai dėl vienos iš grupių, vadovaujamos Piromalli'o, akivaizdaus pranašumo kitų grupių atžvilgiu. Tokio subrangos pasidalijimo privalumai buvo labai akivaizdūs – mažosios įmonės sutiko laikinai nedalyvauti derybose dėl užsakymų, paliko juos didžiausioms įmonėms (20).

1982 metais, po dešimtmetį trukusio nepertraukiamo mafijos ekonominės galios didėjimo, visos statybos antrame pagal dydį pietų Italijos mieste atsidūrė mafijozų verslininkų rankose. Teisėjo Giovanni'o Falcone's žodžiais:

> <...> mafijos organizacijos valdo Palermo statybas nuo žaliavų karjerų iki statybos darbų, nuo betono gamyklų iki statybinio metalo sandėlių, prekybos sanitarine įranga ir taip toliau <...> verslininkai arba patys yra mafijozai, arba turi paklusti mafijos organizacijų reikalavimams. Pažymėtina, kad po įvykusio mafijos karo pasikeitė statybos bendrovių vadovai, kitaip tariant, jos perėjo „nugalėjusioms" šeimoms (21).

Verslo mafija nepaprastai greitai įsitvirtino ir įgijo didžiulę galią statybų ir pervežimų rinkoje dėl didelių šiose šakose gaunamų pelnų ir jų sparčios plėtros, palyginti su kitomis tradicinėmis ekonomikos šakomis. Aštuntojo dešimtmečio antroje pusėje–devintojo dešimtmečio pradžioje iškilusios greitai besivystančios naujos veiklos sritys greitai pritraukė mafijozų investicijas. Turizmo srityje jau seniai matoma mafijos kapitalo ir įmonių gausa, o pastarosios yra taip pat atsparios išorinei konkurencijai kaip ir klasikinių veiklos sričių įmonės.

Ištisi Jonijos ir Tirėnų jūros pakrančių ruožai pietų Kalabrijoje dabar jau monopolizuoti mafijozų kapitalistų, nusipirkusių šimtus hektarų žemės, pastačiusių ar nupirkusių poilsio namus, kempingus, viešbučius ir restoranus. Pavyzdžiui, Mammoliti–Rugolo grupuotė kėsinosi – ir tai jai beveik pavyko – nepaisydama Palmio komunos administracijos pasipriešinimo užvaldyti turizmo verslą plačioje teritorijoje tarp Palmio ir Džoja Tauro paplūdimių (22).

Savo investicijų į turizmą saugumą mafija užsitikrino, kitus galimus investuotojus aštuntajame dešimtmetyje baugindama nuolat blogėjančiu Kalabrijos ir Sicilijos įvaizdžiu, kai šalyje ir tarptautiniu mastu buvo skleidžiamas gandas apie mafijos ten vykdomas žudynes, žmonių grobimą ir turto prievartavimą. Iš tiesų net dabar abiejų regionų mafijos rajonuose yra vos keletas didelių ne mafijai priklausančių turizmo objektų. Todėl vietos verslininkai mafijozai turi plačias galimybes veikti, nors prastėjantis Kalabrijos ir Sicilijos įvaizdis ateityje gali tapti viena iš svarbiausių pačių investuotojų mafijozų pelno mažėjimo priežasčių.

ATLYGINIMO RIBOJIMAS

Antrasis mafijos įmonės konkurentiškumo privalumas yra *atlyginimo ribojimas* ir didesnė jos darbuotojų *kaita.* Atlyginimas dažniausiai ribojamas vengiant mokėti draudimo įnašus ir nemokant už viršvalandžius. Kokia darbo kontrolė išdrįs tikrinti, kaip laikomasi įstatymų mafijai priklausančioje įmonėje? Tai ypač kenkia dirbantiems statybose ir žemės ūkyje. Čia darbas sezoninis ar kintamo pobūdžio, didelis nelaimingų atsitikimų procentas, todėl dirbantys asmenys ypač suinteresuoti savo darbo statuso įteisinimu.

Mafijos įmonės vykdoma darbo rinkos kontrolė ypač akivaizdi moterų padienio darbo žemės ūkyje atveju. Aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje darbo jėgos srautai tarp Kalabrijos gilumos ir trijų pakrantės slėnių vis labiau imami kontroliuoti senu mafijos *brigadinio verbavimo* būdu.

Šis reiškinys, – rašo Rita Comisso, regiono IKP skyriaus pirmininkė, – atgimė Kalabrijoje. Jis sudomino ne vieną tūkstantį moterų ir įsigalėjo kai kuriuose rajonuose <...> Tomis aplinkybėmis reiškinys atsiskleidžia tipiškiausiomis formomis: padieniai darbininkai verbuojami ne per įdarbinimo biurus, o per „brigadininkus", su kuriais sutariamas atlyginimas, darbo dienų skaičius ir kurie juos išvežioja (dažnai padienininkai net nežino, kokioje įmonėje jie dirba). Todėl už juos paprastai nemokami draudimo įnašai, pažeidžiamos atlyginimo sutartys (apie 8–10 tūkst. lirų, iš jų dalis atiduodama brigadininkui už atvežimą) <...>

Veikia jokiai kontrolei nepavaldi „lygiagreti darbo rinka" <...> Brigadinis verbavimas Kalabrijoje taip pat atsidūrė mafijos rankose: pasitvirtino, kad dažnai mafijozai patys veža moteris į darbus arba išnuomoja savo sunkvežimius subrangovams (23).

Akivaizdi Nirtos koskos iš S. Lukos persvara verbuojant valstybinės miškų tarnybos sezoninius darbininkus: „Kaip būrių vadai, Nirtos koskos nariai yra pagrindiniai asmenys, lemiantys darbininkų įdarbinimą" (24). Mafinis metodas, garantuojantis lankstų ir – svarbiausia – reguliarų darbo jėgos tiekimą, ypač tinka šiandien, kai trūksta darbo rankų žemės ūkyje ir statybose. Todėl darbo rinkos kontrolė yra svarbesnis, nei atrodytų iš pirmo žvilgsnio, mafijos valdžios elementas, priešingu atveju sunkiai paaiškinama smarki mafijos reakcija į kiekvieną pavojų, iškilusį net mažiausiai valdžios pozicijai šioje srityje. Architektui Emanuele'i Godone'i priklauso statybos įmonė iš Ligurijos, ji laimėjo Lokrio ligoninės statybos konkursą; Cataldo šeimos įmonė sutrukdė vykdyti darbus: „1970 rugsėjo 14 nepažįstami asmenys sudaužė jo automobilį <...> Tyrimų metu architektas prisipažino, kad jam grasinta, o jo pasirinkti dailidės pakeisti darbininkais iš firmos „Jemma" (Cataldo grupuotės mafijos įmonė)" (25).

Kalabrijos Jonijos jūros pakrantės zonos Bjankos rajono mafijozai pasipriešino didelio turistų miestelio su 400 poilsio namukų, skirtų JTO Vienoje darbuotojams, statybai. Projektą rėmė vietinis verslininkas Filippo Velona, kuris už bausmę buvo pagrobtas, o jo partneriai pabėgo iš Kalabrijos. Mafijozų pasipriešinimas kilo iš baimės „netekti hegemonijos darbo rinkoje", iš noro „likti vieninteliais vietinės nekvalifikuotos darbo jėgos darbdaviais" (26).

Vidutinei ir mažai mafijos įmonei būdinga autoritarinė darbo organizacija, numatanti ir savo darbuotojų gyvenimo ne darbo valandomis kontrolę bei kišimąsi į jį. Tam pasitelkiamas atitinkamas personalas (prižiūrėtojai, sargai ir t. t.) ir užkertamas kelias visokiems darbininkų protestams. Todėl jie turi susitaikyti su mažesniais atlyginimais ir būti negarantuoti dėl savo darbo vietų. Alyvuogių rinkėjoms mokama beveik perpus mažiau, palyginti su šios kategorijos darbo sutartiniu tarifu (27).

Ne mafijos žemės ūkio ir pramonės įmonėms perėjus verslininkų mafijozų nuosavybėn, o tai pastaruoju metu atsitinka vis dažniau, šiose greitai pradeda silpti profesinių sąjungų veikla.

Palermo provincijoje veikiančiai įmonei „Finetti" (pseudonimas) perėjus į kitas rankas, joje visiškai apmirė profesinių sąjungų veikla. Nuo tos dienos, kai ji tapo naujųjų šeimininkų mafijozų nuosavybe, nesušauktas nė vienas susirinkimas. Priežastis labai paprasta. Kai kurie darbininkai ir tarnautojai buvo priversti išeiti iš darbo, o jų vietas užėmė koskos, kuriai priklauso naujieji šeimininkai, nariai.

Vienas iš jų dirba brigadininku, kitas – sandėlininku, trečias – prižiūrėtoju, o dar kitas, turintis tik vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimą, – buhalteriu (28).

Mafijos valdžios kišimasis į įmonės gamybinius santykius didina darbo našumą: sukūrus veiksmingesnę darbininkų priespaudos sistemą, gaunamas didesnis antpelnis. Palerme mafijos įmonė, vadovaujama Matteo Citardos, įsteigia bendrovę TAMIC, turėjusią pastatyti didelį gyvenamąjį namą: „Milžiniškas pastatas (108 butai, trys laiptinės) pastatytas per rekordiškai trumpą laiką – dvejus metus. Karabinierių manymu, čia prisidėjo ir tai, kad statybos darbams vadovavo bendrovės dalininkas Giuseppe Albanese, Citardos žentas, tikrai iš mafijos kilęs asmuo, savo autoritetu užtikrinęs kiekvieno padalinio spartų darbą" (29).

Siekiant užtikrinti mafijos įmonei būdingą atlyginimo ribojimą, darbo jėgos mobilumą, jos darbo našumą, ne visada būtinos tiesioginės represijos. Daugelyje įmonių didžiąją darbuotojų dalį sudaro į kriminalinės policijos akiratį pakliuvę nusikaltėliai ar buvę kaliniai, kuriuos, kaip tos pačios koskos narius, su mafijozu ver-

slininku sieja bendri interesai arba kurie su juo susiję, nes šis yra jų vienintelis darbdavys (30). Be to, nereikia pamiršti, kad vienos iš mafijos valdomų sričių – autotransporto – darbuotojai yra savininko verslininko klientai, todėl jų santykiai su viršininku pagrįsti „ištikimybe" ir „pagarba". Toks kliento ir patrono ryšys pavaldiems darbininkams sudaro galimybes kilti karjeros laiptais.

Jei vairuotojas gerai elgdavosi, šeimininkas leisdavo jam nusipirkti sunkvežimį, kuriuo jis paprastai važinėdavo, taip padėdamas jam tapti formaliai nepriklausomu smulkiu „šeimininkėliu". Todėl pastaraisiais metais Redžio Kalabrijoje labai padaugėjo autotraukinių, ekskavatorių, žemkasių ir kitos panašios technikos smulkiųjų savininkų (31).

Taigi mafijos įmonė, dažnai būdama sutelkta ir nekonfliktinė grupė, turinti ypač platų nuolankios darbo jėgos pasirinkimą, yra labai gerai pasirengusi konkuruoti rinkoje ir visuomenėje. Toji ypatinga mafijos įmonės padėtis darbo rinkoje žinoma ir vertinama kitų įmonių, todėl plačiai naudojama subrangai.

Štai pavyzdys. Valstybinė organizacija užsako 100 milijonų vertės darbų. Rangovas iš šitų 100 milijonų turi sumokėti darbininkams atlyginimą ir įnašus į jų atostogų, pensijų, savišalpos, draudimo fondus, kurie sudarytų 30 milijonų. Tuomet įmonė šitą 100 milijonų vertės darbą užsako subrangovui, kitaip tariant, mafijos įmonei, nemokančiai jokių draudimo ar pensijų įnašų, nes darbininkai yra jos valdžioje ir negali skųstis. Taigi mafijos įmonei šis 100 milijonų vertės darbas jau iš pat pradžių kainuos 30% pigiau nei kitai įmonei <...> ir ji gali jo imtis, nes nesumoka darbininkams to, ką privalo sumokėti (32).

Mafijos buvimo gamybinėje organizacijoje privalumus žino ir jais naudojasi ne tik vietos įmonės, bet ir mafijos srityse dirbančios tarptautinės bendrovės. Šiuo atveju ir „Coca-Cola" kompanija išsiskiria mokėjimu laiku ją įvertinti: jau 1971 metais jos gamykloje Redžio Kalabrijos priemiestyje įdarbinti mafijozai iš Sicilijos ir Kalabrijos. Štai ką rašo Redžio Kalabrijos policijos komisaras rašte Nr. 3562/2 dėl priverstinio iškeldinimo į kitą gyvenamąją vietą:

Galima tvirtinti, kad „Coca-Cola" gamykla Pelare yra mafijos rankose <...> Vienas mafijozas, turintis minėtoje gamykloje didžiulę valdžią, yra Marchese Filippo (Palermo mafijozas, įsikūręs Pelare).

Marchese buvo laikomas vienu baisiausių Chiaracane Vincenzo mafijos koskos kilerių. Koska buvo glaudžiai susijusi su pagarsėjusia Greco grupuote, veikusia Palermo Čakulio priemiestyje <...>

Minėtasis asmuo užmezgė glaudžius ryšius su įtariamuoju D'Ascola Vincenzo, buvusiu įtariamuoju Constantino Giuseppe, įtariamaisiais Ficara Giuseppe ir Francesco, dirbančiais „Coca-Cola" gamykloje <...>

Po žiauraus Palermo prokuroro dr. Pietro Scaglione's nužudymo Pelaro policijos nuovados viršininkas telefonu pranešė, kad būtent tomis dienomis Marchese's mieste nebuvo; tačiau patikrinus įmonės sąrašus, pasirodė, kad jis tomis dienomis dirbo, o tai sukėlė didelių abejonių (33).

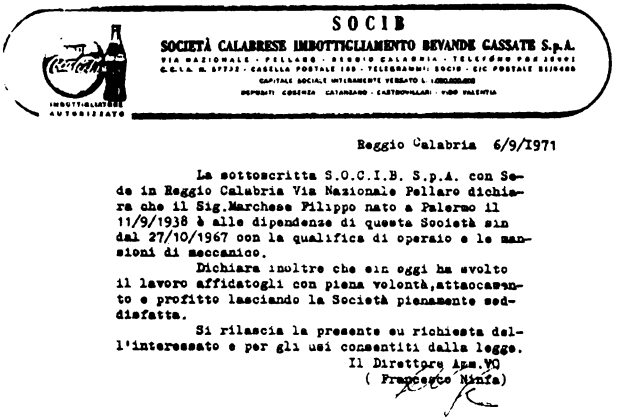

SOCIB

SOCIETÀ CALABRESE IMBOTTIGLIAMENTO BEVANDE GASSATE S.p.A.

Reggio Calabria 6/9/1971

La sottoscritta S.O.C.I.B. S.p.A. con Sede in Reggio Calabria Via Nazionale Pellaro dichiara che il Sig.Marchese Filippo nato a Palermo il 11/9/1938 è alle dipendenze di questa Società sin dal 27/10/1967 con la qualifica di operaio e le mansioni di meccanico.

Dichiara inoltre che sin oggi ha svolto il lavoro affidatogli con piena volontà,attaccamento e profitto lasciando la Società pienamente soddisfatta.

Si rilascia la presente su richiesta dell'interessato e per gli usi consentiti dalla legge.

Il Direttore Amm.vo
(Francesco Ninfa)

6 PAV.

Redžio Kalabrija, 1971 09 06

S.O.C.I.B. bendrovė, veikianti Redžio Kalabrijoje, Pelare, Nacionalės gatvėje, pareiškia, kad p. Marchese Filippo, gimęs Palerme, 1938 09 11, dirba šioje bendrovėje nuo 1967 10 27 mechaniku.

Taip pat pareiškia, kad jis visada noriai, pareigingai ir kruopščiai atlikdavo jam patikėtą darbą, todėl bendrovė juo labai patenkinta.

Šis pareiškimas išduotas suinteresuoto asmens prašymu ir gali būti naudojamas įstatymų numatytais atvejais.

Valdytojas

(Francesco Ninfa)

Policijos komisarui pradėjus tyrimą, Pelaro „Coca-Colos" gamyklos administracija nedelsiant parašė mafijozui Marchese'i palankų pareiškimą, kuriame teigiama, kad šis žmogus „<...> visada noriai, pareigingai ir kruopščiai atlikdavo jam patikėtą darbą, todėl bendrovė juo labai patenkinta"(6 pav.).

DISPONAVIMAS FINANSINIAIS IŠTEKLIAIS

Paskutinis iš trijų mafijos įmonės konkurentiškumo privalumų yra jos didesnės galimybės naudotis finansiniais ištekliais, palyginti su paprasta maža ar vidutine įmone. Ambicingoms investicijų programoms, kurias sumanė ir kol kas tik iš dalies įgyvendino mafinis kapitalizmas, reikalingi pinigai beveik visada buvo gaunami ne iš įmonės pelno, kaip tai vyksta „normalaus" kapitalizmo sąlygomis. Verslininkas mafijozas netaupo norėdamas sukaupti reikalingus turtus ir nekaupia turtų, kad galėtų pradėti gamybinę veiklą. Lygiai kaip ir Shumpeterio verslininkas, jis investuoja ne savo asmeninius išteklius. Jo *nelegali veikla* turi tą pačią funkciją, kurią Schumpeteris savo modelyje priskyręs bankų sistemai (34).

Nelegaliais būdais gautas nemenkas kapitalas vėliau perpumpuojamas į legalių verslininkų veiklą. Didžioji šio kapitalo dalis uždirbama operacijomis, vykdomomis už rinkos, kurioje veikia verslininkas mafijozas, ribų; dažnai jos vykdomos turtinguose Italijos rajonuose (Lombardijoje) ir Vakarų šalyse (JAV, Šveicarijoje ir t. t.) ir yra tam tikras „pirminis kaupimas", skirtas sutvirtinti kapitalo pozicijoms. Heroino gamyba ir prekyba, ginklų ir brangakmenių kontrabanda, asmenų grobimas kenkiant Šiaurės Italijos pramonininkams, pogrindinis kapitalo išvežimas – tokios nelegalios mafijos veiklos plėtra šalyje ir tarptautiniu mastu per pastaruosius penkiolika metų leido kapitalistinėms mafijos įmonėms disponuoti daug didesniais finansais nei jų ekonominiai užmojai ir nepalyginti didesniais už tuos, kuriuos turi ne mafijos įmonės, dažnai smaugiamos menko likvidumo ir saistomos priklausomybės nuo finansinio kapitalo.

Būtent nelegaliais būdais įgyto kapitalo investavimas į legalų verslą skiria šiandieninę Italijos mafiją nuo Amerikos mafijos ir gangsterizmo. Didžioji dalis Amerikos verslininkų nusikaltėlių pelno, gauto iš azartinių lošimų, narkotikų kontrabandos, prostitucijos ir reketo investuojama į tą pačią nelegalią rinką. Ji pakankamai didelė, kad panaudotų ir labai dideles investicijas – tereikia prisiminti, kad tokį miestą kaip Las Vegasą įkūrė ir išplėtė maža nusikalstama žydų ir italų kilmės verslininkų grupė (35), arba kitas pavyzdys – prie Niujorko augantis naujas „azartinių lošimų miestas" Atlantik Sitis. Perpumpuoti didelį nelegalaus kapitalo kiekį į legalų verslą, kaip tai daro mafijos įmonės Italijoje, JAV drastiškai trukdo institucinės ir neformalios kliūtys (36) (galioja įstatymai dėl abejotinos kilmės kapitalo, nėra bankų paslapties, policija ir FTB gali plačiai kontroliuoti ir kištis ir t. t.), taip pat ir tas faktas, kad investuojant į nelegalų ir pusiau legalų verslą pelno procentas gerokai pranoksta legalaus investavimo galimybes. Pasiekusio tam tikrą „profesionalumo" ir patirties lygį, žinančio rinką amerikiečio verslininko mafijozo požiūriu daug pelningiau ir tam tikra prasme mažiau pavojinga – nerizikuoji tapti policijos, teismo, viešosios nuomonės ar kurio nors iš kandidatų į parlamentą susidomėjimo objektu – investuoti į nelegalias ekonomikos sritis.

Italijoje iki 1982 metų rugsėjį priimto Kovos su mafija įstatymo buvo stokojama institucinių ir kitokių užkardų tarp legalios ir nelegalios ekonomikos sričių arba jos buvo labai silpnos, be to, tebuvo labai siaura nelegalių prekių ir paslaugų rinka (išskyrus narkotikų), todėl „nešvarus" kapitalas masiškai buvo investuotas į „švarią" ekonomiką, o tai lėmė mafijos įmonės ir mafijozo verslininko konkurentiškumo sėkmę.

Kasdieninės ekonominės konkurencijos sąlygomis nepriklausomas likvidumo rezervas yra nepaprastai veiksmingas kiekvienos įmonės ginklas. „Spatola" yra viena didžiausių Palermo statybos įmonių. Joje dirba apie 600 darbininkų, o jos savininkas yra Rosario Spatola, vienas galingiausių Sicilijos mafijozų, dabar sulaikytas už heroino kontrabandą.

Įmonei „Spatola" per trumpą laiką pavyko atgaivinti darbus didžiulėje valstybinių gyvenamųjų namų statybos aikštelėje Speronės rajone. Statybą pradėjo rangos bendrovė iš Triesto *Delta costruzioni*. Įmonė buvo labai solidi, nuo seno vykdanti didelius rangos užsakymus, o į Siciliją atvyko priėmus įstatymus, rėmusius investavimą ypač palankiomis sąlygomis <...>

Tačiau valstybinės rangos mechanizmas labai ilgas ir sudėtingas. Pavyzdžiui, norint gauti pirmąsias įmokas, reikia pateikti „įdirbį", kitaip tariant, parodyti, kad dalis darbo jau padaryta. Iki tol reikia tenkintis paprastu kreditu, taigi mokėti 25 procentus palūkanų. Tereikia ištikti likvidumo krizei – ir įmonės žlugimas garantuotas.

Būtent taip ir atsitiko „Deltai", kuri buvo priversta palikti statybos aikštelę turėdama nemažą įdirbį. Tuomet prisistatė įmonė „Spatola", kuri sumokėjo visas skolas, pateikė „dokumentus apie įdirbį" ir per rekordiškai trumpą laiką gavo pirmąsias rangos sutartimi numatyto finansavimo sumas. Kaip tyrimo metu pavyko išsiaiškinti, „Delta" vadovams nebuvo nei grasinta, nei „patariama" pasitraukti. Jie ekonomiškai pralaimėjo mokesniam konkurentui (37).

Įsivyrauja disproporcija tarp mafijos įmonės finansų rezervo ir investicijų. Tokio likvidumo pertekliaus įrodymu galėtų būti 1976 metais Aspromontėje nužudyto žinomo boso Giorgio De Stefano lagaminėlyje rastas nekilnojamojo turto ir pramonės investicijų planas, kuris, jei būtų įgyvendintas, tris kartus viršytų ir taip įsidėmėtinus brolių De Stefano mafijos įmonės ir koskos ekonominės veiklos mastus; taip pat vis dažnesnės mafijozų verslininkų investicijos be paskolų: „nepaprastai reikšminga brolių Teresi (Palermo mafijozai verslininkai, besiverčiantys heroino kontrabanda) veikla Raguzos provincijoje, Vitorijos rajone, rašoma Kovos su mafija komisijos 1976 metų ataskaitoje.

Broliai Teresi statė gyvenamuosius namus Palerme, tarpininkaujant bendrovėms TAMIC, RECASI ir CORES, o ši jų veikla turėjo vieną įdomų bruožą: vienuolika dešimties milijardų lirų vertės namų jie pastatė nepaėmę jokios paskolos, net iš bankų, kai Italijos kredito banke jų sąskaitoje tebuvo 16 milijonų lirų" (38).

Tačiau mafijos įmonės ekonominį pranašumą lemia ne vien nelegalus finansavimas. Iškilus reikalui, mafijozas verslininkas turi privilegijuotą priėjimą prie legalaus finansavimo per bankus. Jis

gali disponuoti grynaisiais pinigais nepaprastai lengvai, kitiems verslininkams tai nepasiekiama. Tokį privilegijuotą priėjimą garantuoja ne tik klientų santykiai ir verslo ryšiai su mažais vietos bankais, bet ir savotiškos „draugystės" bei neaiškūs ryšiai su pagrindinių šalies bankų administracija.

Carmelo Cortese (Kalabrijos tekstilės pramonininkas ir keleto mafijos koskų turto administratorius) 1978 metais buvo suimtas už lėšų išeikvojimą, kurį įvykdė kartu su Gennaro Campitiello ir Alfredo Cognetti'u, „Banco di Napoli" Katandzaro skyriaus direktoriumi ir direktoriaus pavaduotoju <...>

1973 gruodžio 17 d. į Katandzarą atvyksta Angelo La Barbera, garsusis Sicilijos mafijozas <...>, turėjęs dalyvauti savo ir dar 91 kaltinamojo teismo procese <...>. Policijos duomenimis, <...> aplink jį ir Cortese sukiojosi būrys anksčiau teistų asmenų iš Sicilijos ir Kalabrijos. Be šių, jis kasdien palaikė ryšius su Augusto Casciano, Italijos komercijos banko Katandzaro skyriaus direktoriaus pavaduotoju, su kuriuo apsistojo viename viešbutyje ir kuris automobiliu „Mercedes" 1974 metų liepą atvyko į Porto Empedoklę (39).

Redžio Kalabrijos mafijos galva Paolo De Stefano, toliau rašo Cordova, gavo iš „Banca Nazionale del Lavoro" Redžio Kalabrijos skyriaus paskolą, neužstatydamas jokio paprastai tokiais atvejais būtino turto. Pabrėžęs „visų kredito institucijų solidarumą" ir „visišką bankų nenorą bendradarbiauti su teisingumu", prokuroras taip aprašo paskolos suteikimo De Stefano aplinkybes: „<...> svarstant kredito suteikimo galimybes, vienas „Banca Nazionale del Lavoro" skyriaus šiame mieste pareigūnų pažymėjo: „Neturime įprasto turto užstato, kurio, manome, nereikia reikalauti, nes šis asmuo mieste gerai žinomas, mylimas ir gerbiamas <...> todėl, atsižvelgdami į gerus santykius su aplinka, kurioje dirbame ir kurioje pono De Stefano įtaka labai ryški, teigiamai vertiname mums pateiktą prašymą". Direktorius pritaria, apačioje prirašydamas: „Sutinku, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, leisti" (40).

DIDŽIOSIOS MAFIJOS ĮMONĖS IR MAFINIS KAPITALIZMAS

Mafijos įmonės plėtimosi varomosios jėgos – tai konkurencijos pašalinimas, atlyginimų ribojimas ir plačios finansinės galimybės. Jos nulemia dabartinės mafijos pajėgumą rinkoje ir ekonominę valdžią. Jau aštuntojo dešimtmečio viduryje tradicinis parazitinis mafijos ekonominės veiklos pobūdis tapo antraeilis, įvyko kokybinis šuolis, ėmė dominuoti agresyvusis verslas, siekiantis plėsti rinką, o ne ją slopinti. Džoja Tauro atveju toks kokybinis šuolis akivaizdus.

> Turėdamos galvoje numatomas krovinių uosto ir juodosios metalurgijos centro statybas, trys pagrindinės provincijos mafijos koskos, vadovaujamos don Antonio Macri'o, brolių Piromalli ir brolių De Stefano, 1974 metų rugsėjo mėnesį susitiko Džoja Tauro. Ta proga susirinkusieji vienu balsu atmetė firmų pasiūlymą mokėti 3 procentus (duoklę) nuo visų darbų, kad tik jas paliktų ramybėje. Mafiją domino subranga, kad galėtų dalyvauti veikloje ir ją kontroliuoti (41).

Toks mafijozų pozicijos pasikeitimas didžiųjų įmonių atžvilgiu, palyginti su netolima praeitimi, yra tiesiog revoliucinis. Šeštajame ir septintajame dešimtmetyje tarp parazituojančios mafijos, reikalavusios duoklės, ir įmonės, laikiusios tokius reikalavimus savikainos našta, vyko nuolatinis konfliktas. Tiesiant Salerno–Redžio Kalabrijos magistralę, koskų nustatytos duoklės tapo viena rimčiausių įmonių, dirbusių atkarpoje tarp Rozarno ir Vila S. Džovanio, problemų. Pasikėsinimai ir padaryti nuostoliai aštuntojo dešimtmečio viduryje buvo skaičiuojami šimtais. Redžio Kalabrijos kvestūra ir provincijos komisariatai turėjo įsteigti specialias grupes, vadinamuosius „statybos būrius", kurių užduotis buvo saugoti svarbiausią įrangą ir žmones (42). Kai kurios didžiosios įmonės atsisakė laimėtų užsakymų, ir magistralės tiesimo darbai pastebimai vėlavo.

Aštuntajame dešimtmetyje, išaugus nepriklausomai mafijozų verslo valdžiai, subrendo sąlygos tikrai sąjungai. Didelės įmonės, neįeinančios į vietos ekonomikos sistemą, suprato, kad remti mafijos valdžią paranku. Todėl prie tradicinių ramaus darbo motyvų prisidėjo ir įmonės ekonominiai sumetimai. Didžiųjų įmonių pa-

lydovinės mafijos įmonės galėjo gaminti prekes ir teikti paslaugas tokiomis pat ar net mažesnėmis kainomis nei kitos įmonės. Dvi didžiausios Kalabrijoje veikiančios pramonės įmonės atidavė vežiojimo užsakymus vietinėms mafijos agentūroms, nes jos galėjo atlikti darbus „<...> labai pigiai, daug pigiau nei šalyje nusistovėję tarifai“ (44).

Įmonių, pastaraisiais metais Redžio Kalabrijos provincijoje atlikusių du didžiausius viešuosius darbus – pramonės uosto Džoja Tauro statybą ir geležinkelio linijos Vila S. Džovanis–Redžio Kalabrija antrojo ruožo tiesimą – atstovai savo parodymuose vykstant teismui prieš 60 mafijos bosų iš Redžio Kalabrijos Tirėnų jūros zonos pabrėžė, kad Džoja Tauro vežėjų mafijozų „profsąjungų“ ir Libri–De Stefano šeimai priklausančios bendrovės „Edilizia Reggina“ taikomi įkainiai tapatūs galiojantiems rinkoje (44).

Todėl didžiųjų įmonių vis glaudesnių ryšių su vietos mafijos įmonėmis privalumai akivaizdūs: sutaupomos išlaidos „apsaugai“ ir užtikrinama darbų eiga. Konsorciumo COGITAU, turėjusio pastatyti uostą ir sutvarkyti Džoja Tauro metalurgijos centro infrastruktūrą, vadybininkai savo oficialiu padėjėju pasirinko mafijozą verslininką Gioacchino Piromalli'į.

Tardymo proceso aktuose ir tarnybinėse ataskaitose nėra pranešimų apie turto prievartavimą (ar pasikėsinimų) iš COGITAU pareigūnų, taip pat nepadaryta jokios žalos vertingam įmonės kompleksui, atviram kiekvienam puolimui, nors tame rajone praėjusiais metais užregistruoti net 154 sprogdinimai (45).

Didelės įmonės ir naujojo mafijozų kapitalizmo sąjunga Džoja Tauro atveju vėliau peraugo į abipusį pasitikėjimą, kuris matyti iš simboliško epizodo: COGITAU įpareigojo Gioacchino Piromalli'į būti kertinio akmens – darbų pradžios – padėjimo ceremonijos šeimininku, dalyvaujant ministrų tarybos pirmininkui Andreotti'ui (46).

Tačiau pats svarbiausias tvirtos sąjungos tarp didelės įmonės ir verslo mafijos pagrindas yra, matyt, susidariusi valstybės spaudimo grupė, siekianti dirbtinai pakelti valstybinių įdėjimų šalies pietuose kainą. Mafijos valdomuose rajonuose bazinės viešųjų dar-

bų konkursų kainos pakeltos apie 15%, oficialiai aiškinant, kad reikia paremti verslininkus, priverstus mokėti duoklę: „Stebina oficialus mafijos „kainos" pripažinimas kalbant apie valstybinio geležinkelio generalinėje direkcijoje sužinotas (garsias) aplinkybes" (47). Kaip matėme, aštuntajame dešimtmetyje ryšiai tarp didelės įmonės ir mafijos pagrįsti gamyba, o ne prievarta, todėl valstybės mokamas priedas tampa mafijos grupių ir didžiųjų įmonių, šiuo atveju įgaunančių pranašumą būtent dėl savo veiklos mafijos rajonuose, gaunamomis ir viduje perskirstomomis pajamomis.

Be šios pridėtinės kainos, yra dar papildomos pajamos, gaunamos kartu ir kiekvienam savaip spaudžiant valstybines įstaigas, kad būtų įvykdyti papildomi darbai, peržiūrėtos kainos ir t. t. Geležinkelio linijos Vila S. Džovanis–Redžio Kalabrija antrojo kelio ruožo darbų konkursą laimėjo firma „Cambogi". Ji laimėjo konkursą, nes pasiūlė 8% mažesnę kainą, nors kita firma tokį patį darbą mafijos nevaldomame Sicilijos rajone (geležinkelio linijos Mesina–Katanija antrojo kelio ruožo tiesimas) atliko 39% pigiau (48). „Cambogi" didžiąją darbų dalį perdavė subrangovams – mafijozams verslininkams, ir praėjus vos dvejiems metams darbų kaina nuo pradinės 5 milijardų 800 milijonų pakilo iki 12 milijardų 800 milijonų lirų (1976). Kaina, kurią valstybė sumokėjo „Cambogi" už tam tikrą darbą (pavyzdžiui, už pylimo sankasą), ir kaina, už kurią mafijos subrangovinės įmonės realiai atliko šį darbą, vidutiniškai skiriasi 50–60% (49). Šis skirtumas prisideda prie kitų papildomų pajamų, kurias didelė įmonė gauna už savo darbą mafijos valdomuose rajonuose.

Šioje mafinio kapitalizmo vystymosi fazėje dominuojantis jo santykių su didele įmone bruožas yra sąjunga. Visai kitokio pobūdžio santykiai sieja verslo mafiją su vietos rinkai nepriklausančia vidutine įmone. Mafijos įmonės joms taiko didesnes kainas, o reikalavimai mokėti duokles už tiekimą, darbo jėgą ir subrangą tampa kategoriškesni ir dažnesni.

Redžio Kalabrijos provincijos Jonijos jūros pakrantės zonos G. vietovėje buvo paskelbtas gerontologijos klinikos statybos konkursas. Jį laimėjo viena Sicilijos įmonė „Spa Edilizia C." (pseudonimas). Su atvykusiu į G. darbų vyk-

dytoju inžinieriumi susisiekė vietos verslininkas Franco Zagara [pseudonimas] ir paprašė perduoti jam darbų subrangą, nes jis turįs tam reikalingą įrangą ir galimybes tiekti reikalingas medžiagas.

Po trumpų derybų sutariama 16 tūkstančių lirų suma už kubinį metrą betono, kitaip tariant, tuo metu rinkoje galiojusi kaina. Po keturių ar penkių dienų „Spa Edilizia C." (pseudonimas) inžinierius įsako Zagaros darbininkams nutraukti darbus. Zagara prašo paaiškinti ir inžinierius jam atsako, kad telefonu jam grasinta, bet vos tik viskas išaiškės, jis paprašysiąs tęsti darbus.

Po kurio laiko tas pats Zagara nustebęs pamato, kad darbai vyksta, tačiau juos vykdo jau kita įmonė, priklausanti broliams Bruno (pseudonimas), kurie yra vietos mafijozai. Supykęs Zagara bėga į karabinierių postą ir dar kieme ima šaukti: „Suimkite Rokio (pseudonimas) vietovėje dirbančius mafijozus!"; „Tas darbas priklauso man!"; „Čia nėra nei valstybės, nei teisingumo!"; „Suimkite juos. Jie akiplėšos mafijozai!"

Karabinieriai atlieka tyrimą ir nustato, kad firma „Spa Edilizia C." buvo priversta perduoti subrangos teisę verslininkams mafijozams, grasinusiems darbų vykdytojui, o šis buvo priverstas sutikti, nes suprato, su kuo susidūrė. Broliai Bruno nustatė 21 000 tūkstančių lirų kainą už kubinį metrą betono ir pasirinko medienos tiekėju firmą „Bastone", priklausančią mafijozui Bastone'i (pseudonimas), tos pačios brolių Bruno koskos nariui. Už kubinį metrą jam mokėjo po 145 000 lirų plius PVM, kitaip tariant, brangiau nei rinkos kaina.

Grasinimus „taisyklinga italų kalba" išdėstė vienas iš brolių Bruno, studijuojantis teisę Mesinos universitete (50).

ELITO TURTAS, INVESTICIJOS, APYVARTA

Mafijos įmonės konkurencinis pranašumas ir jos privilegijuoti santykiai su viešuosius darbus šalies pietuose vykdančiomis didžiosiomis įmonėmis leido mafijozams kapitalistams turėti neregėtą antpelnį. Jų įmonės ir verslo apimtys augo nepalyginti sparčiau nei kurio nors kito konkurento. C. vietovės mafijos galvai priklauso modernus malūnas, kuris, karabinierių duomenimis, „per keletą metų ir būdingomis mafijos priemonėmis išvystė grūdų malimo veiklą iki sumų, viršijančių milijardą lirų. Jo ekonominė padėtis provincijoje yra viena iš tvirčiausių, o tarp

aštuonių įmonių, kurioms paskirtos AIMA (valstybinė žemės ūkio rinkos reguliavimo įmonė) lengvatos grūdams pirkti, ji užėmė ketvirtą vietą" (51).

Nicola Varacalli, pokario metais vogęs galvijus, septintajame dešimtmetyje vertęsis kontrabanda ir turto prievartavimu, aštuntojo dešimtmečio pradžioje pradėjo legalią veiklą: „Per trumpą laiką įkūrė didžiausią visame Lokrio rajone statybinių medžiagų prekybos įmonę" (52). Antonio Frascati, jaunas, gimęs 1952 metais, Redžio Kalabrijos mafijozas. Per šešerius metus, nuo 1969 iki 1975, iš paprasto vairuotojo tapo vidutiniu verslininku, turinčiu „gerbtiną" ekonominę padėtį: „Kaip pareiškė pats kaltinamasis, jis turi „apie" dešimt sunkvežimių, poliakalę ir žemkasę (jo žodžiais, kartu su broliu Demetrio; taip pat su juo ir su kitais asmenimis valdo „Peugeot" koncesiją)" (53).

Vienas iš daugelio žemės savininkų, sužlugdytų greitai iškilusių buvusių žemės nuomininkų ir sargų, taip aprašo mafijozo Mammoliti'o statuso pasikeitimą: „Mammoliti Vincenzo, tik prieš keletą metų priverstinai parsisamdęs citrusinių plantacijų sargu už juokingai menką atlyginimą, šiandien važinėja prabangiais automobiliais, įsigijo gamyklų ir žemių ir, kaip kalbama, turi šimtais tūkstančių lirų vertinamus turtus" (54).

Daugumos Sicilijoje ir Kalabrijoje aštuntajame dešimtmetyje iškilusių mafijozų verslininkų ekonominis suklestėjimas reiškė perėjimą iš skurdo ar ribotos gerovės į pasiturimą gyvenimą, kurį lėmė mažų ir vidutinių pramonės, žemės ūkio ir prekybos įmonių nuosavybė, tačiau daug ilgesnį kelią per tą patį trumpą laiką teko nueiti Palermo šeimoms, užsiimančioms heroino importu ir eksportu pasauliniu mastu. Ši maža žmonių grupė, ne daugiau kaip šimto asmenų, iš jų dvidešimt vadovų, yra vienintelė visoje mafijos istorijoje, kuriai pavyko pasiekti didžiąją valdžią ir didžiausius turtus, siekiančius šimtus ir net tūkstančius milijardų. Grupuotės Spatola–Inzerillo–Gambino–Badalamenti turimas turtas tikrai viršija tūkstančius milijardų naujųjų lirų (1982). Rosario Spatola legalaus verslo požiūriu buvo svarbiausias tos grupuotės asmuo, šeštajame dešimtmetyje jis dirbo keliaujančiu pieno pardavėju, septintojo dešimtmečio viduryje – smulkiu statybos darbų rangovu, aštuntaja-

me dešimtmetyje ir iki pat suėmimo už narkotikų kontrabandą ir asmens pagrobimą 1980 metų kovo mėnesį buvo vienas galingiausių Sicilijos finansininkų ir pramonininkų (55).

Mafijos verslas plėtėsi ne kartu su visapusiška ekonomikos pažanga. Kalabrijos ir Sicilijos sritys, kuriose jis buvo ypač intensyvus, nepriklauso toms pietinėms šalies sritims, kuriose labiausiai išaugo investicijos ir gamyba. Tai rodo, kad mafijos įmonės plėtėsi ne *kartu* su ankstesnėmis įmonėmis, o atsirado jų vietoje, nes skirtingai panaudojo jau buvusias gamybos priemones, nepasitelkė anksčiau nenaudotų gamybos rezervų. Mafijos įmonių plėtimąsi lėmė nauji būdai, kuriuos taikė kitokie asmenys, nei tie, kurie anksčiau valdė gamybos ir prekybos procesą. Mafijozų novatoriškumas atsiskleidė naujose įmonėse, kurios kilo ne iš senųjų, o ėmėsi gamybos šalia jų. Ir šį kartą „geležinkelį nutiesė ne pašto karietų stoties savininkas" – tolygios visuomenės raidos procesą nutraukė (ir toliau trauko) senojo elito pašalinimas ir jo pakeitimas naujuoju.

Asmenų ir šeimų kilimo ir žlugimo procesas ypač ryškus Kalabrijoje ir Sicilijoje, kur pašalinta daugelis žemės savininkų, prekybininkų, smulkių ir vidutinių įmonininkų, kopusių visuomeninio gyvenimo pakopomis per Antrąjį pasaulinį karą ir iškart po jo. Piana di Džoja Tauro tokia elito kaita įgauna akivaizdžių perėjimo iš vienos visuomenės santvarkos į kitą bruožų. Dabar kylantis mafijos elitas beveik visiškai pakeitė du seniausius vietos dominantus, kitaip tariant, vietinių žemės savininkų, prekybininkų bei pramonininkų šeimų palikuonis ir iš Amalfio, Apulijos ir Genujos kilusių prekybininkų šeimų palikuonis, kurie nuo praėjusio šimtmečio vidurio iki Antrojo pasaulinio karo buvo monopolizavę aliejaus, vyno ir citrusinių vaisių eksportą ir didmeninę prekybą maisto produktais.

Kur šiandien Džoja Tauro „amalfiečiai"? Pradingo daugelis aliejumi prekiavusių didmenininkų. Kai kurie iš jų vedė vietos moteris, tačiau kiti grįžo į Amalfį, nors Kalabrijoje pragyveno dvi, trys ar net keturios jų šeimų kartos.

Mafijos našta jiems buvo per sunki <...> kai kuriuos jų sužlugdė dideli neapmokėti ar apmokėti žemiausiomis kainomis prekių užsakymai, kitus „su-

valgė“ duoklės <...> Bet pradingo ne tik amalfiečiai <...> Kur dabar didžiausi Džoja Tauro verslininkai ir savininkai? Pavyzdžiui, baronas Trimboli, daugiau nei trisdešimt metų buvęs S. miestelio šeimininku. Jis buvo daugelio vietos išteklių savininkas ir valdytojas: žemės, vandens ir net elektros energijos, kai ši atsirado, nes iki nacionalizacijos elektrinė buvusi jo nuosavybė. Baronas Trimboli nemėgo mafijozų. Jis laikė juos tik beraščiais kaimiečiais, kurie manėsi esą bauginantys, o iš tiesų tebuvo juokingi <...>

Jis, baronas, ir toliau taip manė, o mafija tuo tarpu keitėsi. Taip manė, kol nepateko į vietos bandito mafijozo rankas, šantažu išprievartavusio iš jo dideles pinigų sumas ir užgrobusio daug jo turtų. Baronas pabandė priešintis, mafijozas jį kankino ir suluošino, ir baronas baigė savo dienas invalidas <...> (56).

Šešiasdešimties Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės zonos mafijozų teismo metu pagrindiniai pareiškėjai apie Mamuoliti klano savivaliavimą buvo du senosios žemės savininkų giminės atstovai, priversti kęsti buvusių pavaldinių visokią prievartą.

Tradicinio elito nuopuolis reiškėsi ir dideliais nusikaltimais, kai senųjų valdančių sluoksnių nariai kartu su jaunaisiais kylančiais nusikaltėliais naikino šeimų, kurioms priklausė, turtus. 1978 metais buvo suimtas vienas garsiausių Kalabrijos senosios žemvaldžių giminės palikuonis baronas Francesco Cordopatri ir apkaltintas vadovavęs nusikaltėlių gaujai, suplanavusiai ir vykdžiusiai turto prievartavimą iš „markizo Cesare's Bisogni'o, Cordopatri'o pusbrolio ir kempingų savininko“ bei ne kartą pasikėsinusiai į jo gyvybę, taip pat į „kitą Cordopatri'o giminę, markizą Antonio Bisogni'į, Cesare's brolį“ (57).

Verslo mafijos skverbimasis į pagrindines Kalabrijos, o ypač Redžio Kalabrijos ekonominio gyvenimo sferas, pakeitė ir naujai susiformavusį vietos kapitalistų, kitaip tariant, tą verslininkų sluoksnį, kuris iškilo „juodosios rinkos“ laikotarpiu – 1943–1945 metais, karui padalijus Italiją į dvi dalis, ir iškart po karo. Kartu su vietinių verslininkų sluoksniu kentėjo ir kitų profesijų žmonės. Dėl mafijozų poreikio kaupti kapitalą po 1970 metų labai padaugėjo asmenų grobimo atvejų, atnešusių daug nuostolių pasiturintiems vietos sluoksniams. Per pastaruosius dvylika metų Kalabrijoje siekiant gauti išpirką pagrobta per 100 žmonių. Grobikų tai-

kiniu tapo visuomeninės padėties ir vietos valdžios požiūriu *garbingų* profesijų atstovai: mažų miestelių vaistininkai, ligoninių vyriausieji gydytojai, daktarai, *rentiers*. Per tuos metus kai kuriuose Redžio Kalabrijos provincijos Jonijos jūros pakrantės rajonuose pagrobti *beveik visi* septynių ar aštuonių gretimų komunų vaistininkai. Senojo verslininkų elito nušalinimas Pijanoje di Džoja Tauro paveikė plačius pramonininkų ir prekybininkų sluoksnius.

Negalėdami pakęsti mafijos sudarytų sąlygų, iš Džoja Tauro išsikraustė: Giuseppe Sprizzi, prievartos auka, palikęs prekybą baldais ir išvažiavęs į Mesiną; Concetto Sprizzi, marmuro gamyklos savininkas, irgi prievartos auka; <...> Giuseppe Bucca, žemės ūkio verslininkas (58).

Luigi Gerace, kurio sūnus Agostimo buvo pagrobtas, nutarė perkelti savo veiklą į Montekatini Termę. Toks pat likimas ištiko ir Pietro Di Giovanni, kuris kartu su pusbroliais Rocco bei Annunziato Džoja Tauro turėjo išplėtotą aliejaus gamybos pramonę; jis buvo priverstas išsikraustyti iš Džoja Tauro, parduoti namus su 6 butais ir sandėlių kompleksą.

Taip pat ir Scibili šeima, turėjusi Džoja Tauro didelį aliejaus ir maisto produktų verslą, bėgdama nuo prievartos, kurios kulminacija buvo Francesco Scibili pagrobimas, išsikėlė į Čivitanova Markę (59).

Už keleto kilometrų nuo Džoja Tauro S. Martino di Taurianovos rajone Cianci'o koska įsigyja „dideles žemės valdas Peraino ir Lofrimos vietovėse, anksčiau priklausiusias Contestabile šeimai, priverstai emigruoti kitur" (60).

Tame pačiame kaime, greta Contestabile šeimos valdų, yra pavyzdinis ūkis, garsėjantis kaip technologiškai pažangiausias visoje provincijoje, valdomas pono Nicolos Rossi'o. Jis irgi tampa Cianci'o koskos susidomėjimo objektu. „Šis ūkis, dar prieš metus moderniausiu būdu auginęs alyvmedžius ir citrusus, ilgą laiką kentėjo medžių kirtimą ir sprogdinimus, palydimus anoniminių telefono skambučių. Rossi ilgai ir atkakliai priešinosi mafijos spaudimui, bet galiausiai <...> jam teko palikti savo valdas" (61). Taip pat S. Martino di Taurianovoje ta pati koska nuo 1974 metų nusižiūrėjo kitą vietos verslininką, pasipriešinusį mafijos turto kaupimui.

Tik prieš keletą mėnesių nežinomi asmenys nužudė kavalierių Vittorio Nosso, pastaraisiais metais išdrįsusį prabilti, kad patirta prievarta ir nusikaltimai yra pagarsėjusios gaujos „La bastarda" (didžiausios vietos mafijos grupuotės, susijungusios su Cianci'o koska) narių darbas.

Kartu su kavalieriumi Nosso kaltino ir toks Santo Fazzari, tad iškart po draugo žmogžudystės jis viešai paskelbė norįs parduoti savo maisto prekių verslą ir išvažiuoti iš Kalabrijos (62).

Tačiau būtina pabrėžti, kad Cianci'o koskos ir kitų pagrindinių Sicilijos ir Kalabrijos koskų vykdomas žemės valdų, pastatų ir gamyklų įsigijimas grasinimais ir jėga nėra paprastas turto ir nuosavybės teisės perėjimas iš senosios valdančiosios klasės į spekuliantų ir avantiūristų „kapitalistų" rankas. Toks turto perskirstymas tėra pirmoji didesnio kaupimo proceso dalis, antroji stadija – įgyto turto koncentracija keleto asmenų rankose ir jo vertės padidinimas per plačias investicijų programas. Kasdienė mafija pavojinga būtent todėl, kad ji jau nėra neproduktyvus ir antraeilis ekonomikos komponentas, ji jau – gamybinė jėga, įsišaknijusi didesnės šalies – pietų regiono dalies pagrindinėse visuomeninio ekonominio gyvenimo struktūrose.

Mafijozų verslininkų investicijų apimtys ir kokybė patvirtina šį teiginį. Savo turtus jie įgyja ankstyvajam kapitalizmui būdingais būdais, todėl jų investicijų programos priklauso šiuolaikiniam kapitalizmui. Jau minėtoji „žiauriųjų" Cianci šeima tampa „Floricola Calabra Spa", dešimčių milijardų vertės įmonės, vienos pirmųjų Europoje išvysčiusios gėlių auginimo šiltnamiuose pramonę, savininkais. O visus bauginantys buvę Kalabrijos mafijozai investuoja sukauptus turtus į naujausias gamybos sritis taip, kaip aprašė Marxas dvidešimt ketvirtojoje „Kapitalo" knygoje apie pirminį kapitalo kaupimą.

Dalis Kalabrijos sparčiai keičiasi. Ten, kur šimtmečius augo alyvmedžių giraitės, dygsta vaismedžių sodai, bekraštės citrusų plantacijos, šiltnamiai, įrengti pagal naujausius europinius pavyzdžius. Tikras stebuklas įvyko trikampyje Sinopolis–Opidas–Ridzikonis esančiose komunose.

Pasikeitimas įvyko per labai trumpą laiką, o jo autoriai – garsiausi Kalabri-

jos mafijos vyrai. Mamuoliti šeima iš Kastelačės, Rugolo šeima iš Opido, Alvaro šeima iš S. Prokopijo, Cianci šeima iš Taurianovos yra naujieji didieji žemvaldžiai, per trumpą laiką tapę šimtų hektarų savininkais. Kaip įvyko šis milžiniškas nuosavybės perdavimas? „Daug didžiųjų vietos žemvaldžių, – sako Palmio prokuroras Giuseppe Tucci, – prisipažino mums, kad priverstinai turėjo parduoti savo ūkius už juokingai mažą kainą“ (63).

Mafijos kapitalo kaupimo modelio, sujungusio buvusį žiaurumą ir pažangią technologiją, laikomasi ir vėliau valdant pačias įmones: „Kalabrijos mafija, įsigijusi nuosavybę, siekia gauti kuo didžiausią pelną ir pasitelkia naujus smurtinius ir nelegalius būdus. Bet ji žino ir kitų būdų. „Paprastai vyksta *prekyba* darbo jėga, plataus masto *brigadinis* darbininkų verbavimas ir pati negailestingiausia profesinių sąjungų priespauda, – sako ponas Tuccio, – bet kaimui modernizuoti ir restruktūrizuoti, siekdami gauti didžiausią valstybės ir EES paramą, naujieji *šeimininkai* mafijozai nedvejodami samdo agronomus, inžinierius hidraulikus, pasitelkia geriausius konsultantus <...>. Ūkiuose, kuriuose atlikti dideli pertvarkymo, kanalizacijos ir irigacijos darbai, nuolatinį darbą turi šimtai žmonių“ (64).

KETVIRTO SKYRIAUS PASTABOS

1. P. Arlacchi, *Verso gli Stati Uniti d'Italia*, iš *Società rurale e società urbana in Italia*, sudarytojai G. Elia ir F. Martinelli, Milano, Angeli, 1982.
2. A. Bagnasco, *Tre Italie. La problematica territoriale dello sviluppo italiano*, Bologna, Il Mulino, 1977.
3. M. Paci, *Mercato del lavoro e classi sociali in Italia*, Bologna, Il Mulino, 1973; M. Salvati, *Sviluppo economico, domanda di lavoro e struttura dell'occupazione*, Bologna, Il Mulino, 1976.
4. W. Sombart, *Il capitalismo moderno*, Torino, Utet, 1967, p. 272–305; T. Veblen, *La teoria della classe agaita*, Torino, Einaudi, 1971, p. 146–188; A. Pagani, *La formazione dell'imprenditorialità*, Milano, Etas Kompass, p. 274–292.
5. ISTAT, *Bollettino mensile di statistica*, įvairūs metai.
6. *Famiglia e mercato del lavoro in una economia periferica*, sudarytojas M. Paci, Milano, Angeli, 1980.

7. M. Weber, *L'etica protestante e lo spirito del capitalismo*, Firenze, Sansoni, 1973, p. 67–70.
8. J. Schumpeter, *Teoria dello sviluppo economico*, Firenze, Sansoni, 1971, p. 169–199.
9. Pirminių žaliavų įsigijimo monopolis leidžia plėtoti veiklą vertikalia kryptimi. Tas pats S. investuoja savo pelną į tą patį sektorių, nusipirkdamas didelę lentpjūvę Džoja Tauro. Redžio Kalabrijos teismas, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova), 1978, p. 187.
10. Interviu Nr. 9.
11 Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 31
12. Iš *La Gazzetta del Sud*, 1979 sausio 5–6.
13. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I, II, III, IV, 1980, p. 51–52.
14. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I, II, III, IV, 1980, p. 372–393.
15. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 278.
16. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. IV, 1980, p. 1587.
17. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 29.
18. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova), p. 217.
19. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova), p. 227.

20. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova).
21. G. Falcone, G.Turone, *Tecniche di indagine in materia di mafia*, kalba konferencijoje mafijos klausimu, kurią organizavo Consiglio Superiore della Magistratura, Castelgandolfo, 4–6 birželio 1982, p. 37–38.
22. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 106.
23. Interviu Nr. 8.
24. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 162.
25. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 34.
26. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 161.
27. Interviu Nr. 8.
28. Interviu Nr. 7.
29. M. Cimino, *Familiari prestanome*, iš *L'Ora*, 1980 rugsėjo 9.
30. *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova), p. 148.
31. Interviu Nr. 10.
32. Interviu Nr. 10.
33. Tribunale di Reggio Calabria, *Sezione per le misure di prevenzione di Pubblica Sicurezza*, atsakingas už bylą Marchese Filippo, 1971.
34. J. Schumpeter, *Teoria dello sviluppo economico*, p. 105–125, 177.
35. D. Eisenberg, U. Dan, E. Landau, *Meyer Lansky*, New York, Paddington Press, 1979, p. 136–147.
36. A. G. Anderson, *The Business of Organized Crime*, Stanford, Hoover Institution Press, 1979, p. 136–147.
37. D.Billitteri, *Il boom dell'impresa mafia*, iš *Il giornale di Sicilia*, 1981 birželio 16.

38. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia,* t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXII, n. 2, VI legislatura, p. 424.
39. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 164–175.
40. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 23.
41. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 221.
42. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XCVI, p. 107.
43. Interviu Nr. 3.
44. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XCVII, 1978.
45. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, 1979, p. 264–265.
46. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 265–266.
47. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 26.
48. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XIX-5, 1978.
49. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XXXV, 1978.
50. Interviu Nr. 11.
51. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. II, 1978, p. 566.
52. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 97.
53. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 159–160.
54. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 272.

55. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119.* Tribunale di Palermo, 1982, p. 676–743.
56. Interviu Nr. 2.
57. Iš *La Gazzetta del Sud,* 1978 lapkričio 4.
58. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 250–251.
59. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I, 1980, p. 51.
60. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. II, 1980, p. 814.
61. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia,* t. II, 1980, p. 814–815.
62. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. II, 1980, p. 815–816.
63. G. Manfredi, *Cosí la mafia all'avanguardia in agricoltura*, iš *L'Unita*, 1982 balandžio 25.
64. G. Manfredi, *Cosí la mafia all'avanguardia in agricoltura.*

V

Mafijozas verslininkas, mafijos šeima ir koska

MAFIJOZO VERSLININKO KULTŪRA IR GYVENIMO BŪDAS

Kai kuriuos svarbius šiuolaikinės mafijos bruožus galima trumpai nusakyti pateikiant esminius požymius to ypatingo „gyvenimo būdo" ir tos ypatingos kultūros, kuri būdinga mafijozo verslininko asmeniui.

Tradicinis verslininkas nemėgo puikuotis. Diskretiškumas ir slaptumas buvo jo valdžios ir poreikių bruožai. Mažai kalbėti, mažai rodytis, slėpti savo įtaką – tokiomis taisyklėmis mafijozai vadovavosi viešajame gyvenime. Savo pranašumą ir galią jie demonstravo pasiturimu gyvenimu. Net nebūdamas turtingas, tradicinis mafijozas gyveno kaip bajoras – nedirbo ir nuo nieko nepriklausė. Visuomenėje, kurios didžioji gyventojų dalis priversta kasdien sunkiai dirbti, tokia laisvo laiko gausa buvo didžiausias garbės ir valdžios simbolis. Jo malonus elgesys, plačios pažintys, asmeninį gyvenimą gaubianti paslaptis rodė mafijozo priklausomybę bajorijai.

Mafijozas nesiekė puikuotis savo turtais, nes jo respektabilumas ir taip akivaizdus. Toks puikavimasis jam būtų buvęs nenaudingas, prieštaraujantis jo kitam – *paprasto žmogaus* – įvaizdžiui. Tradicinis mafijozas, kaip skaitėme pirmoje šios knygos dalyje, yra bajoras, bet kartu ir garbingas vyras, padedantis kiekvienam, kas į jį kreipiasi. Jo tikrasis pranašumas ir galia, slepiami po lygybės su aplinkiniais apvalkalu, niekada neparodomi rėksmingais, akį rėžiančiais veiksmais ar daiktais. Suprasdamas savo nestabilią padėtį, iškovotą ir išlaikomą konfliktuojant su panašiais į save, tradicinis mafijozas vengia bet kokio puikavimosi savo galia, galinčio suerzinti pavydžius konkurentus.

Tačiau nykstant tradicinei kultūrai keičiasi ir mafijozas, jo veikla išsiplečia iki rajono ir visos šalies mastų, todėl jo garbės ir galios visai nebeatspindi pasiturimas gyvenimas. Dabar garbingumo įrodymu tampa efektingi daiktai ir elgesys, o ne prabangus gyvenimas. Komunikacijos priemonės ir horizontali visuomenės plėtra verčia mafijozą susidurti su daugeliu žmonių, kurie gali įvertinti jo garbingumą tik pagal gausybę jo turimų gėrybių. Jis jau negali rodytis kaip agresyvus, laimintis vyras, kurio bijo ir gerbia visi to rajono, kvartalo, kaimo gyventojai. Jei nenori apsijuokti, privalo ugdyti skonį, lavintis, išmokti elgtis vis kitoje aplinkoje.

Mafijozas verslininkas turi apibrėžtą gyvenimo būdą, kur dominuoja efektingi turto ir valdžios simboliai: prabangūs viešbučiai, tam tikro modelio prabangūs automobiliai. Maždaug apie 1973–1974 metus svarbiausi verslininkai mafijozai jau apsistato asmens apsauga ir įsigyja šarvuotus automobilius. Galingiausi jaunieji mafijos bosai sukiojasi Romos ir Milano *beaumonde*. Romoje jie susitikinėja su tarptautinio masto sukčiais ir spekuliantais, Italijos ir Prancūzijos nusikalstamo pasaulio, valdančiojo sluoksnio atstovais. Iš jų rūbų ir elgsenos negalėtum įtarti, kad jie – mafijozai.

Mafijozas verslininkas dažnai duoda interviu, kuriuose prisistato persekiojamu geradariu, rūpinasi savo įvaizdžiu. Jis jau neberodo nepasitikėjimo spauda, žurnalistais ir masinės komunikacijos priemonėmis. Nors neskaitęs McLuhano ir teoriškai gal nežino, jog „priemonė yra žinia“, tačiau supranta reklamos svarbą tiek, kad Džoja Tauro slėnyje ir Redžio Kalabrijos provincijoje finansuotų kai kurias privačias radijo stotis. Privačius transliuotojus ima ištikti įvairios nelaimės – pasikėsinimai, sužalojimai ir nužudymai, kurių priežastis – konkurencija dėl radijo ir televizijos kanalų ir jų užvaldymas. Tai, kad mafijozo auditorija nuo mažo miestelio ar pietų Italijos provincijos miesto išsiplėtė iki visos šalies „žiūrovų ir klausytojų“, kuriems jį išgarsino kinas ir televizija, mafijozą verslininką apgaubia dviprasmišku garsenybės žavesiu, kuris sušvelnina jo susidūrimų su visuomene ir teisinėmis institucijomis padarinius.

Mafijozo verslininko gyvenimo būdo aprašymas būtų neišsamus, jei nebūtų apibūdintas jo kultūros dvigubumas. Iš provinci-

jos išėjęs į plačiąją šalies visuomenę, kur kitokie elgesio ir vartojimo modeliai, negu tie, kuriais vadovavosi tradicinis mafijozas, mafijozas verslininkas neatsisako tradicijų. Jame tvirtai įsišaknijusios kultūros, iš kurios jis kilęs, būdingos vertybės. Vis dažnesni ryšiai su kai kuriais vietos bendruomenės sluoksniais neleidžia jam nutolti nuo šeimos, garbės, klientų, nutraukti naudingos draugystės ir apsimestinius ryšius. Priešingai, pasitvirtina mafijozo priklausymas mafijos rajonų kultūrai, kuriai būdingi tradiciniai santykiai ir tradicinių institucijų stiprinimas kaupimo tikslu (1).

MAFIJOZO VERSLININKO TIPAS

Susitapatinimas su rinkos jėgomis iš pagrindų pakeitė mafijozo ideologiją ir gyvenimo būdą. Patys sąmoningiausi mafijozai modernias kapitalistines vertybes pavertė kaupimo kultu, kurio svarbos negalima nepaisyti: pelnas ir valdžia laikomi gyvenimo tikslu, o ne materialių poreikių tenkinimo priemonėmis. Bet kartu negalima nematyti to paties kulto valdomo mafijoziško elgesio sustiprėjimo.

Net ir tapęs turtingas, mafijozas negali džiaugtis savo turtais. Įsidėmėtinas De Stefano pavyzdys. Sakoma, jis turėjęs turto Šveicarijoje, tačiau mirė Aspromontėje su „Dupont" žiebtuvėliu rankoje. Mafijos veiklos ėmęsis mafijozas negali liautis net uždirbęs milijardus. Jis priverstas amžinai būti mafijozu (2).

Tapti verslininku – vadinasi, perimti modernią sėkmės ir valdžios kultūrą. Analizės išvados rodo, kad mafijozą verslininką apibūdina valdžios siekimas, o ne pelno troškimas. *Auri sacra fames* – tipiškas kiekvienos šalies ir kiekvieno laikotarpio nusikaltėlio šūkis – tinka ir nusikaltėlių gaujoms (3), kurių narių mentalitetas mažai ką turi bendra arba ir visai nieko su abstrakčiu pelno ir valdžios siekimu, būdingu šių dienų mafijozui. Pelnas ir valdžia rodo mafijozo „profesionalumą", o šis yra jo moralės *alfa* ir *omega*.

Nors po šeštojo ir septintojo dešimtmečio krizės pavyko įsitvirtinti vietos kultūroje ir nors jis iš dalies susigrąžino teritorinę val-

džią, aštuntojo ir devintojo dešimtmečio mafijozas jau nėra tik vienos kultūros žmogus, kuris, vos atsidūręs už jos ribų, jaučiasi kaip ant kranto išmesta žuvis, – tai jau individas, perėmęs įvairius kultūros modelius ir mokantis skirtingai elgtis. Kitaip nei seno sukirpimo garbingas vyras, šis sujungia pramoninei visuomenei būdingas idėjas ir gebėjimus su tradicinėmis vertybėmis ir archajiška elgsena. Mafijozas verslininkas yra ir išsilavinęs, ir prietaringas, didžiuojasi savo išskirtinumu ir nuolat baiminasi, kad nėra toks pat kaip kiti. Lengvai perprantantis naujas ekonomines sėkmės ir prestižo idėjas, sugebantis greitai perimti naujus vartojimo modelius, lemiamomis savo gyvenimo akimirkomis jis atsiskleidžia esąs neįtikėtinai reakcingas ir žiaurus.

Pokario kultūrinė revoliucija ir vėlesnis aktyvus mafijozo įsitraukimas į ekonominę konkurenciją lėmė jo *varžymosi modelio* pasikeitimą. Dabar mafijozas nėra šalies pietų bajoras ar tam tikros profesijos atstovas, kitaip tariant, priklausantis pasiturimam vietos sluoksniui, o yra pramonės, prekybos ir finansų buržua: Gerolomo Piromalli savo vizitinėje kortelėje užrašė „pramonininkas".

Per penkiolikos pastarųjų metų visuomenės ir institucijų dezintegracijos procesą susiformavę mafijozo verslininko „tipo" bruožai iš pagrindų skiriasi nuo tradicinio mafijozo „tipo" bruožų, o dažnai yra net jiems priešingi. *Mišri socialinė kilmė ir tam tikras formalaus išsilavinimo lygis* – du svarbūs šiandieninio mafijozo bruožai. Dabar jis kilęs jau ne vien iš žemesnių visuomenės sluoksnių, o vis dažniau iš įvairių vidutinių tarnautojų bei prekybininkų ir pramonininkų.

Tradicinis mafijozas, kilęs iš kaimo <...> paprastai būdavo valstietis, padienis darbininkas, kuris siekdamas palengvinti savo varganą dalią susidėdavo su mafija, garantavusia tam tikrą padėtį visuomenėje <...> Šiandien mafijozai jau nėra tokios visuomeninės kilmės. Šiandien į mafiją įsitraukia ir miestiečiai, universiteto studentai, daug studentų <...> Vaikinas, nupjovęs Luppinoni'ui ausį (grobimo auka), buvo penkto kurso medicinos studentas. Pado ir Giorgio De Stefano keletą metų mokėsi universitete. Giorgio buvo įstojęs į mediciną, o Pado, rodos, studijavo teisę <...> Vienas iš Nirta šeimos, mafijos klano, valdančio S. Luką ir apylinkes, yra daktarėlis <...> Yra daug savivaldybės tarnautojų, koncernų darbuotojų <...> (4).

Įdomus mafijozų socialinės priklausomybės rodiklis – mafijos gaujų susidūrimuose nužudytų asmenų statusas. Pateiktoje lentelėje palyginta šeštojo dešimtmečio pradžios mafijos susidūrimuose nužudytų asmenų visuomeninė padėtis su tų, kurie buvo nužudyti po trisdešimties metų, t. y. šio dešimtmečio pradžioje.

5 LENTELĖ. *Kalabrijoje mafijos konfliktų metu nužudytų asmenų visuomeninė padėtis*

Metai	*Pavaldus sluoksnis*	*Vidurinis sluoksnis*	*Valdantis sluoksnis*	*Iš viso*
1950–1951	95%	5%	–	100%
1980–1981	50%	27%	23%	100%

Šaltinis: *Kalabrijos universiteto Sociologijos departamentas, 1982.*

Kaip matome, skirtumas milžiniškas. Pokariu, kaitos išvakarėse, beveik visi mafijozai buvo kilę iš valstiečių, žemės ūkio darbininkų, piemenų, o šiandienos mafijozai ateina iš visų visuomenės sluoksnių. Mafijozas verslininkas gimsta šeimoje, palyginti gerai integruotoje į kvartalo, komunos ir to visuomenės sluoksnio, kuriam priklauso, gyvenimą. Neretai jis esti garbingų vyrų sūnus ar giminė ir nuo vaikystės supranta visuomenėje užimantis išskirtinę padėtį: „šitas yra *don*... sūnus“; „tas yra *don*... sūnėnas“.

Kiti vaikai stengiasi su juo nesusipykti. Mokytojai vengia jam duoti pastabų. Jo darbinė veikla, palyginti su kitais bendraamžiais, kurie dėl šiuo metu Italijos pietuose susiklosčiusios padėties priversti daug metų kęsti nedarbą, prasideda labai anksti. Mafijos įmonės yra šeimos įmonės, kuriose dirba visi. Jau nuo pauglystės jo pajamos labai didelės, taip pat ir vartojimo lygis. Jo psichikoje telikę menki prisiminimai apie visuomenės paribį ir atskyrimą.

Cordi koskos iš Lokrio galva yra 29 metų matininkas. Vienai iš galingiausių Vakarų Sicilijos koskų iki praėjusių metų vadovavo Stefano ir Giovanni Bontade: pastarasis turėjo teisininko diplo-

mą ir oficialiai dirbo advokatu. Daugelis eilinių Kalabrijos ir Sicilijos koskų narių dirba valstybinėse ir pusiau valstybinėse įstaigose, dažnai priimti ne konkurso būdu: „Peppino Melara 1977 metų vasarį priimtas neetatiniu techniku rentgenologu į provincijos kovos su tuberkulioze draugiją, veikiančią šiame mieste <...> jo darbo sutartis buvo keletą kartų pratęsta <...> kol pagaliau 1978 metais jis priimtas į nuolatinį darbą, nors teturėjo tik vidurinio mokslo baigimo atestatą“ (5). Redžio Kalabrijoje apie dešimt kaltinamųjų iš proceso prieš 60 mafijos galvų iš Tirėnų jūros pakrantės rajonų turėjo vidurinės mokyklos atestatus ar universiteto diplomus. Tarp jų buvo net licėjaus direktorius. Iš tų kaltinamųjų net 45 pagal pajamas ir darbo pobūdį priklausė aukštesniam negu vidutinis visuomenės sluoksniui.

Mafijozo kultūros ir ideologijos transformavimasis, sąlygotas jo skverbimosi į svarbiausius ekonominio gyvenimo centrus, leidžia pristatyti jo „gyvenimo būdą“ kaip sektiną pavyzdį tokiems visuomenės sluoksniams, kuriems trūksta išsilavinimo bei kultūrinės priklausomybės sąlygotų aspiracijų ir tikrojo jų pajamų lygio pusiausvyros. Valstybinio prievartos reguliavimo ir slopinimo žlugimas kartu su mafijos valdomoms sritims būdinga individualistine, vartotojiška ir konkurencine kultūra nusmukdė ir tų biurokratinių profesijų ir pareigų, kurios dar prieš 15–20 metų buvo Italijos pietų žemutinio visuomenės sluoksnio geidžiamiausias tikslas, autoritetą. Kitaip būtų sunku paaiškinti, kodėl vis daugiau tarnautojų, advokatų, mokytojų, medikų ir net teisėjų, atsisakę legalių profesijų, skuba prie didžiojo mafijos katilo. Vienas Palermo teismo teisėjas neseniai buvo pašalintas iš Vyriausiosios teisėjų tarybos, nes nuolatos įkyriai spaudė savo kolegas palankiai vertinti kaltinamuosius tarptautine narkotikų kontrabanda (6). Prieš keletą metų Kalabrijoje kitas teisėjas, Guido Cento, buvo pašalintas iš teismo, nes „sukiojosi tarp smerktinų draugų ir reikalų <...> dalyvavo pirkimo ir pardavimo bendrovėje, priklausiusioje broliams Mazzaferro <...> mafijos bosams, kurie vertėsi spekuliacija“ (7).

Vidutiniojo sluoksnio asmenų norą elgtis mafijoziškai galima paaiškinti plačiomis turtėjimo ir valdžios įgijimo galimybėmis, kurias mafija suteikia siekiantiems kilti visuomenės laiptais. Versli-

6 LENTELĖ. *Svarbiausių 1968–1981 metų mafijos teismų procesų kaltinamieji (amžiaus grupės ir amžiaus vidurkis)*

Teismo procesas	Kaltinamųjų skaičius	Kaltinamųjų amžiaus vidurkis	*Amžiaus grupės (metai)*					
			iki 20	21–30	31–40	41–50	51–60	per 60*
117 mafijozų siciliečių procesas Katandzare 1968	117 100%	50	– –	2 1,7%	32 27,4%	27 23%	25 21,4%	31 26,5%
60 mafijozų iš Redžio Kalabrijos provincijos Tirėnų jūros pakrantės zonos procesas 1978–1979	60 100%	39	– –	10 16,7%	24 40%	18 30%	8 13,3%	– –
230 mafijozų iš Redžio Kalabrijos provincijos Tirėnų jūros pakrantės zonos procesas 1981	230 100%	38	5 2,2%	61 26,5%	77 33,5%	63 27,4%	22 9,5%	2 0,9%
134 mafijozų iš Redžio Kalabrijos provincijos Jonijos jūros pakrantės zonos procesas 1981	134 100%	37	3 2,2%	41 30,6%	49 36,6%	27 20,2%	10 7,4%	4 3%

* Iš jų 23 nuo 61 iki 70 metų, 7 nuo 71 iki 80 metų, 1 – 83 metų.

Šaltinis: *procesų bylos.*

ninko mafijozo karjera daug greitesnė, ir tai jį skiria nuo tradicinio mafijozo. Pastarasis paprastai turėdavo daug metų laukti, kol iš eilinio koskos nario tapdavo visais atžvilgiais garbingu vyru. Šeštoje lentelėje, kur lyginamos amžiaus grupės ir vidutinis kaltinamųjų amžius keturiuose per pastaruosius penkiolika metų svarbiausiuose teismo procesuose prieš mafiją, matyti, kaip trumpėja laikas, per kurį mafijos hierarchijoje pasiekiama aukštesnė vidutinė padėtis.

Naujų kartų atėjimas į mafijos grupuotes ypač akivaizdus iš kaltinamųjų, priklausančių 21–30 metų amžiaus grupei, procento: nuo 1,7% 1968 metais iki 16,7% 1978–1979 metais ir iki 30,6% 1980–1981 metais.

Dar vienas svarbus mafijozo verslininko ir tradicinio mafijozo skirtumas – kitoks jo santykių su kitais mafijozais ir su teisės sistema pobūdis. Šiandien nebėra pirmoje šios knygos dalyje nagrinėto skirtumo tarp neteisėto etapo, kai dažnai buvo kovojama su panašiais į save ir su valstybės valdžia, ir vėlesnio teisėto mafijozo karjeros etapo, kai formaliai ir faktiškai buvo pripažįstama jo vadovaujama padėtis. Mafijozas verslininkas *be perstojo kovoja su teisės sistema ir konkurentais*. Būdingi tokio veikėjo gyvenimo bruožai – ilgi kalėjimo ir slapstymosi metai, trumpi laisvės tarpsniai, nuolatinė įtampa ir smurtinės mirties pavojus.

Iš trijų svarbiausių pokario metų Kalabrijos mafijos galvų tik Gerolamo Piromalli mirė sava mirtimi (bet nelaisvėje). Antonio Macrí 1975 metais žuvo pasaloje, o Mico Tripodo buvo nužudytas kalėjime. Taip pat ir tokios pereinamojo laikotarpio figūros kaip Angelo La Barbera ir Luciano Liggio niekada *nežinojo, ką reiškia normaliai gyventi*, nes daug metų praleido kalėjimuose arba slapstėsi: 16 metų – nuo 1948 iki 1964 – Liggio slapstėsi, vėliau buvo suimtas, paskui vėl slapstėsi, kai pabėgo iš klinikos Romoje, kurioje buvo gydomas. 1976 metais vėl buvo suimtas, atsidūrė kalėjime. Visą savo mafijozo gyvenimą, kurį pradėjo dvidešimties metų nužudydamas žemės valdų sargą, jis konfliktavo su valstybės institucijomis.

Beveik visos svarbesnės šiandienės Kalabrijos ir Sicilijos mafijos galvos šiuo metu yra nelaisvėje ar valdo nekonfliktuodamos

Carissimo compare Bruno,

in un vostro scritto mi avete detto di quello che mi occorre rivolgermi a voi personalmente, adesso venni il momento e come preferito, come onesto e come tutto, sento il dovere manifestarvi ciò che dovete fare nei miei confronti. Voi sapete bene che mi trovo in carcere innocentemente, quindi debbo usare tutti i mezzi per saltare fuori, per ottenere ciò occorre denaro e da fratello dovete prestarvi di rivolgervi alle persone sotto elencate, però debbono fare una cosa a largo raggio sempre a mio nome. Del denaro che vi daranno lo tenete voi e dopo vi dirò a chi dovete consegnarlo.

Le persone sono i seguenti: Filippo Crocè. Nino Mangernea, Ciccio Flachi, Milio Foti ed altri di vostra conoscenza, sempre da Melito Porto Salvo. Inoltre rivolgetevi ad Andrea Legato da Condofuri e che lui si rivolgerà ad altri. Da Reggio rivolgetevi a Vittorio Canale usando lo stesso metodo. Inultimo [sic!] *rivolgetevi a don Pasqualino Comi da Gallico, lui ha molte conoscenze e può fare tanto. Vi raccomando il massimo silenzio e soprattutto non consegnate una lira nemmeno a mio fratello.*

Non appena terminate il giro mi darete l'esito col porgitore. Compare, se avete seme *sufficiente come quella che vi ha dato mio fratello, me la restituite poichè mi occorre urgente, se non ne avete vi li teneti, avevo già mandato mio fratello, non credo che avete pensato a male... L'insensato di mio cognato mi ha perso tutto, capite?* «Vi raccomando di stare attento poichè il mondo è tutto infame». *Se vi occorre della gioventù createvela voi stesso sempre persone conoscenti vostri. La cerchia che avevate prima erano e sono dei veri commissari e, che senzaltro* [sic!] *vi siete reso conto.*

Io vi rispetterò per tutta la vita. Il mio vincolo è uno e non vedo l'ora dimostrarvelo con i fatti.

Se doveti rispondermi rivolgetevi al porgitore, oppure la consegnerete a mia moglie. Di quanto sopra vi ho detto dovete fare una cosa generale, anche per conoscere il rispetto di certi amici. Scrivete una di tutto e teneteve ciò che vi occorre.

Vi saluto abbracciandovi con fraterna affettuosità vostro compare e fratello

Mimmo Tripodi

Il presente strappatelo subito, intesi? Ciao.

7 PAV.

Brangus bičiuli Bruno,

Viename savo laiške rašėte man, kad galiu kreiptis į jus asmeniškai, dabar atėjo ta akimirka ir jaučiu pareigą, kaip dera tinkamą ir t. t., atskleisti jums, ką dėl manęs turite padaryti. Kaip žinote, aš nekaltai sėdžiu kalėjime, todėl turiu pasinaudodamas visomis priemonėmis iš čia ištrūkti, o tam reikia pinigų, todėl jus kaip brolį prašau kreiptis į čia išvardytus asmenis, šie savo ruožtu turi mano vardu iš peties pasidarbuoti. Pinigus, kuriuos jums duos, laikykite pas save, vėliau pasakysiu, kam turite juos perduoti.

Asmenys yra šie: Filippo Croce, Nino Mangernea, Ciccio Flachi, Milio Foti ir kiti, kuriuos jūs pažįstate, iš Melito Porto Salvo. Be to, kreipkitės į Andrea Legato iš Condofurio, o jis tegul kreipiasi į kitus. Redžio Kalabrijoje taip pat kreipkitės į Vittorio Canale. Į don Pasqualino Comi iš Galiko kreipkitės paskutinį (sic!), jo plačios pažintys gali daug padėti. Prašau visiško slaptumo, o svarbiausia, neduokite nė liros net mano broliui.

Kai tik visus apeisite, praneškite man rezultatus, per (šio laiško) įteikėją. Bičiuli, jei turite pakankamai *žaliavos* kaip ta, kurios gavote iš mano brolio, grąžinkite, man jos skubiai reikia, jei neturite – galite pasilaikyti, jau pasiunčiau savo brolį, manau, kad padarėte tai ne iš piktos valios... Tas beprotis mano svainis viską pametė, suprantate? „Būkite atsargus, nes pasaulis labai nedoras". Jei jums reikia jaunų vyrų – pats juos susirinkite, tik iš savo pažįstamų. Tie, kurie jus supo anksčiau, buvo ir yra komisarai, ir jūs neabejotinai (sic!) turėjote tai pastebėti.

Gerbsiu jus visą savo gyvenimą. Mano įsipareigojimas yra vienas ir negaliu sulaukti, kada galėsiu jums jį patvirtinti faktais.

Atsakymą siųskite per įteikėją arba galite ir mano žmonai. Dėl to, ką čia pasakiau, turite parašyti vieną bendrą sumą, taip pat, kad įgytumėte kai kurių draugų pagarbą. Parašykite vieną sumą ir pasiimkit sau, kiek jums reikia.

Širdingai jus bučiuoju, jūsų bičiulis ir brolis

Mimmo Tripodi

Ši laiškelį iškart suplėšykite, supratote? Iki.

su savo kolegomis. Giuseppe Piromalli slapstosi jau daugiau kaip dešimt metų. Saverio Mammoliti ir Paolo De Stefano sėdi kalėjime. Giuseppe Nirta 1981 metais nuteistas 4 metams laisvės atėmimo už nusikalstamos grupės organizavimą, paleistas lygtinai. Nuo 1981 metų pavasario iki 1982 metų vasaros (truputį daugiau kaip per metus) keturios galingiausios Vakarų Sicilijos mafijos šeimos buvo praretintos, nužudyta daug jų narių ir vadų. Šitame iki šiol tebesitęsiančiame kare krito daugiau nei 150 žmonių.

ŠIANDIENINIO MAFIJOZO *WELTANSCHAUUNG*

Kaip ir Hobesso „gamtinėje būsenoje", šiandieninio mafijozo *Weltanschauung* dominuoja nerimą kelianti pavojaus nuojauta. Mafijozų atsiminimai, autobiografijos ir liudijimai persmelkti fatališko pesimizmo. „Patariu pasisaugoti, nes pasaulis yra nedoras", – taip senas mafijos galva Tripodo rašo jaunajam Paolo Equisone tardytojų perimtame laiške (7 pav.). Mafijozo Avignone's tardytojui atsiųsti prisiminimai kupini pasipiktinimo visuomene, kur knibžda išdavikai, šnipai ir budeliai (8). Nostalgiškas idealizavimas šeimyninio gyvenimo ir namų laimės, kuriems dėl visuotinio nedėkingumo gresia nuolatinis pavojus, kartojasi suimtų mafijozų tardymo dokumentuose.

Šiandieninės mafijos galvos mėgsta įsivaizduoti esantys teisieji, išlaikę tradicines moralines vertybes. „<...> kitaip tariant, garbingi vyrai, kurie padeda silpniesiems, o ne juos išnaudoja, kurie visada daro gera ir niekada bloga, – rašo Rosario Spatola (9), – gyvena kupiname pavojų ir pinklių pasaulyje".

Čia kyla problema. Kadangi mafijozų patiriamos pinklės ir rizika toli gražu nėra prasimanytas jų kasdienio gyvenimo bruožas, kaip jie sprendžia šį klausimą? Kaip keičiasi jų gyvenimas ir požiūris į pasaulį nuolat gresiančios mirties sąlygomis?

Mūsų tyrimai parodė, kad dauguma mafijozų neturi ritualiniokultinio atsakymo į šį klausimą. Ženklus jų veiklos ir elgsenos „supasaulietinimas", atrodo, nepalieka vietos polinkiui į sublimaciją. Mūsų dienų mafijozams, rodos, nebūdinga orientacija į tai, ką Veble-

nas vadino „religine praktika“ ir taikė nusikaltėliams verslininkams bei grobuoniškoms kultūroms, nei polinkis į apeigas ir prietarus.

Jie nelinkę menkinti kiekvienos vykdomos operacijos vertės ir rizikos ar tai „neigti“. Mafijozas verslininkas *žino* galįs mirti smurtine mirtimi ir bijo to, kaip ir kiekvienas asmuo, rizikuojantis savo gyvybe. Tačiau tą akimirką, kai jo gyvybei pradeda grėsti nuolatinis pavojus, jis randa problemos sprendimą. Dažniausiai to sprendimo pagrindas – prieštaringa sintezė savisaugos instinkto ir įsisąmonintos didelės rizikos, susijusios su jo veikla. Mirties problema bandoma spręsti, viena vertus, visapusiškai branginant gyvenimą ir jo teikiamus malonumus – tarp jų ir „labiausiai pašėlusius“ bei „amoraliausius“, – kita vertus, laikantis „barbariškos“ moralės.

Iš daugelio pastebėjimų tiesiogiai bendraujant su mafijozais galima sudėlioti jų pasaulio viziją, kurią būtų galima apibrėžti kaip „herojišką“ ir „nekrikščionišką“, neįprastą ir iš pažiūros mažai vakarietišką. Remdamiesi ja, mafijozai mirtį laiko kokybine savo išskirtinumo pasekme. Daugeliu požiūrių jų mentalitetas yra elitarinis. Ne visi žmonės yra vieno lygio, todėl, mafijozų nuomone, ne visos gyvybės yra lygiavertės. Vienų yra vertesnės už kitų. Kai kuriuos žmones galima nužudyti nelaikant to nusikaltimu, nes jie priklauso žemesniam sluoksniui, yra „neišrinktųjų“ kategorijos nariai.

Kitų žmonių gyvenimas, atvirkščiai, yra labai vertingas ir turi būti rūpestingai saugomas. Tačiau vertė yra grynai subjektyvi. Ji priklauso ne nuo gyvenimo trukmės, bet nuo jo kokybės. Aukštą padėtį pasiekęs žmogus gali būti laikomas pakankamai nugyvenęs dar būdamas jaunas. Čia pateikiama ištrauka iš neoficialaus tardytojo pokalbio su garsiu mūsų dienų Palermo mafijozu apie mafijos galvos Inzerillo mirtį padės geriau suprasti tokį požiūrį:

TARDYTOJAS: Toto Inzerillo buvo nužudytas. Jis tebuvo trisdešimt septynerių. Ar negaila mirti tokioje jaunystėje? Juk tokiame amžiuje gyvenimas dar tik prasideda... Dar tiek siektinų tikslų, tiek dalykų, kuriuos galima pamatyti ir padaryti...

MAFIJOZAS: Sutinku, Inzerillo mirė trisdešimt septynerių. Bet šie jo 37 metai verti tiek pat, kiek eilinio žmogaus 80. Inzerillo *gerai gyveno*. Jis iš gyve-

nimo daug gavo. Kiti niekada neturės nė šimtosios dalies. Negaila mirti tokiame amžiuje, jei padaryta, gauta ir pamatyta tai, ką Inzerillo padarė, pamatė ir gavo. Jis mirė nenuvargintas gyvenimo ar juo nepatenkintas. Jis mirė *pasisotinęs* gyvenimu. Štai toks skirtumas (11).

Toks kokybinis žmonių skirstymas tėra klasikinio mafijozo mentalitete glūdinčio požiūrio išplėtimas. Tačiau tradiciškai smurtinės mirties ir konfliktų su valstybės valdžia atvejai buvo daug retesni ir ne tokie pastebimi. Mafijozas iš „Pelėdos dienos" turi sukūręs penkis žmonijos hierarchijos sluoksnius ir į aukščiausiąjį gali įtraukti ir priešais stovintį karabinierių kapitoną:

„Aš, – toliau tęsė don Mariano, – truputį pažįstu pasaulį ir tai, ką mes vadiname žmonija, skiriu į penkias kategorijas: žmonės, pusžmogiai, žmogeliai (nors ir gerbiu), raguotieji ir kiti <...> Žmonių yra labai mažai; pusžmogių – mažai, džiaugčiausi, jei žmonija baigtųsi šiais <...> Bet ne, ji turi dar žemesnį sluoksnį – žmogelius, kurie kaip vaikai mano esą dideli, beždžionės, kartojantys didžiųjų veiksmus <...> Ir dar žemesnį, raguotuosius, kurių jau pulkai <...> Ir pagaliau visi kiti, kurie turėtų lyg antys gyventi balose, nes jų gyvenimas turi prasmės ir išraiškos ne daugiau nei ančių <...> Jūs, net jei šitais popieriais mane nukryžiuosite kaip Kristų, jūs esate žmogus <...>" – „Ar jums atrodo žmogiška nužudyti ar užsakyti nužudyti kitą žmogų?" – „Aš niekada nieko panašaus nepadariau. Bet jei jau manęs klausiate, ar teisinga atimti žmogui gyvybę šiaip, dėl pramogos, kad tiesiog pakalbėtume apie gyvenimą, atsakysiu: pirma reikia pažiūrėti, ar jis žmogus <...> (12)".

Remdamasis tokiu pat požiūriu, mafijozas verslininkas, dar labiau nei klasikinis mafijozas, suteikia sau teisę žudyti. Kita vertus, baimė numirti per anksti, kol nepasiekti aukštesnės hierarchijos pakopos tikslai, verčia mafijozą siekti gyvenimo pilnatvės ir jo malonumų.

Šių žmonių gyvenimas nepaprastas. Jų nematysi dykinėjančių. Sutvarko kokį reikalą ir pietauja su draugais. Paskui sutvarko kitą reikalą ir eina pas meilužę. Paskui sugrįžta „patikrinti padėtį" <...> Jie nuolat juda, daug valandų praleidžia mašinoje, važinėja šen ir ten <...> Vėliau eina į barą paplepėti.

Važiuoja aplankyti kokio giminės, paskui aptaria reikalus <...> Daugelis jų yra poligamai. Turi keletą šeimų ir daug vaikų. Valgo, geria, linksminasi, žudo. Viskas vyksta intensyviai, be tvarkos, be paliovos, – jų laikas nesustingęs (13).

MAFIJOS ŠEIMA IR KOSKA

Kadangi mafijozas nėra nei profesija, nei nuolatinė būklė, mafijozai nesudaro socialinės klasės sociologine šio termino prasme kaip, tarkime, žemvaldžiai, kapitalistai ar darbininkai. Sėkminga mafijozo veikla ekonominėje srityje suteikia jam ir jo šeimai kurią nors klasę atitinkančią padėtį. Toji padėtis gali veikti (ir iš tiesų stipriai veikia) gausių vietos bendruomenių gyvenimo būdą bei vertybių sistemą, bet pati savaime nereiškia klasinės padėties ir netgi nėra jos prielaida.

Pasiekta klasinė padėtis nėra *mafijozo* padėtis, – tai žemvaldžio, dvarininko, prekybininko ar kapitalisto padėtis, kuri priklauso nuo sėkmingos mafinės veiklos rezultatų panaudojimo būdo.

Tų rezultatų perdavimas savo palikuonims gali padėti išlaikyti mafijozui pasiektą padėtį ilgesnį laiką, negu trunka aktyvaus gyvenimo tarpsnis, ir gali palengvinti jo palikuonių kelią į naujas sėkmės viršūnes. Tačiau tiesioginės mafijozo funkcijos ir asmeninės savybės neperduodamos. Tose sferose *turnover* yra gana aukštas: mafijozų vaikams labai retai pavyksta išlaikyti aukštą savo tėvų pasiektą padėtį. Mafijos, ir tradicinės, ir verslo, elito atrankos kriterijai grįsti laisvų varžybų principu. Bandymai priverstinai, „iš aukščiau" siūlyti kandidatus į palikuonis beveik visada baigiasi mafijos grupuotės vienybės sutrikimu ir smurtiniais konfliktais.

Grupės galva taip pat nebūtinai pasirenkama pagal amžių. Yra garsių mafijos koskų, kurioms vadovauja jauni asmenys ar tik truputį vyresni už kitus gaujos narius. Iš lentelės, kurioje atskleista devynių svarbiausių Kalabrijos pietų Jonijos jūros pakrantės sričių mafijos koskų sudėtis pagal narių amžių, matyti, jog tik dviejose grupėse galvos amžius smarkiai viršija vidutinį jos narių amžių. Dažniausiai amžiaus skirtumas tarp galvos ir pavaldinių nėra didelis, o dviem atvejais grupės galva jaunesnis, nei yra jos narių amžiaus vidurkis.

Tai, kas pasakyta, nereiškia, kad mafijos pasaulį valdo tokie patys judėjimo, pareigų ir funkcijų specializacijos pagal kompetenciją bei personalo atrankos kriterijai, kurie būdingi valdant oficialias organizacijas ir kurie aprašyti sociologijos vadovėliuose. Tai tik reiškia, kad lemiamas mafijos grupuotės vidaus hierarchijos kriterijus nėra vadovaujamos padėties paveldėjimas ar paskyrimas, o tik koskos valdymui būtinos asmeninės savybės. Jei tuo metu valdančių mafijos galvų vaikai nepaveldi tokių savybių kaip, tarkime, padidėjęs agresyvumas, gudrumas, ramūs nervai, protas, žiaurumas, gebėjimas greitai spręsti ir t. t., įvyksta intensyvus postų persistumdymas tiek vienos mafijos grupuotės viduje, tiek ir tarp tam tikro rajono mafijos grupuočių.

Tačiau tvirtėjant verslo mafijai randasi ir šios hierarchijos kaitos valdymo strategija. Šiandienos mafijozai jau daugiau nei dešimtmetį bando kontroliuoti judėjimą gaujų viduje. Toks bandymas yra platesnio mafijos gyvavimo ir atskirų mafijos grupuočių įsitvirtinimo proceso dalis.

7 LENTELĖ. *9 Kalabrijos mafijos koskų narių amžiaus vidurkis ir vado amžius*

Koskos pavadinimas	Koskos teritorija	Narių amžiaus vidurkis (metais)	Vado amžius
Cataldo-Marafioti	Lokris–Ardorė–Dzeračė	37	42
Nirta-Romeo	S. Luka–Bjankas–Bovalinas	40	67
Ursino-Jerinò	Džojoza Jonika	34	53
Ruga	Monasteračė–Stilas–Riačė	31	29
D'Agostino	Kanolas–S. Ilarijas	39	54
Mazzaferro	Marina di Džojoza Jonika	32	38
Acquino-Scali	Marina di Džojoza Jonika	33	36
Cordí	Lokris	35	29
Macrí	Sidernas	39	43

Šaltinis: *apdoroti duomenys iš teismo dokumentų (Carabinieri di Reggio Calabria, 1979) ir kitų.*

Matome formuojantis mafijozų draugijas, kurioms būdingas praeityje neregėtas stabilumas ir pastovumas. Pagrindinėse Kalabrijos pietų ir Vakarų Sicilijos komunose formuojasi stabilus mafijozų *luomas*, gausus ir vis didėjantis. Stabilizacijos mechanizmas pagrįstas *paveldėjimo įteisinimu*, o pagrindinė susidariusios naujos padėties dalis yra mafijos šeima – įmonė ir *koska*, suprantama kaip glaudžiai susijusių ar susiliejusių šeimų visuma.

Tradicinės mafijos vado valdžia priklausė *ir* nuo jo gebėjimo suburti apie save daugiau ar mažiau nuolatinę šalininkų, susijusių su juo palyginti plačiais ryšiais, grupę, kurią paprastai sudarydavo ne daugiau kaip 15–20 asmenų, o šiandienos mafijos versle dalyvauja didelės žmonių grupės, kartais susidedančios net iš 70–80 suaugusių vyrų, kurių centre yra branduolys, sudarytas iš vienos ar daugiau paprastai didelių biologinių šeimų.

Didelė šeima ir platūs giminystės ryšiai yra būtina – *conditio sine qua non* – dabartinio Kalabrijos ar Sicilijos mafijos lyderio sąlyga. Aplink pagrindinį koskos branduolį vėliau formuojasi įvairių netikra giminyste ir praktine draugyste pagrįstų ryšių tinklas, bet pagrindine sudedamąja dalimi lieka pirminis klanas, kurio vardu pavadinta koska.

Pamatinis vidaus ryšys – biologinė pirmo laipsnio giminystė. Laikui bėgant ji keičia kitokius ryšius ir tampa vieninteliu šiuolaikinių mafijos grupuočių vidaus ryšiu. Aplink vieną asmenį, kad ir koks jis būtų gabus megzti draugystės ir klientų ryšius ar vykdyti mafijos ir verslo funkcijas, susibūrusios grupės pasižymi vidiniu trapumu, dėl kurio jos gana greit nusilpsta ir suyra. 1979–1980 metais atliktų 14 galingiausių Kalabrijos mafijos koskų tyrimų rezultatas vertė stebėtis: nė vienos iš jų nesudarė mažiau nei trijų brolių branduolys. Septynių iš jų centrą sudarė 4 šeimos, kiekvienoje iš jų po 4 brolius, o trys iš jų buvo susibūrusios apie 6 šeimų branduolį su 6 vadovaujančiais broliais.

Suprasti aptariamą reiškinį galėtų padėti ekonominės priežastys, susijusios su pasikeitusiu mafijos veiklos pobūdžiu. Veikla grindžiama šeimomis, kurios kartu yra ir įmonės, ir įmonėmis, kurios kartu yra šeimos, ir to pasikeitimo nulemtu didesniu bendruomenės narių įsitraukimu į reikalų valdymą. Tačiau esama ir svarbių

8 LENTELĖ. *Brolių šeimų skaičius 14 pagrindinių Kalabrijos mafijos grupių*

Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės zonos koskos		Kalabrijos Jonijos jūros pakrantės zonos koskos	
koskos pavadinimas	brolių šeimų skaičius	koskos pavadinimas	brolių šeimų skaičius
De Stefano	3	Nirta	3
Mamoliti	4	Mazzaferro	6
Rugolo	6	Cataldo	4
Cianci	3	D'Agostino	4
Piromalli	3	Ursino	6
Mazzaferro	4	Jerinò	4
Pesce	4	Ruga	4

Šaltinis: *anagrafinių ir teismo dokumentų tyrimai.*

„kovinių" priežasčių, susijusių su padažnėjusiais mafijos mikropasaulio vidaus konfliktais, verčiančiais didinti minimalų biologinių šeimų skaičių (o kartu ir suaugusių vyrų skaičių), būtiną norint iškovoti ir išlaikyti aukščiausią postą.

Mafijozo turimų brolių ar sūnų skaičius jo priešininkų pripažįstama kaip vertinga ypatybė. Koviniu požiūriu stiprių narių skaičius kurioje nors koskoje kitoms koskoms yra vienas iš svarbiausių elementų ir turi lemiamos reikšmės teritorinėms ar panašios veiklos srities grupuotėms renkantis konflikto ar sąjungos strategiją.

Priklausymas gausiai šeimai lemia ir tos pačios koskos vidaus hierarchiją tuo atveju, jei ji sudaryta iš dviejų ar daugiau susijungusių šeimų klanų. Vieno ar dviejų giminaičių netektis gali nulemti, kaip tai atsitiko Jonijos jūros pakrantės zonos Kalabrijos koskai, susidedančiai iš Cataldo ir Marafioti klanų, vadovaujamo vaidmens praradimą, kai koskos galva užima garbės pozicijas.

Giuseppe Cataldo iškilo į vadus ne tik dėl savo asmeninių savybių, o ir sumenkus Bruno Marafioti galiai po to, kai jo brolis ir sūnus buvo nužudyti. Senasis vadas Marafioti išsaugojo „garbės prezidento" postą (15).

Šiuolaikinės mafijos koskos valdžia ir prestižas ypač priklauso nuo jos narių skaičiaus. Galingiausios mafijos grupuotės kartu yra ir pačios gausiausios: nuo 5–10 suaugusių vyrų mažiausiose koskose iki 20–30 – vidutinėse ir iki 70–80 – didžiausiose koskose.

Kokiu būdu užtikrinama vidinė koskos branduolio vienybė? Vien giminystės ryšys, nors ir „normatyvinis", pats savaime gali būti nepakankama veiksmingo bendradarbiavimo, lojalumo ir vienybės tarp skirtingų biologinių šeimų sąlyga. Antropologinės studijos parodė, kad būtent tarp *brolių šeimų* Sicilijoje ir įvairiuose Vidužemio jūros pakrantės regionuose dažniausiai kyla nesutarimai ir konfliktai, o ne vyrauja bendradarbiavimas ir solidarumas.

Jei prie šių bendro pobūdžio pamąstymų pridursime mafijos šeimas formuojančių žmonių savybes, kitaip tariant, tai, kad jie yra agresyvesni ir plėšresni nei kiti individai, ir tai, kad auklėdamos tos šeimos skatina jėgos naudojimą tarpasmeniniuose santykiuose, taps aišku, kad mafijos grupuočių vidinė vienybė nėra savaime suprantama ir iš pirminių įsipareigojimų mechaniškai kylantis dalykas. Esama labai konkrečios galimybės, kad paprastai į išorę nukreiptas koskos agresyvumas atsisuks į ją pačią ir sukels pavojingus vidaus konfliktus.

Daugelis mafijos grupuočių į šį nuolatinį skilimo pavojų įvairiai reaguoja: a) plečia giminystės ryšius tarp savo narių, netgi skatina santuokas tarp pirmos eilės pusbrolių, pavyzdžiui, Sicilijos mafijos Spatila–Inzerillo–Gambino–Di Magio šeima, kuri per kelias kartas virto viena grupe; b) kuria ekonominio suinteresuotumo ryšius tarp tų pačių narių, įtraukiami ir antraeiliai šeimos nariai – moterys, paaugliai, seniai; c) kuria tikrą „šeimos komunizmą", paremtą bendra nuosavybe ir bendru didžiosios dalies ekonominės veiklos bei vidiniam koskos branduoliui priklausančių turtų valdymu. Garsus mafijos lyderis iš Džoja Tauro slėnio taip karabinieriams pareiškė:

Aš su broliais turiu savo veiklos bendrovę, taigi valdome turimą nuosavybę (citrusų ir alyvmedžių sodus), taip pat degalinę ir įvairias transporto priemones, kurios tik dėl komercinių priežasčių pirma buvo registruotos mano brolio

Giacomo vardu <...> Mes, visi trys broliai, kartu valdome bendrą turtą ir visi gauname pelną <...> (17).

Taip pat ir Palermo Inzerillo šeimos klane galima įžvelgti tą vieną seniausių turto valdymo formų. Teisėjo Falcone's liudijimu, penki broliai Inzerillo kartu su savo tėvu turėjo plačiai išvystytą legalų verslą, naudojosi finansais ir turtais, užrašytais vieno iš jų, Salvatore's, koskos galvos, vardu. Tirdamas kai kurių iš jų padėtį, Falcone išryškina įvairių klano narių ekonominės veiklos susiliejimą.

Inzerillo Santo neturi asmeninės einamosios sąskaitos banke, o tai labai stebina, nes jis verčiasi prekyba; vadinasi, jie su broliu Salvatore visiškai nepasiskirstę reikalų <...> Prie to pridūrus, kad ir Pietro Inzerillo yra pasirašęs ne vieną pavedimą į Salvatore's Inzerillo einamąją sąskaitą, galime tarti, jog ir minėtasis kaltinamasis „tarnavo" broliui ir jo veikla nebuvo atskirta nuo pastarojo (18).

Polinkis kartu valdyti turtą ir turėti bendrą nuosavybę, aišku, būdingas tik pagrindiniam koskos branduoliui. Kitos ją sudarančios šeimos turi plačią įvairiose ekonomikos srityse veikiančių įmonių autonomiją.

Šiuolaikines mafijos grupuotes apibūdina ne tik ekonominė, kovinė ir kita jau nagrinėta veikla, bet ir maksimaliai didžiausio paveldėtojų skaičiaus principas, darantis įtaką atskirų mafijozų ir jų šeimų elgesiui. Tokios strategijos pagrindinės kryptis yra kuo didesnis sūnų skaičius ir vis didesnė mafijos grupuočių endogamija.

Polinkis turėti daug palikuonių matyti iš demografinio mafijos grupuočių augimo, kurio rezultatai akivaizdūs įvairiose vietos bendruomenėse, kai lyginamas mafijos šeimų narių ir ne mafijos šeimų narių kiekis. Pateiktoje lentelėje lyginami atsitiktinai parinktų 210 mafijos šeimų, gyvenusių Džoja Tauro slėnio komunose 1980–1981 metais, vidutinis dydis ir narių skaičius su tais pačiais metais tose komunose gyvenusių visų šeimų duomenimis pagal paskutinį gyventojų surašymą.

Vidutinis mafijos šeimos dydis yra 5,5 narių, o visų šeimų vidurkis lygus 3,5. Kai kuriose komunose mafijos šeimos daugiau

nei du kartus viršija vidurkį, o jų narių skaičius kai kuriais atvejais sudaro daugiau nei 2% visų gyventojų. O iš tų 210 šeimų, remdamiesi teismo dokumentais ir kitais šaltiniais, atrinkę tas, kurių turtas įvertintas daugiau nei 500 milijonų lirų, gausime tokį vaizdą.

9 LENTELĖ. *210 Džoja Tauro slėnio mafijos šeimų vidutinis dydis ir narių skaičius*

Komuna	*Mafijos šeimų skaičius*	*Narių skaičius*	*Vidutinis dydis*	*Visų šeimų vid. dydis 1981m.*	*Gyventojų pagal 1981 m. surašymą*
Rosarnas	32	155	4,8	3,6	13 845
Džoja Tauras	41	167	4,1	3,5	17 592
Taurianova	25	131	5,2	3,4	15 384
Polistena	15	77	5,1	3,4	10 699
Citanova	9	45	5,0	3,1	10 523
Opidas	24	173	7,2	3,2	5 782
Seminara	8	60	7,5	3,5	4 214
Ridzikonis	13	69	5,3	3,5	6 956
Palmis	7	38	5,4	3,2	18 705
Sinopolis	12	72	6,0	3,5	2 463
Delianova	8	72	9,0	3,3	3 638
Činkvefrondis	6	34	5,7	3,2	5 678
S. Džordžijas M.	10	66	6,6	3,4	4 150
Iš viso	*210*	*1 159*	*5,5*	*3,5*	*119 629*

Šaltinis: *Įvairūs teismo ir anagrafiniai dokumentai. (Autorius dėkoja dr. Giuseppe'i Tucci'ui, Palmio prokurorui, už pagalbą renkant duomenis.)*

Turtingiausios mafijos šeimos, kaip matome, sutampa su gausiausiomis šeimomis. Atrodo, siekimas turėti daugiau palikuonių tose mafijos grupėse, kurios jau pasiekusios aukščiausią ekonominės hierarchijos pakopą, palyginti su tos pačios prigimties, bet žemesnės padėties grupėmis ir su normaliomis tos bendruomenės šeimomis, yra pats intensyviausias.

Antroji palikuonių kiekio didinimo strategijos kryptis – pasinaudojimas mafijos šeimų moterimis siekiant išplėsti koską per

santuokinius ryšius su teritoriškai artimomis mafijos grupėmis. Šis dažnai aptariamas mafijos šeimų polinkis legalizuotis per savo palikuonių santuokas su *gerbiamų* visuomenės sluoksnių palikuonimis atliko svarbų vaidmenį Amerikos mafijos istorijoje (20), tačiau, atrodo, neturėjo įtakos Sicilijos ir Kalabrijos mafijai aštuntajame dešimtmetyje. Iš 50 mūsų nagrinėtų santuokų, įvykusių Sicilijos ir Kalabrijos mafijos šeimose 1970–1980 metais, 35 buvo sudarytos mafijos šeimų narių, 10 jų įvyko tarp moterų iš mafijos šeimų ir vyrų ne iš mafijos šeimų, ir 5 – tarp vyrų iš mafijos šeimų ir moterų, nepriklausiusių mafijos šeimoms.

Luomo endogamija ir didelis vyriškos lyties vaikų skaičius įtvirtino mafijos grupių valdžią ir įtaką vietos bendruomenei iki neįsi-

10 LENTELĖ. *102 Džoja Tauro slėnio mafijos šeimų, kurių turtas viršija 500 milijonų lirų, vidutinis dydis ir narių skaičius*

Komuna	*Mafijos šeimų skaičius*	*Narių skaičius*	*Vidutinis dydis*
Rosarnas	10	67	6,7
Džoja Tauras	15	107	7,1
Taurianova	9	63	7,0
Polistena	8	54	6,8
Citanova	3	20	6,7
Opidas	16	143	8,9
Seminara	6	50	8,3
Ridzikonis	6	45	7,5
Palmis	4	27	6,7
Sinopolis	7	53	7,6
Delianova	8	72	9,0
Činkvefrondis	3	21	7,0
S. Džordžijas M.	7	55	7,9
Iš viso	*102*	*777*	*7,6*

Šaltinis: *įvairūs teismo ir anagrafiniai dokumentai. (Autorius dėkoja Palmio prokurorui dr. Giuseppe'i Tuccio už pagalbą renkant duomenis.)*

vaizduotų mastų. Daugelyje mažų ir vidutinių Kalabrijos ir Sicilijos komunų du ar trys dideli šeimų klanai per pastaruosius dešimt metų sugebėjo užkariauti didžiąją dalį vietos ekonominių išteklių ir kartu imtis kontroliuoti politinę valdžią užvaldydami daugelį funkcijų ir darbų, pirma priklausiusių viešųjų ryšių sričiai.

Šitame miestelyje Santo grupei priklauso per 200 asmenų, mafijozų ir nemafijozų, moterų, jaunuolių ir vaikų, sudarančių 25–30 šeimų. Jie glaudžiai susigiminiavę su Calvesi'o grupe iš Montegrano ir su Segestos grupe iš Altopjano. Visos trys koskos veikia statybos, turizmo – joms priklauso viešbučiai ir kempingai – bei žemės ūkio srityse. Galima sakyti, kad joms priklauso didžioji statybos įmonių dalis. Jau keletą metų tos mafijos grupės šio rajono ekonomikos rinkoje tampa mažiau „matomos" <...> Gal todėl, kad šios grupės po penkių ar šešių santuokų tarp jaunųjų mafijozų ir „mafijozių" iš trijų koskų tapo tokios didelės, jog joms nebūtina imtis verslo už koskos ribų <...>

Dabar jie veikia koskos viduje. Darbų užsakymus gauna iš savo artimo giminaičio, kuris yra rajono tarybos narys. Daugelį statybinių medžiagų išgauna iš savo karjerų. Statybines mašinas ir kitą įrangą nuolat vienas iš kito skolinasi <...>. Taip pat skolina vieni kitiems pinigų, be procentų arba su labai mažais procentais <...>

Šiame miestelyje išrinkti komunos tarybos narį pakanka 100 balsų. Santo grupė tris narius renka tiesiogiai, kitus tris ar keturis priverčia išrinkti. Dabar jų yra pakankamai daug, kad sukurtų savo „mažą pasaulį", kuriame susitinka, užsiima verslu, tariasi dėl santuokų, augina vaikus. Likusiai miestelio daliai vis sunkiau sužinoti apie jų gyvenimą ir darbus. Daugelį dalykų jie jau daro savo grupėje <...> (21).

PENKTO SKYRIAUS PASTABOS

1. P. Arlacchi, *Mafia e tipi di societa*, iš *Rassegna Italiana di sociologia*, 1980, Nr. 1, p. 24–25

2. Interviu Nr. 1.

3. „Pelno troškimas, noras turėti kuo daugiau pinigų pats savaime neturi nieko bendra su kapitalizmu. Tokį tikslą turi padavėjai, daktarai, menininkai, kokotės, vežikai, paperkami tarnautojai, kareiviai, banditai, elgetos, kryžiuočiai, lo-

šėjai, elgetos: galima sakyti, *all sorts and all conditions of men*", M. Weber, *L'etica protestante e lo spirito del capitalismo*, Firenze, Sansoni, 1973, p. 67.

4. Interviu Nr. 10.

5. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú* 59 (sudarytojas dr. Cordova), 1978, p. 154.

6. Iš *L'Ora*, 1982 liepos 13.

7. „Tiesa, vėliau Valstybės taryba pakeitė sprendimą, atstatydama jį ir perkeldama į naują vietą „šiaurėje" <...> Tačiau su Mazzaferro susiję reikalai, draugai, bendrovės akivaizdžiai rodo <...>, kad mafijos zonoje dirbantis teisėjas perima mafijos mentalitetą, *suvaržo savo veiksmų laisvę* mafijos naudai", A. Madeo, *La nuova mafia*, Bologna, 1976, p. 134.

8. Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XCV, 1978.

9. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119,* Tribunale di Palermo, 1982, p. 485.

10. T. Veblen, *La Teoria della classe agiata*, Torino, Einaudi, 1971, p. 225–253.

11. Palermas, 1972 pavasaris.

12. L. Sciascia, *Il giorno della civetta*, Torino, Einaudi, 1972, p. 118–119.

13. Interviu Nr. 18.

14. P. Arlacchi, *Mafia, contadini e latifondo nella Calabria tradizionale. Le strutture elementari del sottosviluppo*, Bologna, Il Mulino, 1980, p. 112–126.

15. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piu 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979, p. 29–30.

16. J. K. Campbell, *Honour, Family and Patronage*, Oxford, Oxford University Press, 1964, p. 103–104; C. G. Chapman, *Milocca. A Sicilian Village*, Cambridge, Mass., Schenkman, 1971, p. 76–77; E. L. Peters, *Aspects of Rank and Status among Muslims in Lebanese Village, in Mediterranean Countrymen: Essays in the Social Anthropology of the Mediterranean*, sudarytojas J. Pitt-Rivers, den Haag, Mouton, 1963, p. 184; P. Schneider, J. Schneider, *Culture and Political Economy in Western Sicily*, New York, Academic Press, 1976, p. 73–79.

17. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I, II, III, IV, 1980, p. 233.

18. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119*, p. 656, 660.
19. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza istruttoria del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova); Tribunale di Reggio Calabria, *Atti del processo contro Paolo De Stefano piú 59*, t. XCV, 1978; Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1979; Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 260 persone operanti nel versante tirrenico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I,II, III, IV, 1980; Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 101 piú 19 persone operanti nel versante jonico della provincia di Reggio Calabria e di altre del Nord e Centro Italia*, t. I–II, 1981.
20. D. Bell, *Crime as an American Way of Life*, iš *The End of Ideology*, New York, Free press, 1965; F. Ianni, *A Family Business*, London, Routledge and Kegan Paul, 1972; A. G. Anderson, *The Business of Organized Crime*, Stanford, Hoover Institution Press, 1979.
21. Interviu Nr. 16.

VI

Mafinio kapitalizmo ribos

TEISMŲ PROCESAI, ADVOKATAI, EKSPERTAI

Nuolatinio konflikto su teisinėmis institucijomis sukelta mafinės veiklos rizika ir jos poveikis visam mafijozo gyvenimui pakeitė šio nuomonę apie baudžiamąjį procesą ir jo pagrindinius veikėjus. Tvirtą klasikinio mafijozo įsitikinimą dėl teisminės baigties kriminalinių nusikaltimų, kurių pagrindinis veikėjas jis buvo, pakeitė budrumas ir nerimas. Vito Cascio Ferro 69 kartus galėjo būti apkaltintas ir 69 kartus išvengti bausmės dėl kiekvienai tradicinės mafijos galvai būdingo gebėjimo paveikti teismą ir valdyti visas baudžiamojo proceso stadijas, o apie mafijozą verslininką to negalima pasakyti.

Didesnis visuomeninis ir kultūrinis šiandieninių teisėjų sluoksnio nevienalytiškumas bei sudėtingesnė baudžiamosios teisės sistema labiau apsaugo visą teismo procesą nuo mafijos ar politikų valdžios įtakos. Kitaip tariant, šiandien yra daugiau asmenų ir institucijų, galinčių kištis į baudžiamąjį procesą ar jį trukdyti, bet taip pat yra daugiau asmenų ir institucijų, keliančių mafijozams nemažą pavojų.

Todėl santykiai su teisine sistema, kuri skiriasi nuo anksčiau galiojusios, kai tereikėjo įbauginti liudytojus, kad būtum išteisintas dėl įkalčių stokos, daugelio laikytos mafijozo išskirtinumo ženklu, šiandien kelia didžiausią susirūpinimą. Norint išvengti baudžiamojo kodekso, reikia: a) didelių piniginių investicijų; b) daugiau progų, kad būtų galima paspausti ar paveikti; c) nemažai techninių žinių.

Štai kodėl kiekviena mafijos grupė linkusi turėti nuolatinius konsultantus ir bendradarbius advokatus, mokesčių ekspertus ir teismų darbuotojus, galinčius teikti tam tikrą informaciją ir pata-

rimus. Mafijos koskai priklausančio patarėjo, advokato figūra, kurią taip išpopuliarino knyga „Krikštatėvis“, Kalabrijoje ir Sicilijoje vis dažnesnė.

Kad į mafijos grupes įtraukiama gynimo funkcija, rodo visoms svarbiausioms koskoms būdinga praktika tos grupės narių teismo procesuose turėti *savo* advokatus. Todėl po kurio laiko advokatas A tampa koskos X advokatu, o advokatas B – koskos Y advokatu. Jie labai retai keičiasi vietomis, kaip rašo teisėjas Cordova apie Redžio Kalabrijos provincijoje įsigalėjusią padėtį, „<...> beveik nepastebėta, išskyrus retas išimtis, kad kaltinamasis, priklausantis vienai grupei, būtų globojamas priešingos grupės interesus ginančio advokato, aišku, skirtingų teismo procesų metu“ (1).

Šiandien tam tikro lygio mafijos koskos gynybos poreikis yra toks didelis ir nuolatinis, kad ekonomiškai apsimoka į koską ar į jos artimiausią aplinką įtraukti vieną ar daugiau advokatų. Taip gynyba praranda santykį advokatas–klientas ir tampa visos grupės gynyba: „Galėtume sakyti, kaltinamo mafijozo kolektyvinės kaltės pobūdis, – rašo teisėjas Macrí, – lemia, kad ir jo gynyba nėra atskiro asmens, o visos grupės, kurios dalis jis yra, gynyba. Tradicinės santykio gynėjas–klientas sąlygos visiškai pasikeitė ir apsivertė: dabar ne gynėjas nustato klientui naudingiausią gynybos liniją, o kaltinamasis kelia sąlygas gynėjui ir priverčia jį laikytis visai grupei naudingos linijos“ (2).

Gynėjo funkcijos įtraukimas į koskos struktūrą turi ir kitų privalumų, be to, kad sumažėja finansinės išlaidos ir garantuojamas koskos ir jos veiklos saugumas. Pavyzdžiui, didėja pačios koskos atsparumas teismų valdžios spaudimui. Koskos nariai, kuriems nėra pareikštas kaltinimas, gali tiesiogiai kontroliuoti kaltinamų kolegų elgesį, gauti informaciją iš gynėjų, nesaugojančių tardymo paslapties. Taip koska gali išvengti galimų išdavyščių, „nuolaidų“ ir atgailos, kartu neutralizuoti kiekvieną valdžios žingsnį.

Gindamas jau žinomą kaltinamąjį, advokatas privalo rūpintis, kad nebūtų pakenkta nežinomiems kaltiesiems, kurių interesams jis faktiškai atstovauja. Todėl gynėjo dalyvavimas kaltinamojo tardyme – tai ne tik būtina gynybos teisė, bet ir privilegijuotas informacijos šaltinis, iš kurio koska sužino dar slepia-

mus tardymo rezultatus. Bet tai dar ne viskas. Gynėjas ne tik gali pranešti apie pareikštus kaltinimus, nurodyti įkalčių šaltinius, vos tik prokuroras juos pateikia kaltinamajam, ne tik žino viską, ką kaltinamasis pasako tardymo metu (dar nežinomi ar besislapstantys nusikaltėliai gali sugalvoti alibi ir gynybą remdamiesi tuo, ką pasakė pirmasis kaltinamasis), bet kartu jo buvimas yra lyg bauginimas, paties kaltinamojo perspėjimas, primenantis, kad viskas, ką jis pasakys, bus žinoma kitiems koskos nariams (3).

Todėl visi, kurie patenka į kalėjimą, „<...> savo gynėjus renkasi iš gana mažos advokatų grupės, griežtai atsisako kitų, kurie, matyt, nenusipelno tokio pasitikėjimo“ (4). Svarbiausioms mafijos koskoms reikalingas gynybos monopolis yra stipri nepakankamai „lanksčių“ ar sunkiai „valdomų“ advokatų spaudimo priemonė, nes jie rizikuoja likti be klientų ir būti išstumti iš svarbiausių teismo procesų.

Vis didėjantis advokatų įsitraukimas į mafijos grupių gyvenimą lemia vis dažnesnį jų dalyvavimą konfliktuose tarp koskų. Pastaraisiais metais padaugėjo nužudymų ir pasikėsinimų, taip pat suėmimų ir kaltinimų, kurių pagrindiniais veikėjais buvo garbingosios profesijos atstovai, per daug atsidavę klientų interesams (5). Reikšmingi du teisėjo Macrí cituoti atvejai:

Apsiribojant Redžio Kalabrijos provincija, galima prisiminti jauną advokatą, gynusį garsų mafijozą, kaltinamą žmogžudyste ir besislapstantį nuo teisingumo. Proceso metu, kai kaltinamojo padėtis rodėsi kritiška, tas advokatas nedvejodamas iš gynėjo tapo liudytoju ir pateikė savo ginamojo alibi. Jis pasakė nusikaltimo dienos rytą sutikęs kaltinamąjį Milane (žmogžudystė įvyko tos pačios dienos vakare Džoja Tauro slėnio Jonijos jūros pakrantės kaime), bet negalėjo pasakyti, kodėl atsidūrė šiame mieste, sakė nakvojęs ne viešbutyje (jo buvimas būtų buvęs užregistruotas), o draugo namuose, kurio, aišku, negalėjo įvardyti; dar pridūrė, kad neturi geležinkelio ar lėktuvo bilietų, nes atvykęs į Milaną automobiliu. Asizės teismas nuteisė kaltinamąjį (nepripažino advokato pateikto alibi), o gynėjui iškėlė baudžiamąją bylą dėl melagingo liudijimo.

Kitas įsidėmėtinas atvejis – advokatui iškelta byla <...> kaltinant jį sukeitus civilinės bylos protokolus Melito Porto Salvo teisme, nes siekė gauti garsaus mafijos boso, priverstinai gyvenančio už Kalabrijos ribų, šaukimą į teis-

mą. Šitaip padėjo jam grįžti į Redžio Kalabriją, o dėl bylos siuntinėjimo po įvairias teismines instancijas sugebėjo pratęsti jo buvimą laisvėje iki mėnesio (tas laikas sutapo su tuo metu vykusia administracinės valdžios rinkimų kampanija) (6).

Platūs interesai beveik visiškai pakeitė šiandien mafijos rajonuose vykstančių teismų atmosferą. Neliko laiko moksliškiems išvedžiojimams apie teisę ir riteriškam ceremonialui tarp kaltinimo ir gynybos. Daugelio pietų Italijos teismų salėse jau negirdėti nei *latinorum*, nei įspūdingų frazių iš *garsių ginamųjų kalbų*.

Kažkada buvo kitaip. Debatai, sakykime atvirai, buvo tam tikras šalių žaidimas, gabumų pratybos, turnyras su lankstymaisiais ir *monsieurs les anglais, tirez le premiere*, kuriame kovėsi dvi pusės: advokatas ir prokuroras.

<...> Viskas vyko tarp jųdviejų. Kaltinamųjų lyg nebūtų, į juos niekas nekreipė dėmesio. Kadaise mafijozai negalėjo sekti visų techninių proceso aspektų <...> Tiesa, jie jais nė nesidomėjo. Kita vertus, nė nereikėjo, kad mafijozai kištųsi į proceso debatus ir skelbiant nuosprendį. Savo užduotį jie jau buvo atlikę anksčiau, kai už viešo teismo proceso sienų įbaugino ar nužudė liudytojus ir sunaikino galimus įkalčius <...>

Mafijos teismų baigtį galėjai numatyti. O pirmieji apie ją sužinodavo būtent mafijozai <...> Taip, advokatai blaškėsi ir šaukė visais balsais, bet tai buvo tik „spektaklis", kurio šiandien beveik niekas neberodo <...> (7).

Dramatiškas, stiprus pozicijų susikirtimas yra dominuojantis šiandieninių mafijos teismų procesų bruožas. Advokatų oracijos saikingos ir agresyvios. Kaltinamieji gali suprasti visus debato pasažus ir atspalvius, kartais pasiūlyti gynybos liniją, vertinti kiekvieno elgesį. Jų dalyvavimas visa aprėpiantis. Procese, kuriame dalyvauja daug kaltinamųjų, šie šauksmais ir plojimais pabrėžia įvairius posėdžio epizodus. Kartais jie nutraukia posėdį, tiesiogiai grasina teisėjams ir (retiems) liudytojams.

Šiandien susiklostę glaudesni advokatų ir mafijozų ryšiai kartais matyti iš gestų ir ženklų, kuriais keičiasi kaltinamųjų suolas (arba narvas) ir gynėjai. Tai atsispindi ir advokatų kalboje. Nesunku išgirsti tokių frazių: „Gerbiami teisėjai, šio kaltinamojo ne-

kaltumas toks pat akivaizdžiai neginčytinas kaip ir „Magnum 44“ šūvis!“, „Pone pirmininke! Jūsų vietoje šiam mano prašymui taip ilgai nekliudyčiau!“

Kadangi šiuolaikinė mafija yra ekonomiškai svari, tai išteisinamojo ar kaltinamojo nuosprendžio padariniai daug svarbesni nei anksčiau. Atsitiktinė teisminė kliūtis – per daug uolus tardytojas, per daug griežtas teisėjas, per daug užsispyręs liudytojas – gali nulemti verslininko karjerą, vadovaujamą padėtį heroino versle, o tai savo ruožtu reiškia dešimčių milijardų lirų nuostolį, daugelio įmonių žlugimą ir daugelio darbuotojų atleidimą.

Ekonominiai interesai, besisukantys apie nuosprendį ar policijos raportą, dabar tokie platūs ir jų tiek daug, kad kartais gali subrandinti sprendimą fiziškai sunaikinti mafijos grupės likimą nulėmusį teisėją, policininką ar karabinierių.

Siekdamos pašalinti teisminio pobūdžio kliūtis, mafijos grupės sugalvojo ir kitokių strategijų, ne vien paprastą nepriklausomų valstybės tarnautojų žudymą. Vienas iš parankiausių būdų – kliudyti nuosprendžio įsigaliojimui pateikiant sau palankių daktarų išduotas medicininės ir psichiatrinės ekspertizės pažymas: „Nėra nė vieno svarbaus mafijos boso, kuris negalėtų pateikti įspūdingų dokumentų, liudijančių sunkiausias ligas, kurios jam neleidžia tai išvykti į priverstinio apgyvendinimo vietą, tai ištverti prevencinį įkalinimą, tai atvykti į teismo posėdį. Daugeliu atvejų tai tariamos ligos arba paprasčiausi negalavimai, kurie tampa nepaprastai sunkūs, vos tik prikimba prie kokio mafijozo (artritas, diabetas, kepenų nepakankamumas). Sprendžiant iš medicinos pažymų, mafijos vadai jau ne vienerius metus serga nepagydomomis ligomis, o jų galas prognozuojamas kaip neišvengiamai ateisiantis <...> Neretai pasitaiko ir diagnozuojamų psichinių sutrikimų tiems žmonėms, kurie labai sumaniai tvarko savo plačius interesus visoje šalies teritorijoje <...> Diagnozės nesikeičia ir kai prokurorai kreipiasi į Italijos šiauriniuose rajonuose gyvenančius medicinos ekspertus; yra daug pavyzdžių, kad ir tais atvejais būdavo duodamos palankios pažymos“ (8).

Aplink teismus susikūrė tikra „medicinos ekspertų rinka“, kurioje dominavo keletas garsenybių, duodavusių „mokslines“ pa-

žymas, kartais pagrįstas iš naujo atrastomis praėjusio šimtmečio ligomis. Pavyzdžiui, vadinamasis „Ganzerio sindromas“, arba paranoidinė būsena, atsirandanti ilgai *simuliuojant* pačią paranoją. Kitaip tariant, sveikas žmogus apsimeta pamišėliu, kad išvengtų kokios nemalonios prievolės (karinės tarnybos, kalėjimo ir pan.), tačiau šis sindromas iš tiesų gali paveikti ir žmogus tikrai gali išprotėti. „Ganzerio sindromas“ buvo labai populiarus pietų Italijos teismų salėse, jį psichiatras Aldo Semerari ir jo mokiniai iki pat Semerari'o nužudymo 1982 balandį (tai padarė vienas iš kamoros klanų) diagnozuodavo daugeliui mafijos galvų ir kamoros lyderių. Nepriklausomų technikų ir profesionalų pastaraisiais metais vis mažėjo dėl pasikėsinimų į mafijos spaudimui nepasiduodančius ekspertus, grasinimų jiems ir jų žudymo sukeltos baimės.

TRADICIŠKUMAS IR TERITORIŠKUMAS

Kaip skaitėme praeitame skyriuje, mafijos grupės yra susijusios šeimos, giminystės, draugystės ryšiais. Broliai, pusbroliai, draugai ir klientai yra kiekvienos mafijos koskos pagrindas. Tą, kuris tampa koskos nariu, netrunka įtraukti didelis kūmų, sutuoktinių ir klientų klanas, kuriame gali būti ir keletas šimtų žmonių. Taip sukuriami įspūdingi pirminių santykių tinklai, dažnai dėl pokario migracijos nusidriekę per daugelį rajonų ir šalių. Taigi tai, ką paviršutiniški žurnalistai ir tyrinėtojai vadina „pasauline nusikaltimų organizacija“, „siaubo holdingu“, „negailestinga tarptautine mafija, išsišakojusia po visus kontinentus ir visas šalis“ dažnai yra ne kas kita, kaip tik giminystės ir verslo saitais susieti maži branduoliai, sudaryti iš giminių ar vieno kaimo žmonių iš gerai žinomų Kalabrijos ir Sicilijos rajonų, kvartalų ir kaimų. Šia prasme labai pamokomas Barbaro–Sergi'o–Trimboli'o klano atvejis.

1977 m. liepos 15 d. Grifito miestelyje Australijoje nužudomas kandidatas į parlamentą Donaldas MacKay, vadovavęs kampanijai prieš organizuotą narkotikų kontrabandą. Nedelsiant pradėtas tyrimas baigtas 1979 metais, jo ataskaitoje žmogžudyste apkal-

tinta mafijozų grupė iš Platí komunos Redžio Kalabrijos provincijoje, turinčioje 3800 gyventojų. Kaltinamieji mafijozai priklauso 6 koskų federacijai, kuriai vadovauja Barbaro ir Sergi šeimos ir kurios nariai gyvena Australijoje, Platí, bei įvairiuose Vidurio ir Šiaurės Italijos rajonuose. MacKay kampanija tapo didele kliūtimi šios mafijos grupės veiklai. Ši grupė turėjo didžiules indiškų kanapių plantacijas trijuose Naujosios Galijos pietų rajonuose, iš jų gautas metų pelnas siekdavo 60 milijonų dolerių.

Italijos policijos vėliau atliktas tyrimas atskleidė, kad minėtos grupės nariai, apie šimtas asmenų, į narkotikų gamybą Australijoje investavo pinigus, gautus kaip išpirkas už ankstesniais metais Italijoje pagrobtus žmones. Dalis pelno, gauto iš investicijų į indiškų kanapių plantacijas Australijoje, grįždavo į Kalabriją, kur būdavo vėl investuojama į legalų verslą (statybos, turizmas ir t. t.), taip pat į vietos indiškų kanapių plantacijas, kurių 1977–1980 metais rasta įvairiose rajono srityse.

Taip plačiai ekonominiu ir geografiniu požiūriu paplitusiam nelegaliam verslui reikalingas įspūdingas ryšių tinklas, sudarytas iš įprastinių komunikacijos kanalų tarp dviejų grupių, kurios susideda iš šeimų narių, ir iš vieno kaimo kilusių asmenų, gyvenančių įvairiose vietose: telefono skambučiai, asmeniniai apsilankymai, komunos administracijos organizuojamos kelionės ir t. t.

Kad įsivaizduotume mafijos grupės iš Platí suregztų giminystės nusikalstamų ryšių apimtį, pažvelkime į karabinierių pateiktą jų rekonstrukciją:

Mafijos organizacija iš Plati <...> palaiko ryšius su svarbiausiomis koskomis visoje provincijoje, o būtent su Nirtos iš S. Lukos, Cataldo iš Lokrio, Morabito iš Afriko, Ursino iš Džojozos Jonikos, Macrí iš Siderno ir D'Agostino iš Kanolo–S.Ilarijo <...>. Vadovaujama šešių lygiaverčių koskos galvų, atstovaujančių senajai ir jaunajai kartai <...> sutvirtinta santuokomis tarp jos narių <...> Platí koskų federacija perkėlė savo veiklą į Lombardiją, Pjemontą, Lacijų ir už vandenyno (į Australiją, Kanadą, JAV), ėmė domėtis pačiomis subtiliausiomis ir moderniausiomis sritimis <...> Tačiau jų gimtieji namai liko Platí, su kuriais mafijozai tradiciškai susiję ir į kur nenutrūkstamai plūsta naujoms investicijoms skirto kapitalo dalis. Iš Platí tampomos virvelės <...> kaip parodė didelis kiekis

banknotų, gautų pagrobus Paulą Getty, Bulgari, Madonia, Mazzotti, Cogna Vallino, D'Amico, Malabarba, Perfetti, Maffei ir kitus, aptiktų Lokrio pakrantės bankų skyriuose ir pašto įstaigose tik per vieną Lokrio prokuroro pavaduotojo dr. Alberto Bambaros surengto patikrinimo dieną – 1975 11 14. Operatyvinės bazės ir susitikimo vietos yra Romoje: „Bottegone di risparmio", – maisto produktų prekybos centras, priklausantis D'Agostino Antonio <...>; Francesco Gentile, 1979 12 11 nužudyto advokato Giuseppe's sūnaus, namai, kur susitikinėdavo Antonio Trichilo, kilęs iš Platí, Papalia Domenico pusbrolis <...>; Romoje Sacchetti gatvėje „AOR" prekybos centras, priklausantis Domenico Papaliai, pas kurį rastos „Bottegone di risparmio" priklausančios buhalterinės knygos; baras restoranas „Archimede" Euklido aikštėje, kur Papalia Domenico susitikinėja su kitais kalabriečiais ir Romos mafijos atstovais ir kur subrendo ir buvo įvykdytas D'Agostino Antonio nužudymo planas.

Genujoje: kur Papalia Domenico tarėsi su D'Agostino Antonio įkurti importo ir eksporto bendrovę, panašią į jau veikiančią S. Ilarijo Jonijos jūros pakrantėje.

Milane: Della Rocca Gianni'o, Papalia Mariannos, Domenico sesers, vyro namai, kuriuos kaip operatyvinę bazę išrinko Antonio Trichilo, Papalia Domenico ir Barbaro Pino ir kur sumanyti Ferrarini'o, Scoleri'o, Lazzaroni'o, Galli'o ir Rimbaldi'o pagrobimai.

Volpjane: Portolesi'o Giuseppe's namai <...>, čia Crea Giuseppe įrengė operatyvinę bazę, iš kur buvo organizuotos automobilių vagystės ir kur buvo gaminami netikri registracijos numeriai.

Bučinaske: Trimboli'ui Francesco priklausanti sūrinė, kurioje pagal Bergamo ir Zogno karabinierių ataskaitas ryšium su Bolis'o pagrobimu, be kitų, lankėsi Sergi Michele ir Salvatore, prie kurių prisidėjo ir Sergi Paolino; Papalia Rocco, Domenico brolio, namai, kuriuose susitikinėjo Barbaro Domenico, Trimboli Francesco, Molluso Francesco ir kur jie rengė konkrečius Bolis'o pagrobimo etapus bei kitus sunkius nusikaltimus.

Ponte S. Pjetre: Mittigos Rosario namai, kur susitikinėjo Barbaro Domenico, Sergi Paolino <...> ir kur buvo operatyvinė pagrobimo bazė.

S. Martine Sikomarijuje (PV): Crea Pasquale's, Giuseppe's ir Rocco brolio, namai, kur įsikūrė Crea ir ne kartą nuteisto Carlo Mignemi'o iš Katanijos operatyvinė bazė.

Australijoje: <...> Grifito miestas, kur Platí mafijos užsakymu nužudytas Donaldas MacKay <...> Mikelago ir Jelarbino miestai <...> (9).

Kaip matome, mafijos nelegalios veiklos variklis – giminystės ir draugystės ryšiai. Per pastaruosius dvylika metų Kalabrijoje įvykdytų asmens grobimų studija leidžia daryti išvadą, kad nė vienas svarbesnis pagrobimas nebūtų buvęs sumanytas ir įvykdytas be plačios veiksmingų tradicinių pirminio solidarumo ryšių geografijos.

Tai, kas politiniam terorizmui yra ideologija, mafijai yra šeima, giminystė, pirminiai ryšiai. Saugias bazes ir atramos taškus, žinių ir pranešimų siuntimą, policijos tyrimų ir viešosios nuomonės nepralaidumą mafijai garantuoja grupė žmonių, susietų „politiniu bendrumu". Jos, pasak Weberio, pagrindinis bruožas – galimybė kiekvieną akimirką pareikalauti iš narių rizikuoti savo ar kitų gyvybe (10).

Mafijozo verslininko priklausomybė apibrėžtai vietinei kultūrai ir tradicinių institucijų visumai, kai jo gyvenimo būdas ir veiklos horizontai kartu paklūsta universaliems modeliams, taip pat susijusi ir su jo *teritorine* priklausomybe. Šiandieninis mafijozas yra ne tik tam tikros kultūros, bet ir apibrėžtos teritorijos, rajono, kvartalo, kaimo žmogus. Net jei jo kišimasis į savo įtakos zonos gyvenimą dabar susiaurėjo iki ekonominės sferos ir vietinės nelegalios veiklos, mafijozo verslininko teritorija apibrėžta dar kruopščiau, nei mafijos galvos valdžia kolektyvo gyvenimui.

Kalnų, esančių virš Banjaros, nuošliauža užverčia nacionalinės reikšmės kelią. ANAS (Nacionalinė kelių valdyba) užsako vienai įmonei pašalinti kliūtį. Ši įmonė pasamdo subrangovus sunkvežimių vairuotojus <...>. Vienas iš jų pradeda dirbti, bet privažiavęs iki pusės tilto sustoja ir toliau nevažiuoja. Paklaustas kodėl, atsako, kad anapus upės jau ne jo teritorija ir kad toje pusėje darbus turės padaryti kiti (11).

Apibrėžta teritorinė kiekvienos koskos kompetencija Redžio Kalabrijos provincijoje lėmė tikslią politinę mafijos geografiją: „Kiekvienas miestelis turi savo mafijozą, kurio veiklos tose apylinkėse niekas neriboja. Niekas į jo teritoriją negali kištis, kaip ir jis negali kištis į kitiems priklausančias teritorijas <...>. Tačiau kartu egzistuoja ir platesnė teritorija, kur keletas mafijozų pa-

klūsta vienam stambiam mafijozui, o šis per smulkiuosius mafijozus valdo platesnę teritoriją. Redžio Kalabrijos provincijoje šių didesnių teritorijų mafijozai paklūsta trims, keturiems pagrindiniams mafijozams, kurių įtakos zona labai plati" (12).

Interviu minėtos stambesnės teritorijos visų pirma susijusios su stambios legalios ir nelegalios ekonominės veiklos sritimis. Jau matėme, kaip darbų pasiskirstymui Džoja Tauro mieste turėjo įtakos ekonominis ir kovinis kiekvienos mafijos grupės pajėgumas. Tokie pat teritorialumo kriterijai galioja ir narkotikų kontrabandai. Heroino prekyba yra užkariavusi plačias fizines ir ekonomines erdves, taigi pažeidžia daugelio mafijos grupių viešpatavimą daugelyje teritorijų. Norint juo prekiauti reikia aukščiausiu lygiu pasirašytų susitarimų, sutarčių ir konvencijų. Į dviejų policijos agentų amerikiečių, apsimetusių kontrabandininkais, prašymą patiekti jiems didelį kiekį kokaino ir heroino, mafijozas Mammoliti atsakė, kad prieš sudarydamas sutartį jis turi gauti trijų asmenų – don Mommo Piromalli'o ir don Antonio Macrí, pietų Kalabrijos Tirėnų ir Jonijos jūros pakrančių mafijos galvų – „pasitikėjimą ir palaiminimą". „Jei šie palaimins, jis galįs tiekti bet kokį kokaino kiekį; o dėl heroino privalo susisiekti su užsieniu", kitaip tariant, „su savo draugu Paolo Violi'u, garsiu italų kilmės mafijozu amerikiečiu, gyvenančiu Toronte" (13).

Išmanyti naujausią mafijos politinę geografiją būtina kiekvienam – verslininkui, teisėjui, įmonininkui, tardytojui, politikui, teroristui, slaptam agentui, – jeigu tektų dalyvauti šių dviejų pietinių rajonų ekonominėje ir visuomeninėje veikloje. Netikslus galiojančio teritorinio pasidalijimo apibrėžtame rajone žinojimas gali tapti sunkia išlaidų ir rizikos našta kiekvienai veiklai. Įmonė „Prattico", pradėjusi veiklą Polistenos komunoje, „pasirūpino perveżimo paslaugas patikėti vadinamiesiems „vietos ištekliams", nurodydami vežėjus iš Polistenos". Tačiau vis tiek įmonė patyrė labai didelių nuostolių (įrangos sprogdinimai ir t. t.) ir buvo priversta nutraukti darbus. Kadangi nebuvo gavusi jokių reikalavimų mokėti duoklę ir nekonkuruoti su jokia mafijos įmone, „Prattico" nesuprato, dėl ko patyrė tuos nuostolius. Greitai paaiškėjo tikrasis motyvas: įmonės elgesys vietos (mafijos) išteklių atžvilgiu bu-

vo formaliai teisingas, „tik viena įmonei nežinoma aplinkybė: karjeras teritoriškai priklausė Melicucco (gretimos komunos) mafijai, nors administraciškai buvo Polistenos apygardoje. Išaiškėjus šiai aplinkybei <...> „Prattico" neliko nieko kita, kaip tik skubiai vykdyti mūsų provincijoje galiojančius įmonės ir mafijos santykių reikalavimus: perduoti darbus Melicucco mafijos galvoms, kitaip tariant, Franconieri šeimai. Neverta nė sakyti, kad nuostolių banga galutinai atslūgo" (14).

Mafijos teritorialumo nepaisymas gali brangiai kainuoti ir eiliniams nusikaltėliams ar *white collar crime* pasaulio atstovams, kaip tai atsitiko dviem Taupomojo banko Kalabrijos ir Lukanijos skyriaus Redžio Kalabrijoje plėšikams. Juodu – vienas iš jų buvo valstybinių butų statybos finansavimo komisijos, kuriai vadovavo miesto prokuroras, sekretorius – tuoj po vagystės pasikvietė mafijos galvos Giorgio ir Paolo De Stefano, pareikalavę nedelsiant sumokėti jiems 98% nuo sumos, kuri 1976 metais buvo labai didelė – 507 milijonų lirų, kaip nuobaudą už tai, kad apiplėšimas įvykdytas be išankstinio sutikimo De Stefano koskai priklausančioje teritorijoje (15).

Teritorijos ir tradicinės institucijos reikalingos ne tik veiksmingai mafijos veiklos priedangai, bet ir viena kitai. Mafijozo valdžios teritorinis saugumas nebūtų užtikrintas be informacijos ir kontrolės sistemos. Šias paslaugas atlieka vietos giminaičių ir draugų grupė. Įsidėmėtinas Aspromontės kalnyno pietinėje Kalabrijoje pavyzdys.

Aspromontė jau seniai buvo besislapstančių nuo teisingumo prieglobsčio vieta – dar prieš porą dešimtmečių vietos piemenys ir valstiečiai juos mielai priimdavo ir saugodavo. Visame šiame rajone, o ypač Aspromontės šlaite iš Jonijos jūros pusės, paplitusios maišto ir kovos su valstybe tradicijos leido bėgančiam nuo teisingumo mafijozui ar kokiam kitam nusikaltėliui palyginti nesunkiai įsimaišyti tarp vietos gyventojų. Dar šio amžiaus šeštajame dešimtmetyje garsusis plėšikas mafijozas Musolino dėl vietos gyventojų solidarumo daug metų slapstėsi Aspromontės miškuose ir kaimuose.

Šiandieninis besislapstantis mafijozas negali tikėtis tokios pat

tikros paramos ir apsaugos. Bėveik visoje Aspromontėje išnyko priešvalstybinė kultūra ir ją įkūniję žmonės. Juos pakeitusių socialinių grupių kultūra ne tokia tikra ir prieštaringa. Todėl šiandieninis bėglys priverstas kreiptis apsaugos ir paramos į įvairiuose Aspromontės rajonuose viešpataujančias mafijos koskas ir mokėti joms apvalias sumas arba dažniausiai siūlytis atlikti tam tikras paslaugas: saugoti pagrobtuosius, vykdyti savo globėjų sumanytus pasikėsinimus ar žmogžudystes. Pagrindinių mafijos šeimų, kontroliuojančių kalnus ir neleidžiančių suimti daugiau nei apie 100 ten besislapstančių nusikaltėlių, valdžia remiasi daugeliu draugų ir giminių, dažnai dirbančių valstybinėje tarnyboje: „Nuostabu, – rašo teisėjas Cordova, – kiek įtariamųjų dirba valstybinėse įstaigose, kurioms patikėta saugoti miškus ir rūpintis teritorijos apsauga“ (16). Mafijos koskų narių įdarbinimas miškų apsaugos būrių vadais (tai susiję su Nirtos grupe) buvo Redžio Kalabrijos teismo teisėjo Marcello Minasi pranešimo tema teisėjų demokratų suvažiavime, kuris įvyko Palerme 1980 metais.

Daugelis iš tų būrių vadų priimti tik su raštiška atsakingų politinių ar religinių asmenų rekomendacija, bet kai kurie iš jų pasirodė priklausantys mafijos šeimoms ir koskoms. To pasekmės daug rimtesnės, nei, atrodo, galėtų kilti iš grynai vykdomosios šių asmenų padėties: šie būrių vadai ne tik palaiko mafijos tvarką tuose kalnuotuose ir nuošaliuose rajonuose, kuriuose dirba, bet ir dėl savo tarnybos pobūdžio aprūpinami radijo ryšiu. Taigi valstybės lėšomis įkuria tarnybą, kuri gali perspėti apie besislapstančių nusikaltėlių ieškančias policijos pajėgas, informuoti juos apie kiekvieną policijos žingsnį (17).

IŠVADA: VISŲ KARAS PRIEŠ VISUS

Kultūrinės tradicijos ir teritorinis įsišaknijimas yra mafijozo ekonominio ir socialinio tapatumo dalis, neprieštaraujanti jo gyvenimo būdo ir siekių universalumui. Tokio iš pažiūros priešiškų elementų sugyvenimo kultūrinėje mafijozo erdvėje pavyzdys galėtų būti Saro Mammoliti'o elgesys: šis mafijozas pleibojus, išplaukęs į plačius tarptautinio nusikalstamumo vandenis, besi-

slapstydamas nuo teisingumo susituokė savo kaimo bažnyčioje su vietine moterimi.

Verslo mafijos pradiniame plėtros etape glaudus mafijozo ryšys su teritorija ir vietos kultūra padėjo jam plėsti savo legalią ir nelegalią veiklą. Kol jo susitapatinimas su rinkos jėgomis vyko siekiant komercinio ir smulkiosios pramonės monopolio, teritorinė valdžia ir giminaičių grupė, pasiryžusių aukoti savo ir kitų gyvybes remdama visus jo žygius, tapo nuostabiu mafijozo ekonominės valdžios įnagiu. Mafijos, kaip Italijos pietų rajonų ir visos šalies ekonomikoje ir politikoje dominuojančio elemento, iškilimas pagrįstas būtent šių klasikinių mafijos valdžios bruožų perkėlimu į ekonomiką. Penktajame ir šeštajame dešimtmetyje gimusių jaunų garbingų vyrų siekis jau nėra turėti konkrečią, ribotą teritorijos ir visuomenės valdymo galią, kur kas svarbiau įgyti abstrakčią, neribotą ekonominę valdžią.

Bet būtent mafijos veiklos orientavimas pagal šį rinkos logikos teiginį mafijozo teritorinius ir kultūrinius ryšius pavertė jo verslo laisvo plėtojimosi grandinėmis. Plečiantis mafiniam kaupimui, tam tikros ekonominės veiklos teritorinis monopolis tampa vis siauresnio pobūdžio. Išplėsta turimo kapitalo reprodukcija per investicijas, kurios greitai didina veiklos apimtį, verčia brautis į kitų įtakos zonas, ir tai tampa nuolatine mafijozo verslininko būtinybe. Nesiliaujantis konfliktas tampa neišvengiamas ir mafinis kaupimas ima kirstis su teritoriniais mafijozo valdžios pagrindais.

Kovos dėl teritorinio monopolio buvo viena iš klasikinių tradicinės mafijos valdžios dinamikos formų. Kas 20–25 metus įvairios mafijos grupės tikrino joms priklausančią valdžią. Tokio tikrinimo įrankiu būdavo audringi susidūrimai sprendžiant teritorijų klausimus, susijusius su bendresniais – pirmavimo ir autoriteto – klausimais. Kai šeimos imdavo per dažnai pažeidinėti viena kitos teritorijas, nesilaikyti ribų ar apgaudinėti, kildavo tikras karas, kurio tikslas buvo trumpesniam ar ilgesniam laikui nustatyti naują valdžių pusiausvyrą.

Tačiau šie varžovų karai, vykstantys beveik pagal Darvino atrankos kriterijus – agresyvumas, žiaurumas, gudrumas ir t. t. – iš esmės buvo žiaurus kartų kaitos mechanizmas, kai jaunesni nariai

iškildavo ir senesni smukdavo. Iš čia vadinamųjų kovų tarp senosios ir naujosios mafijos periodiškumas ir nepriklausomybė laiko atžvilgiu. Kartais karas ir žudynės neįvykdavo pripažinus konkurento ar stipresnės grupės persvarą ir taikiai atidavus valdžią.

Tačiau tuomet, kai mafijoziškas elgesys yra nuolatos veikiamas jėgos, siekiančios neribotai plėsti teritorinę valdžią, griūna reprodukcijos pusiausvyra kartų pagrindu ir nuolatinis konfliktas tarp mafijozų tampa neišvengiamas. Daugelio iš pažiūros nepalaužiamų verslininkų mafijozų karjerų žlugdavo atsitrenkusios į šią užtvarą. Šiuo požiūriu tipiškas brolių De Stefano atvejis. Užsitikrinusi statybų monopolį šiaurinėje Redžio Kalabrijos dalyje ir Piromalli'o bei Mammoliti'o koskų padedama pašalinusi konkuruojančią Tripodo šeimos mafijos verslo grupę iš darbų rinkos, De Stefano koska pasiekė valdžios ir autoriteto viršūnę.

<...> Pastaruoju metu brolių Giorgio ir Pado De Stefano vardai labai dažnai ir triukšmingai traukia visos šalies viešosios nuomonės ir didžiausių dienraščių dėmesį: iš tiesų pastarieji, padrąsinti sėkmės ir tikėdami galingų sąjunginiukų parama, nepaprastai išplėtė investicijas, stengdamiesi aprėpti visą šalies teritoriją ir imdamiesti kitokios labai pelningos veiklos <...> (19).

Sukauptą pelną De Stefano šeima vėl investuodavo į verslą Džoja Tauro mieste, bet jų interesai susidūrė su Piromalli'o grupės monopoliu, tačiau šios grupės vadas buvo nužudytas ir pati koska beveik žlugo.

Negalima nepaminėti dar vieno fakto. Mafijos įmonės konkurencinis pranašumas, garantuojamas jau minėtų konkurentiškumo privalumų, *dingsta*, kai susiduriama su kita mafijos įmone, turinčia tokius pat privalumus. Tokį rezultatą lemia ne gamybos efektyvumo, o jėgos kriterijus. Iš 244 mafijos žmogžudysčių, įvykdytų Kalabrijoje 1970–1976 metais, 176 (per 70%) priežastys yra vidiniai konfliktai tarp mafijos grupių, o 141 iš tų 176 žmogžudysčių galima priskirti susirėmimams tarp mafijos šeimų-įmonių, kovojusių dėl ekonominio ir teritorinio pirmavimo (20).

Tačiau mafijos verslą riboja ne tik pusiausvyros tarp kaupimo spartos ir laisvų teritorinių rinkų pasiūlos stoka. Ją riboja ir speci-

finė mafijozų kultūra, kai siekiama beasmenes varžybas rinkoje paversti antagonistinėmis asmenų varžybomis. Iš tiesų tradicijų ir verslo derinys tampa sprogstamuoju mišiniu. Dviejų įmonių ekonominis konfliktas, kuris kitokiomis aplinkybėmis tesukeltų gamybinio ar prekybinio pobūdžio nesklandumus, šiuo atveju tampa dviejų valdančių *politinių bendruomenių* konfliktu, netrunkančiu virsti į karą tarp šeimų ir klanų, įtraukiantį dešimtis ir šimtus giminių, draugų, klientų.

Vienas iš seniausių konflikto modelių – kraujo kerštas, kuris, rodėsi, jau išnyko kartu su didžiąja tradicinės kultūros dalimi, aštuntajame dešimtmetyje iškilo visa griaunamąja jėga: 1970–1979 metais vien tik Kalabrijoje kraujo kerštas nutraukė 166 asmenų gyvybes, tarp jų daug moterų, vaikų, senų žmonių. Mafijos valdžia jau veikia ne kaip tokių konfliktų tramdytoja, o kaip jų skatintoja. Miesteliuose ir rajonuose, kur didžiausias mafijos žmogžudysčių procentas, didžiausias ir kraujo keršto faktų procentas (21).

Besiformuojanti verslo mafija sukėlė tikrą visų karą prieš visus, kur buvo mirusių, sužeistų ir dingusių be žinios. Šio karo balansas – 1970–1982 metais Kalabrijoje ir Sicilijoje žuvo daugiau kaip 700 žmonių. Mafijos žmogžudysčių skaičius ir jų simbolinės vaizdinės (kitaip tariant, *propagandinės*) formos dabar pasiekė tokį lygį, kad negalima numoti ranka tariant: „Jie nieko kita neveikia, tik vienas kitą žudo“. Vienas iš pagrindinių Kalabrijos universiteto mafijos tyrimo grupės vykdytų tyrimų rezultatų – atskleistas labai ryškus mafijos žmogžudysčių nulemtas visuomenės kultūrinio susiskaldymo reiškinys.

Peržengus tam tikrą slenkstį, mafijos žudymai iš tiesų daro galingą *skatinamąjį efektą*, griaunantį visuomenės struktūrą. Mechanizmas, kuriuo mafijos žudymai skatina kitokio tipo žmogžudystes, dažnai skiriasi nuo šių savo pobūdžiu ir motyvais, pagrįstas ne paviršine *imitacija*, o daugeliu socialinių ir psichologinių tendencijų, įaugusių į kolektyvo ir paskirų individų dvasią. Žmogžudysčių kartojimasis, jų buvimas ribotoje visuomenėje ir teritorijoje – Redžio Kalabrijos provincijos Tirėnų jūros pakrantės tik penkiose komunose 1970–1982 metais įvykdyta per 300 žmogžudysčių, arba 25% visame rajone įvykdytų žmogžudysčių, –

ir akivaizdus jų vykdytojų nebaudžiamumas vieną po kitos griovė tas kultūrines ir visuomenines „sienas“, kurios buvo žmogžudystės tabu.

Akivaizdus žmogžudystės rizikos sumažėjimas lėmė, kad galimybė nužudyti ar būti nužudytam tapo viena iš sudėtinių asmeninio gyvenimo dalių. Tai skatino masiškus šaknų nukirtimo bei socialinės ir kultūrinės dezintegracijos reiškinius, vis labiau įtraukiančius kai kuriuos ypač *pažeidžiamus* gyventojų sluoksnius, tarkime, jaunus bedarbius. Kai kuriais atvejais gyventojai net ėmė masiškai bėgti. Pavyzdžiui, Redžio Kalabrijos provincijos Jonijos jūros pakrantės Ciminos miestelyje, kur per dviejų mafijos šeimų kraujo kerštą mažiau nei per dešimt metų nužudyta 35 ir sužeista 16 asmenų, vietos bendruomenę paliko du trečdaliai gyventojų, ir iš 2000, buvusių iki kraujo keršto, jų teliko 500. Arba S. Lukos miestelis Aspromontės papėdėje, kur žmonės „bijo gyventi, bijo atvažiuoti, bijo dirbti. Per pastaruosius metus čia pasikėsinta į vietos IKP skyriaus sekretorių, padegta daug asmeninių automobilių, susprogdinti trys namai ir vienas įdarbinimo biuras, padegtos savivaldybės durys, daug gyventojų gavo grasinamus laiškus, prekybininkai patyrė turto prievartavimą, apvogti privatūs namai, turgaus prekeiviai ir maisto produktų tiekėjai. Ir dar: išsigandęs vaistininkas ilgiau nei mėnesį nedirbo; daktarai ruošiasi išvažiuoti; niekas nenori atvykti mokyti vietos pradinėse ir vidurinėse mokyklose“ (22).

Verslo mafijos augimą lydintis vis didėjantis visuomeninis ir institucinis susiskaldymas visiškai pribaigė paties mafijos pasaulio gebėjimą savireguliuotis. Krypstama į vis labiau laikinas sąjungas, vis mažiau stabilias grupes ir vis trumpesnius konflikto ciklus. Mafijos grupių konkurencija išsiskaido, o pagrindinės mafijos grupės atrodo lyg virtusios klajoklėmis be namų, kurių nusistovėjusi harmonija tarsi galėtų sutramdyti jų antagonizmą. Sicilijos mafijos „didysis karas“, prieš dvejus metus prasidėjęs pagal, rodės, priešiškų sąjungų ir grupių griežtai apibrėžtą tarpusavio kovos modelį, dabar virto padriku partizaniniu karu „su neaiškios priklausomybės grupėmis ir asmenimis, tikrais ir apsimestiniais išdavikais, kylančiais bosais ir prarandančiais valdžią vadais“ (23).

Pabaiga. Viena, nebaigtas tradicinių institucijų ir elgesio formų sferos atskyrimas, antra, šiandieninis racionalus rinkos objektyvumas leido mafijozui verslininkui išplėsti savo veiklą iki pat didžiosios manufaktūrinės pramonės. Apdairus naudojimasis savo kultūros ypatybėmis padėjo jam sukurti originalią kaupimo formą: mafinį kapitalo kaupimą. Tačiau norint peržengti šias ribas, kaupimas turi būti *tout court*, todėl privalo atsiriboti ir nuo tradicijų, ir nuo teritorijų. Šiuo atveju galioja garsus Weberio įspėjimas, teigiantis, kad nepaprastas kapitalo kaupimas turi remtis tradiciniais, archajiškais kultūros ir asmens bruožais, taigi polinkiu plėšti, pasitelkti smurtą, mažos grupės solidarumą, nutrūktgalvišką drasą ir pan., o *įprastas* kapitalo kaupimas priklauso nuo „formaliai taikių pajamų tikimybės".

ŠEŠTO SKYRIAUS PASTABOS

1. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), 1978, p. 49.
2. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macrì al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio superiore della Magistratura*, Castelgandolfo, 1982 birželio 4–6, p. 3–4.
3. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macrì al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio superiore della Magistratura*, Castelgandolfo, p. 4.
4. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macrì al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio superiore della Magistratura*, Castelgandolfo.
5. Iš *Questa Calabria*, Nr. 54, 1958.
6. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macrì al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio superiore della Magistratura*, Castelgandolfo, p. 5.
7. Interviu Nr. 15.
8. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macrì al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio superiore della Magistratura*, p. 5.
9. Carabinieri di Reggio Calabria, *Legione Carabinieri di Catanzaro. Gruppo di*

Reggio Calabria. Associazione per delinquere a sfondo mafioso di 120 persone operanti nella fascia Sud del versante jonico della provincia di Reggio Calabria e in altre del Nord e Centro Italia, t. I, 1981, p. 301–307.

10. M. Weber, *Economia e societa*, Milano, Edizioni di Comunita, t. II, 1964, p. 200–230.

11. Interviu Nr. 17.

12. Interviu Nr. 13.

13. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 302–303.

14. Tribunale di Reggio Calabria, *Sentenza del processo di I grado contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Giuseppe Tuccio), 1979, p. 66–67.

15. Magistratura democratica, *Mafia ed istituzioni*, Reggio Calabria, La casa del Libro, 1971, p. 91.

16. Tribunale di Reggio Calabria, *Ordinanza di rinvio a giudizio del processo contro Paolo De Stefano piú 59* (sudarytojas dr. Cordova), p. 30.

17. Magistratura democratica, *Mafia ed istituzioni*, p. 92.

18. Trumpoje mafijos valdžios Palermo apylinkėse, Monrealėje, istorijoje nuo antrosios praėjusio šimtmečio pusės iki Antrojo pasaulinio karo teisėjas Lo Schiavo pažymi, kad pirmieji vidiniai konfliktai tarp senosios ir jaunosios kartos mafijos grupių išryškėjo 1872 metais, tarp *giardinieri* (sodininkų) ir *stuppagghiara* (samdinių). G. G. Lo Schiavo, *100 anni di mafia*, Roma, Bianco, 1962, p. 145–148.

19. Questura di Reggio Calabria, *Rapporto giudiziario di denuncia n.1780/E/ Mobile a carico di Paolo De Stefano e di altri 59 mafiosi*, 1978, p. 35–36.

20. *Indagine statistica sugli omicidi avvenuti in Calabria dal 1950 in poi*, a cura di P. Arlacchi e A. Tucci, Dipartimento di Sociologia dell'Università Calabria, 1978–1982, plg. taip pat A. Paladino, *Calabria. Una regione che uccide*, iš *Panorama*, 1980 liepos 7 .

21. A. Tucci, *Mafia e omicidi in Calabria: 1970–1981*, Iš AA.VV., *Gangsters a Cosenza*, Cosenza, Effesette, 1982, p. 191–193.

22. Partito comunista italiano, *Rapporto della delegazione parlamentare del PCI sul fenomeno mafioso in Calabria*, 1976 lapkričio 13–15, p. 6–7.

23. Iš *L'Ora*, 1982 rugpjūčio 21.

VII

Mafijos valdžios politinė autonomija

POLITINĖS KONKURENCIJOS STIPRĖJIMAS

Kiekviena socialiniu ir ekonominiu lygmeniu vykstanti kova ir konkurencija laikui bėgant, kaip rašo Maxas Weberis „Ekonomikoje ir visuomenėje“, atlieka „atranką“ tų, kurių asmeninės savybės tinkamiausios pasiekti pergalę toje kovoje. Tačiau tokios savybės nėra amžinos. Vienomis aplinkybėmis stipriau išryškėja vienos, kitomis kitos: „Tokias savybes – fizinę jėgą ar gudrumą be skrupulų, mokėjimą vykdyti užduotis ar gebėjimą socialiai prisitaikyti, ypatingas savybes, ar tokias, kurios nėra ryškesnės nei vidutinės, nulemia kovos ir konkurencijos sąlygos; toms sąlygoms priklauso <...> ir bazinė *tvarka*, nustatanti kovos pozicijas“ (1).

Iki šiol analizavome ekonominės konkurencijos formas mafijos rajonuose ir bandėme nustatyti tuos veiksnius, kurie lemia akivaizdų konkurencinį rinkoje dirbančių mafijos įmonių ir grupių pranašumą. Siekiant išsamesnės analizės dabar derėtų tirti konkurenciją reguliuojančios *tvarkos* sferą. Kitaip tariant, be valstybinės jėgos monopolio krizės, kokie dar politiniai instituciniai pokyčiai labiausiai paveikė aštuntojo ir devintojo dešimtmečio mafijos valdžios raidą?

Kaip tie pokyčiai paveikė mafiją ir kokiu būdu ši savo ruožtu paveikė juos pačius? Į šiuos klausimus galima bandyti atsakyti remiantis dviem lygiagrečiais reiškiniais, kurių vienas radosi iš mafijos egzistavimo bendrosios tvarkos, o kitas – politinės tvarkos pagrindu: *politinės konkurencijos stiprėjimas* ir *mafijos valdžios autonomija*.

Visos šalies, rajonų ir vietos mastu didžiausių politinių grupių vidinės konkurencijos ir konfliktų stiprėjimas yra tipiškas istori-

jos bruožas. Tuo laikotarpiu pastebimas vis didėjantis valstybinių, pusiau valstybinių ir nelegalių valdžios centrų skaičius, paralyžiuojantis vyriausybės vienybę ir veiksmų darną. Administracijos decentralizacija, prasidėjusi susikūrus regionų parlamentams, ir didelių, anksčiau periferinių bei pavaldžių rajonų ekonominė plėtra pavertė Italijos politinę sistemą dar sudėtingesne, suskaldė ją į daug pirminių elementų. Kai nėra institucinio reguliavimo principo, galinčio sujungti padrikas kintančios visuomenės jėgas į tvirtesnius konflikto ar sutarimo modelius, randasi vis daugiau spaudimo grupių, srovių, *lobbies* ir klikų. Šalies pietuose aštuntojo ir devintojo dešimtmečio institucinė dezintegracija pasireiškė anksčiau galiojusio valstybės išteklių skirstymo modelio krize. Nuo 1950 m. iki septintojo dešimtmečio pabaigos centrinės pietų rajonų valdžios vykdomą išteklių paskirstymą griežtai kontroliavo antropologų aprašyti *broker capitalist* tipo politiniai tarpininkai (2). Antroje šios studijos dalyje išanalizavome Sicilijos politinio konteksto pakitimus, kuriuos nuo šeštojo dešimtmečio padarė „Palermo fanfanininkų" grupė. Jie pagrįsti būtent rajono viešųjų išlaidų kontrole.

Šiandieninis *tarpininkų* elitas skiriasi nuo tradicinės pietų smulkiosios intelektualų tarpininkų buržuazijos, kurią aprašė Gramsci ir Salvemini. Centrinės valdžios atžvilgiu jis visiškai prarado savo autonomiją ir semiasi galios iš tiesioginio ryšio su šalies politine valdžia (3). Šios tarpininkų kategorijos įteisinimas dabar pagrįstas ne jų, kaip sąlygiškai nepriklausomais ištekliais ir pinigais disponuojančių *patronų,* autoritetu, o jų gebėjimu valdyti iš centro ateinančius valstybės pinigų srautus ir reguliuoti jų paskirstymą periferijoje. Šalies pietuose veikiantys politiniai tarpininkai stovi svarbiausiose valstybės dalyvavimo visuomenės gyvenime kryžkelėse ir iš savo veiklos gauna ne tik valdžią, bet ir daug pinigų bei turtų. Jų turtai sukaupti iš kainų skirtumo: vienos kainos, kurią valstybė moka už investicijas ir lėšų pervedimą į šalies pietus, ir kitos, kuri už tas investicijas ir lėšų pervedimą realiai sumokėta.

Profesionalių politikų vykdoma kruopšti valstybės paramos kontrolė, kartu su dviejų iš trijų svarbiausių pietų ekonomikos rinkų – kredito ir statybos – kontrole leido sukurti kompaktišką

valdžios sistemą, nepriekaištingai veikusią iki pat aštuntojo dešimtmečio pradžios. Beveik kiekvieną pietų Italijos rajoną valdė vienas ar du „didieji tarpininkai", kurių valdžia ir gebėjimas perskirstyti išteklius (darbo vietas valstybiniame sektoriuje, kreditus, rangos sutartis, leidimus, licencijas, finansavimą, pensijas ir t. t.) rodėsi neriboti. Gava šeima Kampanijoje, Colombo Bazilikatoje, Mancini ir Misasi Kalabrijoje, „fanfanininkai" ir Lauricella Sicilijoje buvo šiuolaikinio politinio klientizmo šalies pietuose aukso amžiaus simboliai (4).

Aštuntojo dešimtmečio krizės prielaidos slypi tarpininkų sistemoje – kad ji veiktų, reikia nuolatinio, didėjančio išteklių srauto. Jau septintojo dešimtmečio pabaigoje tapo akivaizdu, kad būtinybė išlaikyti ir plėsti klientų grandinę, kuria pagrįsta tarpininkų valdžia, sukėlė neregėtą valstybinių įstaigų veiklos plėtrą. Taip prasidėjo procesas, raidos viršūnę pasiekęs aštuntajame dešimtmetyje ir apibrėžiamas kaip klientizmo infliacija. Jo esmė – vis silpnėjanti pusiausvyra tarp klientų vilčių bei privilegijų, kurias šeimininkai turi dalyti, siekdami išlaikyti savo šalininkus, ir faktiškai paskirstytų išteklių kiekio (5). „Taigi menkų išteklių paskirstymas drasko valdžios elitą <...> ir sukelia jo santykių su gyventojais ir jo įteisinimo per rinkimus krizę" (6). Sustiprėjo konkurencija tarp kiekvienos vyriausybės partijos vidinių koalicijų, pamažu ribojama išorinių interesų įtaka: nebekalbama apie didžiuosius klasių ir sluoksnių interesus ir apie didžiąsias sąjungas ir strategijas, apie kurias buvo įprasta kalbėti iki septintojo dešimtmečio, bet vis dažniau ir atkakliau kovojama dėl vis ribotesnių vidinių mažos grupės interesų. Mažiau nei per dešimtmetį, tarp septintojo dešimtmečio pabaigos ir devintojo dešimtmečio pradžios, vien tik Kalabrijos krikščionių demokratų partijoje vietoje trijų pagrindinių lobistinių srovių atsirado 12 bendradarbiaujančių ir kovojančių grupių (7).

Auganti politinė konkurencija mažėjant ištekliams mūsų analizei turėjo lemiamos reikšmės. Pirmiausia pakilo kiekvieno mažiausio valdžios padidėjimo vertė. Bet kokio pranašumo, įgyto rungiantis panašios galios konkurentams, rezultatai gali būti nepaprastai svarbūs. Esant tokiai padėčiai, sąjunga su stabilia spaudi-

mo grupe – mafijos šeima ar šeimų junginiu – tampa labai pelninga rinkimų ir politikos prasme. Pagrindinės Kalabrijos ir Sicilijos koskos šiandien turi *autonomines* klientų grupes ir autonominius valdžios pagrindus, susijusius su jų narių veiklos pobūdžiu. Kalabrijos Jonijos jūros pakrantės rajonų mafijos specializacija – asmenų grobimas siekiant pakenkti vietos pasiturinčiam sluoksniui ir šalies šiaurės pramoninei buržuazijai sukūrė milžinišką *nusikaltimų pramonę*, iš kurios tiesiogiai ir netiesiogiai pelnosi nemažos gyventojų grupės: tūkstančiai žmonių, įvairiais etapais dirbančių organizatoriais, informatoriais, sargais, telefonistais, sanitarais, vairuotojais ir pan. Jie sudaro gana didelę bendruomenės grupę, turinčią garantuotą paketą balsų, kuriais gali disponuoti kandidatas mafijozas.

Nelegalaus Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės mafijos pelno investavimas į statybą, prekybą ir kitas sritis ir Vakarų Sicilijos mafijos grupėms priklausantys heroino paskirstymo būdai visoje Italijoje ir šalies pietuose gali būti lengvai transformuoti į galingus rinkimų aparatus ir politinio spaudimo jėgas.

Prie to, kas jau pasakyta, pridėjus per pastaruosius 10–15 metų išaugusį pačių mafijos šeimų-įmonių skaičių bei jų apimtis (8), turėsime gana realų nepriklausomos politinės įtakos, šiandien turimos mafijos grupių, vaizdą. Redžio Kalabrijos provincijoje svarbiausiose mafijos koskose yra po 30–80 suaugusių vyrų. Turint omeny kiekvienos mafijos šeimos galvos ekonominę veiklą, klientus ir giminystės ryšius, tam tikroje komunoje dominuojančios mafijos grupės įtaka rinkimams nedideliuose centruose gali siekti iki 30% turinčių rinkimų teisę, o didesniuose – iki 10–15% turinčių rinkimų teisę asmenų.

MAFIJOS VALDŽIOS POLITINĖ AUTONOMIJA

Kaip matėme, mafijos galios stiprėjimas politinėje sferoje aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje susijęs su pakitusiomis valdžios institucijų sąlygomis visoje Italijoje ir šalies pietuose ir su didesniu mažų, tarpusavyje konkuruojančių valdžios grupių svo-

riu jose. Tačiau politinio mafijos valdžios stiprėjimo negalima laikyti pasyviu valdžios struktūros skilimo produktu. Verslo mafija prisidėjo prie šio skilimo tiek pat, kiek buvo jo sąlygota. Mafijos valdžios *politinė autonomija* yra vienas ryškiausių dabartinės padėties bruožų, o kartu ir naujovė, palyginti su tradiciniame pasaulyje galiojusiais mafijos ir politikos santykiais.

Mafijozai verslininkai suvokia, kad turi nemažą rajono ekonominės valdžios dalį ir yra plačios autonomijos ekonominė jėga. Nors jie konfliktuoja su dalimi valstybės aparato ir su mafijai nepriklausančių valdininkų elitu, tačiau jie jaučiasi esą valdančiosios klasės nariai, pribrendę turėti savo poreikių politinę išraišką. Iškilus verslo mafijai, nutrūko galioję pavaldumo santykiai tarp vietos mafijozo ir politinės valdžios atstovo. Mafijos vado, darančio įtaką tam tikram rajonui, ryšys su išoriniu pasauliu mezgamas jau ne per vietos deputatą ar vietos atstovą vyriausybėje, o yra tiesioginis. Mafijozai verslininkai išplėtė savo valdžią ir įtaką užmegzdami tiesioginius ryšius ne tik su rajono ir šalies pietų politiniais atstovais, bet ir su visu pusiau legaliu ar nelegaliu centriniu valstybės aparatu.

Pas Giorgio De Stefano, Saverio Mamuoliti ir Gerolomo Piromalli rastas Ministrų tarybos prezidiumo telefono numeris, kitų ministrų telefono numeriai ir Kasacinio teismo numeriai. Dešimt pareigūnų ir dauguma „Cassa per il Mezzogiorno" valdybos narių apkaltinti aplaidžiu darbu, o tuo pasinaudojo mafijozai verslininkai ir didelės statybos įmonės (Belice's skandalas, „aukso dambų" skandalas ir t. t.).

Sustiprėjus mafijozų valdžiai, pasikeitė ir jų bendravimo su politikais pobūdis. Kaip matyti iš 8 paveiksle pateikto dokumento, dabar jau ne mafijozai vyksta aplankyti savo globėjų, o šie, nepaisydami net kelionės jūra vargų, atvyksta pasimatyti su mafijozais. Mafijos valdžios autonomija reiškiasi dviem pagrindinėmis formomis: a) dėl politinio mafijos *lobby* susiklosto ekonominiais interesais pagrįsti santykiai tarp mafijos lyderių, politikos lyderių ir vietos bei šalies ekonominio ir finansinio pasaulio sričių; b) mafijos grupių *internacionaliu* politiniu atstovavimu.

Šiandien susikūrė galingi *politiniai mafijos lobbies*, konkuruo-

ALL'ILL/MO SIG.S.PROCURATORE DELLA REPUBBLICA
Dott.FRANCESCO Colicchia

REGGIO CALABRIA

-'-'-'-

Il giorno 1.6.1973 verso le ore 12,30,ormeggiava a questo molo "La Reale" il motoscafo "Olimpia C",matricola P.T. 702,di proprietà dell'Ingegnere CHERCHI Guido,nato a Sassari il 18.6.1922,ivi residente,presidente dell'Ordine degli Ingegneri.

Oltre al proprietario ne discendevano:

-Dott. SECHI Pietro,sostituto Procuratore della Repubblica di Sassari;

-Dott.CAFARI Vincenzo,segretario del sottosegretario del Ministero per la Cassa del Mezzogiorno,nato a Ferruzzano (RC) il 1.4.1933,residente a Roma;

-Dott.CHESSA Antonio,segretario del Sottosegretario del Ministero dell'Agricoltura e Foreste,nato a Sassari l'8.6.1926, ivi residente,ma di fatto domiciliato a Roma.

Da riservati accertamenti è risultato che i predetti il giorno precedente avevano richiesto al Questore di Sassari il motoscafo della Polstrade per potersi recare all'Azinara,ma questo non gli era stato concesso.

Poco dopo il loro arrivo sopraggiungevano i soggiornanti calabresi Scriva Salvatore,Tripodi Giuseppe e Rugolo Francesco, che manifestavano verso i quattro cordialità,in principalmodo verso il CAFARI Vincenzo.

Li invitavano quindi a seguirli nella loro abitazione, ove si trattenevano fino ad oltre le ore 15,30.-E' voce diffusa che abbiano consumato il pranzo insieme.

Al momento di partire,date le avverse condizioni atmosferiche,trovavano ospitalità a Cala D'Oliva presso la foresteria della Direzione della Cassa di Lavoro allo Aperto ove consumavano la cena.

Durante la permanenza in Cala d'Oliva il Cafari offerì tra l'altro che lo Scriva Salvatore si trovava all'Asinara per un errore,che apparteneva a famiglia per bene e che trattavasi di brava persona.

I quattro lasciavano l'Isola alle ore 7 circa del giorno successivo,dopo avere sorbito un caffè nell'alloggio dei soggiornanti suddetti.-

IL BRIGADIERE
COMANDANTE DELLA STAZIONE
Pasquale Lubinu

8 PAV.

Didžiai gerbiamam prokurorui
dr. Francesco Colicchia
Redžio Kalabrija

1973 06 01 apie 12.30 prie „La Reale“ molo prisišvartavo motorlaivis „Olimpia C“ su registracijos numeriais P.T. 702, priklausantis inžinieriui Cherchi Guido, gimusiam Sasaryje 1922 06 18, gyvenančiam ten pat, Inžinierių sąjungos pirmininkui.

Be savininko, iš jo išlipo:

– dr. Sechi Pietro, Sasario prokuroro pavaduotojas;

– dr. Cafari Vincenzo, „Cassa del Mezzogiorno“ ministerijos sekretoriaus sekretorius, gimęs Ferudzane (RK) 1933 04 01, gyvenantis Romoje;

– dr. Chessa Antonio, Žemės ūkio ir miškų ministerijos sekretoriaus sekretorius, gimęs Sasaryje 1926 06 08, registruotas ten pat, tačiau gyvenantis Romoje.

Patikrinus paaiškėjo, kad minėtieji asmenys prieš dieną prašė Sasario policijos komisaro leisti jiems paimti policijos motorlaivį, kad galėtų nuplaukti į Azinarą, tačiau tokio leidimo negavo.

Neilgai trukus prie jų prisidėjo čia apgyvendinti kalabriečiai Scriva Salvatore, Tripodi Giuseppe ir Rugolo Francesco, kurie su visais keturiais atvykusiais elgėsi labai nuoširdžiai, o ypač su Cafari'u Vincenzo.

Jie pakvietė juos į savo namus, kur šie išbuvo iki 15.30. Sakoma, kad jie kartu papietavo.

Prieš išplaukdami, kadangi oras kelionei nebuvo palankus, jie užsuko į Darbo rūmų užeigą Kala d'Olivoje, ten pavakarieniavo.

Per vakarienę Kala d'Olivoje Cafari, be kita ko, pareiškė, kad Scrivo Salvatore apgyvendintas Azinaroje per klaidą, kad jis yra iš geros šeimos ir puikus žmogus.

Visi keturi išplaukė iš salos kitos dienos rytą, apie 7 valandą, prieš tai išgėrę kavos minėtųjų ten apgyvendintų asmenų namuose.

Brigadininkas
stoties vadas
Pasquale Lubinu

jantys dėl pirmavimo vyriausybėje ir valstybėje, savo valdžiai išplėsti be dvejonių naudojantys grasinimus, šantažą ir net žmogžudystes. Viena svarbiausių tokio mafijos integravimosi į valstybės valdžios struktūras priemonių yra trečioje knygos dalyje aprašyta didelės įmonės ir valstybinio užsakymo bei mafijos sąjunga. Džoja Tauro uosto ir metalurgijos centro statybos „atvejis" atskleidė *lobbies* sudarančių ryšių ir interesų tinklą.

Susidūrimas tarp mafijozų verslininkų, didelių užsakymų konkursus laimėjusių įmonių, tuos užsakymus skiriančių valstybinių įstaigų (ASI ir CASMEZ) ir Italijos pietų rajonų ministro, iš vienos pusės, bei konkuruojančio *lobby*, sudaryto iš valstybinės verslininkų grupės ITALSTAT, priklausančios valstybinių darbų ministerijai, remiamos didžiųjų dienraščių ir atstovaujamos, be kitų, paties pramonės ministro, iš kitos pusės, leido pažvelgti į vietinės mafijos elito ir pačių agresyviausių šalies politinio ir ekonominio pasaulio spaudimo grupių sąlyčio taškus. Antra esminė mafijos valdžios integravimosi į šalies valdžios elitą priemonė yra finansiškai stipresnių mafijos grupių sąjunga su kai kuriais Italijos ir tarptautiniais finansinio kapitalo sektoriais. Advokato Sindonos pastangomis buvo sukurtas ryšys tarp legalios finansinės grandinės ir nelegaliai sukaupto kapitalo. Iki aštuntojo dešimtmečio Italijoje šios dvi grandinės nebuvo organiškai susijusios. Pirmąjį žingsnį į šalies legalios finansų rinkos susijungimą su Sicilijos mafijos finansų rinka aštuntojo dešimtmečio pradžioje žengė būtent Sindona, įvykdęs spekuliatyvią operaciją su bendrove „Interfinanziaria SpA". Į šią operaciją įtraukta ir daug visiškai „švarių" indėlininkų bei ūkio veikėjų, prisidėjusių prie jos plėtimo.

„Interfinanziaria SpA" pagrindinė būstinė Milane <...> Agridžento provincijoje per 20 skyrių <...> Staiga senoji ir naujoji mafija sujudo ir pradėjo depozitų verbavimą – tikrą emigrantų, buvusių savininkų, mažų ir vidutinių žemės savininkų santaupų medžioklę, o šie, susigundę dideliais procentais (dvigubai didesniais už siūlomus kituose bankuose), o kartais ir įdarbinimo bendrovės skyrių pažadais per rekordiškai trumpą laiką pervedė į ją daugiau nei keturių su puse milijardų vertės depozitų. Pirmasis tiesioginio ryšio tarp mafi-

jos ir „Interfinanziaria" patvirtinimas buvo priimti tarnautojai, dažnai neturėję reikiamo išsilavinimo ir patirties, beveik visi vietos mafijozų vaikai ar artimi giminaičiai (9).

Žlugus „Interfinanziaria SpA" operacijai, toliau kelius į mafijos kapitalo ir pinigų susijungimą su centrinėmis Italijos finansų kapitalo būstinėmis tiesė Alamia–Ciancimino grupė, kuri, bendradarbiaudama su Sindona, pradėjo steigti finansines bendroves, tarp jų ir „Ven-Chi-Unica", tam panaudodama daugiau kaip 70 milijardų lirų (1978) (10).

Sąjunga su avantiūristiškiausiais didžiųjų Italijos bankų finansų skyriais per keletą metų įtraukė mafijos valdžią į patį šalies politinės valdžios sūkurį. Remiantis krikščionių demokratų partijos sekretoriaus valdytojo pareiškimais, partija kontroliavo dvi bendroves, tiesiogiai valdomas paties Micheli'o, gyvenančio Vaduze, užsienyje. Bendrovių operacijos vyko glaudžiai bendradarbiaujant su Sindona, o iš šios veiklos gautas pelnas būdavo pervedamas partijai: „Taip, tiesa, šiandien turime šimtus įrodymų, kad Sindona „plovė" mafijos pinigus ir buvo susijęs su siciliečių ir amerikiečių mafijos štabu. Taigi turime įrodymų, kuriuos pateikė pats KD partijos sekretorius valdytojas, kad mafija buvusi šios partijos verslo partnerė. O tai yra visai kas kita, nei teigti, jog kai kurie Sicilijos politikai susiję su mafija" (11).

Politiniams lyderiams ir mafijos galvoms bendrų ekonominių interesų paritetinis valdymas paskatino ir mafijos, ir politikos santykių rajonų ir komunų lygyje pasikeitimą. Susikūrė nesuskaičiuojama daugybė nekilnojamojo turto ir finansinių bendrovių, draudimo kompanijų, prekybos, pramonės ir žemės ūkio įmonių, kurias valdė garsūs mafijozai kartu su garsiais politikais, dažnai prisidengę svetimais vardais. Lygiai taip pat investuota ir į turizmo bei viešbučių verslą. Maži ir vidutiniai politiniai mafijos *lobbies*, pasklidę po visą Kalabriją, Siciliją ir kitus rajonus, nulemdavo akivaizdžius valstybinių įgaliojimų vykdymo ir renkamų organų veiklos pokyčius. Dabar jau šimtai valstybinių administratorių ir pareigūnų, dirbančių mafijos rajonuose, kaltinami ar nuteisti už nusikaltimus, susijusius su savo įgaliojimų vykdymu. 1980 metais di-

džioji dalis kandidatų, komunų ir provincijų rinkimuose Vakarų Sicilijoje užėmę administracinius postus aukštesniuose renkamuose organuose, buvo anksčiau teisti.

Pirmąją vietą ciniškų administratorių eilėje tvirtai užima buvusio mero Vito Ciancimino žmogus. Tai – neprilygstamasis komunos tarybos narys, tik prieš keletą mėnesių paleistas iš Turino kalėjimo, vardu Francesco Pado Alamia <...> Palerme Alamia draugas ir kolega, tarybos narys Salvadore Castro, draugams tiesiog „Totuccio", ištikimas krikščionių demokratų Ruffini'ui, nuteistas septynis mėnesius kalėti ir aštuonis mėnesius negalės dirbti valstybinio darbo, nes apšmeižė policijos vadą ir leido draugams nemokėti baudų. Kitas – baigiantis savo kadenciją meras Salvadore Mantione, prokuratūros apkaltintas jūros miesto zonoje teršimu. Pakliuvo ir kitas tarybos narys, atsakingas už krikščionio demokrato Giuseppe's Cascio palikimą, kaltinamas du kartus vienu metu išsinuomojęs tą patį pastatą <...> Tačiau garbingiausia vieta neabejotinai priklauso buvusiam provincijos pirmininkui Gaspare'i Giganti'ui, šiuo metu sąlygiškai laisvam, iki bus teisiamas už ideologinę klastotę, aukciono trukdymą ir asmeninius interesus klastojant kelių priežiūros konkursą. Teisingumo kalavijas pakibęs ir virš kito savivaldybės nario, krikščionio demokrato Sisto Merullos, atsakingo už mokesčius. Pripažintas kaltas dėl rangos darbų skyrimo žlungančiai bendrovei, kovo mėnesį nuteistas kalėti trejus metus ir penkerius metus negalės dirbti valstybinio darbo. Dėl įkalčių stokos tokio pat likimo išvengė buvęs meras fanfanininkas Giacomo Marchello. Sąrašą baigia Palermo krikščionių demokratų patronas Salvo Lima, buvęs meras, buvęs šalies parlamento narys, dabar – Europos parlamentaras. Magistratūra jau dešimt metų laukia leidimo kelti bylą už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi asmeniniais tikslais (12).

Toks didelis nusikaltėlių skaičius tautos valios reiškėjų gretose pamažu pakeitė renkamų valdžios organų pobūdį, toną ir net kalbą. Su mafija susijusio politiko arba mafijozo kalboje yra mažiau nei jo kolegų kalboje sudėtingų posakių, metaforų ir nesuprantamo nūdienos italų politiniuose sluoksniuose populiaraus žargono. Jis sprendžia klausimus tiesiai ir greitai. Daugeliu atvejų jis atvirai, tiesiog tarybos posėdžiuose gina mafijos, kuriai atstovauja, interesus, ir tai būna užfiksuota posėdžių protokoluose.

Polistenoje, Džoja Tauro slėnio miestelyje, 1981 metais įvyko vienas iš daugelio atsitikimų, liudijančių mafijos ir politikos santykių pasikeitimą. Savivaldybės tarybos posėdžio metu meras, komunistų partijos narys Gerolomo Tripodi, tik prieš keletą dienų Palmio teisme liudijęs prieš 230 kaltinamųjų Džoja Tauro slėnio mafijos koskų atstovų, buvo užsipultas krikščionių demokratų grupės vado, pareiškusio, kad „meras sugriovė šeimas ir apšmeižė visus gyventojus, ir dabar Polistena išgarsėjo visoje šalyje labiau už Džoja Tauro, tarytum mūsų miestelyje būtų mafijos centras". Toliau jis sako, kad „meras yra skundikas, despotas, taryba jam tarnauja ir už tai kas nors iš IKP turės atsakyti <...> Žinau, kad šie žodžiai man brangiai atsieis, bet aš neturiu ko bijoti, tegul bijo komunistų partija!.. Čia žaidžiama su ugnimi!" (13).

Minėtasis asmuo yra tipiškas vietos politinių lyderių luomo atstovas, iškilęs aštuntajame dešimtmetyje randantis verslo mafijai – tokių šiandien gausu komunų, provincijų ir rajonų administracijose. Polistenos komunos krikščionių demokratų grupės vadas, jo paties pripažinimu, yra pavojingiausio tame rajone Longo mafijos klano verslo dalininkas. Be to, prieš ketverius metus jis, tuomet dirbęs rajono tarybos nario, krikščionio demokrato, sekretoriate, buvo nuteistas už klastotę, Kalabrijoje žinomą kaip „aukso dienoraščiai". Įsipainiojęs į spekuliacijas žemės valdomis, KD grupės vadovas neseniai savivaldybės apkaltintas neteisėtu sklypų skirstymu per MOVECO SUD bendrovę, kurioje turi daugiau nei 50 mln. lirų dalį. O bendrovėje IAIA SUD jis yra Rocco Longo, garsaus vietos koskos atstovo, nuteisto kalėti dešimt metų, kompanionas <...>" (14).

Antra mafijos valdžios autonomijos reiškimosi forma yra politinio atstovavimo tarptautiniu mastu išplitimas, kitaip tariant, pagrindinių mafijos grupių būdingas bruožas sutelkti savo rinkiminę įtaką remti kandidatūras iškėlusius savo narius arba remti asmenis, glaudžiais giminystės ryšiais susijusius su koskos vadu ar vadais.

Tokio sprendimo privalumas – paprastesni santykiai su oficialiąja valdžia, pašalinama būtinybė leistis į derybas, susitarimus ir sąjungas su mafijos šeimai nepriklausančiais politikais. Trūkumas –

per didelis viešumas ir per daug matomas valdžių susitelkimas, o tai kritiniais susidūrimo su viešąja nuomone ir teisminėmis institucijomis atvejais gali įgyti priešingą poveikį.

Nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios iki 1982 metų pabaigos, kai Palerme buvo nužudytas generolas Della Chiesa, trukęs viešosios nuomonės ir centrinės politinės valdžios abejingumas mafijos problemai Sicilijoje ir Kalabrijoje lėmė politiko ir mafijozo vaidmenų susitapatinimo procesą, kuris prasidėjo žemiausiame lygmenyje ir pamažu apėmė visas provincijų ir rajonų administracijas.

Kiekvienai Redžio Kalabrijos provincijos mafijos šeimai kiekvienoje savivaldybėje atstovauja ar tiesiog iš jos kilęs, ar kurio nors svarbesnio jos nario giminė, ar draugas. Pirmasis buvęs socialistų kandidatų sąrašuose į 1976 metų Lokrio (Kalabrija) savivaldybės rinkimus, 1977 metais pasiūlytas priverstinai iškeldinti į kitą gyvenamąją vietą, o 1980 metais suimtas kaip nusikalstamos gaujos narys. Vienas iš Nirtos koskos vadų Bruno Nirta, buvęs universiteto studentas, išrinktas delegatu į Kalabrijos KD partijos suvažiavimą, įvykusį 1980 metais. Tačiau jaunasis Nirta negalėjo jame dalyvauti, nes Lokrio prokuratūros sprendimu buvo suimtas kaip nusikalstamos gaujos narys. Vienas Četraro savivaldybės tarybos narių, socialistas, apkaltintas dalyvavęs nužudant tarybos narį Losardo, komunistą, 1980 metų liepą. Redžio Kalabrijos provincijos KD grupės vadovas, tarybos narys Francesco Macrí, vadinamas „Čičio alpenštoku", neseniai nuteistas kalėti 7 metus už valdiškų pinigų išeikvojimą, asmeninės naudos vaikymąsi ir kitus nusikaltimus. Palermo provincijos tarybos pirmininkas Ernesto Di Francesco prieš keletą mėnesių suimtas kartu su dviem kitais aukštais Sicilijos regiono pareigūnais.

Kai kuriuose vietos renkamuose organuose, nepaisant Italijos komunistų partijos griežtos kovos su mafija, pastarajai pavykdavo pasireikšti net šios partijos gretose. Macrí koskos valdomoje Jonijos jūros pakrantės Kalabrijos zonoje, Mamolos miestelyje, visa savivaldybės tarybos narių komunistų grupė neseniai apkaltinta įvairiais mafinio pobūdžio nusikaltimais, o Rozarno IKP skyriaus sekretorius Valarioti, mafijos priešininkas, nužudytas, tyrimo duomenimis, komunistams priklausančio kooperatyvo „Ri-

nascita", kuris, kaip pasirodė, buvo stipriai veikiamas Pesce koskos, vidinio konflikto metu.

Mafijos politinis atstovavimas renkamuose organuose lėmė ir čia vykstančią elito kaitą. Virto laisvųjų profesijų buržuazijos atstovų valdžios monopolis, o viešąją administraciją užplūdo naujas šiurkščių ir ciniškų, teturinčių kuklų išsilavinimą vyrų elitas, agresyvus, mažiau nei senojo politikų luomo atstovai linkęs į gudravimą ir kompromisus. Naujasis valdžios elitas šiandien jau daugelyje pietų Kalabrijos ir Vakarų Sicilijos miestų pripažintas reiškinys. Beveik įteisinta mafijos valdžia padeda lengviau suprasti vietos valdžios pareiškimus mafijos teismo procesų metu. „Beveik visi pakviesti duoti parodymus *garbingieji piliečiai* sako nežinantys, kas tai yra mafija, arba teigia, kad jų miestelyje mafijos nėra, o kaltinamieji priklausymu mafijos susivienijimams ir net vadovavimu jiems yra aukštos moralės asmenys, geradariai, žmonės, sukūrę darbo vietas, „kuriuos derėtų apdovanoti"; o kai jiems prieštaraujama sakant, kad būtent jų miestelyje įvykdoma daug žmogžudysčių, pasikėsinimų ir panašiai, jie atsako, kad tai daro jauni nusikaltėliai, visuomenės atmatos ir pan." (15).

O teismo procesuose dėl priverstinio iškeldinimo galima rasti net dvasininkų pareiškimų, liudijančių apie garsiausių mafijos galvų pelnomą visuotinę pagarbą ir pasitikėjimą. Pavyzdžiui, mafijozui Mesiti'ui S. Lukos parapijos klebonas išduoda pažymėjimą, kuriame pareiškia, „kad minėtasis asmuo <...> yra sąžiningas darbininkas, kuris laisvą nuo darbo laiką leidžia su šeima, rūpestingai auklėdamas savo vaikus" (9 pav.).

1980 metų politiniai ir administraciniai rinkimai tapo proga įsitikinti mafijos grupių politinio atstovavimo išplitimo mastais. Tapo akivaizdu, kad mafijozai ar jų sutuoktiniai rinkimų sąrašuose užima pagrindines politines pozicijas, o mafijozų giminių sėkmė rinkimuose atspindi politinio elito visose vyriausybės partijose pasikeitimo kryptis.

Tiesioginis mafijozų giminių atėjimas į politikų sluoksnį <...> labiausiai pastebimas Redžio Kalabrijos provincijoje. Patyrinėkime jį atidžiau. Didžiausią spaudimą patiria Respublikonų partija. Pasaulietinių intelektualų grupė,

PARROCCHIA S. MARIA DELLA PIETÀ
SAN LUCA (R.C.)

San Luca, 9.1.1972

Il sottoscritto parroco attesta-per quanto di propria conoscenza-che il sig.MESITI SEBASTIANO figlio di Antonio e di Marando Saveria, nato a San Luca il 7.9.1938 e residente in via Nazionale, 13 di questo stesso comune, risulta di buona condotta morale e civile.
Il suddetto signore è onesto lavoratore e nel tempo libero trascorre la giornata in famiglia attendendo scrupolosamente all'educazione dei propri figli.
In fede, ecc.....

Sac. Trimboli Giosafatto
PARROCO S. MARIA DELLA PIETÀ
SAN LUCA (R.C.)

9 PAV.

S. Lukos komunos Šv. Marijos Gailestingosios parapijos klebono pareiškimas

Šv. Marijos Gailestingosios parapija
San Luka (RK)

San Luka, 1972 01 09

Pasirašęs klebonas liudija, kad, kiek jam žinoma, p. Mesiti'o Sebastiano, Antonio ir Marando Saverijos sūnaus, gimusio San Lukoje 1938 09 07, gyvenančio šioje komunoje, Nacionalės gatvėje, 13, moralė ir pilietinis elgesys yra pavyzdingi.

Minėtasis ponas sąžiningai dirba, o laisvalaikį leidžia su šeima, rūpindamasis savo vaikų auklėjimu.

Su pagarba...

Kun. Trimboldi Giosafatto
Šv. Marijos Gailestingosios
parapijos klebonas

COMUNE DI SAN LUCA

89030 - PROVINCIA DI REGGIO CALABRIA

IL SINDACO

ATTESTA

Che Nirta Francesco, nato a San Luca il 29-8-1921
è residente in questo Comune in via Indipendenza,
è in possesso dei diritti politici ed è di ottima
moralità.==========
Si rilascia a richiesta dell'interessato per gli
usi consentiti dalla legge.==========
Addì 7 giugno 1977

IL SINDACO

10 PAV.

Liudijimas apie gerą elgesį, išduotas mafijos vadui ryšium su prevencijos procesu

SAN LUKOS SAVIVALDYBĖ
89030 Redžio Kalabrijos provincija
MERAS
LIUDIJA
Kad Nirta Francesco, gimęs San Lukoje 1921 08 29, gyvenantis San Lukos komunoje, Indipendencos gatvėje, turi visas politines teises ir yra aukštos moralės.
Išduota suinteresuoto asmens prašymu, naudotis pagal įstatymą.
1977 m. birželio 7 d.

Meras

prieš trejus metus pradėjusi pertvarkos procesą, dabar užblokuota. Respublikonų partija pareikalavo regiono tarėjo vietos, kuris galėtų būti ir savivaldybės narys. Tai – Pietro Araniti, mokesčių konsultantas. Jo pusbroliai Santo ir Domenico yra Galiko, Sambatelo ir Katonos rajonų bosai. Kitas mafijozų giminaitis, išrinktas provincijos respublikonų sąraše, yra Pietro Ligato, komunos veterinarijos daktaras, senojo boso sūnus, Antonio Macrí žentas, Siderno krikštatėvis. Dar prieš keletą savaičių Pietro Ligato buvo krikščionių demokratų sąrašuose, bet paskui perėjo į Italijos respublikonų partijos gretas, kurios rinkėjų skaičius tame rajone nepaprastai išaugo. Dar vienas giminaitis iš koskos yra Antonio Libri, Domenico sūnus, De Stefano klano žmogus. Jis taip pat buvo teisiamas šešiasdešimties asmenų procese, nuteistas penkeriems metams, priverstinai iškeldintas gyventi į kitą vietą, šiandien sąlygiškai laisvėje „dėl sveikatos“: jis buvo pirmas respublikonų sąraše rinkimuose į Redžio Kalabrijos apygardos tarybas.

<...> Yra ir su socialistų partija susijusių atvejų. Vincenzo Comisso, Siderno boso sūnus, buvęs kartu su don Macri šio nužudymo metu Siderno mieste, išrinktas antras. Pado Foti, matininkas, besislapstantis (vėliau pasidavė), apkaltintas Saline įmonės „Liquichimica“ sprogdinimais, priklausantis tą rajoną valdančiai mafijos šeimai, pagal ISP sąrašą išrinktas į Montebelo Joniko savivaldybę <...>

Pereikime prie krikščionių demokratų partijos. Garsiausias atvejis – advokatas Giorgio De Stefano, rajoną valdančios mafijos šeimos narys. Savivaldybės rinkimuose buvo antras <...> Rinkimų rezultatai rodo tikrą susitarimą tarp koskų. Aiškiai matyti, kad Pietro Araniti, respublikonas, išrinktas į regiono tarybą, ir Giorgio De Stefano, krikščionių demokratų partijos atstovas, išrinktas į savivaldybę, buvo pasiskirstę balsus. Tuose skyriuose, kur rinkėjai atidavė pirmenybę Araniti, savivaldybės rinkimuose IRP beveik nėra ir tokį pat palankumą įgyja De Stefano. Tam reikia ir politinių garantijų. Nucara yra „naujųjų“ Kalabrijos respublikonų krikštatėvis, o tokie pat krikščionių demokratų krikštatėviai yra deputatas Vico Ligato ir senatorius Nello Vincelli, pastarasis <...> yra transporto ministro pavaduotojas (16).

Viena iš reikšmingiausių tiesioginio koskų dalyvavimo viešajame valdyme pasekmių yra valstybės paramos šalies pietų regionams perėmimas. Šeštajame ir septintajame dešimtmetyje ši parama buvo viena iš labiausiai saugomų politinės valdžios sričių.

Patronų ir mafijos lyderių įtakos sferos buvo griežtai atskirtos, tačiau pirmųjų įtakos sfera buvo nepalyginti platesnė už antrųjų. Daugelyje šalies pietų vietovių, panašiai kaip Bloko tyrinėtame Sicilijos kaime, sumažėjusi konkurencija dėl vietos išteklių ir sumenkusi politinių *tarpininkų* naujų iš centro gautų išteklių kontrolė pagreitino mafijozų išstūmimo iš strateginių ekonomikos ir visuomenės sričių procesą. Atrodė, kad „ten, kur pirma buvo mafija, dabar yra politika" (17).

Dabartinė padėtis pasižymi vis didesniu politikų bei klientų tinklo ir grynai mafijos valdžios atotrūkiu. Pašalpų, pensijų, darbo vietų valstybiniame sektoriuje skirstymas, kitaip tariant, administravimas to, kas šalies pietuose vadinama *aprūpinimo ekonomika*, vis labiau pereina į politikų mafijozų ar į mafijozų *tout court* rankas, nes sprūsta iš tradicinio politinio elito, „nebeatlaikančio" naujų konkurencijos sąlygų, įtakos. Pavaldūs gyventojų sluoksniai vis intensyviau reikalauja globos, o tradicinės politinės valdžios krepšyje kaupiasi neištesėti pažadai. Šiandienos konkurencinėje kovoje tarp tų, kurie „gali tesėti pažadą", „tikrai gali garantuoti" pensiją, darbo vietą, pašalpą, paramą ir t. t., politikai mafijozai akivaizdžiai lenkia tradicinius tarpininkus. Retas kuris tradicinis politinis veikėjas šiandien turi valdžią ir pasiryžimą, reikalingą paveikti – teikiant paslaugas, grasinant, taikant sankcijas – vis labiau susiskaldžiusį valstybės aparatą. Mafijos lyderis „gali" tai padaryti. Perimdamas (monopolizuodamas) valstybinių lėšų srautus, gali imtis daugelio ekonominiam įsigalėjimui naudotų priemonių. Šia prasme pamokomas EEB paramos alyvų aliejaus gamybai atvejis: „Pasinaudodami subsidijomis alyvų aliejaus gamybai, Redžio Kalabrijos provincijos gamintojai per pastaruosius trejus metus susikrovė nuo 12 iki 15 milijardų lirų. Du tūkstančiai įmonių iš 45 tūkstančių, galėjusių gauti paramą, tam naudojo įvairius būdus, pavyzdžiui, suklastotas nuomos bei pardavimo sutartis. Beveik visi nuomininkai yra mafijozai" (18).

VERSLO MAFIJOS IDEOLOGIJA IR POLITINĖ KULTŪRA

Ar, iškilus verslo mafijai, susiformavęs naujas politinių ir ekonominių interesų blokas turi savo ideologiją ir kultūrą? Ar esama tipiškų šiandienos mafijos valdžios įteisinimo formų?

Atsakymai į šiuos klausimus atskleidžia svarbius mafijos valdžios padėties skirtumus, palyginti su tradicinės visuomenės mafija. Tradicinės mafijos valdžia, kilusi iš varžybų dėl garbės, lėmė, kad jos ideologiniai pateisinimai rėmėsi visuotiniais argumentais, kurie laikomi priimtini daugumai. Garsusis Vittorio Emanuelle Orlando pareiškimas, kad „mafiją dera suprasti kaip be galo išaukštintą garbės jausmą, nepakantumą visokiam engimui ir savivalei, <...> dosnumą, kuris spaudžia stiprųjį, bet atleidžia silpnajam, ištikimybę draugystei <...> Jei tokie jausmai ir santykiai suprantami kaip mafija, tuomet tai yra sicilietiškos dvasios požymiai ir aš skelbiu esąs mafijozas, ir tuo didžiuojuosi" (19), yra puikiausias tradicinės mafijos ideologijos, pagrįsto mafijoziško elgesio susitapatinimo su Sicilijoje ir Kalabrijoje iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos vyravusia kultūra, apibendrinimas.

Šiuolaikinei mafijos gynimo ideologijai būdingi jau ne bendri antropologiniai kultūriniai argumentai, ji kelia naujus etninius teritorinius reikalavimus, turinčius tikslų politinį turinį. Šiandien dominuojanti tema yra agresyvus regionizmas, palaikomas *kalabriškumo* ir *sicilišḱumo* (priešprieša *šiauriniam kolonializmui*) nuopelnų bei dorybių šlovinimu. Remiantis tokiais ideologiniais motyvais, mafijozai vaizduojami kaip vietos gamintojai, neteisingai persekiojami valstybės, kuri atstovauja didžiajai pramonei ir senesniems bei bendresniems kapitalistiniams interesams.

„Mafijozai? Pirmiausia tai žmonės, vertinantys mūsų žemės turtus, tokie pat kalabriečiai kaip ir mes" (20).

Garsiausi mafijos bosų teismų procesai, taip interpretuojami, tampa *Kalabrijos apkalta* šalies ir pasaulio gyventojų akyse, o kalbos apie mafiją – investuotojų iš šalies įbauginimo įrankiu: „Kodėl spauda taip triukšmauja dėl Redžio proceso? Tikroji mafija – tai ne kaltinamieji bosai. Tikroji mafija yra šiaurėje, Romoje, Milane. Tikroji mafija – tai Agnelli <...>" (21).

Kalabrijos Jonijos jūros pakrantės kaimuose gyvenantys mafijos priešininkai tampa skundikais, šnipais. Pavyzdžiui, malūninin-kas komunistas Rocco Gatto buvo nužudytas už tai, kad pranešė teisingumo organams apie Ursini'o koskos smurtinius veiksmus Džoja Jonikos zonoje. Vienas iš ryškiausių tiriamojo darbo, kurio rezultatus išdėsčiau šioje knygoje, prisiminimų buvo mano pokalbis 1979 metais su aukštu regiono politiniu pareigūnu, pasakiusiu: „Tam tikra prasme jie teisingai pasielgė nužudydami Rocco Gatto. Suprantate mane. Jis buvo karabinierių šnipas".

Tačiau stipriausias, darniausias smūgis pastangoms kovoti su mafija suduotas Kalabrijoje 1978–1981 metais, o jo pagrindiniu taikiniu tapo intelektualų socialistų grupė, vadovaujama deputato Giacomo Mancini'o. Daugelyje savaitraščio *Calabria Oggi* straipsnių labai kritikuoti griežti nuosprendžiai, kuriuos Redžio Kalabrijos teismas paskyrė 98 svarbiausiems Kalabrijos mafijos vadams. Straipsnių autoriai teigė, kad mafijozai negalėjo pasinaudoti visomis konstitucinėmis garantijomis, nes tyrimas atliktas nenuodugniai, o surinkti įkalčiai buvo nepakankami (22). Advokatas Luigi Gullo, Gerolomo Piromalli'o gynėjas minėtajame procese, savo ginamojoje kalboje, išspausdintoje *Calabria Oggi*, pabrėžė klasinį kaltinimų šalies pietų regionams pobūdį. Kaltinami „darbininkai" ir smulkieji verslininkai, negalintys pasinaudoti tomis pačiomis veikimo laisvėmis kaip jų turtingesni ir laimingesni kolegos, gyvenantys kituose šalies regionuose.

Yra aiškus skirtumas tarp nusikaltimo, neteisėto veiksmo, spekuliacijos, verslo supratimo. Nusikaltimai, neteisėti veiksmai, spekuliacija, verslas negali visi būti vien tik klastos, apgaulės objektai, to tikslo, apie kurį dabar kalbame. Vienytis dėl spekuliacijos, dėl nelegalių verslo operacijų, vienytis net ir dėl didelio verslo nėra būdingiausias nusikalstamo susivienijimo bruožas...

Tačiau šis verslas, dar sykį kartoju, nėra nei nusikaltimas, nei mano ginamųjų nusikaltimo įrodymas. Šia prasme noriu pasakyti, jog nėra labai teisinga, kad mes garbintume ir lankstytumėmės prieš didžiuosius verslo magnatus todėl, kad jie dirba budriai stebimi jiems surašytų įstatymų ir teisininkų, puikiai mokančių naudotis tais neabejotinai klasiniais įstatymais, kad galėtų moraliai teisti, bausti ir sodinti į kalėjimus tuos, kurie priklauso kitai klasei <...> (23).

Dėl *Calabria Oggi* vykdomos kampanijos pasikeitė ir dienraščio *Il Giornale di Calabria* požiūris į mafiją. Tradiciškai solidarizavęsis su kairiųjų jėgų ir nedaugelio prieš mafiją stojančių magistratų kova, dienraštis, taip pat Mancini'o šalininkas, pradėjo neigti kairiųjų jėgų ir magistratų veiklą. Laikraščio redaktorius taip pateikė vieną geriausių teismo dokumentų, teisėjo Cordovos tyrimo medžiagą apie mafijos galvas iš Kalabrijos Tirėnų jūros pakrantės zonos, kurios įrodomąją vertę patvirtino pirmieji griežti nuosprendžiai, Kalabrijos teismo paskelbti aukštų mafijos lyderių grupei:

> Pirmą kartą Kalabrijoje teismas pabandė atskleisti vardais, pavardėmis, nusikaltimais, veikla tą organizuoto nusikalstamumo reiškinį, kuris vadinamas *mafija*.

Tas bandymas teismui kainavo ilgus darbo mėnesius, šimtus pokalbių, reikėjo sulyginti įvairiausius, nuo menkiausio iki svarbiausio, nusikaltimų faktus <...> Gautas puikus žurnalistinis tyrimas, kuris pradžiugintų kiekvieno laikraščio redaktorių, jei tik šiam būtų pasiūlytas. Tačiau mums abejonių kelia faktas, jog tai ne žurnalistinis tyrimas, o teismo byla, kitaip tariant, teismo aktas, susijęs su teismo procesu, taigi ir su įrodymais <...> Teisėjas Cordova, atvirkščiai, dirbo kaip daugelis iš mūsų: jis tiesiogine prasme *ėmė interviu* iš merų ir parlamentarų, kitų patirtimi ir įsitikinimais norėdamas patvirtinti savo nuojautą <...> tačiau dažnai būdavo toks pat kaip ir mes bejėgis pateikti teisėjams kitų kaltės įrodymus <...> (24).

Laikui bėgant tame pačiame žurnale reportažai apie mafiją tapo tikromis liaupsėmis mafijozo verslininko įkūnytam neigiamam herojui, liaupsėmis, kuriose, be kita ko, būdavo keliami žmogiški mafijozų bruožai, netgi išspausdinta pakili sveikinamoji žinutė apie žinomo nusikaltėlio šeimoje gimusį sūnų, giminės tęsėją (11 pav.).

Ieri il lieto evento nell'ospedale di Taurianova

A Mammoliti è nato l'erede maschio

L'imprendibile latitante di Castellace ha dato al secondogenito il nome del padre, Francesco, assassinato dal "clan" Barbaro

PALMI, 16 gennaio — L'inafferrabile Saro Mammoliti, il play boy di Castellace ricercato da oltre sei anni è diventato oggi per la seconda volta padre, rivelandosi nonostante la latitanza un perfetto marito. La moglie Maria Caterina Nava, di 18 anni che il noto boss ha condotto sull'altare nella chiesetta di Castellace, il 23 agosto di tre anni fa, ha dato stamane alla luce, nell'ospedale civile di Taurianova un vispo maschietto, tanto atteso da parte di Saro, al quale vi è stato imposto il nome del capostipite la famiglia, Francesco.

Il bimbo che è venuto a tenere compagnia alla sorellina nata nel febbraio dello scorso anno verrà battezzato nella stessa chiesetta dove clamorosamente a due passi dalla stazione dei carabinieri si sono celebrate le nozze fra la giovane Maria Caterina e il "capo" della nuova mafia calabrese. Quel matrimonio venne considerato come una vera e propria sfida alle forze dell'ordine. Saro si presentò in chiesa con l'abito scuro accompagnato dai testimoni e da alcuni amici fidati.

La notizia delle nozze trapelò alcuni giorni dopo e provocò enorme scalpore. Saro Mammoliti recentemente in una intervista concessa al nostro giornale aveva sostenuto la sua estraneità dei sequestri operati al Nord e dove le altre imprese criminose cui venne citato il suo nome. E' ricercato in quanto ritenuto uno dei cervelli dell'organizzazione internazionale. Implicato nel sequestro di Paul Ghettv III, Mammoliti è stato poi assolto dai giudici di Lagonegro.

Saro Mammoliti è alla macchia dal 13 dicembre 1972 dopo la fuga dal carcere di Nicotera dove si trovava rinchiuso. E' sospettato di alcuni delitti legati alla vicenda di faida con i Barbaro di Castellace.

Gli esponenti del clan Barbaro di fronte allo strapotere dei Mammoliti furono però costretti ad abbandonare il paese. Lo scorso anno si è avuta l'ultima vittima a Perugia con la eliminazione di Domenico Barbaro che dopo aver scontato ben 26 anni di carcere per avere ucciso il capostipite dei Mammoliti, Francesco, ha pagato col sangue il suo delitto.

Grande festa ora è stata in casa Mammoliti per la nascita del piccolo Francesco che ha preso il nome del potente nonno paterno. Nel reparto maternità dell'ospedale civile di Taurianova la puerpera e il bimbetto stanno bene e sono festeggiati dai parenti e dagli amici.

11 PAV.

„Vakar atėjo džiugi žinia iš Taurianovos ligoninės: Mammoliti'ui gimė sūnus. Nesugaunamasis bėglys iš Kastelačės antrąjį vaiką pavadino Francesco, savo tėvo, kurį nužudė Barbaro klanas, garbei.“

SEPTINTO SKYRIAUS PASTABOS

1. M. Weber, *Economia e società*, Milano, Edizioni di Comunità, t. II, 1964, p. 36.
2. Boissevain, *Friends of Friends. Networks, Manipulations and Coalitions,* Oxford, Basil Blackwell, 1974; E. R. Wolf, *Kinship, Friendship and Patron Client Relations in Complex Societies*, iš M. Banton, *The Social Antropology of Complex societies*, London, Tavistock, 1966.
3. Gribaudi, *Mediatori. Antropologia del potere democristiano nel Mezzogiorno*, Torino, Rosenberg and Sellier, 1980.
4. P. A. Allum, *Potere e società a Napoli nel dopoguerra*, Torino, Einaudi, 1973; L. Sacco, *Il cemento del potere*, Bari, De Donato, 1981; *Clientelismo e mutamento politico*, sudarytojas G. Graziano, Milano, Angeli, 1974.
5. M. Caciagli, *Democrazia Cristiana e potere nel Mezzogiorno. Il sistema democristiano a Catania*, Firenze, Guaraldi, 1978, p. 311–312.
6. Gribaudi, *Mediatori. Antropologia del potere democristiano nel Mezzogiorno*, p. 168.
7. P. Guzzanti, *Viaggio nella DC calabrese tra figli, padri e padroni*, iš *La Repubblica*, 1981 rugsėjo 18.
8. Žr. V skyrių.
9. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 608.
10. *L'Espresso*, Nr. 34, 1978; *La Repubblica*, 1979 balandžio 5.
11. Tokį ryšį tarp krikščionių demokratų partijos ir „Sindonos sistemos" patvirtino pats Sindona televizijos interviu, kurio tekstas išspausdintas laikraščio *La Repubblica* 1982 metų spalio 8 dienos numeryje. E. Biagi, E. Scalfari, *Come andiamo ad inciminciare*, 1981.
12. *Quando la DC della Sicilia sfila davanti al magistrato*, iš *L'Unita*, 1980 gegužės 25.
13. Comune di Polistena, *Verbale della riunione del Consiglio Comunale del mese di luglio*, iš *L'Unita*, 1981 liepos 14, p. 40–41.
14. *L'Unita*, 1981 liepos 14.
15. V. Macrì, *Comunicazione del giudice istruttore Vincenzo Macri al convegno sulla mafia organizzato dal Consiglio Superiore della Magistratura*, Castelgandolfo, 1982 birželio 4–6.

16. A. Santini, *Le strane carriere elettorali di cugini e di figli di padroni*, iš *Paese Sera*, 1980 liepos 2.
17. A. Blok, *The mafia of a Sicilian village, 1860–1960: A Study of Violent Peasant Entrepreneurs*, New York, Harper and Row, 1974, p. 216.
18. Partito comunista italiano, *Rapporto della delegazione parlamentare del PCI su fenomeno mafioso in Calabria*, 1976 lapkričio 13–15, p. 4.
19. V. E. Orlando, *Discussione tenuta al teatro Massimo di Palermo nel giugno 1925*, iš G. Pallotta, *Dizionario storico della mafia*, Roma, Newton, 1977, p. 81–83.
20. Interviu Nr. 14.
21. Interviu Nr. 14.
22. Iš *Calabria Oggi*, Nr. 3–4, 1979.
23. Iš *Calabria Oggi*, Nr. 3–4, 1979.
24. Iš *Il Giornale di Calabria*, 1978 rugpjūčio 30.

VIII

Heroino verslas ir mafijos įmonė

HEROINO KELIAS

Šiandien JAV ir Vakarų Europoje suvartojamas heroinas daugiausia gaminamas iš Irano, Pakistano ir Afganistano pasienio zonose gaunamo opijaus. Aštuntajame dešimtmetyje buvusi pagrindinė opijaus gamintoja Turkija pamažu pasitraukė į šalį. Amerikos spaudimas ir paskolos įpareigojo įvairias tuo metu buvusias vyriausybes vykdyti kultūros rekonversijos ir aguonų auginimo kontrolės programas, todėl buvo stipriai apribota nelegalaus turkiško opijaus gamyba ir prekyba (1).

Šiandien pasaulyje didžiausia nelegalaus opijaus gamintoja yra pietvakarių Azija: 1979 metais Afganistane, Pakistane ir Irane pagaminta apie 1600 tonų, palyginti su 160 tonų, pagamintų aukso trikampyje, ir 10 tonų, pagamintų Meksikoje (12 pav.).

Iš 1600 tonų opijaus apie 1000 tonų suvartojama vietoje, likusioji dalis perdirbama į 50–60 tonų morfijaus, eksportuojamo į Vakarus ir likusį pasaulį.

Morfijus iš opijaus gaminamas primityviose chemijos laboratorijose šiaurės vakarų Pakistano pasienyje ir Vidurio Rytų šalyse: Libane, Sirijoje, Irane ir Turkijoje (2).

Traukiniais, automobiliais ir mulais morfijus iš ten keliauja į Ankarą ir Stambulą, perkerta Balkanus, o toliau vėl traukiniais, automobiliais, bet dažniausiai krovininiais sunkvežimiais TIR įvežamas į Vakarų Europą (3). Čia vyksta technologijos ir ekonomikos požiūriu lemiamas viso ciklo etapas: jo perdirbimas į heroiną, kurio dalis skiriama vietos rinkai, o dalis eksportuojama į Šiaurės Ameriką ir kitas pasaulio rinkas.

Tiekėjai paskirsto heroiną, sumaišytą su įvairiomis inertinėmis medžiagomis, po įvairių šalių vidaus rinkas, o jo vartotojų kasmet

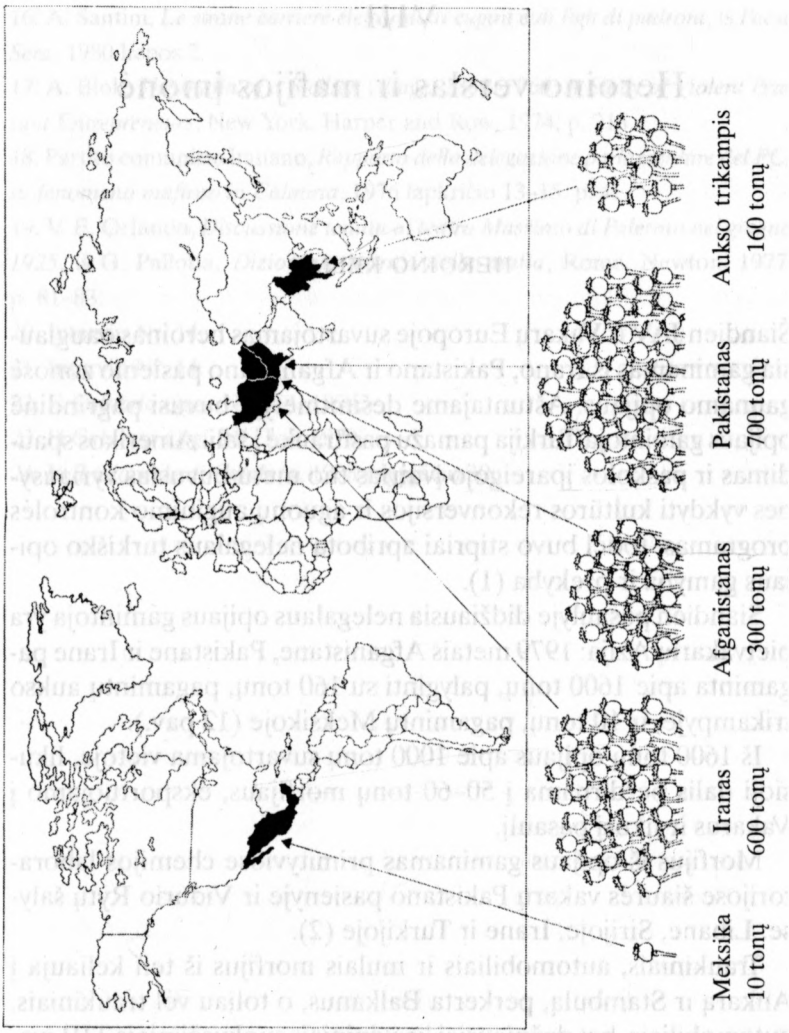

12 PAV.

1979 metais pasaulyje nelegaliai pagaminto opijaus kiekis

Šaltinis: Drug Enforcement Agency, *Southwest Asian Heroin: a Historical and Current Assessment,* Washington, D.C., Government Printing Office, 1980.

vis daugėja. Septintojo dešimtmečio pabaigoje kalbėta, kad JAV yra nuo 50 iki 100 tūkstančių narkomanų (4). Šiandien jų skelbiamas skaičius siekia 500 tūkstančių (5).

1971 metų „Murphy'o ataskaitoje" daroma išvada, kad „heroino vartojimas paprastai laikoma vien amerikiečių problema, būtent tokios nuomonės laikosi didžioji dalis kitų valstybių. Todėl daug kalbama apie bendradarbiavimą su JAV, bet mažai daroma" (6). Po devynerių metų „Bideno ataskaitoje" rašoma, kad „Vokietijoje nuo heroino mirusių skaičius didesnis nei JAV <...> o Italijoje narkomanų pagal gyventojų skaičių procentais yra daugiau negu JAV" (7).

Yra daug nacionalinių, regioninių ir vietinių įstaigų, kurios turėtų užkirsti kelią prekybai heroinu. Labai sunku susekti narkotikų kontrabandą, nes juos galima gana lengvai pervežti ir paslėpti, o krovinio vertė, palyginti su svoriu ir tūriu, labai didelė.

Todėl valdžios organai kasmet sulaiko ir konfiskuoja tik mažą dalį – apie 5–10% į JAV ar Italiją įvežamo heroino.

CIKLAS

Narkotikų gamybos, vežimo, skirstymo ir vartojimo etapuose veikia vis kiti asmenys. Jų skaičius, organizacijos lygis ir socialinis ekonominis pobūdis labai skiriasi.

Aguonas augina ir opijaus žaliavą iš jų galvučių išgauna smulkūs augintojai kaimiečiai, kuriems aguonų auginimas yra didžiausias, o dažnai ir vienintelis pinigų šaltinis, kad galėtų susimokėti mokesčius ir įsigyti daiktų, kurių negali patys pasigaminti (8).

Dalis kasmetinio derliaus parduodama valstybinėms agentūroms, įpareigotoms kontroliuoti opijaus gamybą, dalis daugiau ar mažiau slapta parduodama vietos supirkėjams, mokantiems nuo 2 iki 5–6 kartų brangiau nei oficialios kainos (9). Ten, kur nėra pripažintos valstybinės valdžios, pavyzdžiui, plotuose, apgyventuose patanų genties – 7 milijonų žmonių Afganistano, Irano ir Pakistano pasienio teritorijoje (10) – kasmet užauginama šimtai tonų opijaus žaliavos, kurios didžiąją dalį superka pirkliai urmi-

ninkai, vėliau parduodantys ją Artimuosiuose Rytuose, kur ji perdirbama į morfijaus pagrindą. Knygos „Tarptautinė narkotikų sistema" autoriai taip aprašo savo pokalbį su vienu iš tokių prekeivių.

„Dabar parduodu opijų po 600 rupijų (apie 34 000 lirų) už kilogramą, – pasakoja pirklys. – Jo kaina niekada nenukrenta žemiau kaip 400 rupijų (apie 24 000 lirų). *Charras* (11) kainuoja 200 rupijų (apie 12 000 lirų). Karačyje tokios kokybės prekės negausite pigiau kaip už 600–800 rupijų". Ir patvirtindamas savo žodžius įmeta mums į kišenę ketvirtį plytelės, „kad prieš apsispręsdami pabandytume <...>"

Paklaustas, kiek opijaus galėtų mums parduoti, pirklys parodo savo spintas, kuriose greta įvairiausių ginklų pridėta didelių stačiakampių pakų, suvyniotų į džiuto maišus. „Čia, krautuvėje, turiu apie toną, galėčiau iškart parduoti. Jei per mažai, reikėtų keleto dienų prekei gauti, bet 5–8 tonas galėčiau jums parūpinti gana greit <...>"

Ir paaiškina: „Žinokite, galite pasitikėti. Turiu klientų iš užsienio, kurie per kelis mėnesius nuperka už 3 ar 4 milijonus rupijų (nuo 170 iki 230 milijonų lirų, arba apie 6 tonas)" (12).

Antrasis narkotikų ekonominio ciklo etapas vyksta Vidurio Rytuose, o pagrindiniai jo veikėjai – politinio ir karinio elito atstovai, galintys kontroliuoti valstybės administracijos ir vietos bendruomenės sritis. Europoje jau dešimt metų vis suimami Vidurio Rytų diplomatai bei turkų kariuomenės pulkininkai ir kapitonai už heroino ir morfijaus kontrabandą, ir tai rodo politiko ir nusikaltėlio vaidmenų susiliejimą ekonomikoje, panašiai kaip Lotynų Amerikos šalyse Bolivijoje ir Kolumbijoje, kur gaminamas kokainas. 1981 metų rudenį Niujorke įvykusio proceso metu tarptautinis kontrabandininkas, „dirbęs" su pagrindinėmis Sicilijos mafijos grupėmis, smulkiai papasakojo, kaip Beirute buvo perkama per 200 kg morfijaus, kurį pardavė Libano parlamentaras Mohammedas Dallalas (13).

Trečiasis ciklo etapas vyksta Europoje – dalyvauja prancūzų ir italų nusikalstamos grupės, sąlygiškai nepriklausomos nuo politinės valdžios ir turinčios plačias finansines galimybes. Politinių lyderių globa reiškiasi labiau *atsietomis* formomis, per rinkimus ir klientų ryšius, pavyzdžiui, pietų metu ir ministro Ruffini'o prieš-

rinkiminių susitikimų su vienais didžiausių Vakarų Sicilijoje heroino gamintojais (14); arba Marselio mero socialisto Gastono Defferio broliams Venturi pasiūlyta globa (15), arba kaskart vis per kitus korumpuotus politikus už mainais teikiamas paslaugas.

Paskutiniuoju ciklo etapu narkotikai įvairiais būdais keliauja į Europos šalių ir Amerikos nacionalines rinkas, kol pagaliau gatvėje juos nusiperka konkretus narkomanas. Šie būdai kopijuoja legalių rinkų prekybos etapus, tik jų yra nepalyginamai daugiau. M. H. Moore'as savo studijoje apie heroino paskirstymą Niujorke aštuntojo dešimtmečio pradžioje skyrė šešis pardavimo ir pirkimo etapus, nuo gamintojo iki vartotojo (16). Narkotikų skirstymo grandinė ilgesnė, nei būtų legalioje rinkoje, nes būtina riboti informaciją, kurią turi kiekviena iš žemesnių grandžių apie asmenis, dirbančius aukštesnėse grandyse. Taip pat ilgesnė ir dėl kiekvieno pardavėjo poreikio iki minimumo sumažinti sandorių skaičių, taigi ir tikimybę, kad jį suims (17).

Vidaus rinkai skirto heroino pirkimas urmu yra tas momentas, kai lengviausia identifikuoti legaliam ir gerbiamam pasauliui priklausančių šio verslo asmenų dalyvavimą – dažnai nereguliarų, susijusį su viena didele operacija ar tam tikra operacijos dalimi. Tai įvairių profesijų atstovai, verslininkai komersantai, finansuojantys heroino partijos pirkimą, kad per kelis mėnesius ar savaites daug kartų padidintų savo investuotą kapitalą.

Už kelias dalyvavimo tam tikroje operacijoje akcijas ir kad nieko nebūtų klausinėjama, potencialiam finansuotojui pasiūlytas minimalus pelnas – 2 milijonai per 6 mėnesius už investuotus 100 tūkstančių dolerių. Aišku, šis rizikavo prarasti pinigus, bet akcijos turėjo paklausą. Jei jam staiga pritrūktų pinigų, galėtų parduoti akcijas. Šis finansinis sandoris atrodė lyg įprasta operacija; bet iš tiesų tai buvo heroino siunta iš Artimųjų Rytų į JAV <...>

Šis pavyzdys rodo, kokio tobulumo pasiekė kontrabandininkai per pastarąjį dešimtmetį. Nors tie asmenys yra nusikaltėliai tikrąja šio žodžio prasme, jie veikia kaip verslininkai ir naudoja tokius pat metodus. Jų, kaip mokančių uždirbti ir galinčių padėti kitiems uždirbti dideles pinigų sumas, šlovė padeda lengvai rasti finansuotojus, trokštančius greitai gauti didelį neapmokestinamą pelną (18).

RINKA

Heroino rinka pasižymi nuolatine pusiausvyros tarp paklausos ir pasiūlos stoka. Laimi pastaroji – turi stabilų ir didelį pelną. Heroino pasiūla visada nedidelė. Narkotikų rinka yra klasikinė *pardavėjo rinka*, kai šis gali labai smarkiai keisti ir pasiūlos kainas, ir prekės kiekį.

Paklausa yra idealiausia, kokią tik galima įsivaizduoti: amorfinė vartotojų masė, neturinti nė menkiausios galimybės paveikti rinką ir siekianti įsigyti prekę nepaisydama jos kokybės ir kainos (19). Pasiūla sudėtingesnė. Ją galėtume skirti į dvi pagrindines dalis: *konkurencinę*, kurioje veikia nepriklausomi smulkūs ir vidutiniai verslininkai, tiekiantys heroiną ne nusikaltėliams, ir *oligopolinę*, kurią sudaro ribotas skaičius įvairių tautybių nusikalstamų šeimų-įmonių, tiekiančių narkotikus pirmosios dalies nariams. Todėl mafijos ir organizuotų nusikaltėlių dalyvavimas heroino versle *matomas* kaip atvirkščiai proporcingas paties dalyvavimo dydžiui.

Kiekvienos šeimos-įmonės turima rinkos kvota priklauso nuo jos galimybės disponuoti ir derinti turtą ir paslaugas: kapitalą, jėgą ir policijos bei teismų abejingumą. Yra glaudus ryšys, kurį galima išreikšti matematiškai, tarp disponavimo šiais elementais ir kiekvienos nusikalstamos įmonės parduodamo heroino kiekio.

Disponavimas kapitalu leidžia pirkti dideles partijas morfijaus, kuris toms pačioms mafijos grupėms priklausančiose nelegaliose chemijos laboratorijose perdirbamas į heroiną. Visiems nelegalioje rinkoje sudarytiems sandoriams būdinga didelė pirkimo ir pardavimo kainų disproporcija. Tarpininkų yra labai daug ir kiekviename ilgo kelio etape prekės kaina vis kyla. Ericas Charlieras, vienas iš tarptautinių kontrabandininkų, dalyvavusių Palermo procese dėl heroino kontrabandos iš Sicilijos į JAV, pareiškė teisėjui Falcone'i sužinojęs, kad „Afganistane morfijaus kaina buvo 2000 dolerių už kilogramą ir nebuvę jokių eksporto problemų; Turkijoje kaina buvo 3500 dolerių; Graikijoje – 8000 dolerių ir Milane – 12 000 dolerių už kilogramą“ (20).

Morfijaus kainos kilimas artėjant prie Europos ir JAV kartu reikalauja ir daugiau minimalaus kapitalo, kurio reikia norint pa-

tekti į rinką. Beveik kiekvienos genties vadas Patanastane gali pradėti supirkinėti opijų ir gaminti morfijų, o Turkijos, Libano ir Sirijos valstybės pareigūnų, politikų ir karininkų, galinčių prekiauti narkotikais, skaičius yra ribotas, o dar mažiau Europoje nusikalstamų grupuočių gali turėti dešimtis milijardų, reikalingų išlaikyti morfijaus perdirbimo laboratorijas.

Kita vertus, morfijaus pirkimo ir pardavimo sandoriai yra kiekvienos nusikalstamos grupės siekis, nes morfijaus ar heroino prekybos pelnas lygus nuo vieno su dešimčia arba net su dvidešimčia. Taigi didesnis nei bet kuriame kitame ciklo etape. Kaip matėme, kilogramas morfijaus, iš kurio galima gauti kilogramą heroino, Europoje kainuoja 12 000 dolerių, o didmeninė heroino kilogramo kaina Amerikos rinkoje – 250 000, Europos rinkoje – 120 000–150 000 dolerių.

Jėga visų pirma teikia galimybę sukurti apsauginį skėtį virš nusikalstamai įmonei priklausančios rinkos, kitaip tariant, sukurti kliūčių ruožą, kuris atstumtų galimus konkurentus. Tokių kliūčių visai nėra arba jos labai silpnos paskutiniuose skirstymo etapuose, kur beveik kiekvienas pageidaujantis gali įeiti į rinką ir imti pardavinėti narkotikus.

Kita vertus, jėga – tai specializuotas personalas (kileriai ir kt.), galintis pašalinti nenumatytus trukdžius: nepatogius liudininkus, nusikalstamos grupuotės narius, tapusius policijos informatoriais, teisėjus ir policininkus, nukrypstančius nuo toje *vietoje* galiojančių tardymo standartų arba laužančius kurį nors iš *nerašytų įstatymų*, reguliuojančių santykius tarp teismų valdžios ir organizuoto nusikalstamumo. Italijos pietų regionų mafijos ir kamoros rezervas asmenų, pasirengusių nuolat rizikuoti savo ir kitų gyvybe vykdant ypač pavojingas ir smurtines užduotis, išsilaiko dėl sunkėjančių gyvenimo sąlygų miestuose didėjančio jaunų bedarbių būrio.

Policijos abejingumas reiškia labai didelį pirkimo ir pardavimo, perdirbimo ir vežimo operacijų slaptumą. Didelio narkotikų kiekio ar kapitalo konfiskavimas, kurios nors šeimos vieno ar keleto pagrindinių asmenų suėmimas, o ypač vienos ar daugiau slaptų laboratorijų likvidavimas trukdo normaliai veiklai ir gali nulemti vienos nusikalstamos įmonės išstūmimą iš rinkos ir jos pakeitimą

kita. Policijos ir teismų abejingumas pasiekiamas korupcija ir politiniu spaudimu arba – kaip pastaraisiais metais vyko Palerme – galima bandyti jį pasiekti žudant su mafija kovojančius politikus, tardytojus, teisėjus.

Aukščiausiose narkotikų *verslo* stadijose *visi trys minėtieji elementai* būtini vienu metu. Taip sukuriamos sąlygos tokios apimties verslui, kuris nepasiekiamas nusikalstamoms įmonėms, dirbančioms konkurentiškoje heroino rinkoje. Jos turi iš galingesnių grupių pirkti ne tik narkotikus, bet ir specialias paslaugas, tarp kurių ypatingą vietą užima galimybė papirkti teismus ir tardomąjį aparatą arba daryti jam įtaką; kitaip tariant, tokių nusikalstamų šeimų-įmonių korupcija ir manipuliavimas (21) iškreipia šiuolaikinę baudžiamosios teisės sistemą.

Šios priemonės nepasiekiamos smulkiam nelegaliam verslininkui, o jei ir būtų pasiekiamos, tokių paslaugų jam nereikėtų tiek laiko, kad apsimokėtų įdėtos investicijos. Todėl konkurencijos sąlygomis dirbantis verslininkas privalo retkarčiais iš monopolinių grupių pirkti galimybę manipuliuoti teismų sistema arba turi kreiptis į jų specialų personalą, kad įvykdytų smurtinius ir nelegalius veiksmus.

Disponavimas kapitalu, jėgos panaudojimas ir policijos abejingumas yra plataus masto ekonomikos pagrindas, ribojantis oligopoliniame narkotikų rinkos sektoriuje veikiančių nusikalstamų šeimų-įmonių skaičių, kuris pastaruoju metu sumažėjo iki keleto vienetų kiekvienam dideliam komerciniam konkurentui. Dar prieš keletą metų keturios Sicilijos mafijos grupės turėjo apie 30% *viso* kasmet į JAV pristatomo heroino.

PASITIKĖJIMO PROBLEMA

Aukščiausiuose heroino rinkos sluoksniuose vykdomų operacijų pelnas nepaprastai didelis. Lygiai kaip ir rizika. Pagrindinė su nusikalstamų įmonių veikla susijusi rizika – tikimybė būti atskleistam ir nebuvimas legalios valdžios, galinčios priversti laikytis sutarčių. Todėl visi sandoriai vyksta akis į akį ir mokama grynais. Kartu turi būti pasiektas labai aukštas slaptumo lygis. Daug aukštesnis už galiojantį tradicinėse organizuoto nusikalstamumo sri-

tyse (azartiniai lošimai, prostitucija, reketas ir t. t.), pasižyminčiose glaudžiais „konfidencialiais" ryšiais su policija, o JAV – paplitusia keitimosi informacija su teismais ir FTB praktika.

Operacijų slaptumas yra lemiamas narkotikų kontrabandos elementas. Policijos turima informacija apie organizuotų nusikalstamų grupių veiklą tam tikrose srityse yra minimali arba lygi nuliui. Policija labai retai sužino apie naują kontrabandos kanalą ir jame dirbančius asmenis bei grupes, taip pat apie jų galimas priedangas *tą pat akimirką*, kai tokia nauja veikla pradedama ar iškart po to.

Narkotikų kontrabanda – tai nenutrūkstamas sargų ir vagių žaidimas, kuriame pastarieji turi esminį privalumą priešininkų atžvilgiu – laiką. Naujas nelegalios prekybos kanalas iš pradžių užtikrina ramybės periodą, leidžiantį gauti didelį pelną. Tokia ramybė kyla iš to, kad tiriamosios pajėgos dirba kitur, su tais asmenimis ar tose teritorijose bei rinkose, kurios neseniai atskleistos ir į kurias sutelktas visuomenės ir politinės valdžios dėmesys. Aštuntojo dešimtmečio viduryje, kaip tik tuo metu, kai pagrindinės Sicilijos mafijos grupės iki anksčiau neregėtų mastų išplėtė savo dalyvavimą heroino rinkoje, tardymo organuose vyravo nuomonė, kad Italijos narkotikų kontrabandos centras yra Kampanijoje. Kovos su mafija komisijos užsakymu atlikti tyrimai vertė ją padaryti išvadą, kad „<...> nors italų ir amerikiečių mafija tarptautinius narkotikų kurjerius ir toliau verbuoja Sicilijoje, Italijos narkotikų kontrabandos centrai jau yra ne saloje, o iš esmės persikėlė į Kampaniją, ypač į Neapolį" (22).

Informacija apie veikiančius narkotikų kontrabandos kanalus policiją pasiekia pavėluotai ir tarptautiniu lygiu, nes visą tyrimą dar labiau komplikuoja institucinės kliūtys įvairioms policijos pajėgoms keistis informacija ir tiesioginiams jų veiksmams.

Didžiosios dalies verslininkų išlaidos, garantuojančios sutarčių laikymąsi ir turtų apsaugą, sudaro žymią jų įmonių biudžeto dalį. Įmonė rūpinasi gauti policijos ir teismų paslaugas, kurių užduotis – garantuoti visuomeninės ir asmeninės nuosavybės apsaugą bei priversti laikytis kai kurių esminių žaidimo taisyklių ekonomikos srityje.

Nelegalus verslininkas tokių rūpesčių neturi. Jis negali pasira-

šyti sutarčių bei investuoti į nelegalų sektorių, remdamasis legalių oficialių institucijų ir įstatymų garantijomis. Todėl nusikaltėliai vienas kitu pasitiki daug labiau nei legalūs verslininkai. Jie turi sukurti savo vidaus pasaulio susitarimų, kodų, tradicijų ir pasitikėjimo santykių sistemą, kuri padėtų išvengti išlaidų, susijusių su nuolatiniu jėgos naudojimu ar grasinimais panaudoti jėgą. Nusikaltėlių pasaulyje sutartis niekada nebūna iš anksto parengta. Tam tikra prasme ji yra nuolatinės kūrybos rezultatas.

Slaptumo poreikis ir negalėjimas remtis valstybiniais įstatymais reguliuojant rinkos santykius labai veikia nusikalstamo pasaulio socialinę sandarą. Koks gali būti geresnis slaptumo ir abipusio pasitikėjimo garantas, jei ne ta pati kultūra, ta pati etninė ir regioninė bendruomenė ar tiesiog ta pati šeima?

Pasaulio narkotikų sistemą valdo tam tikri nusikaltėlių elitai, kuriuos sudaro etninių mažumų atstovai arba šeimų bei giminių nariai. Azijos pietvakarių kontrabanda monopolizuota kurdų, balukų ir patanų etninių mažumų.

Opijaus gamyba Pakistane yra patanų rankose; kontrabandą tarp Irano ir Pakistano valdo balukai, o prekyba ir kontrabanda tarp Irano ir Turkijos varčiasi kurdai (23).

Skirstant heroiną Pietryčių Azijoje svarbus vaidmuo tenka užjūrio kinų mafijai, priklausančiai Cu Cao bendruomenei iš Suatou rajono. Įvairiais laikotarpiais atvykę iš kontinentinės Kinijos dalies, šios bendruomenės nariai išlaikė etninį savitumą: jų kalba, virtuvė ir gyvenimo būdas kiniški. Giminystės ir draugystės ryšiais jie susiję su įvairiomis šalimis ir su dešimtimis Azijos ir Europos miestų.

Sunku sekti jų finansines operacijas: jų atsiskaitymo būdas ypatingas <...> nesvarbu, ar jie kontrabandininkai, ar ne. Retai už prekę mokama grynais ar banko čekiu. Tarkim, Bankoke siuntos kurjeris gauna pašto ženklo dydžio popierėlį, parašytą pono Wango. Tuo rašteliu kurjeris įgaliojamas prašyti poną Chiangą, kilusį iš to paties regiono, išduoti jam 10 tūkstančių dolerių, o minėtasis Chiangas neturi nieko bendra su opijaus ar heroino kontrabanda, jis tik

vaistininkas ar restorano Singapūre, Niū Delyje, Londone ar Paryžiuje valdytojas, tačiau pamatęs tą pono Wango parašytą popierėlį nedelsdamas sumoka prašomą sumą, jei reikia, net ją pasiskolina. Po keleto mėnesių tiekėjui iš Azijos jis apmokės sūdytų žuvų siuntą popieriaus lapeliu, pagal kurį pinigus sumokės ponas Wangas iš Bankoko. Taip sukuriamas slaptas finansų tinklas, pagrįstas tos pačios bendruomenės narių abipusiu pasitikėjimu, o išdavystės atveju – kerštо teise (24).

Vadinamąjį *marseliečių klaną* sudarė keturių Korsikos šeimų nariai: brolių Venturi, Marcelio Francisco, Josepho Orsini ir brolių Guerini. Kaip pamatysime, vėliau heroino kelio iš Rytų į JAV kontrolę iš marseliečių perėmė konkuruojančios Sicilijos šeimos: Spatola–Inzerillo, Gambino, Bontade ir Badalamenti.

Vidinę šių grupių sąjungą sutvirtina iš pažiūros neracionali santuokų, krikštatėvių ir kitų natūralios ir dirbtinės giminystės formų praktika. Sicilijos mafijos šeimose toks giminystės tinklas labai tankus. Remdamasis 1980 metų gegužės mėnesio policijos raportu, P. M. Sciacchitano tardymo ataskaitoje rašo:

[Raportas] pagrįstas samprotavimais, kad keturios minėtosios šeimos sudarė kompaktišką vieningą grupę, veikiančią Palerme ir JAV, kurios galva buvo velionis Carlo Gambino. Pagal raportą jis buvo susijęs giminystės ryšiais su broliais Giuseppe, Pietro ir Antonio Inzerillo ir, aišku, su gausiais jų vaikais, taip pat su Gambino Tommaso ir jo vaikais Giovanni'u, Giuseppe ir Rosario.

Raporte aprašomas tankus giminystės, santuokos ir krikštatėvių tinklas, kuris susiejo įvairių šeimų narius ir keturis pirminius branduolius sujungė į bendrą grupę: paaiškėjo, kad broliai Gambino yra brolių Rosario, Vincenzo ir Antonio Spatola pusbroliai, nes jų tėvas Salvatore yra brolių Gambino motinos brolis; Giuseppe Inzerillo vedė Giuseppą Di Maggio, Calogero, Giuseppe's ir Salvatore's Di Maggio seserį, o Calogero Di Maggio vedė Domenicą Spatolą. Taip suartėjo šios dvi šeimos, kuriose gausu ir kryžminių pusbrolių santuokų; kartu pabrėžiamos ir šeimos moterų santuokos su vyrais iš šalies, dabar jau tapusiais grupės nariais <...> (25).

Pasauline narkotikų kontrabanda besiverčiančios nusikaltėlių grupės yra keistas tradicijų ir šiuolaikiškumo mišinys. Teritoriją

didumas ir kontrabandos pobūdis, viena vertus, verčia pasidalyti darbus grupės viduje, paskirstant kompetenciją ir užduotis pagal įvairių kalbų ir kultūrų bei sudėtingų cheminių ir finansinių klausimų išmanymą. Kita vertus, norint išlaikyti šios kontrabandos slaptumą ir ją valdyti, reikia palaikyti glaudžius tradicinius pasitikėjimo, draugystės, giminystės ir šeimos santykius.

Todėl heroino ūkyje dirbantis personalas turi turėti ypatingų bruožų, kurių sunku rasti ir toje pat nusikalstamoje rinkoje. Reikia žmonių, galinčių keliauti į įvairias šalis, gebančių priimti greitus sprendimus, išmanančių priešininkų taikomą kontrolės mechanizmą ir procedūras. Kartu tai turi būti patikimi asmenys, kurie nežaidžia dvigubų žaidimų, laikosi susitarimų.

Pavyzdžiui, Spatola–Inzerillo šeimos mafijozai buvo susivienijęs į legalią įmonę „Inzerillo sanitari". Jos viduje buvo aiškus techninis ir profesinis darbo pasidalijimas. Vieni vadovavo chemijos laboratorijoms bendradarbiaudami su Palerme slapta gyvenančiais prancūzų chemikais, kiti tvarkė gaminio siuntimo ir maskavimo reikalus. Tam buvo priversti pasinaudoti ne grupės nario, „Alitalia" vežimo kompanijos tarnautojo paslaugomis. Dar buvo *kurjeriai*, sudarantys vieną iš pažeidžiamiausių grandžių. Jų užduotis buvo nuvežti heroiną iš Sicilijos į JAV ir parvežti pinigus iš JAV į Siciliją. Tą pačią heroino keitimo į dolerius operaciją dažnai atlikdavo dvi skirtingos žmonių grupės: viena – išvežanti heroiną, kita – parvežanti pinigus. Dolerius į liras už Italijos ribų, Šveicarijos bankuose, dažniausiai pakeisdavo tie patys kurjeriai ar koks kitas kuriame nors kitame nelegalios pasaulio rinkos sektoriuje (ginklai, auksas, deimantai ir t. t.) dirbantis asmuo (26).

Buvo ir dar viena asmenų grupė, iš dalies galėjusi sutapti su kitomis tos pačios įmonės grupėmis ir pogrupiais, reinvestuojanti pelną ir jį pervedanti į bankus. Morfijaus tiekimu laboratorijoms taip pat rūpinosi speciali asmenų grupė, palaikanti ryšius su turkų, libaniečių, sirų kilmės politinėmis ir karinėmis nusikaltėlių grupėmis, besiverčiančiomis narkotikų eksportavimu. Visai veiklai vadovavo vyriausiųjų vadų *elitas*, asmeniškai įsikišdamas į kai kurias operacijas, kai susiklostydavo ypač sudėtinga situacija (27).

Visas mūsų aprašomas mechanizmas pagrįstas dviem esminė-

mis sąlygomis: tylėjimu policijos tyrimo atveju ir žodinių susitarimų laikymusi, nors sandorių sumos siekia milijardą lirų.

Būtinybė dirbti su asmenimis, dėl kraujo ar dirbtinės giminystės saitų priverstais laikytis susitarimų ir nepasisavinti vertingų prekių bei didžiulių pinigų, kai tai padaryti nepaprastai lengva, o suimtiems nesuteikti informacijos valdžiai, stabdo kiekvienos nusikalstamos įmonės verslo plėtimą. Ir vidinis, ir išorinis operacijų slaptumas ir reguliavimas tiesiog proporcingi tarp jos tarnautojų galiojančių pirminių ryšių mastui ir intensyvumui.

Logiška, kad prireikus atlikti labai svarbią užduotį, ji bus patikėta šeimos nariui – tiek dėl tikrumo, kad ji bus įvykdyta, tiek ir norint apsidrausti, kad apie ją nebus paskleista plačiau (28).

Netikėtai dėl įvairių nenumatytų aplinkybių, išdavyščių ar spragų susilpnėjęs slaptumas dirbančių įmonės asmenų kiekį sumažina iki pačių artimiausių jos narių.

Akivaizdu, kad prapuolus siuntoms iš Galinos, krovinį nutarė vežti patys, o jis buvęs toks svarbus, kad negalėjai jo patikėti svetimam <...> jį turėjo vežti du patikimi šeimos nariai (29).

Pasiekus tam tikrą veiklos mastą, nuolatinė būtinybė kreiptis į asmenis, esančius už pirminės šeimos ar giminės ribų, lemia vis dažnesnį slaptumo „spragų“ ir „atsiskaitymų trūkumų“ radimąsi (dingsta prekės, „nesutampa“ kainos, kenčia prekių perdavimas ir kokybė, atsiranda mokesčių ir dolerių keitimo į liras nukrypimų ir t. t.). Šį teiginį patvirtina ir tai, kad didžiausios heroino kontrabandos iš Sicilijos į JAV spragos atsirado tuomet, kai išsiplėtusi veikla įtraukė Sicilijos šeimoms nepriklausančius asmenis. Du tarptautiniai belgų ir šveicarų kilmės kontrabandininkai, kartu su kai kuriais aviakompanijų tarnautojais veikę įvairiuose kontrabandos lygiuose, susekti bendradarbiavo su policija ir atskleidė kai kuriuos svarbius didžiausio narkotikų verslo planus, kurių Sicilijos mafijai nepavyko įgyvendinti (30).

MAFIJOS ĮMONĖ

Šiandieninių Vakarų Sicilijos mafijozų didžiulė įtaka heroino kontrabandai yra naujovė, susijusi su pastaruosius 10–15 metų vykusiais mafijos valdžios pokyčiais. Iki aštuntojo dešimtmečio pradžios kelią į oligopolitinę padėtį narkotikų rinkoje Sicilijos mafijozams buvo užkirtęs jų nepakankamas konkurentiškumas su kitomis Europos nusikalstamomis grupėmis, o ypač su Marselyje besibazuojančiomis prancūzų grupėmis.

Mafija narkotikų verslo ėmėsi jau šeštajame ir septintajame dešimtmetyje. Per kelias policijos operacijas tuo metu buvo suimti tokie vadai kaip Genco Russo, Angelo La Barbera, Tommaso Buscetta ir Gaetano Badalamenti. Tačiau jų vaidmuo pasaulinėje narkotikų sistemoje buvo antraeilis: „McClennan Committee" duomenimis, Sicilija ir pietų Italija buvo tik Prancūzijoje gaminamo ir į JAV vežamo heroino tranzitinės stotys (31).

Sicilijos šeimos-įmonės per visą dvidešimtmetį nuolat nusileisdavo konkuruojančioms grupėms, ypač dėl disponavimo kapitalu galimybių. Iki susikūrė moderni verslo mafija, *garbės kultūra*, vertusi mafijozus gaišti laiką ir švaistyti lėšas persvarai prieš savo priešininkus įgyti, kartu su prievartiniu ir parazitiniu jų pajamų šaltinių pobūdžiu neleido kaupti didelių grynųjų pinigų sumų, kurių reikėjo norint aktyviai dalyvauti pasauliniame narkotikų importo ir eksporto versle.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje Sicilijoje iškilusi grupė mafijozų verslininkų ir mažų bei vidutinių nemafijozų verslininkų ir prekybininkų, turinčių likvidumo perteklių ir ieškančių naujų investavimo galimybių, apvertė nepalankią Sicilijos mafijozų padėtį. Advokatas Sindona sukūrė to meto šedevrą – ryšio kanalą tarp legalių nacionalinių bei tarptautinių finansų ir nelegaliai įgyto kapitalo. Padidėjęs mafinio kapitalo judrumas kartu su vykstančia valstybės jėgos monopolio krize ir šios nulemtas policijos abejingumas padėjo Sicilijos mafijozams per trumpą laiką užvaldyti tokią plačią rinką, kad aštuntojo dešimtmečio viduryje pakito tris dešimtmečius galiojęs tarptautinis nusikalstamo darbo pasidalijimas, o heroino transportavimo kelias iš Prancūzijos persikėlė į Italiją.

Pasigilinkime, kaip susidarė grynųjų pinigų rezervas, kurį mafijozai panaudojo užkariaudami heroino pasaulį. Praėjus beveik dešimčiai metų, šiandien daug lengviau sudėlioti į vieną paveikslą tuos faktus, kurie anksčiau atrodė pakriki ir nenuoseklūs ir kurių reikšmės gal negalėjo įvertinti nė patys pagrindiniai veikėjai.

Be mafinio kapitalo kaupimo statybos sektoriuje (visiems žinomo iš Kovos su mafija komisijos dokumentų bei spaudos pranešimų), yra kiti du ne tokie žinomi aštuntojo dešimtmečio pradžioje dėl Vakarų Sicilijos ūkyje atsiradusio likvidumo pertekliaus, iš kurio per tarpininkus daugiau ar mažiau sudėtingais būdais pirkti pramoniniai narkotikų kiekiai. Šiuos šaltinius sudaro: a) bankuose susikaupusios valstybės lėšos, sudarančios dalį „Solidarumo fondo", kurį centrinė šalies valdžia perdavė Sicilijos regionui; b) didžiuliai grynųjų pinigų kiekiai, kuriais disponavo šeimos, turinčios mokesčių rinkimo įmones.

Sicilijos regiono įstatų 38 straipsnis kaip šalies solidarumo išraišką numato kasmetinius didelius valstybės įnašus, kurie turėtų būti panaudoti viešiesiems darbams. Nuo 1947 iki 1971 metų regionui pervesta daugiau kaip 830 milijardų lirų, o 1972–1976 metais pervesta 630 milijardų lirų. Turint omeny, kad šie pinigai buvo išmokami labai pavėluotai, o regiono administracija nesugebėjo kontroliuoti išlaidų, visiškai suprantama, kaip 1973 metais „<...> disponuojant 450 milijardų (32), beveik 290 milijardų dar reikėjo panaudoti, taigi daugiau kaip 65% visos sumos" (33). Tokia padėtis sukėlė Kovos su mafija komisijos susirūpinimą. Baigiamojoje daugumos ataskaitoje keletoje skirsnių analizuojamos problemos, susijusios su šių lėšų panaudojimu mafijos ir klientų santykiams.

Iš dabar paaiškėjusių aplinkybių bei faktų visumos matyti, kad per daugelį metų susidarė anomalios likvidumo sankaupos, nes daugybė regionui pervestų pinigų ilgą laiką gulėdavo bankuose. Taigi jie neatliko natūralaus vaidmens, bet skatino mafijos tarpininkavimo bei parazitizmo reiškinius. Susiformavęs likvidumas <...> sudarė sąlygas panaudoti tą kapitalą dažnai spekuliatyvioms operacijoms. Tokia padėtis sukūrė sąlygas tarpti mafijai, suteikė jai ne vieną kišimosi galimybę ir atvėrė platų veiklos lauką panaudojant bankų kreditą ir finansinius išteklius (34).

<...> Iš tiesų netrūksta faktų apie suteiktus kreditus žinomiems mafijozams, pateikusiems miglotas garantijas, pavyzdžiui, Mariano Licari'ui. Kitaip tariant, matyti, kad bankai veikė nusižengdami savo interesams ir galiojančiai tvarkai, rodydami neteisėtą palankumą garsiems mafijozams (35).

Didelę turto ir valdžios koncentraciją keturių Sicilijos šeimų rankose, laimėjusių 344 mokesčių rinkimo įmonių steigimo konkursą saloje, lėmė daug didesnis mokesčių procentas nei nustatytas valstybės (prieš keletą metų jis buvo 10%, o šalies vidurkis 3,3%), taip pat įvairios lengvatos, pavyzdžiui, surinktų pinigų pervedimo *paklaidos*, kartais sudarančios net 20% nuo visos surinktos sumos, įprastus dydžius viršijančios *ypatingos išlaidos* ir t. t. (36).

Galimybė disponuoti šimtais milijardų grynųjų pinigų ir glaudūs ryšiai su Sicilijoje viešpataujančiomis mafijos ir politinėmis grupėmis sukūrė lobistinėms mokesčių rinkėjų grupėms spekuliatyvinės ir finansinės veiklos sąlygas, labai smarkiai parėmė nusikalstamų Sicilijos įmonių įsitraukimą į pasaulinį heroino verslą. Pats Pio La Torre Kovos su mafija komisijos mažumos ataskaitoje rašė apie Trapanio provincijos Salvo di Salemi'o grupę:

Trapanio krikščionys demokratai <...> šiandien yra valdžios grupės, kurioje viešpatauja Salvo di Salemi'o šeima, rankose. Kaip žinoma, ši šeima valdo garsiąsias mokesčių rinkimo įmones, kuriomis domėjosi mūsų Komisija <...> Pastaraisiais metais išryškėjo aiški Salvo grupės persvara kitų grupių atžvilgiu ir jo siekimas valdyti visą provinciją. Tai – nepriklausomai nuo analizės narkotikų kontrabandos, aišku, neįrodytos, kur ji finansavo paskirstymą ir kur Zizzo (Salemi'o mafijos galvos) ir alkamiečių grupių vaidmuo buvo ypač svarus (37).

Pusiausvyros tarp finansų rezervo ir investicijų nebuvimas, atsiradęs Sicilijoje septintojo dešimtmečio pabaigoje–aštuntojo dešimtmečio pradžioje, nebūtų pasireiškęs tokiu ryškiu mafijos ekonominės valdžios išplitimu, jei kredito rinkos nebūtų kontroliavusi – toje pačioje Sicilijoje – politinė valdžia kartu su mafijos

valdžia. Kad suprastume, kaip veikė pagrindiniai Sicilijos bankai Kovos su mafija komisijos darbo laikotarpiu (1962–1976), tereikia prisiminti komisijos išvadą daugumos ataskaitoje apie kredito paskirstymą Sicilijoje:

> Be to, buvo įsitikinta, kad priežiūros institucijos ne visada deramai griežtai ir nuosekliai vykdė savo pareigas <...>; žemės ūkio kreditas neretai buvo skirstomas nesilaikant galiojančių įstatymų; specialūs fondai dažnai buvo panaudojami kitais tikslais nei buvo sukurti; neretai kreditai būdavo suteikiami finansinėms grupėms ar institucijoms, skolinančioms pinigus už palūkanas <...> Be konkrečių atvejų, tipiškas mafijoziškas elgesys buvo būdingas visai kreditavimo sistemai (38).

Todėl didžioji dalis stambių sumų, kurias mafijos grupės aštuntojo dešimtmečio pradžioje investavo į vieną pelningiausių nelegalių pasaulio rinkų, paimtos iš valstybės. Šitaip keturios finansiškai pajėgiausios nusikalstamos šeimos aštuntojo dešimtmečio viduryje Palermo apylinkėse galėjo įrengti keturias heroino gamybos laboratorijas, iš kurių kiekvienoje per savaitę būdavo pagaminama apie 50 kg produkcijos. Atsižvelgdami į nereguliarų morfijaus tiekimą ir su pramonės slaptumu susijusias problemas, remdamiesi JAV ir Italijos teismų dokumentais, galėtume teigti, kad nuo 1975–1976 metų iki 1980 metų rugpjūčio, kai laboratorijos buvo atrastos, per metus jose būdavo pagaminama 4–5 tonos grynо heroino. Toks kiekis patenkina maždaug 30% Amerikos rinkos poreikių, iš jų daugiau kaip 80% tenka Niujorko miestui, kur importuotojų ir didmenininkų kurjerių sistema aprėpia ne vieną šimtą asmenų (39). Atmetus gamybos ir vežimo išlaidas, kasmet gaunamas pelnas buvo apie 700–800 milijardų, o ne 20 000 milijardų lirų, kaip dažnai rašoma ir kartojama. (Šis skaičius atitinka kasmetinę *mažmeninės* heroino prekybos apyvartą JAV.)

Taigi kalbama apie milžiniškas pinigų sumas, sutelktas nedaugelio asmenų rankose. *Narkoliroms* būdinga, kad: a) gaunamos ne iš vietos ekonomikos sistemos ir todėl sudaro Sicilijos biudžeto mokėjimų aktyvą; b) yra nevalstybinės ir paskirstomos ar saugomos ne per klasikinius politinių klientų kanalus. Todėl

anksčiau nė vienas mėsininkas per keletą mėnesių negalėjo tapti milijardo vertės namų savininku, kaip šiandien vis dažniau nutinka Palerme.

Todėl *narkoliros* suteikė didesnę mafijos valdžios nepriklausomybę nuo Sicilijos politinės valdžios ir didesnį jos lyginamąjį svorį. Be to, jos veikė, viena vertus, kaip visuomenę ir institucijas skaldantis faktorius, kita vertus, kaip naujo sutarimo tarp mafijozų ir su mafija susijusių grupių bei partijų kūrimo faktorius.

Naujasis sutarimas yra pragmatiškas, o ne charizmatiškas, kaip kad būdavo tradicinėje mafijoje. Vis platesni gyventojų sluoksniai susiję – tiesiogiai ir netiesiogiai, ir visiškai *legaliai* dėl, pavyzdžiui, augančio užimtumo statybose, kurias skatina nelegalaus pelno reinvesticijos – su nelegalia ir nusikalstama veikla.

Investicijų į nelegalią ekonomiką pelno procentas Vakarų Sicilijoje šiandien toks didelis, kad jas teikia nemažai legalaus ir gerbtino pasaulio atstovų: mažų, vidutinių ir didelių bankų tarnautojai, valdininkai ir vadybininkai; kitų profesijų atstovai, valstybinių įstaigų, ypač priklausančių regiono administracijai, vadovai. Visi jie teismo kronikoje minimi kaip stambūs heroino kontrabandininkų tarpininkai-bendrininkai. Nereguliarus, pripuolamas dalyvavimas tik vienoje operacijoje gali duoti tiek pajamų kiek paprasto kasdienio darbo metai.

Tūkstančiai milijardų lirų, kuriomis disponuoja pagrindinės Sicilijos mafijos grupės, sukuria ir tradicinius priklausomybės santykius tarp praturtėjusių mafijozų bei finansininkų ir aukščiausiuose ekonomikos sluoksniuose dirbančių verslininkų. Šis priartėjimas prie tikro didžiojo verslo yra visiška naujovė Italijos ir JAV mafijos istorijoje. Tikrai JAV, nepaisant retorikos ir mitologizavimo šia tema, nė viena mafijos galva ir nė viena organizuota grupė niekada neperžengė *didžiosios* valdžios ir *didžiųjų* turtų slenksčio. Savo knygoje „Turtuoliai ir superturtuoliai", pagrįstoje aukščiausio turtingųjų sluoksnio JAV studija, G. Lundberghas rašo:

Nors nekelia abejonių, kad tokie žmonės kaip Costello yra sukaupę turtus, galinčius sukelti žmogaus iš gatvės pavydą, abejoju, jog būtų galima juos laikyti tikrai didžiais ta prasme, kokia dabar aptariame. Jei Costello ar kuris

kitas nusikalstamo pasaulio atstovas turėtų sukaupęs daugiau nei 5 milijonus 1965-ųjų metų dolerių, tai būtų tikrai stebėtis verčiantis faktas. Nė iš vieno mums pasiekiamo dokumento nematyti didelių nusikalstamo pasaulio turtų, nebent Volstritas būtų kitur, o ne ten, kur iš tiesų yra (40).

Antropologo Janni'o tirtų penkių garsiausių Niujorko mafijos šeimų ekonominis pagrindas aštuntojo dešimtmečio pradžioje buvo apie 15 milijonų dolerių (41).

Negausus Amerikos mafijozų turtas labai apribojo jų nepriklausomybę ir realią veiklą, todėl susiformavo jų pamatinė priklausomybė nuo didžiųjų JAV ekonominių ir karinių grupių siekių (42).

Šiandienos Sicilijos mafijozų verslininkų padėtis gerokai skiriasi. Jų turtų lygis pakilo tiek, kad galėtų suteikti daug didesnę veikimo laisvę, nei ta, kurią turi jų pačių globėjai politikai. Be tokios plačios autonomijos jie nebūtų galėję suplanuoti aukščiausių valstybės, teismų valdžios atstovų ir politikų žmogžudysčių, kokios pastaraisiais metais įvykdytos Sicilijoje.

Ir pagaliau apie *narkolirų* panaudojimą. Pagrindinės kryptys yra keturios. Mažiausioji jų dalis grįžta į nelegalią apyvartą ir skiriama pirkti naujoms narkotikų partijoms. Antroji dalis – didesnė – nelegaliai išvežama ir kaupiama Šveicarijos bankuose ar vis dažniau keliauja į kai kurias Lotynų Amerikos šalis, kur jau yra nemažai investavę kapitalistai bei italų finansininkai, tokie kaip Gelli Ortolani ir kiti.

Trečioji dalis tradiciniais mafijos investicijų būdais patenka į legalios ekonomikos sektorių (statyba, žemės ūkis, turizmas ir t. t.), ir tai padeda paaiškinti Palermo priemiesčiuose vykstantį statybų *minibumą*, prieštaraujantį bendrai šalies padėčiai. Tačiau pati didžiausia *narkolirų* dalis lieka Sicilijoje grynųjų pajamų pavidalu. Tokiu būdu panaikinamas finansų rinkos išbalansuotumas, kuris jau buvo pastebimas aštuntojo dešimtmečio pradžioje. *Narkolirų* kontrolė iš tiesų yra daug mažesnė nei ta, kuri praėjusio dešimtmečio pradžioje buvo susijusi su Sicilijoje buvusiu valstybiniu kapitalu. Iš heroino gaunamas pelnas: a) dabar yra *privačiose rankose* ir gali būti panaudotas ir judėti be valstybės valdžios tarpinin-

kavimo; b) pasinaudojant *faktine* centrinės priežiūros ir kontrolės stoka, kaupiamas daugelyje mažų ir vidutinių bankų, susikūrusių aštuntajame dešimtmetyje, kai Sicilijos regionas turėjo tam tikrų lengvatų steigti naujus bankus.

Narkoliros prisidėjo prie greitos „liaudies bankų ir kooperatyvų" bei kitų mažų privačių finansinių institucijų plėtros. Jos visos kartu per dešimt metų padvigubino savo kvotą rinkoje ir padarė nuostolių dideliems bankams (8.1 lentelė). Liaudies bankuose ir kooperatyvuose, 1970 metais turėjusiuose 345 milijardus lirų, 1980 metais jau buvo 1007 milijardai. Per tą patį laikotarpį viešosios teisės institucijose 2280 milijardų apyvarta sumažėjo iki 2028 milijardų.

11 LENTELĖ. *Sicilijoje veikiančių kredito institucijų turimos rinkos kvotos (1970–1980)*

Juridiniai asmenys	*Apyvarta*		*Depozitai*	
	1970	1980	1970	1980
Viešosios teisės ir nacionalinės institucijos	51%	44%	52%	52%
Taupomoji kasa „Vittorio Emanuele"	35%	27%	30%	21%
Liaudies bankai ir kooperatyvai, privatūs bankai, kitos institucijos	14%	29%	18%	27%
Iš viso Sicilijoje	*100*	*100*	*100*	*100*

Šaltinis: *Italijos banko biuletenis*

IŠVADOS

Pasaulinės narkotikų rinkos ir mafijos vaidmens joje vaizdas būtų neišsamus, jei nepaminėčiau dviejų iš dalies naujų faktų, kurie pradeda veikti esamą situaciją ir kurių įtaka ateityje bus dar didesnė.

Pirmasis jų – sąlyginis narkotikų kontrabandos iš Azijos pietvakarių srauto sumažėjimas, atsiradęs dėl rekordinio 1981 metų derliaus Azijos pietryčių aukso trikampyje. Ekonominės, diplomatinės tarnybos ir tarptautinės policijos pajėgos pertvarkytos laukti heroino srauto iš pietryčių Azijos. Jis, tikimasi, atplūs į Vakarus jau šių metų antroje pusėje (43).

Antrasis faktas – slaptų laboratorijų atskleidimas ir daugelio svarbių Sicilijos mafijos vadų suėmimas nuo 1980 metų iki šiandien. Mafijos karas, kilęs dėl susilpnėjusių keturių šeimų-įmonių, valdžiusių heroino gamybą ir paskirstymą, ir padidėjusio jų vidaus konkurentų agresyvumo vien 1981 metais nusinešė daugiau kaip 100 gyvybių.

Abu šie faktai kartu su didėjančiu viešosios nuomonės, o po generolo Dallos Chiesos nužudymo – ir valdžios susirūpinimu apsunkino morfijaus įsigijimą ir sumažino slaptų operacijų saugumą. Todėl netrukus gali sumažėti heroino pasiūla Italijos ir kitų Europos šalių rinkoms. Galima numatyti, kad netolimoje ateityje padaugės mafijos grupių ir jų sąjungininkų avantiūristinių ir teroristinių išpuolių.

AŠTUNTO SKYRIAUS PASTABOS

1. N. A. Stavrou, *The Politics of Opium in Turkey,* in *Drug, Politics and Diplomacy. The International Connection*, sudarytojas L. R. S. Simmons, A. A. Said, London, Sage, 1974.

2. DEA, Drug Enforcement Agency, *Southwest Asian Heroin: A Historical and Current Assessment,* Washington, D.C., Government Printing Office, 1980.

3. TIR – tarptautinės muitinių konvencijos, kurią pasirašė 35 Europos ir Azijos šalys, ženklas. Pagal šią konvenciją transporto priemonės tikrinamos tik

pradinio taško muitinėje. Paskui jos antspauduojamos ir gali kirsti visų šios konvencijos šalių narių sienas netikrinamos, kol pasiekia paskirties tašką.

4. S. Rottenberg, *The Clandestin Distribution of Heroin, its Discovery and Suppression*, iš *Journal of Political Economy*, 1978 sausis, p. 78.

5. DEA, Drug Enforcement Agency, *Southwest Asian Heroin: A Historical and Current Assessment*.

6. Murphy-Steele, *The World Heroin Problem,* Report of Special Study Mission, House of Representatives. Committee of Foreign Affairs, Washington, D.C., 1971, p. 36.

7. J. R. Biden, *The Sicilian Connection: Southwest Asian Heroin on Route to the United States*, Report by Senator J. R. Biden to the Committee on Foreign Affairs, Washington, D. C., 1980, p. 1.

8. Bureau of Narcotics and Dangerous Drug, *The World Opium Situation,* Washington, 1970, p. 4.

9. J. F. Holahan, Herningsen, *The Economics of Heroin*, in P. M. Wald, P. B. Hutt, *Dealing with Drug Abuse: A Report to the Ford Foundation*, New York, Praeger, 1972, p. 261.

10. Patanistano atvejis yra anglų kolonializmo palikimas. Praėjusio amžiaus pabaigoje britų administracija, ginkluoto patanų sukilimo verčiama, turėjo pripažinti jiems specialų statusą, pagal kurį atsirado „genčių atstovybės". Tokiu būdu patanų gentis gavo beveik visišką autonomiją (A. Fletcher, *Afghanistan Highway of Conquest*, New York, Cornell University Press, 1966). Jų genties teritorijai pakliuvus įvairių nacionalinių valstybių žinion, genčių atstovybės turėjo daugeliu esminių požiūrių laikytis ankstesnių potvarkių. „Nepavaldžios jokiai valdžiai, genčių atstovybės yra valstybės Pakistano valstybėje, tačiau be savo administracijos, policijos, įstatymų"; C. Lamour, M. Lamberti, *Il sistema mondiale della droga*, Torino, Einaudi, 1974, p. 208.

11. *Charras* yra viena iš hašišo rūšių.

12. C. Lamour, M. Lamberti, *Il sistema mondiale della droga*, p. 212.

13. United States Courthouse, *Brooklyn: Interrogatori di Albert Gillet e di Eric Charlier nel processo contro Richard Cefalú e di altri 6 mafiosi,* New York, 1981.

14. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119*, Tribunale di Palermo, 1982, p. 693–695.

15. A. W. McCoy, *La politica dell'eroina*, Milano, Rizzoli, 1973, p. 50–51.

16. M. H. Moore, *Buy and Bust. The effective Regulation of an Illicit Market in Heroin*, Lexington, Lexington Books, 1973, p. 67–108.

17. S. Rottenberg, *The Clandestin Distribution of Heroin, its Discovery and Suppression.*
18. R. H. Steel, iš *Vista*, 1972 kovas–balandis; cituojama knygoje C. Lamour ir M. Lamberti, *Il sistema mondiale della droga*, p. 80.
19. Pastaraisiais metais įvairiose šalyse pradėtos diegti kontroliuojamo metadono vartojimo programos yra bandymas apriboti heroino paklausą.
20. G. Sciacchitano, *Requisitoria del PM Sciacchitano nel processo contro Rosario Spatola piú 119*, Procura della Repubblica di Palermo, 1982, p. 173–174.
21. Kaip anksčiau šeštame skyriuje.
22. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 252.
23. DEA, Drug Enforcement Agency, *Southwest Asian Heroin: A Historical and Current Assessment*, p. 5.
24. C. Lamour, M. Lamberti, *Il sistema mondiale della droga*, p. 56–57.
25. G. Sciacchitano, *Requisitoria del PM Sciacchitano nel processo contro Rosario Spatola piú 119*, p. 36.
26. United States Courthouse, *Brooklyn: Interrogatori di Albert Gillet e di Eric Charlier nel processo contro Richard Cefalú e di altri 6 mafiosi.*
27. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119*, p. 514.
28. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119*, p. 61.
29. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Rosario Spatola piú 119*, p. 85–86.
30. G. Falcone, *Sentenza istruttoria del processo contro Mafara Francesco piú 23*, Tribunale di Palermo, 1982, p. 1–95.
31. United States Senate, *Organized Crime and Illicit Traffic on Narcotics,* Report of the Committee on Government Operations, Washington, D.C., 1965.
32. 1973 metų 450 milijardų lirų šiandien lygu 1 620 milijardams lirų.
33. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 299.
34. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 300.

35. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 200.
36. Apie mokesčių rinkėjų *lobby* valdžią ir jos vaidmenį Sicilijos politiniame gyvenime žr. buvusio regiono pirmininko Giuseppe's D'Angelo parodymus Kovos su mafija komisijai (Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2 septies, V legislatura, p. 1067).
37. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2 septies, VI legislatura, p. 200.
38. Commissione antimafia, *Commissione parlamentare d'inchiesta sul fenomeno della mafia in Sicilia*, t. I, II, III, IV, Roma, Tipografia del Senato, doc. XXIII, n. 2, VI legislatura, p. 200.
39. J. R. Biden, *The Sicilian Connection: Southwest Asian Heroin on Route to the United States*, p. 1–3.
40. G. Lundberg, *The Rich and the Superrich*, New York, Battam Books, 1968, p. 119.
41. F. Ianni, *A Family Business*, London, Routledge and Kegan Paul, 1972, p. 90.
42. F. Pearce, *Crimes of the Powerful: Marxism, Crime and Deviance*, New York, Urizen Press, 1976, p. 115, 124.
43. Statement of the Senate Permanent Subcommittee on Investigation, *Minority Staff*. Statement on International Narcotics Trafficking, Washington, D.C., 1981.

Arlacchi, Pino

Ar-129 Mafija ir verslas : Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia / Pino Arlacchi ; iš italų k. vertė Inga Tuliševskaitė . – Vilnius : Tyto alba, 1998. – 216 p. (Atviros Lietuvos knyga)

ISSN 1392-1673

ISBN 9986-16-115-0

P. Arlacchi – sociologas, keleto knygų apie Italijos nusikalstamas organizacijas autorius, senatorius, Jungtinių Tautų biuro Vienoje direktorius, nagrinėjantis problemas, susijusias su nusikalstamumu. Šioje knygoje aptariamas organizuotas nusikalstamumas, narkotikų kontrabanda pietų Italijoje.

UDK 343.34(450)

Pino ARLACCHI

MAFIJA IR VERSLAS
Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia

Iš italų kalbos vertė *Inga Tuliševskaitė*

Redaktorė *Rita Josvainytė*
Viršelio dailininkas *Daumantas Každailis*

SL 1686. 1998 12 22. 9,55 leidyb. apsk. l. Užsakymas 1182
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa", Viršuliškių skg. 80, 2065 Vilnius

Knygos pagrindas – studija, pradėta 1977 m., kai dar vyravo nuomonė, jog mafija yra reliktas, kuris ilgainiui, modernizuojant Italijos pietų regionus, išnyks. Autorius užbėgo įvykiams už akių: vietos tyrimai parodė, kad vyraujanti mafijos interpretavimo schema, kurią H. Hessas sukūrė tradicinei mafijai, neatitinka nūdienos tikrovės. Pino Arlacchi įveda naują – verslo mafijos – sąvoką. Knygoje aptariamas organizuotas nusikalstamumas, narkotikų kontrabanda pietų Italijoje.

P. Arlacchi – sociologas, keleto knygų apie Italijos nusikalstamas organizacijas autorius, senatorius, Jungtinių Tautų biuro Vienoje direktorius, nagrinėjantis su tarptautiniu nusikalstamumu susijusias problemas.

CEU

ALK – serija verstinių knygų, kurias leidžia įvairios leidyklos, remiant Atviros Lietuvos fondui. Serijos tikslas – supažindinti skaitytojus su dvidešimto amžiaus humanitarinių ir socialinių mokslų pagrindais. Šios knygos leidimą ALF remia kartu su Vidurio Europos universiteto Vertimų projektu.

ATVIROS LIETUVOS KNYGA

TYTO ALBA

ISSN 1392-1673
ISBN 9986-16-115-0

9 789986 161158

Rekomenduojama kaina
12 Lt